Kurtas Vonegutas

Pianola

Kurtas Vonegutas
Pianola

ROMANAS

 "VILTIS" VILNIUS
1994

UDK 830-3
Vo-138

Versta iš leidinio:
Kurt Vonnegut. P L A Y E R P I A N O.
Delacorte Press. New York. 1977.

Iš anglų kalbos vertė
Liuda PETKEVIČIŪTĖ

Dailininkas
Petras PETKEVIČIUS

ISBN 9986-14-042-0

Skiriu Džeinei –
telaimina ją Viešpats

Pažvelkite į lelijas, laukuose augančias:
nei jos verpia, nei pluša, bet, sakau jums,
netgi šlovingasis Saliamonas savo didybės
laikais vargu ar dailiau puošėsi už jąsias...
EVANGELIJA PAGAL MATĄ 6.28.

PRATARMĖ

Ši knyga ne apie tai, kas yra ar buvo, bet apie tai, kas galėtų būti. Taigi veikėjų paveikslai sukurti nusižiūrėjus į dar negimusius arba šią knygą rašant ką tik pasaulį išvydusius konkrečius asmenis.

Joje daugiausia kalbama apie valdytojus ir inžinierius. Mat šiuo istorijos tarpsniu, tai yra 1952-aisiais Viešpaties metais, mūsų visų laisvė ir net gyvybė didžia dalimi priklauso nuo inžinierių bei valdytojų drąsos, sumanumo beigi vaizduotės, todėl belieka tikėtis, kad Dievas suteiks jiems jėgų padaryti taip, kad mums visiems pavyktų išnešti sveiką kailį ir net išlikti laisviems. Tik čia bus pasakojama apie jau kitą istorijos pakopą, kai nebėra karų ir taip toliau...

PIRMAS SKYRIUS

AILIUMO miestas Niujorko valstijoje padalytas į tris dalis.* Šiaurvakarių pusėje gyvena valdytojai, inžinieriai, valstybės tarnautojai ir viena kita saujelė šviesuomenės. Šiaurės rytuose įsikūrė mašinos. Pietinėje dalyje, atskirtoje nuo anų dviejų Irokėzo upės, glaudžiasi visi kiti miesto gyventojai. Ilgainiui šiai miesto daliai prigijo Sodžiaus vardas.

Beje, susprogdinus tiltą, jungiantį tuodu Irokėzo krantus, įprasta gyvenimo tėkmė juose, reikia manyti, bemaž nepasikeistų. Juk ir vieno, ir kito kranto gyventojai jau kuris laikas neturi jokių bendrų reikalų ir leidžiasi tiltu į priešingą pusę nebent iš smalsumo.

Mat per karą visoje Amerikoje, šimtuose tokių pramonės miestų ir miestelių kaip Ailiumas, valdytojai bei inžinieriai išmoko apsieiti be vyrų ir moterų, kurie tuo metu paprasčiausiai buvo išėję kariauti. Todėl iš esmės karą laimėjo iki šiol neregėtas technikos suklestėjimas: mašinos viską tvarkė ir gamino pačios, be jokios žmonių pagalbos. Šiaurinės pakrantės gyventojų kalba tariant, karą laimėjo galvočiai. Manoma, kaip tik jų dėka išliko gyva ir demokratija.

Praėjus gal dešimčiai metų po to, kai nurimo karo viesulai ir audros, vyrai ir moterys pagaliau grįžo namo ir buvo numalšintos riaušės, o tūkstančiai tų, kurie bandė žlugdyti mašinų darbą, priėmus įstatymą prieš sabotažą, atsidūrė už grotų, daktaras Polas Proteusas erdviame savo kabinete glostė katę. Turėdamas vos trisdešimt penkerius metus, jis buvo jau bene svarbiausias ir ryškiausias asmuo Ailiume – Ailiumo gamyklų vyriausiasis valdytojas. Aukštas, liesas, tamsoko gymio, iš pažiūros jautrus vyras švelniu pailgu veidu, kuriame tarsi brūkšnys juodavo akinių rėmeliai.

Jis pats, beje, nei dabar, nei kada nors anksčiau nesijautė esąs svarbus ar tuo labiau ryškus asmuo. Šiuo metu jam visai nuoširdžiai rūpėjo tik viena – kad katė kuo greičiau apsiprastų svetimoje vietoje.

Tie, kurie buvo pakankamai solidaus amžiaus, kad prisimintų, ir pernelyg seni, kad tiktų jam į varžovus, lyg susitarę graudenda-

---

* Taip prasideda monumentalusis garsaus romėnų karvedžio Gajaus Julijaus Cezario (100–44 m. pr. Kr.) veikalas "Galų karo užrašai" (*"De bello Gallico"*): "Visa Galija padalyta į tris dalis". *Vert.*

vosi sakydami, kad jis kaip du vandens lašai panašus į savo tėvą jaunystėje. Niekas neabejojo, o kai kuriuose sluoksniuose apie tai būdavo kalbama su priešiškumo gaidele, jog vieną gražią dieną Polas padarys tokią pat stulbinančią karjerą kaip ir jo garsusis gimdytojas. O jo tėvas, daktaras Džordžas Proteusas vyresnysis, mirė būdamas pirmasis šalies gamybos, komercijos, ryšių, maisto pramonės ir resursų direktorius – tai yra antrasis pagal svarbą žmogus po JAV prezidento.

Beje, tikimybės, kad puikieji Proteusų genai bus pratęsti, perduoti tolyn į ateitį, praktiškai nebuvo jokios. Polo žmona Anita, karo metais dirbusi jo sekretore, deja, pasirodė esanti nevaisinga. Likimo ironija, jei tik, žinoma, kam nors nepasirodys pernelyg storžieviška ironizuoti šia tema, slypėjo štai kur: Polas tą moterį vedė, kai po vieno iš intymių vakarėlių, surengtų kontoroje pergalės proga, ji pasisakė esanti nėščia.

– Na, kniaukse, ar patinka tau šičia?– meiliai ir lyg atsiprašinėdamas jaunasis Proteusas spausdinimo kalkės ritinėliu perbraukė katei nugarą, išriestą lanku.– Mmmm, gerai taip, ar ne?

Jis pasigavo ją šiandien netoli golfo aikštelės ir atsinešė gamyklon gaudyti pelių, mat vakar vakare pelės pragraužė apsauginę kontrolinio kabelio dangą ir laikinai sutrikdė septyniolikto, devyniolikto ir dvidešimt pirmo gamyklos korpusų darbą.

Polas įjungė vidaus telefoną.

– Katarina?

– Klausau, daktare Proteusai!

– Katarina, kada gi pagaliau baigsi spausdinti mano kalbą?

– Kaip tik baigiu. Na, dar dešimt penkiolika minučių, garbės žodis,– atsakė daktarė Katarina Finč, jo sekretorė – vienintelė moteris Ailiumo gamyklose. Iš tikrųjų ji buvo daugiau aukštos jo tarnybinės padėties simbolis negu tikra pagalbininkė, nors ir gebėdavo būti naudinga, kai prireikdavo trumpam pakeisti Polą jam susirgus ar panorus anksčiau išeiti iš darbo. Beje, tik didieji tūzai – vyriausieji gamyklų valdytojai ir dar viršesni – turėdavo sekretorius. Mat per karą valdytojai ir inžinieriai susigaudė, kad didžiąją dalį sekretoriaus ir kitokių pagalbinių darbų daug geriau, pigiau ir greičiau atlieka mašinos. Anitą kaip tik tuo metu, kai Polas ją vedė, buvo ruošiamasi atleisti iš darbo. O Katarina taip nepakenčiamai ilgai terliojosi su Polo rankraščiu todėl, kad spausdino jį plepėdamasi su daktaru Badu Kolhaunu, kuris, visų įsitikinimu, buvo jos širdulis.

Badas, Ailiumo naftos perpylimo bazės valdytojas, turėdavo darbo tik tada, kai reikėdavo priimti arba išsiųsti degalų siuntas.

Visą kitą laiką jis praleisdavo štai šitaip – glamonėdamas Katarinos ausis savo švelnia dailninga Džordžijos tartimi.

Polas paėmė katę ant rankų ir priėjo prie didžiulio lango, atstojančio vieną kambario sieną.

– Žinok, čia visur šmirinėja aibės pelių, kniauksiuke! – švelniai tarė jis.

Ir parodė katei seną mūšio lauką – kaip jis atrodo taikos metu. Čia, šiame upės slėnyje, kur kadaise mohaukai galabijo algonkinus, danai – mohaukus, anglai – danus, o amerikiečiai – anglus, virš sutrūnijusių kaulų, supuvusių medinių įtvirtinimų, surūdijusių patrankų sviedinių ir sudūlėjusių strėlių antgalių, driekėsi didžiulis trikampis iš plytų ir metalo sijų, kiekviena kraštinė po pusę mylios – Ailiumo gamyklos.

Taigi ten, kur kadaise žmonės, klykčiodami karo šūkius, triuškino vienas kitam kaukoles arba ne mažiau nuožmiai grūmėsi su atšiauria gamta, dabar ūžė, kaukė ir žlegėjo mašinos, gaminančios vaikų vežimėlių dalis, butelių kamščius, motociklus, šaldytuvus, televizorius ir paspirtukus – žodžiu, kuo taikiausią produkciją.

Polas pažvelgė tolyn – pro didžiojo trikampio stogus ir saulėje mirguliuojančią Irokėzo upės vagą į kitame jos krante plytintį Sodžių. Daugelis jo gyventojų tebeturėjo senoviškas Amerikos pionierių pavardes: van Zantas, Kuperis, Kortlandas, Stouksas...

– Daktare Proteusai! – vėl pasigirdo Katarinos balsas.

– Klausau, Katarina.

– Ir vėl!

– Trečias penkiasdešimt aštuntajame korpuse?

– Taip, pone. Vėl įsižiebė signalinė lemputė!

– Paskambinkite daktarui Šeferdui ir paklauskite, ką jis ketina daryti.

– Bet šiandien jis nesveikuoja. Nejaugi pamiršote?

– Na, ką darysi, – sumurmėjo Polas. – Matyt, reikės pačiam tvarkytis.

Jis apsivilko apsiaustą, pasiėmė katę ir ilgesingai atsidusęs žengė į kambarį, kuriame sėdėjo Katarina.

– Nesikelkite, nesikelkite, – tarė jis Badui, patogiai išsipleikusiam ant minkštasuolio.

– Niekas ir nesiruošia keltis, – burbtelėjo Badas.

Trys šio kambario sienos nuo lubų iki grindų buvo nukabinėtos stebėjimo prietaisais, o ketvirtoji, kaip ir visuose kituose kontoros kambariuose, švytėjo įstiklinta – vientisas skaidrus didžiulis langas. Tie prietaisai, cigarečių pakelio didumo dėžutės, visos su blizgančiais variniais numeriais, dengė sienas tarsi apdailos

plytelės. Kiekvienas iš jų buvo prijungtas prie tam tikros grupės staklių kuriame nors ceche. Akį traukė skaistus raudonas rubinas, švytintis kairėje rytinės sienos pusėje, penktoje eilėje, septintame nuo apačios stebėjimo blokelyje.

Polas pirštu pastukseno skaitiklį.

– Aha, taip ir yra. Vėl trečiasis numeris penkiasdešimt aštuntajame paikioja. Na, nieko.– Jis apžvelgė kitus prietaisus.– Tikriausiai viskas?

– Taip, tik šitas.

– O kam gi katinas?– paklausė Badas.

Polas spragtelėjo pirštais.

– Džiugu, kad paklausėte. Turiu jums užduotį, Badai. Man reikia aparatuko, galinčio parodyti šitai katytei, kur esama pelių.

– Elektroninio?

– Būtų neblogai.

– Vadinasi, reikalingas itin jautrus daikčiukas, reaguojantis į pelės kvapą.

– Arba į žiurkės. Pamąstykit apie tai, kol manęs nebus.

Lauke švietė blyški kovo saulė. Polas pasuko link savo automobilio. Ūmai jam toptelėjo, kad Badas Kolhaunas iš tikrųjų netruks išrasti tokį prietaisą, kuriuo galės naudotis net katė. Kartais Poliui atrodydavo, kad jam pačiam būtų buvę geriau gyventi kokiu nors kitu istoriniu laikotarpiu, tačiau dėl Bado tokių abejonių niekad nekildavo. Tai buvo tipiškas amerikietis, kurio skiriamieji bruožai susiklostė vos susiformavus nacijai – neišsenkamos energijos, chaotiškos įžvalgos ir mechaniko fantazijos mišinys. Dabar, kai visos Amerikos industrija, galima sakyti, susilydė į vieną milžinišką Rubio Goldbergo mašiną, tokiems badams kolhaunams išaušo aukso amžius ar kažkas labai panašu į tai.

Polas stabtelėjo prie Bado automobilio, pastatyto greta jo mašinos. Badas ne sykį jam demonstravo visus šio technikos stebuklo privalumus, ir dabar Poliui šovė į galvą juokais juos išbandyti.

– Važiuojam,– tarė jis automobiliui.

Pasigirdo tylus zirzimas, paskui spragtelėjimas, ir durelės pačios atsidarė.

– Ropškis vidun,– iš prietaisų skydo atsakė jam balsas, įrašytas į magnetofono juostą.

Starterio pedalas nusileido, motoras suūžė ir tučtuojau ėmė dirbti vienodai ir tyliai. Užgrojo radijas.

Polas valiūkaudamas spustelėjo mygtuką prie vairo. Sumurkė dar kažkoks mechanizmas, švelniai girgžtelėjo traukės ir priekinių sėdynių atkaltės ėmė iš lėto, labai pamažu loštis atgal tarytum du tingūs meilužiai. Vaizdas Poliui pasirodė toks pat nemalonus kaip

ir tas, kurį kadaise buvo matęs veterinarijos klinikoje: arklį priveda prie visomis kryptimis besisukaliojančio stalo, pririša, užmigdo narkoze, o paskui, traukydami įvairius svertukus bei rankenėles, paverčia jį taip, kad būtų patogu operuoti. Polo vaizduotė nupiešė Katariną, kuri kaip anas arklys lošiasi lošiasi lošiasi, o Badas, neatleisdamas piršto nuo mygtuko prie vairo, kažką niūniuoja sau po nosimi. Polas nusipurtė ir spustelėjęs kitą mygtuką atstatė sėdynes.

– Viso labo,– tarė jis mašinai.

Motoras nutilo, radijas išsijungė ir durelės užsitrenkė.

– Niekam neleisk savęs mulkinti!– šūktelėjo Bado automobilis, kai Polas jau lipo į savąjį.

– Niekam neleisk savęs mulkinti! Niekam neleisk savęs mulkinti! Niekam neleisk savęs mulkinti! Niekam neleisk...

– Gerai, neleisiu!

Tik po tų žodžių protingoji Bado mašina pagaliau nusiramino.

Polas važiavo švarutėliu plačiu bulvaru, kertančiu gamyklos teritoriją, įdėmiai stebėdamas pro šalį šmėkščiojančius korpusų numerius. Priešinga kryptimi, pagrindinių vartų link, be paliovos pypsėdamas ir vinguriuodamas padaužiškais zigzagais, nuzvimbė nedidelis autobusiukas. Kažką šūkaudami ir kvatodami jo keleiviai šelmiškai mojavo Poliui. Polas dirstelėjo į laikrodį: baigė darbą antroji pamaina. Polą erzino tai, kad norėdamas palaikyti normalų darbą gamykloje, jis turi pataikauti neurotinei tų pienburnių linksmybei. Kai prieš trylika metų jis, Finertis ir Šeferdas pradėjo dirbti Ailiumo gamyklose, dievaži buvo labiau subrendę, ne taip kvailai pasitikintys savimi ir jau tikrai nemanė esą Dievo išrinktieji.

Tiesa, ir senais laikais kai kas iš jų – beje, ir garsusis Polo gimdytojas – manė mokslininkus, inžinierius ir valdytojus esant esmine nacijos dalimi. Ir kai tapo aišku, kad karo vis dėlto nepavyks išvengti, buvo nuspręsta, jog šios amerikiečių dalies išmanymas ir nuovoka – vienintelė jėga, kuri gali pasipriešinti neabejotinai užpuolikų armijos gausybei. Tada ir imta kalbėti apie gilesnes ir patikimesnes slėptuves tai esminei visuomenės daliai ir apie tai, kad būtina ją apsaugoti nuo fronto baisybių. Nors, reikia pasakyti, anais laikais labai nedaug kam toji elito išsaugojimo teorija buvo tikrai prie širdies. Kai pačioje karo pradžioje Polas, Finertis ir Šeferdas baigę koledžą buvo palikti užnugaryje, pasijuto labai kvailai ir nejaukiai, skirtingai nei tie, kurie vis dėlto išėjo į frontą. Tačiau dabar, kai tą nelemtą elito teoriją imta skiepyti dar mokykloje, tai yra nuo mažens kalti į galvą, kad vieni iš tikro ne tik gali būti, bet ir yra pranašesni už kitus ir kad inžinieriai su valdytojais visai teisėtai ir pelnytai atsidūrė visuomenės hierarchijos

viršūnėje, tokių minčių kaip tąsyk jiems niekam seniai nebekyla.

Polui ūpas iškart pasitaisė pagaliau atsidūrus penkiasdešimt aštuntajame korpuse, siaurame ir ilgame pastate, nusidriekusiame per gerus keturis komplekso kvartalus. Tai buvo Polo numylėtinis. Kiekvienąkart kilus kalboms apie tai, kad reikėtų nugriauti persenusią šiaurinę jo dalį, Polas sugebėdavo įtikinti štabą nedaryti šito. Mat šiaurinė šio ilgo korpuso dalis buvo seniausias pastatas visoje gamykloje, ir Polas saugojo jį kaip istorinę vertybę. "Kad būtų ką parodyti lankytojams",– sakydavo jis vyresnybei, nors iš tikro lankytojų nemėgo ir nepripažino, o penkiasdešimt aštuntojo korpuso šiaurine dalimi rūpinosi iš esmės vien savo malonumui. Seniai seniai čia buvo paprasčiausių mechaninių staklių cechas, įkurtas dar Edisono 1886-aisiais, tuo pačiu metu kaip ir Šenektedyje. Jame apsilankęs Polas tučtuojau atsikratydavo blogos nuotaikos. Mat čia būdamas jausdavo kažką tokio, ką tardavo esant nebylų praeities palaiminimą ir pritarimą. Jam regėjosi, kad praeitis čia tarytum pripažįsta savo skurdų menkumą. Atsidūręs tarp šių sienų, būdavo, tarsi žvelgi į dabartį praeities akimis ir aiškiai matai, kokį ilgą kelią nuo anų laikų spėjo nueiti žmonija. Kartkartėmis Polui baisiai knietėjo patirti šį jausmą.

Mat Polas iš paskutiniųjų stengėsi įtikinti save, kad žmonijos reikalai iš tikrųjų klostosi kaip niekada gerai. Juk po neregėtai klaikių ir kruvinų paskutiniojo karo skerdynių pasaulis pagaliau išsivadavo iš didžiųjų siaubų: visuotinio bado, visuotinės nelaisvės, visuotinių kančių ir visuotinių žudynių. O planetos galvočiai išvien su pasaulinės raidos dėsniais pagaliau sulaukė išsvajotosios galimybės imti ir paversti Žemę patogia ir visiems malonia vieta, kur kiekvienas galėtų ramiai laukti paskutiniojo teismo dienos liedamas skalsų taikaus darbo prakaitą.

Kartais Polas nuoširdžiai gailėdavosi nepatekęs į frontą, kur būtų galėjęs savo ausimis išgirsti pragarišką kautynių gausmą, savo akimis pamatyti žuvusius ir sužeistuosius ir galbūt net pats gauti šratų, sakykime, kur nors į koją. Gal jam tokie sukrėtimai būtų padėję daug lengviau ir aiškiau įžvelgti tai, kas kitiems atrodė taip suprantama ir akivaizdu: kad viskas, ką jis daro, darydavo ir dar padarys, būdamas valdytojas ir inžinierius, yra gera, svarbu ir reikšminga, o ne beprasmiška ir apgailėtina, ir kad jo kasdienis triūsas iš tikro padės priartinti žmonijos aukso amžių. Tačiau pastaruoju metu darbas, sistema ir apskritai visa gyvenimo sankloda vis dažniau ėmė jam kelti nerimą, graužatį ir net pasišlykštėjimą.

Taigi jis stovėjo senojoje penkiasdešimtojo korpuso dalyje, dabar apstatytoje suvirinimo staklėmis ir aparatais, kurie detales pa-

dengdavo tam tikros rūšies izoliacija, ir ramino save, žvelgdamas į senovines kirviu tašytas medines sijas ir aprūkusias mūro sienas, ant kurių vienas Dievas žino prieš kiek metų darbininkai tai šen, tai ten buvo išraižę savo inicialus: K.T.M., D.G., G.P., B.D.H., H.B., N.N.S. Polui ūmai pasidingojo, kad jis Edisonas ir stovi vienišo plytinio pastato tarpduryje, o nuo aukštumų dvelkiantis vėjas šiurena nykioje Irokėzo pakrantėje želiančius karklus. Jam dažnai taip atsitikdavo penkiasdešimt aštuntajame korpuse. Sijose tebebuvo žymu, ką Edisonas kadaise padarė iš tos apleistos ir atkampios plytų daržinės: nuo varžtų likusios skylės medyje buvo matyti ten, kur kitados viršuje pritvirtinti smagračiai perduodavo energiją daugybei sukamųjų diržų, o storų tašytų lentų grindys vis dar buvo pajuodusios nuo tepalo ir įdubusios ten, kur stovėjo sunkios netobulos staklės, kurių mechanizmus tie diržai kadaise suko.

Polo kabinete ant sienos kabojo senoviška nuotrauka, vaizduojanti cechą tokį, koks jis buvo iš pat pradžių. Visi darbininkai, daugiausia vaikinai, surinkti iš aplinkinių fermų, stovėjo petys į petį tarp primityvių gremėzdiškų staklių kone plyšdami iš puikybės ir pasididžiavimo, visi kaip vienas pasipuošę juokingomis aukštomis apykaklėmis ir katiliukais. Fotografas, regimai įsimiklinęs paveiksluoti daugiausia sporto komandas arba religines brolijas, bus pasistengęs pagal laiko reikalavimus perteikti savo herojams pagrindinius ir vienų, ir kitų bruožus. Kiekviename veide atsispindėjo neslepiamas atleto pasigėrėjimas savo fizine jėga ir orus išdidumas žmogaus, kuris suvokia priklausąs slaptam ordinui, neabejotinai iškilusiam virš visos visuomenės, ir dabar dalyvauja labai svarbiose ir jaudulingose apeigose, apie kurias neišmanėliai gali tik spėlioti ir, be to, spėlioti klaidingai. Beje, šlavėjai buvo apimti tos didybės nė kiek ne mažiau nei meistrai, inspektoriai ar pats viršininkas, kuris vienintelis iš jų visų neturėjo pintinėlės su pusryčiais.

Pasigirdo zumerio gaudesys, ir Polas žengtelėjo į šalį, praleisdamas bėgiais dundantį mechaninį šlavėją, kuris daugybe besisukančių šluotų, šiūruoklių, šveistuvų, šepečių, braukčių ir šepetėlių kėlė debesis dulkių ir tuoj pat jas siurbė garsiai ir godžiai čepsėdamas. Katė, tupėjusi Polui ant rankų, įsikabino nagais į jo drabužius ir grėsmingai sušnypštė, įsmeigusi padėrusias akis į dundančią mašiną.

Ūmai Polas pajuto nemalonų peršėjimą akyse ir susigriebė žiūrįs tiesiai į akinamus žiežirbų purslus, tykštančius iš po suvirinimo staklių. Jis prisitvirtino prie akinių tamsius apsauginius stiklus ir per maloniai kvepiančius ozono debesis nužingsniavo prie

trečiosios tekinimo staklių grupės korpuso vidury, naujojoje cecho dalyje.

Polas trumpam stabtelėjo prie kraštinių suvirinimo staklių. Jį apėmė noras, kad Edisonas būtų dabar su juo ir savo akimis pamatytų visa tai. Iš nuostabos senis tikriausiai amo netektų. Štai automatiniai gniaužtai stvėrė nuo rietuvės viršaus du metalinius skritulius ir nurideno loveliu tolyn. Tenai juos pačiupo pora mechaninių rankų ir pakišo po suvirinimo staklėmis. Suvirinimo vamzdeliai nusileido, purkštelėjo po čiurkšlę žiežirbų ir vėl pakilo. Kelios dešimtys elektroninių akių, įdėmiai apžiūrėjusios suvirinimo siūles, perdavė į Katarinos kambarį signalą, kad penkiasdešimt aštuntojo korpuso penktoje suvirinimo įrenginių grupėje viskas eina kaip iš pypkės. O suvirintos plokštės dabar jau kitu loveliu dardėjo rūsin, į plačiai pražiotus presavimo staklių nasrus. Tenai kiekviena iš dvylikos mašinų kas septyniolika sekundžių užbaigdavo savųjų darbų ciklą.

Polui, iš tolo žvelgiančiam į penkiasdešimt aštuntojo korpuso gilumą, jis atrodė panašus į didžiulę gimnastikos salę, kurioje pavienės sportininkų grupės be galo be krašto tobulina kokius nors pratimus ir judesius – rankų mostus, šuoliukus, pritūpimus, svydžius ir nusilenkimus. Šiuos naujosios eros kūdikius Polas labai mėgo: patys savaime jie buvo be galo mieli ir patrauklūs padarai.

Atidaręs suvirinimo staklių kontrolinę dėžutę, Polas pamatė, kad jos užprogramuotos šį darbą dirbti dar tris dienas. Nustatytam laikui pasibaigus jos automatiškai išsijungs ir ims ramiai laukti, kol Polas gaus naujus nurodymus iš štabo ir perduos juos daktarui Losonui Šeferdui, tiesioginiam savo pavaldiniui, atsakingam už korpusus nuo penkiasdešimt trečiojo iki septyniasdešimt pirmojo imtinai. Tuomet Šeferdas, kuris šiandien nesveikuoja, sureguliuos kontrolinius prietaisus taip, kad mašinos imtų štampuoti užpakalines šaldytuvų sieneles ir pagamintų jų lygiai tiek, kiek mano reikiant didysis kompiuteris, vardu EPIKAKAS, įsikūręs Karlsbado olose.

Polas ramino katę, ilgais ir jautriais savo pirštais švelniai glostydamas jai nugarą. Visiškai abejingai jis pagalvojo apie tai, ar iš tiesų Šeferdas šiandien negaluoja. Tikriausiai ne. Ko gero, jis yra sveikas kaip ridikas ir dabar atakuoja įtakingus asmenis mėgindamas išsirūpinti siuntimą į kitą vietą, kad tik nereikėtų būti Polo pavaldiniu.

Mat Šeferdas, Polas ir Finertis kartu atvyko darbuotis į Ailiumą būdami dar visai geltonsnapiai. Finertis dabar pakviestas į svarbų postą Vašingtone, Polas gavo aukščiausią kokią tik įmanoma tarnybą Ailiume, o Šeferdas, nors ir neblogas darbinin-

kas, tačiau pasipūtėlis ir garbėtroška, tapęs viso labo tik Polo pavaldiniu, laikė save skaudžiai ir nepelnytai nuskriaustu bei pažemintu. Paskyrimai į vienokias ar kitokias tarnybas buvo aukščiausios valdžios galioje, tad Polui beliko pasikliauti apvaizda, kad Šeferdas kada nors bus paaukštintas.

Pagaliau Polas atsidūrė prie trečiosios tekinimo staklių grupės, kaip tik ten, kur įvyko gedimas. Polas jau seniai norėjo nurašyti tą netikusį šlamštą, bet vis nepavykdavo. Staklės buvo pasenusio modelio – jas turėjo valdyti žmonės. Per karą jos greitosiomis buvo pritaikytos prie naujų darbo sąlygų, tačiau jų tikslumas taip ir liko menkas, na o ilgainiui, kaip rodė skaitiklis Katarinos kabinete, gerokai sumažėjo ir pajėgumas. Polas galėjo kirsti lažybų, kad dabar, kaip ir tada, kai jas dar aptarnaudavo žmonės, šios griuvenos tebegamina ne mažiau kaip dešimt nuošimčių broko ir pridaro didžiausias krūvas atliekų.

Penkios eilės staklių, po dešimt kiekvienoje, kaskart sutartinai suleisdavo peilius į plieninius ruošinius, išspjaudavo gatavas detales ant nuolat slenkančių konvejerio juostų, stabtelėdavo lygiai tiek, kiek reikia įtvirtinti naują ruošinį, drūtai suimdavo jį ir apdorojusios vėl švystelėdavo ant konvejerio...

Polas atidarė dėžutę, kurioje buvo juosta su programomis, valdančiomis visas šias operacijas,– mažytė kilputė, be paliovos slystanti per magnetinius dekoderius. Kadaise į ją buvo įrašyti visi aliai vieno judesiai, kuriuos atlieka tekintojas gamindamas veleną vienos arklio jėgos varikliukui. Polas ėmė skaičiuoti, prieš kiek metų tai buvo padaryta. Vienuolika? Dvylika? Ogi net prieš trylika metų! Jis pats dalyvavo įrašant tuos judesius...

Dar nespėjus nudžiūti rašalui diplomuose, Finertis, Šeferdas ir jis buvo atsiųsti čionai daryti tų įrašų. Cecho viršininkas nurodė jiems geriausią darbininką – kokia gi buvo jo pavardė?– ir trys gabūs daug žadantys jaunikaičiai, linksmai ir draugiškai šaipydamiesi iš sutrikusio meistro, prijungė įrašymo aparatą prie staklių valdymo pulto. Hercas! To žmogaus pavardė buvo Rudis Hercas. Seno kirpimo darbininkas, jau ruošiamas atleisti į pensiją. Prisiminęs pavardę Polas atkūrė atmintyje ir tą baimingą pagarbą, kurią senis atvirai rodė tokiems nepaprastai šauniems ir protingiems ponaičiams.

Baigę darbą jie paprašė cecho viršininką išleisti su jais Rudį Hercą, ir triukšmingai rodydami visiems savo iš piršto laužtą demokratizmą bei solidarumą, pasikvietė senį į alinę kitoje gatvės pusėje. Rudis nelabai suvokė, kam reikalingi tie įrašai, tačiau tai, ką vis dėlto pajėgė suprasti, be jokios abejonės gerokai paglostė jo savimeilę: juk iš daugybės tūkstančių tekintojų pasirinko kaip

tik jį, kad magnetofono juostoje įamžintų ne kieno nors kito, o kaip tik jo judesius.

Taigi dabar šioje dėžėje susirangiusi maža kilputė buvo visa, kas liko iš Rudžio. Ji buvo lygiai tas pat kas ir Rudis aną popietę, taip rimtai spaudaliojęs elektros jungiklį, reguliavęs sukimosi greitį ir tekinimo peilius. Joje puikiausiai tilpo tai, kas iš esmės buvo Rudis savo staklėms, kariniam šalies pajėgumui ir visai jos ekonomikai. Ši menka trumputė magnetinės juostos atkarpėlė – lyg kokia sula ar syvai, išsunkti iš to mažo mandagaus žmogelio didžiulėmis rankomis su gedulingomis panagėmis, žmogelio, šventai įsitikinusio, jog pasaulis būtų išgelbėtas, jei kiekvienas kas vakarą perskaitytų bent po eilutę iš Biblijos, žmogelio, kuris žavėjosi škotiškais aviganiais, nes neturėjo vaikų, žmogelio, kuris... Ką dar kalbėjo Rudis aną popietę? Polui toptelėjo, kad šiuo metu senis tikriausiai jau arba miręs, arba suvaikėjęs stumia dienas kokiame nors Sodžiaus užkampyje.

Spustelėjęs tam tikrą valdymo pulto mygtuką ir pasiuntęs staklėms signalus iš magnetofono juostos, Polas gali priversti tą Rudžio Herco santrauką, esmę, kvintesenciją gaminti iš karto vieną, šimtą ar net tūkstantį velenų.

Polas užtrenkė dėžės dureles. Juosta sveikut sveikutėlė. Su dekoderiais irgi viskas gerai. Ir apskritai visur tvarka kaip bažnyčioje, kiek jos, žinoma, gali tikėtis iš tokių suklebusių mechanizmų. Jie tiesiog atitarnavo savo laiką, štai ir viskas. Visai šiai staklių grupei jau seniai metas į muziejų. Net ir kontrolinė dėžė atrodė iškasenų iškasena – gremėzdiška, dideliausiais varžtais prisukta prie grindų, su storomis plieno durimis ir kabančia spyna. Tokiose dėžėse juostos su darbo programomis buvo rakinamos riaušių metais, ką tik po karo. Dabar, priėmus griežtus įstatymus prieš sabotažą, kontrolinius įrenginius reikėjo saugoti nebent nuo dulkių, tarakonų ir pelių.

Vėl atsidūręs senojoje pastato dalyje Polas neiškentė ir stabtelėjo tarpdury pasiklausyti kerinčios penkiasdešimt aštuntojo korpuso muzikos. Štai jau daugelį metų jo sąmonės užkaboriuose klaidžioja mintis pasikvietus talkon kompozitorių mėginti ką nors sukurpti iš tų nuostabių ir kuo įvairiausių garsų, na, sakykim, "Penkiasdešimt aštuntojo korpuso siuitą". Tai buvo laukinė, barbariška muzika, kurios įmantrus, tačiau pašėlęs ir gaivališkas ritmas čia sutapdavo su bendra muzikine fraze, čia vėl nuo jos atsiskirdavo, palikdamas ištisą srautą savarankiškų balsų lietis be jokios tvarkos, chaotiškai. Polas pabandė toje gaudesių lavinoje užčiuopti, išskirti atskiras temas. Na va! Tekinimo staklių tenorai: "Furazuauauauakt! Ting! Furazuauaua..." Suvirinimo staklės, ba-

ritonai: "Vaaaaaziuzip! Vaaaaaziuzip!" O štai įsitraukia presai, gerokai sustiprinti rūsio rezonatoriaus. Jie atlieka galingą bosų partiją: "Augrump! Tonka tonka! Augrump! Tonka tonka..." Kokios nuostabios, užburiančios dermės! Net paraudęs iš malonumo, užmiršęs viską pasaulyje, Polas atsidavė širdį smelkiančiam jų žavesiui.

Akies krašteliu jis pagavo kažkur nuošalėje pašėlusiu greičiu šmėkščiojant sukamuosius judesius ir tuojau atsigręžė ton pusėn, džiaugdamasis proga pasigėrėti spalvingu šokiu, kurį be atvangos šoko staklės, mitriai vyniodamos ryškių spalvų izoliaciją ant juodo kabelio, besirangančio tarsi gyvatė. Tūkstančiai mažučių šokėjų neįtikimai mikliai sukosi vienas aplink kitą, zujo išdarinėdami sudėtingiausius piruetus, susiblokšdavo krūvon ir po keleto taktų vėl išsiskirdavo, nuostabiai vikriai ir užtikrintai megzdami tvirtą ir tankų tinklą aplink juodą kabelio gumą. Žiūrėdamas į tas šaunias mašinas, Polas nejučia nusijuokė. Jis turėjo nukreipti žvilgsnį į šalį, kad neimtų svaigti galva. Senais laikais, kai šias stakles prižiūrėdavo moterys, kai kurias iš jų, naivesnes, žinoma, kartais ir po darbo rasdavo sėdinčias savo vietose – pakerėtas to magiškai žavaus spalvų šokio.

Ūmai jo akis užkliuvo už nesimetriškos širdies, negrabiai kažkuo aštriu iškrapštinėtos senoje plytų sienoje. Jos viduryje puikavosi raidės K.L.–M.V. ir data – 1931. Tiedu K.L. ir M.V. įsižiūrėjo vienas kitą kaip tik tais metais, kai mirė Edisonas. Polas vėl pagalvojo, kaip būtų šaunu pavedžioti senį po penkiasdešimt aštuntąjį korpusą, ir staiga jam smilktelėjo, kad daugelis iš čia tebeūžiančių staklių, ko gero, pasirodytų tikras persenęs šlamštas net pačiam Edisonui. Pynimo, tekinimo, suvirinimo prietaisai, presai ir konvejerių takai – viskas, ką jis čia regėjo, buvo įrengta dar Edisono laikais. Net pagrindiniai automatinio valdymo elementai. O elektroninės akys ir kitos naujovės, kurios visiškai pavadavo žmogų gamyboje, buvo išrastas jau trečiajame amžiaus dešimtmetyje. Vienintelis tikrai naujas dalykas – visų šių elementų derinys, kombinacija. Polas nutarė, kad būtų neblogai šią mintį įterpti į savo kalbą, kurią jis rengėsi sakyti šį vakarą klube.

Katė vėl išrietė nugarą ir suleido nagus į Polo švarko rankovę – link jų šniokštuodamas ir garsiai čepsėdamas vėl artinosi mechaninis šlavėjas. Perspėdamas jis suzvimbė, ir Polas pasitraukė iš kelio. Katė sušnypštė, purkštelėjo, suakėjo nagais Polui ranką ir šoko žemėn. Iš įtampos virpančiomis kojomis ji liuoktelėjo prie dulkes springstančios mašinos. Aplink šmėžavo, bildėjo, kaukė ir ugnimi spjaudė geležinės pabaisos, todėl katė stypsojo ties pačiu šlavėjo bėgių viduriu, vos už kelių jardų nuo čežančių jo šepečių.

Polas ėmė neramiai dairytis jungiklio, norėdamas sustabdyti uolųjį šiukšlininką, tačiau nespėjo – katė jau pasiruošė kautis. Ji narsiai pasitiko priešą iššiepusi baltus smailius dantukus ir grėsmingai vedžiodama į šalis lanksčią uodegą. Staiga vos už kelių colių nuo jos akių švystelėjo suvirinimo liepsnos liežuvėlis. Šlavėjas čiupo pratisai kniaukiančią ir besidraskančią katę ir be ilgų ceremonijų drėbė ją į skardinį galvanizuotą savo pilvą.

Polas gerokai priduso, kol nubėgo gal ketvirtį mylios išilgai viso korpuso, tačiau spėjo pavyti stropųjį tvarkdarį kaip tik ties šiukšliavamzdžiu. Tenai šlavėjas pravėrė savo besočius nasrus ir išspjovė katę tiesiai į vamzdį, kuriuo ji nudardėjo į kieme stovintį atliekų sunkvežimį. Kai Polas išpuolė į lauką, katė jau buvo spėjusi persiristi per kėbulo kraštą, šlepteltėti ant grindinio ir dabar paklaikusi skuodė link aukštos vielinės tvoros.

– Ne, ne, miauksiuke! Stok! – nusigandęs suriko Polas.

Katė užkliudė išilgai tvoros nutiestą signalizacijos vielutę, ir sargo namelyje prie vartų užkaukė sirena. Jau kitą akimirką katė palietė aukštos įtampos elektros laidą tvoros viršuje. Pasigirdo keistas poškėjimas, sužibo žalsvų kibirkščių spiečius, ir nematoma jėga švystelėjo katę aukštai į orą. Ji nukrito ant asfalto – pastirusi, negyva ir rūkstanti, bet užtat jau anapus.

Netrukus prie jos mažo kūnelio tarsi įkastas sustojo didžiulis kulkosvaidžiais ginkluotas šarvuotis ir ėmė nervingai sukioti į šalis šaudymo bokštelį. Jo liukas žvangėdamas prasivėrė ir pro jį atsargiai dairydamasi išlindo gamyklos sargo galva.

– Ar viskas gerai, pone?

– Išjunkite sirenas. Tai viso labo katė bandė peršokti tvorą. – Polas pritūpė ir baisiai nusiminęs ėmė apžiūrinėti katę pro tvoros plyšius. – Nugabenkite ją į mano kabinetą.

– Atsiprašau, nesuprantu?

– Katę – norėčiau, kad nuneštumėt ją į mano kabinetą.

– Kad ji nebegyva, pone.

– Girdėjote, ką aš jums pasakiau?

– Klausau, pone.

Kai sėdo į savo mašiną, paliktą priešais penkiasdešimt aštuntąjį korpusą, Polas vėl buvo niūrus kaip dargana. Aplinkui nesimatė nieko, kas būtų galėję jį prablaškyti, visai nieko, išskyrus juodą asfaltą, pro šalį bėgančius nykius sunumeruotus pastatus ir keletą kuokštais išsipešiojusių debesų šaltoje melsvoje dangaus dryžėje, įsispraudusioje tarp aklinų mūrų. Šiek tiek gyvybės šmėkštelėjo nebent važiuojant pro siaurą tarpeklį, žiojintį tarp penkiasdešimt septintojo ir penkiasdešimt devintojo korpuso. Tenai buvo matyti Irokėzo pakrantė, atkarpėlė upės tėkmės ir pilki

Sodžiaus namų priebučiai anapus jos. Ant vieno stogo supamojoje kėdėje sėdėjo senis ir kaitinosi šykščiuose pavasario saulės spinduliuose. Šalia jo persisvėręs per turėklus mažas berniukas švystelėjo žemyn popieriaus skiautę ir atidžiai stebėjo, kaip toji lėtai ir tingiai vinguriuodama leidžiasi žemyn prie vandens. Mažylis pagaliau atplėšė žvilgsnį nuo baltos popieriaus atkarpėlės, ir jo akys susitiko su Polo akimis. Senis irgi nustojo suptis ir apstulbęs pažvelgė į jį – gyvą padarą Ailiumo gamyklų teritorijoje.

Kai Polas žengė pro Katarinos Finč darbo stalą į savo kabinetą, ši ištiesė jau išspausdintą jo kalbą.

– Labai vykusiai čia pasakėt apie antrąją technikos revoliuciją,– tarė ji.

– Et, visa tai persenęs šlamštas.

– O man pasirodė labai originalios mintys, ypač ten, kur įrodote, kad pirmoji technikos revoliucija nuvertino raumenų, o antroji – proto darbą. Buvau tiesiog sužavėta.

– Toks matematikas Norbertas Vyneris visa tai pasakė dar apie keturiasdešimtuosius metus. Tos mintys jums atrodo originalios tik todėl, kad esate labai jauna ir nenuraukiat nieko, išskyrus tai, kas darosi jūsų panosėje – čia ir dabar.

– Iš tikro atrodo neįtikima, jog kadaise viskas galėjo būti kitaip. Argi nejuokinga, kad dar visai neseniai žmonės būdavo surenkami į vieną vietą ir laikomi tenai kiaurą dieną vien tam, kad būtų galima pasinaudoti jų mintimis. Paskui pertrauka, paskui vėl mąstymas, paskui vėl pertrauka... Bet juk taip neįmanoma žmoniškai mąstyti!

– Na taip, be to, labai neekonomiška,– pritarė jai Polas.– Ir labai nepatikima. O kiek išeidavo broko ir koks pragariškas darbas buvo tvarkyti visa tai! Pagirios, šeimyniniai barniai, nesutarimai su vyresnybe, skolos, karai – visos žmogiškos nelaimės ir rūpesčiai vienaip arba kitaip atsiliepdavo produkcijos kokybei.– Jis nejučia nusišypsojo:– Beje, džiaugsmo akimirkos irgi. Prisimenu laikus, kai reikėdavo plūktis su tais nelemtais laisvadieniais, ypač apie Kalėdas. Čia jau nieko negalėjai padaryti – reikėdavo su tuo paprasčiausiai susitaikyti. Jomarkas prasidėdavo maždaug gruodžio penktą. Artėjant Kalėdoms, kebeknių vis daugėdavo. Paskui – šventės, po kurių broko būdavo prigaminama katastrofiškai daug. Paskui – Naujieji metai ir dar vienas broko paūmėjimas, po kurio padėtis pagaliau imdavo pamažu rimti ir taisytis, kol apie sausio penkioliktą viskas įeidavo į normalias vėžes, kurios, teisybę pasakius, irgi buvo pakankamai kreivos, šleivos ir siaurutės. Mes privalėdavom atsižvelgti į visa tai net nustatydami produktų kainas.

– Kaip jūs manote, ar bus dar trečioji technikos revoliucija?

Polas sustingo savo kabineto tarpduryje.

– Trečioji? O kokia ji galėtų būti?

– Neturiu supratimo. Bet juk pirmoji ir antroji kadaise taip pat atrodė neįtikimos.

– Ypač tiems, kuriuos turėjo pakeisti mašinos, savaime suprantama. Sakote, trečioji? Tam tikra prasme ji jau vyksta, jei jūs turite omeny mąstančias mašinas. Trečioji technikos revoliucija įvyks, mano galva, kai mašinos pakeis žmogaus smegenis. Tam tikrose srityse didieji kompiuteriai, tokie kaip EPIKAKAS, tai atlieka gana neblogai jau dabar.

– Aha,– susimąsčiusi atsiliepė Katarina. Ji iš lėto ritinėjo pieštuką tarp dantų.– Pirmiausia raumenų darbas, paskui paprasčiausios intelekto operacijos, o galiausiai – ir pats mąstymas.

– Manau, kad šito nebesulauksiu. Tiesa, jei jau kalba pakrypo į technikos laimėjimus, kur dingo Badas?

Katarina ištiesė Polui suglamžytą Bado skalbyklos sąskaitą.

– Šitą jis paliko jums. Atvyko barža su kroviniu, tad jis turėjo skubiai grįžti į darbą.

Polas apvertė popiergalį ir kitoje pusėje, kaip ir tikėjosi, pamatė pelių detektoriaus ir puikios signalinės sistemos schemą.

– Įstabus protas, Katarina.

Mergina abejodama pakraipė galvą.

Polas uždarė duris, tylutėliai jas užsirakino ir ištraukęs apatinį stalčių popierių šūsnyje susirado butelį. Akimirką jam užgniaužė kvapą, kai gerokai gurkštelėjo viskio. Kūną užliejo maloni šiluma, akys sudrėko. Polas padėjo butelį atgal į vietą.

– Daktare Proteusai, jums skambina žmona,– pasigirdo Katarinos balsas iš garsiakalbio.

– Proteusas klauso,– Polas norėjo sėstis, tačiau jam sukliudė ant kėdės padėta kartoninė dėžė su negyva kate.

– Tai aš, brangusis, Anita.

– Sveikutė, sveikutė!– jis atsargiai perkėlė dėžę ant grindų ir pamažu nugrimzdo į kėdę.– Kaip laikaisi, širdele?– paklausė vis tebegalvodamas apie katę.

– Ar viskas paruošta, kad šis vakaras būtų puikus?– Sodrus spalvingas kontraltas suskambo žaviai, aistringai ir užtikrintai: kalbėjo Ailiumo viešpaties ponia.

– Kiaurą dieną prasiniurkiau su ta kalba.

– Vadinasi, ji bus nuostabi, brangusis. Pitsburgas tavo rankose. Dėl to negali būti nė mažiausios abejonės. Tegu tik Kroneris su Baeriu išgirsta tave šįvakar.

– Tai ir Kroneris su Baeriu ruošiasi atvykti?– Tiedu buvo Rytų rajono valdytojas ir vyriausiasis inžinierius. Ailiumo gamyk-

los sudarė tik mažytę to rajono dalelę. Vien Kroneris su Baeriu galėjo spręsti, kas užims svarbiausią postą tame rajone – Pitsburgo gamyklų valdytojo vietą, kuri prieš dvi savaites liko tuščia, ankstesniam valdytojui netikėtai mirus.– Na, tai tuomet reikės plyšti iš linksmumo!

– Jei tau ši naujiena nelabai prie širdies, turiu atsargoje kitą, kuri tikrai tave pradžiugins. Bus dar vienas aukštas svečias.

– Nejaugi?

– Neužmiršk užsukti Sodžiun ir parūpinti jam butelaitį airiško. Klube juk tokio nėra.

– Finertis! Edas Finertis!

– Taip, Finertis. Jis paskambino šiandien po pietų ir prisispyręs reikalavo, kad tu žūtbūt gautum jam airiško viskio. Jis vyksta iš Vašingtono į Čikagą ir ketina sustoti paviešėti čionai.

– Kiekgi metų jau spėjo praeiti, Anita? Penkeri? Šešeri?

– Lygiai tiek, kiek tu esi vyriausiasis valdytojas. Lygiai tiek.

Polą erzino tas dirbtinis Anitos linksmumas, tyčia rodomas Finerčio atvykimo proga. Jis puikiai žinojo, kad Anita to žmogaus nė iš tolo negali pakęsti. Ji taip linksmai čiauškėjo visai ne dėl to, kad iš tikrųjų džiūgautų jam atvykus, o dėl to, kad siaubingai mėgo imituoti draugiškus jausmus, kurių niekada nejautė. Be to, išvykęs iš Ailiumo, Edas Finertis padarė stulbinančią karjerą ir tapo šalies Pramonės planavimo biuro nariu. Šis faktas, be abejo, daugiausia padėjo išdildyti nemalonius jos prisiminimus apie nesutaikomą jų prieštarą praeityje.

– Tu neklydai sakydama, kad ši naujiena tikrai pradžiugins mane, Anita. Puikumėlis! Ji visiškai kompensuoja žinią apie Kronerį su Baeriu.

– Bet, manau, tu pasistengsi ir jiems būti kuo malonesnis, tiesa?

– Na, žinoma. Pitsburgas – štai kur krypsta mūsų širdys.

– Pažadėk, kad neimsi siautėti, jei pasakysiu tau kai ką naudinga.

– Nepažadu.

– Tiek to, vis vien pasakysiu. Emė Holporn sakė girdėjusi kažką apie tave ir Pitsburgą. Jos vyras šiandien kalbėjęsis su Kroneriu, ir Kroneris minėjęs, esą jam kilęs įspūdis, kad tau nusispjauti į Pitsburgą.

– Na, kokia kalba turiu tai kas kartą sakyti – esperanto, ar kokį galą? Angliškai kartojau jam gal tuziną sykių kuo įvairiausiomis progomis, kad beprotiškai geidžiu, noriu, trokštu ir šaukiuosi tos vietos.

– Deja, kaip matai, Kroneriui kitaip atrodo. Tu pernelyg drovus ir kuklus, brangusis.

– Na ką gi, Kroneris tuomet tikras gudročius.

– Ką nori tuo pasakyti?

– Kad jis tikriausiai geriau žino, ko noriu, nei aš pats.

– Vadinasi, tu iš tiesų nelabai veržiesi į Pitsburgą?

– Nesu visiškai tikras. Galimas daiktas, kad jis tai pajuto anksčiau už mane patį.

– Tu pavargai, brangusis.

– Ko gero.

– Tau reikia atsipalaiduoti. Gurkštelėk ko nors ir pareik šiandien namo kiek anksčiau.

– Gerai.

– Aš myliu tave, Polai.

– Ir aš myliu tave, Anita. Na, viso.

Vedybinio gyvenimo techniką Anita buvo išstudijavusi iki pačių panagių, iki mažiausių ir subtiliausių smulkmenėlių. Nors ji viską darė stulbinančiai racionaliai ir metodiškai, vis dėlto dėjo pastangų tą nemalonų savo bruožą pripildyti švelnumo ir šilumos, tad Polas galėjo tik miglotai nujausti jos jausmus esant prėskus ir seklius. Gali būti, kad toji neaiški nuojauta didžia dalimi lėmė vangią ir slogią jo būseną, kurią jau buvo linkęs laikyti liguista.

Polas padėjo ragelį. Jo galva buvo nusvirusi ant krūtinės, akys užmerktos. Kai jas atmerkė, žvilgsnis nejučia įsirėmė į kartoninę dėžę su negyva kate.

– Katarina!

– Taip, pone.

– Liepkite kam nors užkasti tą katę.

– O mes čia spėliojome, ką jūs ketinate su ja daryti.

– Dievas žino, ką ketinau,– jis žvilgtelėjo į menkutę apsvilusią stipeną ir liūdnai palingavo galvą.– Dievas žino. Gal norėjau palaidoti krikščioniškai? O gal tikėjausi, kad atsigaus? Žodžiu, kaip nors atsikratykite jos, gerai?

Išeidamas jis stabtelėjo prie Katarinos stalo ir pasakė, kad nesijaudintų dėl rubino, švytinčio rytinėje sienoje, septintame blokelyje nuo apačios, penktoje eilėje iš kairės.

– Ten jau nieko negalima padaryti,– paaiškino jis.– Trečioji tekinimo staklių grupė penkiasdešimt aštuntajame korpuse kadaise buvo visai nieko, o dabar paseno ir tapo našta puikiai sutvarkytam gamybos kompleksui, kuriame viskas šiaip jau eina kaip sviestu patepta. Juk ji buvo sukurta visai ne tam darbui, kurį dabar atlieka. Vieną gražią dieną įsijungs avarinė sirena, ir viskas bus baigta.

Kiekviename kontroliniame skydelyje, be skaitiklio ir tamsraudonės lemputės, kuri užsižiebdavo atsiradus gedimui, buvo dar įtaisytas garso signalas, įsijungdavęs sistemai galutinai ir nepataisomai sutrikus.

ANTRAS SKYRIUS

BRATPŪRO šachas, šešis milijonus narių vienijančios kolhauri sektos dvasinis vadovas, raukšlėtas, išmintingas ir tamsrudis kaip kakava be pieno, visas blykčiodamas auksu ataustu brokatu ir žaižaruodamas brangakmenių žvaigždynais, skendo tarp dangiškai žydrų ištaigaus limuzino pagalvėlių tarsi prabangi segė brangenybių dėžutėje.

Kitame užpakalinės limuzino sėdynės gale sėdėjo daktaras Juingas Dž. Holjardas iš Jungtinių Valstijų valstybės departamento, kokių keturiasdešimties metų, kiek aptukęs, bet žydintis malonių manierų džentelmenas vešliais kviečių spalvos ūsais. Jis vilkėjo margus marškinius ir liemenę, kurie ryškiai skyrėsi nuo tamsaus gerai pasiūto kostiumo, o į švarko atlapą buvo įsisegęs dekoratyvinių gėlių puokštelę. Visa tai jis dėvėjo taip oriai, taip rimtai, kad galėjai įtarti jį ką tik išsiskyrus su labai prašmatnia ir elegantiška kompanija, kurioje visi vilkėjo kaip tik šitaip. Nors iš tiesų taip rengdavosi tik jis vienas, ničnieko baisaus jam dėl to neatsitikdavo.

Per vidurį buvo įsitaisęs Chašdrachras Miazma, šacho sūnėnas ir vertėjas, išmokęs anglų kalbos iš guvernanto ir niekada anksčiau negavęs kojos iškelti iš šacho rūmų. Tai buvo nervingas nuolat besišypsantis jaunuolis, tarytum atsiprašinėjantis dėl savo menkučio svorio ir dar kuklesnės socialinės padėties.

– *Kabu*?– paklausė šachas tęvu spigliu balseliu.

Holjardas išbuvo šacho draugijoje jau ištisas tris dienas ir galėjo be Chašdrachro pagalbos suprasti net penkis šacho dažniausiai vartojamus žodžius. *Kabu* reiškė “kur?”, *siki* –”kas?”, *aka san* –”kodėl?”. *Brahous brahouna, bouna saki* buvo palaiminimų ir padėkos žodžių mišinys, o *sumkliš* – šventas kolhauri sektos gėrimas, kurio Chašdrachras visuomet turėdavo skautiškoje gertuvėje, jeigu kartais prireiktų šachui.

Šachas kuriam laikui paliko savo karinę ir dvasinę tvirtovę kalnuose, nusprendęs pasižvalgyti, ar negalėtų iš šios galingiausios pasaulyje nacijos išmokti ko nors, kas būtų naudinga ir jo paties tautai. Daktaras Holjardas šiame žygyje atliko gido ir svetingo šeimininko vaidmenį.

– *Kabu*?– pakartojo klausimą šachas dairydamasis aplinkui.

– Šachas pageidauja žinoti, labai prašom, kur mes dabar esame?– išvertė Chašdrachras.

– Aš ir pats tai supratau,– labai patenkintas savo nuovoka maloniai nusišypsojo Holjardas. Visi tie *kabu, siki* ir *aka saki* jam jau seniai stovėjo skersai gerklės. Jis palinko šacho pusėn.

– Ailiumas, Niujorko valstija, jūsų didenybe. Mes tuojau pervažiuosim upę, kuri dalija šį miestą į dvi dalis. Kitoje jos pusėje matyti Ailiumo gamyklos.

Limuzinas sustojo prie pat tilto, kur didžiulė kelininkų brigada lopė nedidukę asfalto skylę. Brigada prasiskyrė duodama kelią senam plimutui išdaužtu priekiniu žibintu, važiuojančiam iš priešingos pusės. Limuzinas mandagiai praleido plimutą ir tada pajudėjo pats.

Šachas atsisukęs pasižiūrėjo į darbininkus pro užpakalinį langą ir ištarė neįprastai ilgą frazę.

Daktaras Holjardas nusišypsojo ir ėmė supratingai linkčioti galvą laukdamas vertimo.

– Šachas,– išvertė Chašdrachras,– labai prašom, pageidauja sužinoti, kieno tie vergai, kuriuos mes matome visą kelią nuo pat Niujorko.

– Tai ne vergai,– atlaidžiai šyptelėjęs paaiškino Holjardas.– Tai laisvi žmonės, gavę darbą per valstybės įdarbinimo biurą. Jie turi tokias pat teises kaip ir kiti piliečiai – žodžio, tikėjimo ir balsavimo. Prieš karą jie Ailiumo gamyklose valdė mašinas. Dabar mašinos dirba pačios – ir nepalyginamai geriau.

– *Aha*!– tarė šachas, kai Chašdrachras išvertė Holjardo žodžius.

– Automatinis valdymas pigesnis, be to, pagaminama daugiau ir pigesnės produkcijos.

– *Aha*!

– O kiekvieną žmogų, kuris nesugeba atlikti savo darbo geriau negu mašinos, valstybė įdarbina arba armijoje, arba Restauracijos daliniuose.

– *Aha! Kabu bonanza pak?*

– Eee?

– Jis sako: iš kur imami pinigai jiems mokėti?– išvertė Chašdrachras.

– O, iš mokesčių, kuriais apdedamos mašinos ir asmeninės įplaukos. Paskui žmonės, tarnaujantys armijoje arba dirbantys Restauracijos daliniuose, tuos pinigus vėl sugrąžina sistemai, mokėdami už produktus ir visa kita, ko reikia jų gyvenimui.

– *Aha*!

Daktaras Holjardas, uolus ir pareigingas žmogus, apie savo paties išlaidas, beje, teturintis gana miglotą supratimą, atkakliai bandė įrodyti šachui Amerikos privalumus, nors ir žinojo, kad tik nedaugelis jo argumentų tikrai pasiekia tikslą. Jis paaiškino šachui,

kad efektas ypač ryškus tokiuose industriniuose rajonuose kaip Ailiumas, kur dauguma gyventojų dar neseniai užsidirbdavo pragyvenimui, vienaip arba kitaip aptarnaudami stakles. O Niujorke, pavyzdžiui, yra daugybė profesijų, kurias sunku arba neapsimoka mechanizuoti, tad nuo neefektyvaus darbo buvo atpalaiduota daug mažiau gyventojų.

– *Kupo*,– burbtelėjo šachas, supratingai linktelėjęs.

Chašdrachras plykstelėjo visas drovumo raudoniu ir lyg nenoromis, lyg atsiprašinėdamas išvertė:

– Šachas sako: komunizmas.

– Visai ne *kupo*!– pasipiktino Holjardas.– Mašinos juk nepriklauso valstybei. Ji tiesiog apdeda mokesčiais tą pramoninės gamybos pelno dalį, iš kurios anksčiau būdavo apmokami darbininkai, ir paskirsto gautas lėšas. Visa pramonė pas mus privačiose rankose, valdoma privačių asmenų, o kad nereikėtų eikvoti energijos nereikalingai konkurencijai, jos veiklą derina privačių pramonininkų komitetas, o ne politikai.

Mechanizavę gamybą mes apsidraudėme nuo klaidų ir broko, neišvengiamų, kai joje dirba žmogus, o ištobulinę jos valdymą, pašalinome nereikalingą veržimąsi pirmauti. Šitaip mes neregėtai padidinome vidutinio žmogaus pragyvenimo lygį.

Versdamas Holjardo žodžius šachui, Chašdrachras vienoje vietoje užsikirto, ir jo veidą iškreipė sutrikimo išraiška.

– Labai prašome, o tas “vidutinis žmogus”... Bijau, kad mūsų kalboje jam atitikmens nėra...

– Na, suprantate,– ėmė kantriai aiškinti Holjardas.– Paprastas žmogus, na, kaip koks praeivis gatvėje, arba tie, kurie lopė tiltą, arba antai tas vyrukas sename automobilyje, ką tik pravažiavęs pro mus. Žodžiu, mažas, pilkas, niekuo neišsiskiriantis iš kitų, tačiau geros širdies žmogelis, kokių šimtus gali sutikti kasdien.

Chašdrachras išvertė Holjardo žodžius.

– *Aha*,– apsidžiaugė šachas linguodamas galvą,– *takaru*.

– Ką jis pasakė?

– *Takaru*,– paaiškino Chašdrachras.– Vergas.

– Visai ne *takaru*!– Šį kartą Holjardas kreipėsi tiesiai į šachą.– Pi-lie-tis.

– A-a-a-a!– supratingai nutęsė šachas.– Pi-lie-tis!– ir patenkintas susijuokė.– *Takaru* – pilietis!

– Jokių *takaru*!– pyktelėjo Holjardas.

Chašdrachras abejingai gūžtelėjo pečiais.

– Šacho šalyje yra tiktai išrinktieji ir *takaru*.

Ūmai Holjardas pajuto turįs opą, kuri atsivėrė ir vis labiau jį kamuodama plėtėsi visus tuos metus, kai jis kilo karjeros laiptais

ir vežiojo po Ameriką nevešėlius tamsuolius magnatus, atvykstančius čionai iš tolimiausių ir tamsiausių civilizacijos užkampių.

Limuzinas vėl buvo priverstas sustoti. Vairuotojas ėmė pypinti dar vienai grupei Restauracijos, urbanizacijos ir remonto asociacijos juodadarbių, kurie palikę ant plento kastuvus, karučius ir kitą įrangą, akmenimis svaidė į voverytę, prigludusią už medžio šakos kokių šimto pėdų aukštyje.

Holjardas nuleido lango stiklą.

– Nagi patraukite iš kelio visą šitą šlamštą! – tarė jis griežtai.

– Pi-lie-tis! Pi-lie-tis! – cypčiojo šachas, kukliai šypsodamasis dėl savo netikėtai išryškėjusio gabumo kalboms.

– Gatavutė! – riktelėjo vienas iš voverės medžiotojų.

Labai nenoromis ir sunkiai slėpdamas įniršį jis atpėdino prie kelio ir nutempė nuo jo porą karučių, įdėmiai tyrinėdamas limuziną ir jo keleivius. Paskui, žengęs į šalį, sustojo kaip įbestas.

– Ačiū! Seniai taip reikėjo! – linksmai ir draugiškai šūktelėjo Holjardas, limuzinui lėtai plaukiant pro tą žmogų.

– Į sveikatą, ponas daktare! – atsakė žmogus ir spjovė Holjardui į veidą.

Holjardas kažką neaiškiai sumurmėjo ir, neprarasdamas orios veido išraiškos, nusišluostė spjaudalą.

– Netipiškas atvejis, – nusiminęs paaiškino jis.

– *Takaru jamu brouha, pa dinka bu*, – atsiliepė šachas užuojautos kupinu balsu.

– Šachas sako, – niūriai išvertė Chašdrachras, – kad po karo *takaru* visur tokie.

– Ne *takaru*... – vėl žiojosi aiškinti Holjardas, tačiau nutilo ūmai apsigalvojęs.

– *Sumkliš*, – atsiduso šachas, ir Chašdrachras paslaugiai ištiesė jam gertuvę su šventuoju gėrimu.

TREČIAS SKYRIUS

DAKTARAS Polas Proteusas, geriausiai apmokamas žmogus visame Ailiume, savo pigiu senutėliu plimutu važiavo per tiltą Sodžiaus pusėn. Automobilis tarnavo jam dar nuo riaušių laikų. Skyrelyje pirštinėms pasidėti, tarp visokio smulkaus nereikalingo šlamšto, kartu su senomis degtukų dėžutėmis, mašinos techniniu pasu, žibintuvėliu ir popierinėmis nosinėmis mėtėsi senas aprūdijęs pistoletas, išduotas jam irgi dar anais senais laikais. Laikyti pistoletą ten, kur jį lengvai galėtų pasisavinti asmuo, neturintis teisės nešioti ginklą, buvo baisus ir pavojingas nusižengimas. Net veikiančios armijos kariai ir karininkai privalėdavo apsieiti be ginklo, kol neišsilaipindavo atlikti okupacinės tarnybos kokiuose nors tolimuose užjūriuose. Ginkluota buvo tik policija ir gamyklų sargai.

Polui tas pistoletas buvo visai nereikalingas, tiesiog užmiršdavo jį grąžinti. Metams bėgant ginklas vis labiau rūdijo ir ilgainiui ėmė atrodyti Polui kaip miela ir nepavojinga seniena. Skyrelis pirštinėms pasidėti neužsirakindavo, tad Polas dėl visa ko buvo pridengęs pistoletą servetėlėmis.

Variklis dirbo netolygiai – čia užspringdamas, čia vėl užsivesdamas, čia sulėtindamas, čia vėl paspartindamas apsisukimus. Dar du jo automobiliai – vienas visiškai naujas, atlenkiamu viršumi, ir kitas labai brangus sedanas – nuolat būdavo namuose, kaip mėgdavo sakyti Polas, palikti Anitos valioje. Nė viena iš jo gerųjų mašinų nėra buvusi Sodžiuje. Daugybę metų nesilankė tenai ir Anita. Jam pačiam ji niekada nesakydavo nė žodžio dėl keisto pomėgio važinėtis tuo senu laužu, tačiau, matyt, manė reikiant kaip nors tai paaiškinti kitiems. Jam ne kartą pasitaikė išgirsti ją porinant svečiams, esą Polas pats patobulinęs mašiną taip, kad ji toli pranokstanti visą tą serijinį šlamštą, gaminamą Detroite. Bet tai buvo grynas melas. Ypač nelogiškas atrodė tokios unikalios mašinos autoriaus ir savininko delsimas imti ir sutvarkyti išdaužtą priekinį kairį žibintą. Ir dar jam būtų buvę labai įdomu išgirsti Anitos aiškinimą, kam jis laiko bagažinėje odinę striukę ir kodėl kiekvienąsyk prieš pervažiuodamas Irokėzą apsivelka ją vietoj švarko ir nusiriša kaklaraištį. Nors, antra vertus, į tokias keliones jisai leisdavosi nebent rimtam reikalui ištikus, na, sakykim, parvežti airiško viskio vienam iš tų nedaugelio žmonių, kuriuos jis laikė artimais draugais.

Vos pervažiavęs tiltą, Polas turėjo sustoti: tenai būriavosi gal keturiasdešimt vyrų. Pasirėmę ant laužtuvų, kastuvų ir kirtiklių, jie iš lėto rūkeno ir tingiai šnekučiavosi, glaustu rateliu apstoję kažką pačiame kelio viduryje. Šiek tiek sutrikę jie dirstelėjo į Polą ir labai pamažu, tarytum pasaulyje tyvuliuotų vien bekraštės laisvo laiko marios, ėmė trauktis į šalis, palikdami siaurutį taką Polo mašinai, kuriuo ji vos galėjo prasisprausti. Kai jie prasiskyrė, Polas pamatė, koks čia reikalas. Prie poros pėdų skersmens įdubos klūpojo nedidukas žmogelis ir kastuvu tapšnojo ką tik užpiltą asfalto lopą.

Žmogelis oriu judesiu parodė Polui važiuoti, bet, suprantama, a p l i n k u i, ne p e r lopą, o kiti sulaikę kvapą stebėjo, kad vairuotojas tiksliai vykdytų nurodymą.

– Ei, bičiuk, tavo kairysis priekinis išmaklintas! – šūktelėjo kažkuris iš vyrų. Kiti irgi vienas per kitą ėmė rėkaloti tą patį.

Polas mandagiai linktelėjo dėkodamas už perspėjimą. Jam staiga panižo visą odą, tarytum ji būtų buvusi seniai prausta. Tie žmonės priklauso vadinamajai Restauracijos, urbanizacijos ir remonto asociacijai, kurią jie patys trumpai vadindavo RURA. Jie pralaimėjo varžybas su mašinomis ir, neturėdami jokio kito pajamų šaltinio, buvo priversti rinktis armiją arba tą nelemtą atstumtųjų prieglaudą. Kareiviai, kurių egzistencijos tuštybę maskavo bent jau blizgančios varinės sagos ir sagtys, lakuota oda ir geras milas, niekada taip negadindavo Polui nuotaikos kaip tie bėdžiai.

Taigi jis lėtai pravažiavo pro graudžią kelio darbininkų rikiuotę bei mandagiai pažibinčiais mirksintį vyriausybinį limuziną ir atsidūrė Sodžiuje.

Salūnas buvo tuojau už tilto, tačiau mašiną pavyko pastatyti tik už geros pusės kvartalo. Mat čia dar viena minėtosios asociacijos brigada, pasitelkusi gaisrininkų siurblį, plovė nutekamuosius šulinius. Sprendžiant iš visko, šis darbas čia buvo itin mėgstamas. Kiekvienąkart, kai Polui pasitaikydavo atvykti Sodžiun, gaisrininkų siurblys darbuodavosi kaip pašėlęs, jei tik oro temperatūra, žinoma, būdavo nors vienu laipsniu aukščiau nulio.

Aukštas vyras, tikras milžinas, labai oriai ir išdidžiai laikė padėjęs rankas ant veržliarakčio, kuriuo reguliuojamas srovės stiprumas. Šalia jo stovėjo dar vienas, lyg koks pagalbininkas ar pavaduotojas. Aplinkui juos ir per visą žarnos ilgį iki pat nutekamojo šulinio žiočių stoviniavo žioplių minia. Mažas murzinas berniūkštis pasičiupo baloje ant šaligatvio plūduriuojantį popiergalį ir, greitosiomis sulankstęs iš jo laivelį, paleido jį plaukti toliau. Visi tuojau sužiuro į tą kreivą šleivą laiviūkštį, tarytum linkėdami jam gero vėjo, ir neatitraukė akių visą tą laiką, kol jis galynėjosi su

pašėlusiais sūkuriais, strigo klastingose seklumose bei šokčiojo per pavojingas sraunumas, o paskui, išplaukęs į pagrindinę gilią tėkmę, narsiai pakilo ant aukštos didžiosios keteros ir, pergalingai stabtelėjęs prieš lemiamą šuolį, smigo pačion nutekamojo šulinio pragarmėn.

– Uch!– nejučia išsprūdo šalia Polo stovinčiam žmogui, tarytum jis pats būtų plaukęs anuo laiveliu.

Polas prasibrovė pro būrį žioplių, salūno lankytojų, ir atsidūrė prie baro. Tiesiai jam už nugaros stovėjo sena pianola*. Kol kas Polo, regis, niekas nepažino. O ir kas jį čia galėjo pažinti! Juk daugiausia būdavo savo krante ir niekada neleisdavo Ailiumo laikraščiuose spausdinti savo pavardės, juo labiau portreto.

Barą buvo apgulę bemaž vien pensininkai, per seni tarnauti armijoje arba dirbti RURA daliniuose. Priešais kiekvieną jų stovėjo po bokalą jau seniai išsivadėjusio alaus. Stiklų viršus nuo begalinio siurbčiojimo buvo pasidaręs matinis.

Seniukai čia kiurksodavo nuo ankstyvo ryto ligi vėlaus vakaro, todėl kitus lankytojus reikėdavo aptarnauti per jų galvas. Visi knapsojo sumerkę akis į kitame baro gale mirguliuojantį televizoriaus ekraną. O jame moteriškė, plati ir galinga kaip žemė maitintoja, be garso, kuris, matyt, buvo išjungtas, čia rodė dantis, čia aistringai krutino burną ir vieną po kito kūlė kiaušinius į veikiantį mikserį. Seniukai spoksojo į ją užsimiršę, retsykiais pasitaisydami dantų protezus arba apsilaižydami lūpas.

– Atleiskite,– sutrikęs kreipėsi į juos Polas, tačiau niekas nesiteikė net pajudėti, kad jis galėtų prieiti prie baro. Senas nusišėręs škotiškas aviganis, susirangęs po vieno iš lankytojų taburete, iššiepė bedančius nasrus ir piktai suurzgė.

Polas pamojavo ranka, kad jį greičiau pastebėtų lėtas ir nepaslankus barmenas. Mindžikuodamas nuo vienos kojos ant kitos, jis nei iš šio, nei iš to prisiminė mechanizuotą barą, kurį buvo suprojektavęs kartu su Šeferdu ir Finerčiu, kai jie, trys jauni inžinieriai, dar tryško kūrybine energija ir noru patobulinti pasaulį.

Jie tiesiog apstulbo, kai restoranų tresto savininkas vis dėlto susidomėjo jų projektu ir net nusprendė jį išbandyti. Bandomąjį variantą jis įrengė už kokių penkerių durų nuo čia, kur dabar nervingai trypčiojo Polas. Ten visur puikavosi atsiskaitymo automatai ir daugybė aptarnaujančių konvejerių, orą grynino germicidinės** lempos, buvo įrengtas tolygus, akims labai sveikas apšvietimas ir nuolat grojo puikiausi muzikos įrašai. Net kėdės, pasitarus su ant-

---

* Mechaninis pianinas. *Vert.*

** Bakterijas naikinančios. *Vert.*

ropologais, buvo sukurtos tokios, kad jose sėdėti vidutiniam žmogui būtų kuo patogiau.

Jau pirmąją dieną toji užeiga virto tikra sensacija. Eilė į ją nutįso per keletą kvartalų. Tačiau praėjus gal savaitei po atidarymo, kai gyventojai pagaliau patenkino savo smalsumą, diena buvo laikoma nepaprastai sėkminga, jei tenai užsukdavo koks penketas lankytojų. Tuo metu beveik šalimais atsirado šis Viktorijos laikų stiliaus salūnas, tikra dulkių ir mikrobų veisykla – prastai apšviestas, su niekam tikusia ventiliacija, aptarnaujamas apsmukusio, nerangaus ir, ko gero, ilganagio apkemžėlio. Tačiau jis bemat nurungė modernųjį konkurentą.

Pagaliau Polui pavyko patraukti barmeno dėmesį. Tasai nenaudėlis, vos jį pamatęs, tučtuojau liovėsi vaidinti uolų dorovės sargą ir akimirksniu pavirto vaišingu ir paslaugiu šeimininku, kaip du vandens lašai panašiu į Polo klubo patarnautoją. Polas net kurį laiką baiminosi, ar tik nebuvo atpažintas, tačiau iš to, kad tipas anapus prekystalio nė sykio nesikreipė į jį vardu, nusprendė, jog atspėta bus tik jo visuomeninė padėtis.

Sodžiuje tokių žmonių kaip šis padavėjas gyveno labai nedaug – tai policininkai, gaisrininkai, sportininkai profesionalai, vairuotojai ir itin gabūs amatininkai, kurių neįstengė pakeisti mašinos. Tad jie, nors ir gyvendami tarp tų, kurie vis dėlto buvo pakeisti, laikėsi nuošaliai ir žiūrėjo į juos su tam tikra panieka ir šiek tiek iš aukšto. Jie manė esą arčiau valdytojų bei inžinierių, gyvenančių anapus upės, tačiau šis jausmas toli gražu nebuvo abipusis. Mat inžinieriai su valdytojais savo ruožtu manė, jog minėtųjų profesijų asmenys liko dirbti savo vietose visai ne dėl kokių nors ypatingų gabumų, o tik dėl to, kad keisti juos mašinomis kol kas netikslinga. Trumpiau tariant, tas jų pranašumas neturėjo jokio apčiuopiamesnio pagrindo.

Štai ir barmenas, vos tik pajutęs, jog Polas – didelės girios paukštis, tuojau leido suprasti, kad visi eitų po paraliais, kol jis aptarnaus šį retą svečią. Lankytojai, savaime suprantama, tuojau sužiuro nepaprasto ateivio pusėn.

Polas tyliai užsisakė airiško viskio butelį ir, norėdamas išvengti įkyrių žvilgsnių, pasilenkęs paglostė seną aviganį. Šuo kimiai amtelėjo, o jo šeimininkas pasisuko taip, kad susidūrė akis į akį su Polu. Beje, senis buvo toks pat bedantis kaip ir šuo. Polui pirmiausia krito į akis raudonos jo dantenos ir didžiulės įdiržusios plaštakos. Visa kita senio povyzoje buvo blanku ir neaišku, tarytum išblukę.

– Jis niekam nieko nedaro,– lyg atsiprašė, lyg pasiteisino senis.– Paprasčiausiai apžlibo iš senatvės ir kartais nesigaudo kas ir

kaip.– Jis brūkštelėjo savo plačiais delnais šuniui per išsipūtusius šonus.– Tai geras šuva, nors ir iškaršęs.

Senis ilgu įdėmiu žvilgsniu pervėrė Polą.

– Klausykit! Kertu lažybų, kad mudu pažįstami!

Polas neramiai dirstelėjo į sandėliuką, kur nulindo barmenas atnešti jam viskio.

– Tikrai? Esu čia buvęs gal porą sykių.

– Ne, ne čia. Gamykloje. Jūs esate jaunasis daktaras Proteusas!– garsiai ištarė senis.

Daugelis išgirdo jo žodžius, o arčiau sėdintys įrėmė į Polą negeras akis ir pritilo gaudydami kiekvieną žodį.

Senis tikriausiai buvo visiškai kurčias, todėl čia šaukė nepakenčiamai garsiai, čia vapėjo kažką sau po nosimi.

– Tai ką, daktare, nejau manęs pažint nebeįmanoma?

Senis nesimaivė. Jis tikrai labai apsidžiaugė ir pasijuto išdidus, kad gali štai taip, visų akivaizdoje, lyg niekur nieko šnekučiuotis su tokiu dideliu žmogumi.

Polas paraudo.

– Kad kažkaip neprisimenu. Senasis suvirinimo cechas, ar ne?

Senis nusiminęs brūkštelėjo ranka sau per veidą.

– Ak, iš manęs jau vieni pelai beliko – ne tik jūs, bet ir geriausias draugas, ko gero, nebepažintų,– tarė jis geraširdiškai ir ištiesė rankas delnais į viršų.– O jūs pažvelkite čionai, daktare. Vien jos nepasikeitė nuo to laiko. Kitų tokių visame pasaulyje nerasi. Jūs pats taip sakėte.

– Hercas!– apstulbo Polas.– Jūs Rudis Hercas!

Rudis patenkintas susijuokė ir išdidžiai apmetė žvilgsniu sėdinčius salūne, tarytum sakydamas: “Matot, Rudis Hercas tikrai pažįsta daktarą Proteusą, o ir daktaras Proteusas, po šimts pypkių, vis dar atsimena jį. Na, kuris iš jūsų galėtų pasigirti tokia pažintimi?”

– Ar tai tas pats šuo, apie kurį tiek daug kalbėjote prieš dešimt... ne, prieš penkiolika metų?

– Jo vaikas, daktare,– vėl susijuokė senis.– Bet aš ir tada jau nebuvau jauniklis, ar ne taip?

– Buvot velniškai geras tekintojas, Rudi.

– Aš ir pats taip sakau. Bet žinoti, kad šitaip apie Rudį mano tokie puikūs žmonės kaip tamsta – tai jau daug. Tai, ko gero, ir yra visas mano turtas, jei suprantat, ką noriu pasakyti. Na, dar šuo.

Rudis paspaudė ranką šalimais sėdinčiam striukam bukam, gerokai aptukusiam vidutinio amžiaus žmogeliui. Apvalus jo veidas šmėksojo viršum baro visai be jokios išraiškos, o

akys atrodė klaikiai didelės ir blausios dėl neįtikimai storų akinių stiklų.

– Ar girdėjai, ką apie mane pasakė daktaras Proteusas?– Rudis mostelėjo Polo pusėn.– Šitaip kalba apie Rudį galvočiausias žmogus Ailiume, o galbūt ir visoje Amerikoje.

Polas meldė Dievo, kad barmenas paskubėtų. Žmogus, kuriam Rudis pakratė ranką, dabar įbedė į jį niūrias, bespalves, storų linzių nežmoniškai išdidintas savo akis. Polas vogčiomis apsidairė, bet nesutiko nė vieno draugiško žvilgsnio.

Rudis Hercas dėl savo pirmykščio naivumo buvo įsitikinęs, kad girdamas Polą miniai, glosto jo savimeilę. Rudis buvo taip susenęs, kad gerai prisiminė tik tuos laikus, kai pats buvo dar ganėtinai pajėgus ir jaunas. Tai, kas vyko jau išėjus į pensiją, nepaliko jo sąmonėje jokių pėdsakų.

Bet tie kiti sėdėję salūne, trisdešimties, keturiasdešimties ar penkiasdešimties metų vyrai – jie tai visi buvo su pėdsakais. Keliolika jauniklių prie atskirų staliukų, abu kareiviai ir trejetas merginų buvo panašaus amžiaus kaip Katarina Finč. Jie negalėjo prisiminti tų laikų, kai viskas klostėsi kitaip, ir kaži ar būtų pajėgę juos įsivaizduoti, nors dabartinė tvarka juos irgi ne itin džiugino. Tačiau visi kiti, dabar štai niūriai dėbsantys į jį, be jokios abejonės, kuo puikiausiai prisimena viską. Juk tai jie kadaise kėlė riaušes, niokojo įmones ir laužė mašinas. Beje, dabar jų žvilgsniuose nebūtum įžiūrėjęs nei įniršio, nei grasinimo, greičiau vien pasipiktinimą ir norą jam priminti, kad tai jis metė akibrokštą įsiverždamas čionai, į jų valdas.

O barmenas vis gaišo, delsė rodytis. Polas iš paskutiniųjų sutelkė dėmesį į Rudį, stengdamasis nepastebėti kitų. Žmogėnas storo stiklo akiniais, kuriam Rudis susižavėjęs liaupsino Polą, bukai spoksojo į jį nemirksėdamas.

Polas savo ruožtu irgi tauškė visokius niekus apie šunį, apie tai, kaip mažai pasikeitė Rudis, apie praėjusias dieneles ir panašiai, nuolat jausdamas, kad visi šie veidmainingi paistalai tiktai įrodo, koks jis šlykštus pamaiva ir dviveidis.

– Et, išgerkim už senus laikus!– pagaliau šūktelėjo Rudis, aukštai pakeldamas stiklinę. Jis tarytum nepastebėjo, kad į jo tostą buvo atsakyta visiška tyla ir kad išgėrė tik jis pats. Pliaukštelėjęs liežuviu ir prisimerkęs iš malonumo, jis vienu mauku ištuštino stiklinę ir trinktelėjo ją į barą.

Polas prisiversdamas nusišypsojo ir nutarė daugiau burnos nebepraverti, nes kiekvienas jo ištartas žodis būtų nuskambėjęs kaip pasityčiojimas. Jis sukryžiavo rankas ir atsirėmė jomis į pianolos klaviatūrą, bandydamas kažką niūniuoti.

– Geriau išgerkim už mūsų sūnus,– ūmai pasiūlė dručkis su storo stiklo akiniais. Jo balsas pasirodė neįtikimai laibas, per daug laibas tokio sudėjimo žmogui. Šį kartą pakilo net keletas stiklinių. Kai visi išgėrė, žmogėnas pasisuko į Polą ir kuo draugiškiausiai nusišiepęs paaiškino:– Mano berniukui kaip tik suėjo aštuoniolika, daktare.

– Labai puiku!

– Jam prieš akis visas gyvenimas. Nuostabus amžius!– akiniuotis nutilo, tarytum laukdamas atsakymo.

– Na, taip. Norėčiau, kad man būtų aštuoniolika,– vangiai atsiliepė Polas.

– Jis geras vaikinas, daktare, nors kažin kokiais gabumais, žinoma, negali pasigirti. Jaunikliis kaip ir jo seniukas, daktare: visas jo talentas – gera širdis ir troškimas būti naudingam, kiek leidžia jėgos,– akiniuotis vėl nutilo, laukdamas, ką pasakys Polas.

– Iš esmės tas pats tinka mums visiems,– vėl nenoromis atsiliepė Polas.

– Na ką gi, jei jau pas mus apsilankė toks puikus žmogus kaip jūs, norėčiau pasitarti dėl savo berniuko. Jis ką tik išlaikė valstybinį patikrinimą. Vos galo negavo ruošdamasis, ir viskas veltui. Pasirodė netinkamas net baigti koledžą, nes į dvidešimt septynias laisvas vietas atsirado šeši šimtai norinčių,– dručkis gūžtelėjo pečiais ir liūdnai palingavo galvą.– Neturim lėšų pasiųsti jo į privačią mokyklą, todėl dabar reikia spręsti, kaip tvarkytis toliau. Ką gi vis dėlto jam rinktis, daktare – armiją ar RURA?

– Manau, kad ir apie vieną, ir apie kitą galima pasakyti gana daug gero,– netvirtai pradėjo Polas.– Nors aš pats, atvirai kalbant, nieko neišmanau nė apie vieną iš jų. Galbūt kas nors, sakykim, Matisonas, galėtų...– jis užsikirto nebaigęs sakinio. Matisonas buvo Ailiumo gabumų tikrinimo ir kadrų skirstymo skyriaus viršininkas. Polas labai menkai tepažinojo tą žmogų, bet kažkodėl klaikiai jo nemėgo, kaip apsigimusio biurokrato, savo tarnybą garbinančio tarsi švenčiausiąjį sakramentą.– Jei norite, paskambinsiu Matisonui, pasiteirausiu jo nuomonės ir pranešiu jums, ką jis pasakys.

– Daktare,– prabilo akiniuotis visai rimtai, net nemanydamas juokauti.– Ar neatsirastų mano mažyliui prieglobstis jūsų gamykloje? Jis turi auksines rankas ir jauste jaučia mašinas. Duokit kad ir tokią, kokios jisai gyvenime nematė – per dešimtį minučių ją visutėlę išnarplios ir vėl sudės kaip buvusią. Tiesiog prie nagų limpa vaikiui šitas darbas. Ak, kad taip jam kokią vietelę gamykloje!..

– Reikia mokyklos baigimo pažymėjimo,– tarė Polas ir tirštai nuraudo.– Tokia tvarka, ir ne aš ją sugalvojau. Kartais mes

pasikviečiam žmonių iš Restauracijos, kai reikia surinkti naujas stakles arba ką nors pataisyti, tačiau labai labai retai. Gal jam geriau atidaryti nuosavą dirbtuvę?

Žmogėnas sunkiai atsiduso ir visas keistai susitraukė.

– Remonto dirbtuvę,– tarsi aidas pakartojo jis.– Sakote, remonto dirbtuvę? Kiek, jūsų nuomone, Ailiumas gali sutalpinti remonto dirbtuvių? Na, žinoma, ką gi daugiau, jei ne remonto dirbtuvę! Aš ir pats norėjau atidaryti, kai atsidūriau gatvėje. Ir Džo, ir Semas, ir Alfis. Mes visi auksarankiai, tad ir atidarysim po remonto dirbtuvę. Po remonto meistrą kiekvienai Ailiumo luženai! O mūsų pačios galės klestėti tapusios siuvėjomis – po keletą siuvėjų kiekvienai Ailiumo damai!

Rudis Hercas, regis, šį nemalonų pokalbį tiesiog praleido pro ausis, širdyje vis tebešvęsdamas džiugų susitikimą su savo didžiuoju geruoju draugu daktaru Proteusu.

– Muziką!– iškilniai pareiškė jis.– Visi paklausykime muzikos!

Jis ištiesė ranką pro Polo petį ir įmetė smulkią monetą į mechaninį pianiną.

Polas žengė žingsnį į šalį. Mechanizmas keletą akimirkų labai rimtai krenkštė ir girgždėjo, o paskui ėmė pliumpinti kažką iš "Aleksanderio regtaimų" programos, žvangėdamas, dzingsėdamas ir tilindžiuodamas tarsi iš pamatų virstanti varpinė per žemės drebėjimą. Ačiū Dievui, tęsti pokalbį pasidarė nebeįmanoma, be to, barmenas pagaliau teikėsi grįžti iš sandėliuko ir ištiesė Polui per senių galvas nešvarų ir klaikiai apdulkėjusį butelį.

Polas jau pasisuko eiti, bet jam alkūnę tvirtai sugniaužė kažkieno stipri kaulėta ranka. Tai buvo Rudis, pats sau dabar atrodęs plačios širdies ir itin vaišingas šeimininkas.

– Juk užsakiau šią dainą jūsų garbei, daktare,– suriaumojo jis perrėkdamas pragarišką pianolos barškėjimą.– Palaukit, kol ji baigsis!

Rudis elgėsi taip, tarytum ši seniena būtų buvusi naujausias technikos stebuklas ir susižavėjęs rodė į pašėlusiai dūkstančius klavišus aukštuose registruose, grojančius pagrindinę melodiją, ir lėtai, ritmingai tūpinėjančius žemesnėse oktavose, bumbsinčius akompanimentą.

– Jūs tik pažvelkite, kaip jie įdumba ir vėl pakyla, daktare! Tarytum dvasios per juos bėginėtų, žiūrėkite, kaip duodas tie kipšiukai!

Muzika nutrūko staiga, tarytum automatas būtų atmatavęs lygiai tiek linksmybės, kiek priklauso už penkis centus. Tačiau Rudis vis nesiliovė:

– Net šiurpas ima, kai žiūri, kaip jie krūpčioja, ar ne, daktare? Rodos, taip ir matai vaiduoklį, iš viso spėko per juos tvatijantį!

Polas ištrūko iš senio gniaužtų ir galvotrūkčiais puolė prie savo mašinos.

KETVIRTAS SKYRIUS

– BRANGUSIS, atrodai, lyg ką tik būtum regėjęs vaiduoklį,– tokiais žodžiais pasitiko Polą Anita, jau išsipusčiusi eiti į pokylį, rengiamą šįvakar klube. Ji visa jau buvo tenai, toje puikioje rinktinėje draugijoje, kurioje taip troško sužibėti šį vakarą.

Karališku mostu ji ištiesė Polui kokteilį, kupina spindinčio ir oraus pasitikėjimo savimi, ir Polas ūmai pasijuto pilkas, apgailėtinas ir menkas, ničniekam visame pasaulyje neįdomus žmogelis. Galvoje sukosi vien tai, kas galėtų suteikti malonumą Anitai, o visa kita tartum kaži kur prasmego, išnyko, nebeteko reikšmės. Tai buvo ne valingas jo sąmonės aktas, o tarsi koks refleksas, savaiminė reakcija į jos buvimą šalia. Polą erzino tokia jo paties jausmų automatika, ypač kai jis palygindavo save su tėvu, kuris tokiais atvejais tikrai kuo puikiausiai susitvarkydavo pasilikęs sau neliečiamą pirmenybės ir nepriklausomo sprendimo teisę.

Kai pro bokalo viršų Polas įdėmiau nužvelgė Anitą, galvon jam kažkodėl atėjo žodžiai "apsiginklavusi nuo galvos iki kojų".

Juoda, kūną dailiai apgulusi tiesaus kirpimo suknelė, nuogi įdegę pečiai ir grakštus kaklas, ant piršto žybčioja vienintelis, tačiau puikus brangakmenis, veidas subtiliai paryškintas skoningo grimo. Et, Anita išties buvo puikus sekso, skonio ir vyrų psichologijos išmanymo derinys.

Ūmai ji pritilo ir nusigręžė vengdama jo žvilgsnio. Visai netyčia jam pavyko tapti viršesniam. Matyt, ji kaip nors pagavo mintį, kuri ką tik visai netikėtai toptelėjo Polui: jos jėga ir puikios manieros – tai tik veidrodinis jo paties svarbos atspindys, atvaizdas tos galios ir pasitenkinimo savimi, kurį iš esmės turėtų jausti jis, Ailiumo gamyklų vyriausiasis valdytojas. Trumpą akimirksnį ji pasirodė jam bejėgė, išsigandusi maža mergiūkštė, ir Polas vėl pajuto jai kuo nuoširdžiausią švelnumą.

– Neblogas kokteilis, mieloji,– tarė jis.– Ar Finertis viršuje?

– Išsiunčiau jį į klubą. Kroneris su Baeriu atvyko tenai anksčiau, ir aš paprašiau Finertį užimti juos, kol tu persirengsi.

– Kaip jis atrodo?

– Na, kaip visuomet – klaikiai. Dievaži, man regis, jis vilki vis dar ta pačia nudyžta eilute, kurią dėvėjo atsisveikindamas su mumis prieš septynetą metų. Ir, kertu lažybų, ji nuo tada nė sykio nevalyta. Pabandžiau įkalbėti jį užsimesti tavo senąjį smokingą, bet jis nė girdėti nepanoro. Išdrožė taip, kaip stovi. Ko gero, krakmo-

lyti marškiniai būtų tik dar labiau pabrėžę, koks purvinas jo kaklas.

Anita timptelėjo žemyn suknelės iškirptę, pasižiūrėjo į veidrodį ir nežymiai truktelėjo ją vėl aukštyn: delikatus kompromisas iš jos pusės.

– Garbės žodis,– kreipėsi ji į Polo atspindį veidrodyje,– man beprotiškai patinka tas vyrukas, tu gi žinai, brangusis, bet atrodo jis tikrai siaubingai. Šiaip ar taip, kuomet jo padėties žmogus vaikšto nesiprausęs, nebežinai, nė ką manyti.

Polas nusišypsojo ir pritardamas linktelėjo. Anita kalbėjo gryną teisybę. Finertis visuomet buvo baisingai apsileidęs, ir daugelis priekabesnių mokytojų anais senais laikais niekaip negalėdavo patikėti, kad šitoks nevala gali taip stulbinančiai daug išmanyti. Retsykiais, dažniausiai užbaigus kokį rimtesnį projektą ir dar nepradėjus kito, šis niaura išstypėlis airis pritrenkdavo visus: jis netikėtai apsireikšdavo rūpestingai nusiskutęs, žvilgančiais tarsi du vaškiniai obuoliukai skruostais, apsivilkęs naujutėlę tviskančią eilutę, pasirišęs kaklaraištį, pasipuošęs naujais batais, kojinėmis, marškiniais ir, kas žino, gal net apatiniais baltiniais... Inžinierių ir valdytojų žmonos puldavo prie jo kaip musės prie medaus, sakytum norėdamos parodyti, kaip vis dėlto svarbu rūpintis savo išvaizda ir kaip maloniai tai atsiperka.

Jos paskelbdavo jį esant gražiausiu vyru visame pramoniniame Ailiumo rajone. Įmanomas dalykas, kad jis iš tikrųjų toksai ir buvo – savotiškas vulgaraus lėbautojo tipas, karikatūriškai gražus lyg koks Abraomas Linkolnas, tik vietoje tylaus liūdesio akimis spinduliuojantis įniršį įžūlus priešgina. Po tokių netikėtų čiustijimosi priepuolių damos vis labiau nusivildavo stebėdamos, kaip Finertis be jokio gailesčio dremžia kasdien vis tą pačią šventinę eilutę, kaip sakoma, nesiskirdamas su ja nei labryt, nei labvakar, o smulkiausias jo odos poras ir raukšleles pamažu vėl užpildo dulkės, suodžiai ir mašinų alyva.

Turėjo Finertis ir kitų nemalonių bruožų. Pavyzdžiui, į griežtą ir nuobodžią tarsi jaunylių skautų būrys inžinierių bei valdininkų draugiją jis kartais imdavo ir atsivesdavo moterį, vos prieš pusvalandį susižvejotą Sodžiuje. Ir kai po vakarienės ateidavo žaidimų metas, Finertis ir jo mergina, pasiėmę į abi rankas po dideliausią bokalą kokteilio, droždavo į krūmokšniais apaugusią golfo aikštelę, jei būdavo šilta, arba į jo automobilį, jei oras pasitaikydavo kiek vėsesnis...

Beje, Finerčio automobilis, bent jau tais senais laikais, buvo nepalyginamai labiau aptriušęs nei dabar Polo plimutas. Šiaip ar taip, tą socialine prasme nekalčiausią bičiulio ydą Polas, ko gero,

savotiškai pamėgdžiojo. Finertis tvirtindavo, kad jo aistra knygoms, plokštelėms ir tauriems gėrimams suryjanti visas lėšas, nepalikdama nieko nei drabužiams, nei kitiems dalykams, kurie pritiktų jo padėties žmogui. Tačiau sykį Polas, apskaičiavęs Finerčio knygų, plokštelių ir butelių kolekcijos vertę, nusprendė, kad tam knarzai airiui būtų su kaupu užtekę ne vienam ir ne dviem naujiems automobiliams. Tada jis ir ėmė įtarti, kad Finerčio gyvenimo būdas ne toks jau gaivališkas, kaip atrodo, kad iš tikrųjų tai gerai apgalvotas akibrokštas Ailiumo valdytojams bei inžinieriams ir jų nepriekaištingoms žmonelėms.

Antra vertus, Polas niekaip negalėjo suprasti, kodėl Finerčiui taip norisi įžeidinėti visus tuos puikius ir mielus žmones. Jam visai nuoširdžiai atrodė, kad Finerčio karingumas, kaip ir karingumas apskritai, atsirado dėl kokių nors skriaudų ar nuoskaudų, patirtų vaikystėje. Beje, vienintelę užuominą apie nelinksmą Finerčio vaikystę Polas išgirdo ne iš jo paties, o iš Kronerio, kuris šiaip jau itin skrupulingai paisė savo darbuotojų kilmės. Sykį jis labai paslaptingai ir su užuojautos gaida balse šnipštelėjo Polui, esą Finertis – mutantas, pagimdytas visiškų kvailių ir neturtėlių. Pats Finertis vieną vienintelį kartą atvėrė Polui savo širdį kamuojamas klaikių pagirių ir giliausios depresijos. Sunkiai atsidusęs jis nei iš šio, nei iš to pareiškė, kad niekada gyvenime nesijautė priklausąs kokiam nors luomui.

Supratęs, kiek daug malonumo jam teikia prisiminti audringus Finerčio išpuolius prieš visuomenę, Polas ne sykį rimtai susimąstydavo apie tikruosius savo paties giliai slypinčius polinkius ir patenkintas netgi leisdavo sau šiek tiek pasvajoti, kaip būtų saldu, jei... Bet toje vietoje jis visuomet sustodavo, neleisdamas vaizduotei per daug įsisiautėti, tarsi nujausdamas, kad jo prigimčiai toks žaidimas pernelyg pavojingas.

Polas pavydėjo Finerčiui sugebėjimo būti savitam, ir kuo įvairiausias problemas gliaudyti tarsi riešutus. Bet kokiu metu, bet kokiais laikais Finertis visada būtų buvęs tarp geriausiųjų. Muzikos klestėjimo amžiuje jis būtų galėjęs tapti puikiu pianistu, tačiau lygiai taip pat sėkmingai – architektu arba rašytoju. Nežmoniška savo intuicija Finertis kaipmat pagaudavo bet kokios žmonių veiklos esminius principus.

Polui nedavė ramybės tai, kad jis pats gali ir visada galėjo būti tik toks, koks yra dabar. Prisipildamas stiklą viskio aiškiai pajuto, kad turėjo neišvengiamai vesti Anitą ir atsidurti kaip tik tame taške, kuriame yra dabar – štai šiame bute, šioje padėtyje, šioje klaikioje būsenoje...

Jam pasidarė baisu – būti taip įaugusiam į visuomenės ir istorijos mechanizmą, kad galėtum judėti tik viena kryptimi, viena linija ir tik į vieną vienintelį tau skirtą tikslą. Finerčio atvykimas sudrumstė jo ramybę, vėl sužadinęs abejones, ar gyvenimas tikrai privalo rutuliotis kaip tik šitaip ir tekėti tik ta vaga, kuria teka. Andai Polas buvo jau bemaž apsisprendęs kreiptis į psichiatrą, kad tas padarytų jį paklusnų, su viskuo susitaikiusį ir pakantų. Bet štai atsirado Finertis, ir jo širdis vėl ėmė neramiai spurdėti. Matyt, Finertis įžvelgė jo esybėje tai, ko negalėjo rasti kituose, lyg kokią maištautojo gyslelę, kurią jau ir pats Polas ėmė savyje vis aiškiau užčiuopti. Juk turėjo būti kokia nors priežastis, dėl kurios tas keistuolis pasirinko jį savo vieninteliu draugu.

– Atvirai kalbant, geriau jau Finertis būtų atsibeldęs kurią nors kitą dieną,– pasakė Anita.– Mat susidaro daugybė keblumų. Baeris turėjo sėdėti man iš kairės, o Kroneris – iš dešinės, bet dabar galva neišneša, kur ką sodinti. Ar Edas Finertis didesnis šulas nei tiedu?– paklausė ji abejodama.

– Jei nori, žvilgtelėk į "Žinyną",– atsakė Polas.– Manau, kad VPPB aukštesnė institucija nei rajonų valdytojai, tačiau daugiau smegenų prasme negu valdymo. Beje, Finerčiui nusispjauti, kur tu jį pasodinsi – jis puikiausiai gali jaustis virtuvėje, prie vieno stalo su tarnais.

– Jei jis išdrįstų bent nosį kyštelėti virtuvėn, Sveikatos apsaugos ministerija patupdytų jį už grotų,– prisivertusi nusišypsojo Anita. Buvo akivaizdu, kad jai labai sunku ramiai kalbėti apie Finertį ir dar nuduoti, kad tas nepakenčiamas jo darkymasis gana žavus ir sąmojingas. Ji peršoko prie kitos temos.

– Na, papasakok, kas gero nutiko šiandien.

– Nieko ypatingo. Tokia pat diena kaip ir visos kitos.

– Nupirkai viskio?

– Taip. Dėl jo turėjau belstis į aną krantą.

– Nejaugi tai jau taip sunku?– sumurmėjo ji. Anita niekaip negalėjo suprasti, kodėl jis niršta kiekvienąkart, kai prireikia nuvykti Sodžiun, ir mėgdavo iš to pasišaipyti.– Nejaugi tai jau taip baisu?– pakartojo ji tokiu balsu, tarsi įkalbinėtų mažą tingų berniuką padaryti paslaugą mylimai mamytei.

– Taip, pakankamai.

– Argi?– nustebo Anita.– Tikiuosi, didelių peštynių nekilo?

– Ne. Priešingai – visi buvo itin mandagūs, o vienas pensininkas, senų laikų pažįstamas, mūsų susitikimo proga net iškėlė šaunią puotą.

– Tai juk labai smagu!

– Tikrai, ar ne? Jo pavardė Rudis Hercas.– Ir netardamas nė žodžio apie save, Polas nupasakojo įvykį salūne. Ūmai jis susigriebė, kad kalbėdamas įdėmiai tyrinėja Anitą, tarsi darydamas eksperimentą.

– Ir tau dėl to sugedo nuotaika?– nusikvatojo ji.– Na, žinai, tu pernelyg jautrus. Kalbėjai taip, lyg tave būtų ištikę kažin kas baisaus, o iš tiesų juk visai nieko rimto.

– Jie nekenčia manęs.

– Priešingai – jie norėjo parodyti, kad myli ir gerbia tave. Ko gi tu dar nepatenkintas?

– Tas žmogus su storo stiklo akiniais davė man suprasti, kad per tokius kaip aš jo sūnaus gyvenimas nuėjo šuniui ant uodegos.

– Tai tu taip manai. Esu tikra, kad jis to nesakė. Neprisigalvok niekų. Tiesiog tu pats išverti viską taip, kad būtinai jaustumeis dėl ko nors kaltas! Jeigu to žmogaus sūnus netinka niekur daugiau, kaip tik į armiją arba į RURA, kuo gi čia dėtas tu?

– Taip, tikrai niekuo dėtas. Tačiau jei ne tokie kaip aš, jis būtų ramiausiai plušėjęs kokioje nors gamykloje...

– Negi jis badmiriauja?

– Žinoma, ne. Kas gi leis šiais laikais badmiriauti?

– Jis turi namus, šiltų drabužių ir kitko, dėl ko anksčiau būtų nuo ryto ligi vakaro kiurksojęs prie kokių nors sumautų staklių ir keikęs jas paskutiniais žodžiais. Būtų gaminęs broką, kasmet streikavęs, riejęsis su meistru ir vaikščiojęs į darbą pagiriomis.

– Tavo, tavo teisybė, pasiduodu,– Polas iškėlė aukštyn rankas.– Žinoma, tu teisi. Tiesiog velniškai kebliais laikais gyvename. Žmonės visada sunkiai prisitaiko prie naujų idėjų. Jie tiesiog primygtinai atsisako prie jų taikytis, štai kur bėda. Norėčiau gyventi po kokio šimto metų, kai visi jau bus apsipratę su permainomis.

– Tu paprasčiausiai pervargai. Pasakysiu Kroneriui, kad tau būtina pailsėti.

– Aš pats jam pasakysiu, jeigu reikės.

– Visai nenorėjau kištis į tavo reikalus, bet juk tu niekada nieko neprašai, mielasis.

– Jeigu neprieštarauji, palikime tai man, gerai?

– Neprieštarauju ir pasižadu išvis niekada neprieštarauti.

– Aš paruošei man drabužius?

– Jie ant lovos,– sausai atsakė Anita. Polo žodžiai ją užgavo.– Smokingas, marškiniai, kojinės, rankogalių segtukai ir naujas kaklaraištis.

– Naujas kaklaraištis?

– Diubonė.

– Diubonė?! O Viešpatie aukščiausiasis!
– Kroneris su Baeriu dėvi tik diubonė kaklaraiščius.
– O mano apatiniai irgi tokie pat kaip jų?
– Šito tai jau negaliu pasakyti.
– Aš rišiuosi juodą kaklaraištį.
– Mielasis, prisimink Pitsburgą. Juk sakei, kad nori tenai.
– Sugalvok tu man – diubonė!– jis ėmė kopti laiptais į miegamąjį, pakeliui vilkdamasis švarką ir marškinius.
– Edai!
Išsipleikęs Anitos lovoje tysojo Finertis.
– A, štai ir tu,– nutęsė jis ir bakstelėjo pirštu į šalia gulintį smokingą.– O aš maniau, kad tu šičia, ir gal pusvalandį kalbėjausi su tavim.
– Anita sakė, kad tu išėjai į klubą.
– Ji išbruko mane pro paradines duris, o aš grįžau pro užpakalines.
– Labai džiaugiuosi, kad taip padarei. Kaip laikaisi?
– Blogiau nei bet kada, bet dar yra vilties.
– Na, ir puiku,– pabandė nusišypsoti Polas nesuprasdamas, ar Finertis rimtai kalba, ar juokauja.– Gal apsivedei?
– Ką tu! Niekada gyvenime! Uždaryk duris.
Polas uždarė.
– Kaip tavo darbas Vašingtone?
– Išėjau.
– Taikai kur aukščiau?
– Manau, kad taip, nes ko gi būčiau išėjęs.
– O kur?
– Niekur. Į jokią kitą vietą, į jokią tarnybą.
– Mažai mokėjo, pavargai ar dar kas nors?
– Vemt verčia,– iš lėto nutęsė Finertis.– Mokėjo fantastiškus pinigus. Tiesiog juokingai daug – tarsi televizijos žvaigždei su metriniu biustu. Tačiau kai šįmet gavau kvietimą į Lankas, žinai, Polai, kažkas manyje tarsi nutrūko. Supratau, kad neištversiu tenai dar vienos vasaros. Paskui gerai apsidairiau ir sumojau, kad ir viso kito nepajėgsiu ilgiau tverti, todėl ėmiau ir mečiau viską po velnių. Ir štai aš čia.

Polui atsiųstą kvietimą atvykti į Lankas Anita buvo rūpestingai padėjusi prieškambaryje ant veidrodžio, kad juo būtinai pasigrožėtų kiekvienas peržengęs jų namų slenkstį.

Lankomis buvo vadinama sodria žole apžėlusi plokščia sala Šventojo Lauryno upės deltoje, Čipjua įlankoje. Tenai kas vasarą rinkdavosi svarbiausi ir daugiausia žadantys Rytų bei Vidurio Vakarų regiono žmonės – tie, kurių raida, anot “Žinyno”, dar ne-

buvo pasibaigusi. Kiekvieną vasarą jie praleisdavo tenai savaitę dvasinio tobulėjimo orgijų: dalyvaudavo komandinių sporto žaidimų rungtynėse, chorų konkursuose, arba žybsint petardoms ir fejerverkams rūkydami nemokamus cigarus ir maukdami nemokamą degtinę, užmegzdavo aibes naujų ryšių ir pažinčių per išgertuves ir vakarėlius. Be to, mėgaudavosi profesionalių aktorių vaidyba žiūrėdami specialiai ta proga sukurtus spektaklius, kurie labai maloniai ir labai taikliai atskleisdavo jiems sėkmingo sistemos gyvavimo pamatus bei prielaidas ir visiems metams į priekį suteikdavo šviežių įspūdžių, įkvepiančių naujiems dideliems žygiams ir darbams.

Finertis išsitraukė iš kišenės suglamžytą cigarečių pakelį ir pasiūlė Polui vieną, sulinkusią bemaž stačiu kampu. Polas išlygino ją šiek tiek virpančiais pirštais.

– Ko taip jaudiniesi?– pasiteiravo Finertis.

– Turėsiu sakyti kalbą šįvakar.

– Ooo!– Finertį tarytum nuvylė jo atsakymas.– Kokia proga kalbėsi?

– Šią dieną prieš trylika metų Ailiumo gamyklos buvo perduotos Valstybės pramonės tarybai.

– Kaip ir visos kitos šalies gamyklos.

– Ailiumo kiek anksčiau.

Visa šalies pramonė atsidūrė vienose, Valstybės pramonės tarybos, rankose netrukus po to, kai Finertis, Polas ir Šeferdas atėjo dirbti į Ailiumo gamyklas. Tai buvo padaryta atsižvelgiant į sunkią šalies padėtį karo metu. Tokios pat vieningos tarybos buvo sukurtos transportui, žaliavoms, maisto pramonei bei ryšiams tvarkyti. Visos jos buvo Polo tėvo valdžioje. Toji sistema taip sumažino valdymo išlaidas ir leido atsisakyti tokios daugybės visai nereikalingų pareigybių, kad buvo palikta ir po karo. Taigi dažnai būdavo minima, kaip vienas iš nedaugelio karo teikiamos naudos pavyzdžių.

– Argi tai, kas dėjosi čia visus tuos trylika metų, tikrai džiugina tave?

– Apie tai reikėtų tarti porą žodžių. Rengiuosi savo kalbą grįsti vien faktais, skirtingai nuo evangeliškų Kronerio pamokslų.

Finertis neatsakė nieko, aiškiai nebenorėdamas toliau kalbėti šia tema.

– Nieko sau,– prabilo jis galų gale.– O aš maniau, kad šiuo metu jau turėjai būti priėjęs liepto galą. Dėl to ir atvažiavau.

Polas išdarinėjo grimasas, niekaip negalėdamas užsisegti marškinių apykaklės.

– Ne, kodėl gi, tavo spėjimuose nemažai tiesos. Jau kalbama apie tai, kad man būtų ne pro šalį šnektelėti su psichiatrais.

– Aha, vadinasi, esi jau neblogai prinokęs. Na ir puiku! Spjaukime į tą tavo sumautą vakarėlį. Mudviem reikia pasikalbėti.

Miegamojo durys prasivėrė ir tarpdury pasirodė Anita.

– O, Edai, tu vis dar čia? O kas gi tuomet su Baeriu ir Kroneriu?

– Kroneris su Baeriu, o Baeris su Kroneriu,– paaiškino Finertis.– Būk gera, uždaryk duris.

– Jau laikas į klubą.

– Tai tau laikas į klubą, o mudu su Polu ateisime vėliau,– nesutiko Finertis.

– Eisime kartu ir tučtuojau, nes jau vėluojame gerą dešimtį minučių. Ir nereikia manęs gąsdinti, Edai, aš ne iš bailiųjų.

Anita per jėgą nusišypsojo.

– Gal tikrai eime,– sumurmėjo Polas.

– Anita,– ramiai tarė Finertis,– jeigu tu neimsi rodyti deramos pagarbos žmogaus teisei pabūti vienumoje, aš sukonstruosiu mašiną, kuri turės viską, ką turi tu, ir dar mokės mandagiai elgtis.

Anita paraudo.

– Nepasakyčiau, kad tavo sąmojis būtų itin žavingas.

– Nerūdijantis plienas,– kalbėjo tuo pačiu tonu Finertis.– Nerūdijantis plienas, aptrauktas porėta guma ir elektros šildomas iki 98,6 laipsnio Farenheito.

– Klausyk...– žiojosi sakyti Polas.

– Ir raudonuoja pagal pageidavimą,– pridūrė Finertis.

– O man regis, tokį kaip tu būtų nesunku sukurpti iš maišo, sklidinai pripilto purvo,– atrėmė Anita.– Ir kiekvienas, kuris pabandytų prie tavęs prisiliesti, išsiteptų!– Ji trenkė durimis ir Polas išgirdo, kaip žemyn laiptais nukaukšėjo smailūs jos kulniukai.

– Kurių velnių tu užvirei tą košę?– pyktelėjo Polas.– Na, pasakyk man, mielas žmogau?

Finertis tysojo nejudėdamas ant lovos, įsmeigęs akis į lubas.

– Nežinau,– lėtai prabilo jis.– Tačiau nė kiek neapgailestauju. Jei nori, eik su ja.

– O ką tu ketini veikti?

– Eik gi, sakau!– atkirto Finertis taip, tarytum Polas būtų sutrukdęs jam sučiuopti nepaprastai slidžią ir be galo svarbią mintį.

– Butelis airiško stovi popieriniame krepšyje prieškambaryje,– pasakė Polas ir žengė pro duris.

PENKTAS SKYRIUS

POLAS pasivijo Anitą jau garaže. Ji mėgino užvesti paradinį jų automobilį atlenkiamu viršumi. Net nežvilgtelėdama jo pusėn ji palaukė, kol Polas atsisės šalia. Visą kelią iki pat klubo jiedu tylėjo. Polui gerokai sugadino ūpą nepelnytai užgaulus Finerčio elgesys, ir jis su kartėliu galvojo apie tai, kad kalčiausia čia bus jo paties vaizduotė, per tuos ilgus išsiskyrimo metus sukūrusi idealizuotą išmintingo ir geraširdžio bičiulio paveikslą, matyt, labai mažai ką bendra beturintį su gyvu, realiu žmogumi.

Klubo tarpduryje Anita pataisė Polui kaklaraištį, nuleidusi kiek žemiau peleriną, apsinuogino dailius pečius, nusišypsojo ir ryžtingai žengė į šviesos nutviekstą vestibiulį.

Kitame jo gale žiojėjo atviros durys į barą ir pro jas galėjai matyti, kaip pora tuzinų puikiausių Ailiumo gamyklų jaunimo žiedų, visi kaip vienas vienodai trumpai apsikirpę ir apsivilkę visiškai vienodus smokingus, būriuojasi aplink du pagyvenusius, gal penkiasdešimties metų ponus. Vienas iš jų, Kroneris,– aukštas, stambus, orus ir iš pažiūros retapėdis, žvelgė į jaunimą su švelnia meile, tarsi milžinas į būrelį nykštukų. Kitas, Baeris,– smulkutis, judrus, triukšmingas ir be galo plepus. Kartais atrodydavo, kad jis ir pats nežino, ką šneka. Jis nuolat juokėsi, prunkštė, kumšėjo visus alkūnėmis, tapšnojo per pečius ir į kiekvieną repliką atsakydavo vis tokia pat žodžių papliūpa:

– Puiku, teisingai, žinoma, taip, taip, be abejo, žavinga!

Į Ailiumą buvo įprasta siųsti dar visai žalius naujokėlius, kad jie čia pajustų, kas yra tikra industrija, apsiplunksnuotų ir įgustų į rimtesnius darbus. Taigi darbuotojai čia visuomet būdavo jauni ir kaskart vis kiti, nesikeisdavo tik vyriausi – Polas ir jo pavaduotojas Losonas Šeferdas. Dručkis Šeferdas dabar kaip tik stovėjo kiek atokiau prie baro ir nutaisęs daug išmanančio žmogaus išraišką atsainiai klausėsi naivaus geltonsnapių čiauškėjimo.

Žmonos patyliukais šnekučiavosi dviejose gretimose salėse, viena ausimi atidžiai klausydamos, kas vyksta vyrų pusėje. Jos kiekvienąkart atsisukdavo, kai tenai balsai imdavo gausti garsiau nei paprastai arba užgoždamas kitus kokią nors trumpą, bet gilią išmintį netikėtai subūbsėdavo sodrus Kronerio bosas.

Jaunikliai puolė karštai sveikinti Polą su Anita, juokais vaidindami nuolankų susižavėjimą, kuris iš tiesų slėpė kilnų tikrųjų vakaro šeimininkų norą padrąsinti senimą, didžiadvasiškai pakviestą linksmintis kartu.

Baeris pamojavo ranka ir tęvu spigiu balseliu šūktelėjo jiems keletą sveikinimo žodžių. Kroneris nežymiai linktelėjo ir liko stovėti kaip buvęs, laukdamas, kol jiedu prieis arčiau ir galima bus pasisveikinti ramiai, be bruzdesio, kaip pridera.

Po keleto akimirkų Polo ranka jau skendėjo didžiuliame minkštame Kronerio delne, ir Polas prieš savo valią ūmai pasijuto esąs klusnus ir mylintis mažas vaikelis, tarytum vėl būtų atsidūręs tėvo draugijoje, stingdančioje jo paties valią ir vyriškumą. Kroneris, artimiausias tėvo draugas, visuomet keldavo jam tokius jausmus, ir sprendžiant iš visko, sąmoningai siekė šito. Polas gal tūkstantį kartų žadėjo sau Kronerio akivaizdoje neprarasti vyriško orumo ir savitvardos, tačiau kiekvieną sykį visiškai nevalingai Polo jėga ir ryžtas vėl tarsi žaisliukas atsidurdavo milžiniškose senio rankose.

Nors toji Kronerio spinduliuojama tėviška galia taip smarkiai veikė tiktai Polą, milžinas aiškiai stengėsi tokius pat jausmus sukelti ir kitiems. Jis pats gana drąsiai tvirtino esąs tėvas bei užtarytojas visiems be išimties savo pavaldiniams, po to jau ne taip tvirtai pridurdamas – ir jų žmonoms. Ir jo žodžiuose buvo nemažai tiesos. Šitaip jis iš tikrųjų valdė visą nemažą pramoninį Rytų rajoną ir atrodė, kad daryti tai kaip nors kitaip būtų buvę stačiai neįmanoma. Kroneris puikiausiai žinojo apie visus gimimus ar sunkesnius negalavimus ir baisiai krimsdavosi tais retais atvejais, jei kuris nors iš jo globotinių nueidavo klystkeliais. Be abejo, jis mokėjo būti ir rūstus, bet ir vėl – tiktai tėviškai.

– Kaip laikaisi, Polai?– švelniai pasiteiravo jis. Aukštai pakelti veržlūs antakiai bylojo, kad čia būta ne įprasto pasisveikinimo, o tikrai nuoširdaus susidomėjimo. Ir balsas skambėjo kaip tik taip, kai jis užduodavo šį klausimą žmogui, ką tik pasveikusiam po plaučių uždegimo ar ko nors blogiau.

– Jis niekada nesijautė taip puikiai kaip dabar,– skubiai įsikišo Anita.

– Džiaugiuosi tai girdėdamas. Labai labai gerai, Polai,– nepaleisdamas rankos, Kroneris įdėmiai žvelgė jam į akis.

– Tai ką, vadinasi, gerai jauties, ar ne? Pakenčiamai, a? Visai nieko, tiesa? Na, ir puiku! Teisingai, žinoma, taip, taip, be abejo, nuostabu!– ėmė tarškėti Baeris, keletą sykių smagiai pliaukštelėjęs Polui per petį.– Puikumėlis, gerumėlis. Tiesiog žavinga!

Paskui Baeris, viso Rytų pramoninio rajono vyriausiasis inžinierius, ūmai pasisuko į Anitą, prasižiojo, išpūtė akis ir atsilošęs skėstelėjo rankomis.

– Ohohohoho! Čia tai bent! Na taip, be abejo, teisingai, žinoma! Tiktai pažvelkite, kaip ji atrodo! Tikrai, vyručiai, dievaži!

Na, žinot, tiesiog žodžių trūksta!– ir jis išsišiepė tarsi geležėlę radęs.

Kur nors kompanijoje Baeris visuomet būdavo beviltiškas kretinas, išvis nepajėgus suprasti, kad tikrai nėra toks malonus ir sąmojingas pašnekovas, koks pats sau visai nuoširdžiai atrodo. Sykį kaži kas ėmė jam atsakinėti jo paties beprasmiškomis replikomis, tačiau jis vis tiek ničnieko nesuprato. Šiaip nebūtum radęs geresnio už jį inžinieriaus, neišskiriant nė Finerčio. Mažai kas rajone vyko be jo žinios ir pritarimo, tačiau šičia, šalia Kronerio, jis atrodė tarsi foksterjeras šalia senbernaro. Polas dažnai susimąstydavo apie šį keistą duetą ir buvo įsitikinęs, kad vyresnybė vargiai rastų jį kuo nors pakeisti. Baeris įkūnijo mokslo ir technikos žinias pramonėje, o Kroneris buvo jos tikėjimas, religija, dvasia, nors visai prastas inžinierius, nuolat stebindavęs Polą tamsumu ir visišku kai kurių technikos dalykų neišmanymu. Tačiau visus jo trūkumus atstojo vienas vienintelis neįkainojamas privalumas – begalinis jo tikėjimas sistema ir nuostabus gebėjimas įdiegti kitiems šį tikėjimą ir norą besąlygiškai vykdyti tai, kas įsakyta.

Žodžiu, toji porelė buvo vandeniu neperliejama, nors iš pažiūros neturėjo jokių sąlyčio taškų. Atrodė, kad būdami kartu jiedu tarsi sudaro vieną žmogų.

– Argi jums kas nors sakė, kad Polas nesveikuoja?– juokdamasi paklausė Anita.

– Girdėjau, kad jis skundžiasi nervais,– sududeno Kroneris.

– Netiesa,– tarė Polas.

Kronerio veidą nušvietė šypsena.

– Smagu girdėti, Polai. Tu vienas iš puikiausių mūsų darbuotojų.– Jis patenkintas nužvelgė Polą.– Eini tėvo pėdomis, vyruti.

– Kas jums sakė apie jo nervus?– paklausė Anita.

– Nebeatsimenu,– atsakė Kroneris.

– Na, kaipgi, kaipgi! Daktaras Šeferdas!– džiugiai suskubo Kroneriui į pagalbą Baeris.– Čionai, šiandien iš ryto. Prisimeni? Juk Šeferdas, tiesa?

– Klausyk,– netikėtai nutraukė jį Kroneris.– Šeferdas ir dar kai ką šnekėjo. Gal tu ir tai prisiminsi gerai pasispaudęs?

– Sakai, dar kai ką, dar kai ką? Na, žinoma, kaipgi!– murmėjo Baeris, akivaizdžiai sutrikęs, kad negali prisiminti, ką dar vis dėlto kalbėjo Šeferdas. Jis vėl paplekšnojo Polui per petį.– Vadinas, jautiesi geriau, ar ne? Tai ir yra svarbiausia. Na, ir žavu! Na, ir puiku! Nuostabumėlis!

Daktaras Šeferdas tylutėliai pasitraukė nuo baro ir nupėdino prie prancūziško lango, grakščiai žvelgiančio golfo aikštelėn. Šeferdo sprandas virš ankštos apykaklės liepsnojo sodriu raudoniu.

– Beje,– kuo širdingiausiai užbosijo Kroneris,– kurgi mūsų mielas bičiulis Finertis? Kaip jis laikosi? Manau, gyvenimas Vašingtone jam turėjo pasirodyti šiek tiek...– jis stabtelėjo ieškodamas tinkamesnio žodžio.– Šiek tiek mažiau laisvas nuo įvairių formalumų nei čia.

– Jei norit sužinoti, ar jis pagaliau ėmė praustis, tai galiu jums atsakyti, kad toli gražu ne,– tarė Anita.

– Kaip tik šito aš ir norėjau paklausti,– patvirtino Kroneris.– Na ką gi, mes visi turime trūkumų, o dėl privalumų, tai retas kuris gali pasigirti turįs jų tiek, kad galėtų darbuotis Valstybės pramonės planavimo biure. Tad kurgi jis, mūsų mielasis Edas?

– Tikriausiai ateis kiek vėliau,– tarė Polas.– Truputį pavargo kelionėje.

– O kur Mamutė?– paklausė Anita, norėdama nukreipti kalbą.

Mamute visi vadino Kronerio žmoną, kurią jis imdavosi į visus viešus pokylius ir pasodinęs tarp kitų žmonų tučtuojau užmiršdavo iki to jaudinančio momento, kai ateidavo laikas išplėšti iš damų draugijos ir pristatyti namo visus šimtą aštuoniasdešimt svarų jos gyvojo svorio.

– Ji turi problemų su virškinimu,– sielvartingai paaiškino Kroneris.

Visi, kuriuos pasiekė ši liūdna žinia, užjaučiamai palingavo galvas.

– Pietūs,– paskelbė filipinietis kelneris.

Vienu metu buvo atsiradę maksimalistų, norinčių, kad stalus aptarnautų mašinos, tačiau šis jų siūlymas didžiule balsų persvara buvo atmestas.

Kai Polas, Kroneris, Baeris ir Anita, lydimi visų kitų, žengė į žvakėmis apšviestą valgomąjį, ketvertas pačių jauniausių, vėliausiai Ailiuman atvykusių inžinierių užbėgę jiems už akių pastojo kelią.

Fredas Beringeris, striukas bukas papūstžandis su plyšeliais vietoj akių, sprendžiant iš visko, buvo jų lyderis. Šis pinigais aptekęs, triukšmingas ir kvailas kaip bato aulas akiplėša buvo puikios Mineapolio inžinierių bei valdytojų šeimos atžala. Jis vargais negalais įveikė koledžo mokslo aukštumas ir nežinia per kokį stebuklą prasmuko pro kvalifikacijos tikrinimo mašinų vilkduobes. Nepaisant to, vis tiek niekas nebūtų priėmęs tarnybon tokio pelų maišo, jei ne Kroneris, kuris, sužavėtas Beringerio genealoginio medžio, vis dėlto priglaudė jį ir pasiuntė į Ailiumą šiek tiek paprusti. Beringerio toks nusižengimas įprastoms normoms nė kiek nesutrikdė. Jis suprato tai kaip įrodymą, kad vardas ir pinigai vi-

sada nušluosto nosį bet kokiai sistemai, ir elgėsi atitinkamai, atvirai spjaudamas į visus ir į viską. Nemaloniausias dalykas toje istorijoje buvo tas, kad įžūlus jo darkymasis kėlė susižavėjimą jo bendradarbiams, gavusiems tarnybą per sunkų ir kruopštų darbą. Polas liūdnai pagalvojo, kad žmonės, griaunantys sistemą, visada žavi tuos, kurie jai paklūsta. Šiaip ar taip, Kroneris nesiliovė tikėjęs paslėptais vaikėzo gabumais ir Polui neliko nieko kito, kaip laikyti tą bukagalvį, paskyrus jam į aukles kokį nors sumanesnį inžinierių.

– Kas nutiko, Fredai? Ar tik nesiruošiate mūsų apiplėšti?– pasiteiravo Polas.

– O didmeistri, o šaškių čempione,– iškilmingu balsu prabilo Fredas.– Visų akivaizdoje noriu pareikšti, kad kviečiu jus dvikovon tuojau po pietų.

Kroneris su Baeriu atrodė užganėdinti. Mat jie šventai tikėjo, kad geriausias būdas stiprinti draugiškas Rytų rajono šeimos dorovės šaknis yra burti kuo daugiau ir kuo įvairiausių komandų ir rengti kuo daugiau ir kuo netikėčiausių varžybų.

– Jūs vienas ar visi keturiese?– pasitikslino Polas. Jis iš tikrųjų buvo klubo šaškių čempionas, nors formalus turnyras iki šiol dar nebuvo surengtas. Tiesiog niekas nepajėgdavo jo sukirsti. Savo pranašumą jam reikėdavo įrodyti gana dažnai – šito reikalaudavo kone kiekviena naujai atvykusių inžinierių grupė, kaip ir štai šis ketvertukas. Ilgainiui kviesti Polą į dvikovą tapo savotišku ritualu, o maža uždara bendruomenė, gyvenanti šiauriniame upės krante, regis, taip stokojo savitų papročių, jai vienai suprantamų juokų, ceremonijų ir apeigų, kuo bent jau savo pačios akyse būtų galėjusi skirtis nuo visos kitos visuomenės. Šaškių varžybos tarp Polo ir naujai atvykusių inžinierių buvo viena iš seniausių klano tradicijų, puoselėjama jau gal kokius septynerius metus.

– Iš esmės aš vienas, bet tam tikra prasme ir mes visi,– vylingai atsakė Beringeris.

Kiti trys prunkštelėjo tarsi sąmokslininkai. Iš visko buvo matyti – ruošiama kažkokia staigmena, ir keletas vyresniosios kartos inžinierių pastebimai atkuto tai pajutę.

– Gerai jau, bala nematė,– geraširdiškai atsakė jiems Polas.– Aš vis tiek laimėsiu, net jei dešimt tokių kaip jūs ims pūsti man į veidą cigaro dūmus.

Ketvertukas prasiskyrė, praleisdamas Polą su Anita ir abu garbės svečius prie stalo.

– O,– apmaudžiai tarė Anita, apžiūrėjusi galustalėje išdėliotas korteles su svečių pavardėmis,– įvyko klaida.

Ji paėmė kortelę, gulėjusią jai iš kairės, suglamžė ir atidavė Polui. Jos vieton padėjusi kitą, patenkinta atsisėdo tarp Kronerio ir Baerio. Paskui pakvietusi padavėją paprašė nunešti atliekamą lėkštę bei įrankius. Polas žvilgtelėjo į kortelę. Tenai buvo išspausdinta Finerčio pavardė.

Prie stalo susirinko praktiški žmonės, nelinkę skrajoti padebesiais. Jie mokėjo vertinti ir puikią mišrainę su krevetėmis, ir konsomė*, ir vištieną su padažu, ir žirnelius, ir nuostabiai pakepintas bulves. Visi šveitė tylomis, susižavėjimą šeimininkės kulinariniais sugebėjimais daugiausia reikšdami įvairiais ženklais ir mimika.

Protarpiais Kroneris sududendavo neilgą pagiriamąjį žodį kuriam nors patiekalui, jam paantrindavo Baeris, o paskui ir visi kiti imdavo pritardami kinkuoti galvas. Vienu metu dėl kažko pusbalsiu susiginčijo ketvertas geltonsnapių, iškvietusių Polą į šaškių turnyrą, bet kai visų akys pakrypo jų pusėn, jaunikliai nuščiuvo. Beringeris susiraukęs nubraižė ant servetėlės mįslingą diagramą ir atkišo ją kitiems trims. Vienas iš jų kaži ką joje pataisė ir grąžino servetėlę Beringeriui. Iš pradžių Beringerio veidas parodė, kad jis viską suprato, paskui – kad jis sužavėtas. Beringeris patenkintas linktelėjo ir vėl kibo į valgį.

Polas suskaičiavo sėdinčius prie stalo – dvidešimt septyni inžinieriai ir valdytojai su žmonomis, visas Ailiumo gamyklų personalas, išskyrus vakarinę pamainą. Užstalėje tarsi švarplos burnoje žiojėjo dvi laisvos vietos: baltos staltiesės lopinėlis ten, kur turėjo sėdėti Finertis, ir nepanaudoti įrankiai ten, kur buvo paskirta vieta Šeferdui, taip ir negrįžusiam iš savo skubios kelionės žaliojon golfo vejon.

Finertis tikriausiai vis dar tebetysojo išsipleikęs jų miegamajame, spoksodamas į lubas ir šnekučiuodamasis pats su savim. Nors visai gali būti, kad jiems išvažiavus jis surengė ekspediciją po įtartiniausius Sodžiaus užkampius. Polas vylėsi, kad dabar jie nepasimatys dar gerus keletą metų. Žavus liberalas, pasišventėlis, reto akiračio platumo laisvamanis, kuriuo jaunystėje jis taip karštai žavėjosi, pasirodė esąs viso labo atkarus sugižėlis bambeklis. Jo išėjimas iš darbo, nepelnytas ir gana bjaurus išpuolis prieš Anitą, besaikis žavėjimasis neurozėmis gerokai atšaldė Polą. Koks apmaudus nusivylimas! Mat Polas tikėjosi patirti iš Finerčio tarsi kokią magišką paslaptį, ką nors, kas būtų galėję numalšinti keistą, geliantį bevardį jo nerimą, kuris, neduodamas jam ramybės nė akimirkai, kaip andai Šeferdas suformulavo Kroneriui, baigė įvaryti jį į psichozę.

* Mėsos nuoviras (*pranc.*). *Vert.*

Polas širdyje visiškai atleido Šeferdui. Jam pasidarė netgi nesmagu, jog žmogus taip kremtasi, kad paaiškėjo esąs informatorius. Polas atsistojo.

– Kurgi susiruošei, brangusis?– pasiteiravo Anita.

– Ieškoti Šeferdo.

– Jis nesakė, kad tu visai beviltiškas,– įsiterpė Baeris.

Kroneris susiraukęs piktai dėbtelėjo į jį.

– Jis tikrai nesakė šito, Polai. Jei nori, aš pats nueisiu jo atvesti. Aš kalčiausias, kad pradėjau tą kalbą. Tai ne Šeferdas, vargšas berniukas...

– Aš tiesiog p a m a n i a u, kad tai Šeferdas,– sujudo taisyti padėtį ir Baeris.

– Bus geriau, jeigu aš tai padarysiu pats,– pasakė Polas.

– Eiva kartu,– pašoko ir Anita. Jos balse suskambo keršto gaidelė.

– Ne, nereikia,– ramiai sulaikė ją Polas ir nužingsniavo išilgai baro. Anita leidosi jam iš paskos.

– Nė už ką nenoriu praleisti tokios progos,– pasivijusi paaiškino ji.

– Tai kad nebus ką praleisti,– atsiduso Polas.– Tiesiog pasakysiu jam, kad viskas gerai ir kad puikiausiai jį suprantu. Aš tikrai suprantu jį.

– Jis gviešiasi tos tarnybos Pitsburge, Polai, todėl ir pripliauškė Kroneriui, esą tu jau visai nusibaigęs. O dabar kiūto suglaudęs ausis, nes viena koja jau liko be darbo. Nenaudėlis! Taip jam ir reikia!

– Visai neketinu jo mesti lauk.

– Bet gali šiek tiek palaikyti jį nežinioje, tegu pasikankina! Jam tai išeitų į sveikatą.

– Anita, labai prašau tavęs – tai mano ir Šeferdo reikalas.

Jiedu stovėjo ant minkštos velėnos viename iš golfo takelių, virpančiame paslaptingame juodų ir tamsmėlynių šešėlių pasaulyje, užlietame blausios jauno mėnulio šviesos. Ant suoliuko prie pirmosios aikštelės, plačiai išžergęs ištiestas kojas, sėdėjo Šeferdas. Šalia jo tvarkingai išrikiuotos stovėjo net trys tuščios kokteilio stiklinės.

– Šefi,– tyliai pašaukė jį Polas.

– Sveikas,– tai buvo pasakyta be jokios intonacijos ir nereiškė jokios būsenos.

– Dink iš čia!– pakuždom tarė Polas Anitai, kuri stovėjo čia sunerdama, čia vėl atleisdama rankų pirštus.– Sriuba atauš,– kiek galėdamas malonesniu balsu pridūrė.

Jis atsisėdo ant suoliuko taip, kad trys tuščios stiklinės liktų tarp jo ir Šeferdo.

– Iš tiesų man nusišvilpt, ar tu sakei jiems ką nors, ar ne.

Anita stovėjo už kokio tuzino jardų. Jos siluetas kaip tik tilpo prancūziško lango rėmuose.

– Dėl manęs tai tu gali kad ir sprogti iš įniršio,– niūriai atkirto Šeferdas.– Na gerai, aš pasakiau jiems, tai kas? Gali dabar iššveisti mane lauk.

– Vardan Dievo, Šefi, niekas nesirengia tavęs niekur šveisti.

Polas niekad dorai nežinojo, ką jam daryti su tuo žmogumi. Mat jis vis dėlto negalėjo patikėti, kad kas nors iš tikrųjų sugeba mąstyti taip kaip Šeferdas, kuris, vos atvykęs į Ailiumą, Polui ir Finerčiui, tokiems pat naujokams kaip ir jis, visai rimtai paskelbė žūtbūtines varžybas. Keldamas aplinkiniams juoką, jis tarsi koks maniakas nerasdavo kitos kalbos, kaip tik apie konkurenciją. Įsikibęs į atlapus kiekvienam, kuris tik sutikdavo jo klausytis, be galo ir be krašto gvildendavo įvairius, jo nuomone, aštrius momentus, kurių metu esą išryškėdavę jo paties ar kieno nors kito privalumai ar trūkumai, o tuo tarpu visiems kitiems tai buvo paprasti, kasdieniniai įvykiai, neverti, kad juos išvis kas nors pastebėtų. Tačiau Šeferdui gyvenimas atrodė tarsi golfo aikštelė, su daugybe pradžių, painių takelių ir pabaigų, su kruopščiai ir be galo griežtai skaičiuojamais taškais po kiekvieno įvarčio – kad būtų galima kiekvieną partiją palyginti su kitomis. Jis nuolat krimtosi dėl pralaimėjimų arba džiūgavo dėl pergalių, kurių niekas kitas, išskyrus jį patį, net nepastebėdavo, tačiau žaidimo taisyklių laikėsi stoiškai. Jis niekad neprašydavo lengvatų, bet ir pats niekam jų neteikdavo ir jam buvo visiškai tas pats, kas šiuo metu jo varžovas – Finertis, Polas ar dar kas nors kitas. Žodžiu, jis buvo puikus inžinierius, klaikiai nuobodus kompanionas, užsispyręs savo likimo kalvis, o broliškų jausmų arba paramos iš jo tikėtis buvo tas pat kaip iš ožio pieno.

Stengdamasis sėdėti tyliai, tačiau sunkiai nustygdamas vietoje, Polas pabandė įsivaizduoti save Šeferdo vietoje. Šeferdas ką tik pralaimėjo kėlinį ir niūrus, bet su pagarba negailestingiems rungtyniavimo dievams nori susimokėti už pralaimėjimą ir kuo greičiau pradėti kitą rungtynių ratą, kurį jis, kaip visada, buvo kupinas ryžto laimėti. Gyvenimas, kurį jis pasirinko, sunkus, bet jis ir nenori lengvesnio – vienas Dievas težino kodėl.

– Ketinai užkirsti man kelius į Pitsburgą, ar ne?– pagaliau paklausė Polas.

– Manau, kad labiau tinku tai tarnybai,– atsakė Šeferdas.– Bet koks dabar skirtumas. Aš išlėkiau iš žaidimo.

– Tu pralaimėjai.

– Dėjau visas pastangas laimėti ir pralaimėjau,– pataisė Šeferdas. Jam tai buvo gyvybiškai svarbu.– Na, o dabar gali mane pribaigti.

Geriausias būdas įgelti Šeferdui buvo atsisakyti konkurencijos.

– Nežinau,– nutęsė Polas.– Manau, kad tu tikrai labiau tiktum į Pitsburgą. Jei nori, parašysiu tau rekomendaciją.

– Polai!– neiškentė Anita.

– Grįžk vidun, Anita,– ramiai atsiliepė Polas.– Mes irgi netrukus ateisime.

Anita tuo tarpu, rodėsi, plyš iš nekantrumo su kaupu duoti Šeferdui tai, ko jis taip geidė – žūtbūtinę kovą, kurioje jis pasisemtų stiprybės naujam, kaip jis pats sakydavo, žaidimo ciklui.

– Aš atleidžiu tau,– staiga tarė Polas.– Noriu, kad ir toliau talkintum man, jei tu, žinoma, nieko prieš. Geresnio žmogaus į tavo vietą nerasi.

– Žinoma, tau bus labai smagu laikyti mane po padu, ar ne?

Polas liūdnai nusijuokė.

– Ką tu?! Viskas liks po senovei. Kaip galėjai taip pamanyti?..

– Jeigu tu manęs nemeti lauk, tai aš pats noriu pereiti į kitą vietą.

– Labai prašom. Tik tu gerai žinai, kad ne aš tvarkau pervedimus. Na, o dabar eime į valgomąjį. Girdi?– Jis ištiesė Šeferdui ranką, kai tas atsistojo. Šeferdas nepaspaudęs jos šmurkštelėjo pro šalį.

Jį sustabdė Anita.

– Jeigu jums kilo kokių nors abejonių dėl mano vyro sveikatos, derėjo pirmiausia jas išsakyti jam pačiam arba jo gydytojui,– pašaipiai tarė ji.

– Jūsų vyras ir jo gydytojas jau keletas mėnesių puikiausiai žino tai, ką aš pasakiau Kroneriui ir Baeriui. Jo nervai taip išklibę, kad jam negalima patikėti kojinės siuvimo mašinos, ne tik Pitsburgo!– Šeferdas kaitino save, pajutęs grįžtant buvusią dvasios pusiausvyrą, ir, suprantama, vildamasis, kad jo žodžiai bus išgirsti valgomajame.

Polas čiupo juos abu už parankių ir nusivedė į barą, o sėdintieji prie stalo užkandę žadą spoksojo, kol visa trijulė šypsodamasi, petys prie peties, artinosi prie jų.

– Negera?– maloniai kreipėsi Kroneris į Šeferdą.

– Taip. Tikriausiai nuo žlėgtainio, kurį suvalgiau per priešpiečius.

Kroneris užjaučiamai palingavo galvą ir pasisuko į padavėją.

– Manau, pieniškas traškutis nepakenks berniukui, tiesa?– Kroneris iš paskutiniųjų stengėsi palaikyti harmoniją savo šeimoje,

4.-2806

pakliuvusiam į keblią padėtį jos nariui skubėdamas švelniai ir tėviškai parodyti išeitį. Polui buvo aišku, jog Kroneris visą vakarą įvairiomis pastabomis, kaip kad dabar su tais pieniškais traškučiais, mandagiai palaikys versiją apie sutrikusius Šeferdo vidurius.

Po kavos su likeriu Polas pasakė kalbą, kurioje pirmiausia trumpai paminėjo, kaip prieš keturiolika metų Ailiumo gamyklos buvo prijungtos prie bendros industrinės sistemos, esančios Valstybės pramonės tarybos žinioje. Paskui jis perėjo prie platesnės temos, kurią pavadino antrąja technikos revoliucija. Jis skaitė savo kalbą, stengdamasis lygiais laiko tarpais atplėšti akis nuo rankraščio. Tai buvo, kaip jis ir sakė šiandien popiet Katarinai Finč, tikras senas šlamštas – nuvalkioti paistalai apie progresą, bandymas sustiprinti tikėjimą tuo, ką jie daro ir kas jau padaryta pramonėje. Mašinos darbavosi Amerikos labui nepalyginamai šauniau, negu kada nors tai darė patys amerikiečiai, gamindamos daugybę geresnių ir pigesnių prekių. Kas išdrįstų pasakyti, kad tai ne puiku, ne didinga ir nenusipelnė žmonių dėkingumo bei pagarbos? Paprastai tokius arba panašius žodžius kartodavo visi, kas sakydavo kalbas.

Vienoje vietoje Kroneris pakėlė savo stambią plaštaką ir paprašė leidimo papildyti pranešimą.

– Vien norėdamas pabrėžti tai, ką tu pasakei, Polai, paminėsiu įdomų dalyką, kuris, man regis, čia neblogai dera. Viena arklio jėga atstoja maždaug dvidešimt dviejų, be to, ne iš kelmo spirtų vyrų jėgą. Jeigu paverstume kurių nors didžiųjų metalo apdirbimo staklių arklio jėgas į žmonių, pamatytume, kad tik per vieną valandą ir tik vienui vienerios staklės padirba daugiau nei visi Jungtinių Valstijų vergai pilietinio karo metais per ištisą parą.

Jis palaimingai nusišypsojo. Kroneris buvo viso Rytų rajono tikėjimo ir pasididžiavimo trykšlė bei kertinis akmuo.

– Dievaži, labai įdomūs skaičiai,– sutiko Polas, akimis ieškodamas rankraštyje vietos, kur sustojo.– Jie išties labai tinka kalbant apie pirmąją technikos revoliuciją, kai mašinos pakeitė raumenų darbą. Tačiau antrąją revoliuciją, tą, kurią mes vykdome dabar, ne taip paprasta išreikšti skaičiais, kaip kad sutaupytą raumenų darbą. Tai būtų lengviau padaryti išradus naują vienetą, maždaug tokį kaip arklio jėga, kuriuo galėtume išreikšti monotoniško darbo išsekinto žmogaus irzlumą ir nuovargį, tačiau tokio vieneto, deja, nėra.

– Bet įmanoma apskaičiuoti broką, tai aš jums visai rimtai sakau,– šį sykį įsiterpė Baeris.– Taip pat aibes įvairiausio plauko klaidų, nuostolių, prastovų ir šiaip netikėčiausių kebeknių. Ir visa tai galima puikiausiai išreikšti doleriais, doleraičiais, doleriukais,

kuriuos nuostolingas žmogaus darbas rydavo tarytum smakas pakulas.

– Taigi,– tarė Polas.– Bet aš stengiausi pasižiūrėti į visa tai darbininko akimis. Dvi technikos revoliucijos išvadavo žmoniją nuo dviejų rūšių katorgiško darbo, ir man norėtųsi kokiais nors skaičiais išreikšti antrosios rezultatus.

– Pavyzdžiui, aš dirbu kaip katorginінkas,– pareiškė Baeris. Visi nusijuokė.

– Aš kalbu apie tuos, anapus upės,– tarė Polas.

– Jie niekada nedirbo,– įsiterpė Kroneris. Vėl visi sutartinai nusikvatojo.

– Ir jie veisiasi kaip triušiai,– piktai pridūrė Anita.

– Kas čia laido šlykščius juokelius apie triušių vislumą?– garsiai paklausė tarpdury sustojęs Finertis. Jis tankiai alsavo ir gerokai svirduliavo į šalis. Iš visko sprendžiant, jam pavyko rasti viskio butelį.– Tai kas gi vis dėlto čia pliauškia tokias bjaurastis? Kai viena maža triušiukė stryktelėjo triušiukų pažiūrėti pas savo triušiuką, o vienas toks klerkiukas...

Kroneris stebėtinai vikriai pašoko ant kojų.

– O, Finertis! Kaip jautiesi, mano berniuk?– maloniai prakalbo jis, mostu kviesdamas padavėją.– Kaip tik suspėjai į kavogėrį, mažyli, ir gausi dideliausią puodą kvapios ir juodos kaip naktis kavutės.– Jis apkabino Finertį per pečius savo dideliausia ranka ir nuvairavo jį tiesiai prie vietos, iš kurios ką tik pakilo Anita. Finertis pastvėrė šalia sėdėjusio vyriausiojo inžinieriaus kortelę, prisikišęs prie akių dėbtelėjo į ją, paskui į inžinierių ir suriaumojo:

– O kur, velniai rautų, mano kortelė?!

– Nagi duokite greičiau jam tą nelemtą kortelę, dėl Dievo meilės!– maldaujamai sukuždėjo Anita.

Polas išsitraukė kortelę ir kišenės, išlygino ją ir padėjo priešais Finertį. Finertis patenkintas linktelėjo ir sustingo niūriai tylėdamas.

– Mes kaip tik kalbėjomės apie antrąją technikos revoliuciją,– užbosijo Kroneris lyg niekur nieko.– Polas pasakė, kad nėra tokio vieneto, kuriuo būtų galima tiksliai apskaičiuoti, kiek katorgiško darbo ji atlieka už žmoniją. Manau, kad tai įmanoma gana aiškiai pavaizduoti grafiškai, nubrėžus kreivę. Ji padaro akivaizdžius daugelį panašių dalykų.

– Bet tik ne mažą triušiuką tamsiame sandėliuke,– pertarė jį Finertis, tačiau į jį niekas nekreipė nė mažiausio dėmesio, pabrėžtinai klausydamiesi vien Kronerio.

– Štai imkim ir palyginkim žmogaus darbo valandų ir vakuumo lempų skaičių,– nė kiek nesutrikęs varė toliau Kroneris.– Ir

pamatysim, kad žmogaus darbo valandų sumažėjo tiek, kiek padaugėjo lempų.

– Kaip triušių,– vėl įsiterpė Finertis.

Kroneris atlaidžiai nusišypsojo:

– Taip, anot jūsų, kaip triušių. Beje, Polai, noriu priminti dar vieną šio reiškinio aspektą, apie kurį tau tikriausiai yra kalbėjęs tėvas. Iš pradžių žmonės neteikė daug reikšmės tam, ką tu vadini antrąja technikos revoliucija, ir tai truko palyginti netrumpai. Visiems buvo galva pramušta dėl atominės energijos ir visi vienas per kitą šaukė, kad pradėjus ją plačiai naudoti taikiems tikslams, pasaulis pasikeis iš esmės. Didysis atomo amžius – štai kur krypo visų protai ir širdys. Ar pameni, Baeri? O tuo metu vakuumo lempų daugėjo kaip triušių.

– Nuo jų nė per žingsnį neatsiliko narkomanija, alkoholizmas, savižudybės ir panašūs dalykai,– kandžiai metė Finertis.

– Edai!– pasipiktinusi šūktelėjo Anita.

– Ne per seniausiai baigėsi karas,– ramiai atsakė jam Kroneris.– Po karo visada taip būna.

– Visuotinis pagedimas, neregėta daugybė skyrybų, vaikų nusikaltimai – visa tai augo kartu su vakuumo lempų skaičiumi,– toliau savo varė Finertis.

– Na, gerai, kalbėk toliau, Edai,– tarė Polas,– kaži, ar tau pavyks įrodyti esant loginį ryšį tarp tų visų dalykų.

– Net jeigu tai ir visai menkutis ryšelis, vis tiek būtina susimąstyti,– atsakė Finertis.

– Esu tikras, kad ryšio stoka akivaizdi, ir nėra ko tiek daug kalbėti apie tai čia ir dabar!– kietai nukirto Kroneris.

– O tai jau arba vaizduotės, arba sąžinės stoka!– atrėmė Finertis.

– O Dieve! Sąžinės! Apie ką ten judu postringaujate?– ūmai pratrūko Anita, nervingai gniaužydama tarp pirštų servetėlę.– Gal verčiau palikime šią nuobodybę ir eikime pasižiūrėti šaškių čempionato?

Vietoj atsakymo prie stalo pasigirdo palengvėjimo atodūsis, ir visi ėmė pritariamai kinkuoti galvas. Šiek tiek įsižeidęs Polas atidėjo į šalį nebaigtą skaityti pranešimą. Visi svečiai, išskyrus Finertį, sugužėjo į žaidimų kambarį, kur ant šviestuvais apstatyto stalo gulėjo paruošta skaisti ir spindinti naujutėlė šaškių lenta.

Polo varžovų ketvertukas visus aplenkęs nurisnojo į priekį, skubiai dėl kažko pasitarė ir trys iš jų nužingsniavo į rūbinę. Ketvirtasis, Fredas Beringeris, mįslingai šypsodamas įsitaisė prie lentos.

Polas atsisėdo priešais.

– Iš didelės sumos žaisim?– paklausė juokdamasis.

– Iš mažos, iš mažos,– nuduodamas išsigandęs ėmė rankomis mojuoti Beringeris.

– Palaukit, Fredai, jūs iš Minesotos, jei neklystu? Ar tik kartais nerizikuojate prarasti Minesotos šaškių čempiono karūnos?

– Labai apgailestauju, bet daugiausia rizikuoju laimėti šio klubo čempiono karūną. O pralaimėti nė nemanau.

– O juk tu pralaimėsi, tikrai pralaimėsi,– prapliupo Baeris.– Jie visi, visi jie prakiša, ar ne taip, Polai? Visi visi visi, be išimties, be išlygų ir be rimtesnio pasipriešinimo. Kaip mane gyvą matote.

– Iš kuklumo susilaikysiu neatsakęs,– pusiau juokais tarė Polas.– Tegu už mane kalba mano laimėjimų lentelė.– Jis leido sau patirti tą mažytį malonumą – tarti žodį, kad dar nė sykio nebuvo nugalėtas.

Sprendžiant iš šurmulio, staiga kilusio rūbinėje, šios dienos žaidimą turėjo paįvairinti kažkoks nepaprastas triukas, tačiau Polas nė kiek dėl to nesijaudino.

– Kelią Čarliui Šaškininkui! Kelią Čarliui Šaškininkui!– pasigirdo Beringerio pagalbininkų balsai iš vestibiulio.

Aplink stalą susispietę žiūrovai prasiskyrė, ir trijulė įritino paklode uždengtą žmogaus ūgio dėžę su ratukais.

– Ar viduje žmogus?– pasiteiravo Kroneris.

– Smegenys, smegenys, gerbiamasis!– triumfuodamas paaiškino Beringeris.– Tai šio pasaulio šaškių čempionas Čarlis Šaškininkas, užsimojęs nurungti ir visas kitas planetas!

Jis stvėrė paklodę už kampo ir karališku mostu atidengė metalinę dėžę su šachmatų lenta priekinėje sienelėje. Kiekviename langelyje pūpsojo po žalią ir raudoną lemputę.

– Malonu susipažinti, Čarli,– sulemeno Polas bandydamas nusišypsoti.

Supratęs, kas čia ruošiama, visas paraudo ir ėmė tylomis niršti. Jam iškart kilo noras atsistoti ir išeiti iš kambario.

Baeris atlapojo dureles užpakalinėje dėžės sienoje.

– Vaje, vaje, išties, tikrai,– ėmė jis malti savo greitakalbe.– Žiūrėkit, žiūrėkit, žiūrėkit, šitas eina tenai, anas čionai, o tas, vajetau – o, taip, taip, taip! Nuostabu. Matysit, jis net turi atmintį. Juk ši juostelė čia įbrukta kaip tik dėl to, ką, vaikinai, a? Juk tai atmintis, ką? Juk tiesa, atmintis, a?

– Taip, pone,– pats dorai nežinodamas, kaip ten yra iš tikrųjų, atsakė Beringeris.– Manau, kad taip.

– Ar tai tu pats jį padarei?– nepatikliai paklausė Kroneris.

– Ne, pone,– atsakė Beringeris.– Tai mano tėvas. Šaškės – jo aistra.

– Beringeris, Beringeris, Beringeris,– susiraukė, tarsi krimstelėjęs rūgštaus obuolio Baeris, stengdamasis prisiminti kažką seniai užmiršta.

– Na, pamenat Deivą Beringerį? Tai Deivo sūnus,– priminė jam Kroneris.

– O!– Baeris susižavėjęs ėmė dar atidžiau apžiūrinėti Čarlį.– Jergutėliau, tuomet nieko keisto, nieko keisto, nieko keisto!

Mat Fredo tėvas buvo vienas iš geriausių šalyje kompiuterių specialistų.

Polas susigūžė kėdėje tarsi pasmerktasis ir ėmė laukti komedijos pradžios. Dirstelėjęs į beviltiškai buką ir plyštančią iš pasitenkinimo Beringerio marmūzę, Polas iškart suprato, kad tas mulkis giliau mygtukų ir lempučių ničnieko apie mašiną nenutuokia.

Pro valgomojo duris įsvirduliavo Finertis, kažką ragaudamas iš lėkštės, kurią laikė prisikišęs prie pat burnos. Pastatęs ją ant Čarlio viršaus, jis susidomėjęs pasilenkė prie atidarytos užpakalinės sienelės, visai prie pat Baerio galvos.

– Kas nors jau statė pinigų už jį?– paklausė labai rimtai.

– Tikriausiai visai išprotėjai!– pasibaisėjo Polas.

– Kaip liepsite, jaunuoli, kaip liepsite,– sujudo Beringeris ir išsitraukęs iš kišenės tekštelėjo storą piniginę ant stalo.

Kiti trys geltonsnapiai įjungė Čarlį Šaškininką į elektros tinklą ir paspaudė kelis mygtukus. Dėžė sugaudė, jos viduje ėmė kaži kas spragsėti, priekyje sumirkčiojo žalios ir raudonos lemputės.

Polas pakilo iš vietos.

– Pasiduodu,– tarė jis ir patapšnojo per dėžę.– Sveikinu, Čarli, tu pasirodei gabesnis žmogus negu aš. Ponios ir ponai, leiskite pristatyti jums naują klubo čempioną.

Tai pasakęs Polas pasisuko eiti į barą.

– Brangusis,– išsigando Anita, pačiupusi jį už rankovės.– Neatsisakyk žaisti. Tiesiog neatpažįstu tavęs.

– Aš negaliu apstumti šitos velnio dėžės. Ji nemoka klysti.

– Bet juk tu gali su ja žaisti.

– Na ir kas iš to?

– Žaisk, Polai!– tarė Finertis.– Ką tik apžiūrėjau tą Čarlį. Jis man nepasirodė toks jau nenugalimas. Statau už tave. Štai penkiasdešimt dolerių grynais. Mielai kirsiu lažybų su kiekvienu, kuris tikisi, kad tas Čarlis Šaškininkas ką nors gali.

Šeferdas skubiai numetė ant stalo tris banknotus po dvidešimt dolerių. Finertis paklojo tiek pat.

– Jau geriau lažinkis, kad saulė ryt nepatekės,– sutrikęs sumurmėjo Polas.

– Žaisk,– paragino jį Finertis.

Polas vėl atsisėdo į savo kėdę ir vangiai stumtelėjo pirmą pasitaikiusią figūrą į priekį. Vienas iš geltonsnapių paspaudė atitinkamą mygtuką, ir languotoje Čarlio Šaškininko krūtinėje įsižiebė lemputė, žyminti Polo ėjimą. Tučtuojau įsižiebė ir kita, rodydama Beringeriui, kur jam eiti.

Beringeris išsišiepė ir padarė tai, ką jam liepė mašina. Jis užsirūkė cigaretę ir ėmė patenkintas tapšnoti priešais gulinčią krūvelę pinigų.

Polas vėl paėjo. Vėl buvo paspaustas mygtukas, ir tuojau pat užsižiebė pora lempučių. Taip tęsėsi keletą ėjimų.

Polas didžiai nustebo, kai nukirtęs vieną iš Beringerio figūrų, visai neatsidūrė mirtiname pavojuje. Paskui jis nukirto dar vieną pėstininką, paskui dar. Labai dėl to sutrikęs jis pagarbiai palingavo galvą: mašina tikriausiai labai toli į priekį apskaičiavo partiją, sukūrusi iki šiol dar neregėtą gynybos sistemą. Tarsi patvirtindamas jo mintis, Čarlis Šaškininkas ėmė grėsmingai šnypšti, ir tas šnypštimas tolydžio vis garsėjo.

– Kad jau tokia padėtis, statau tris prieš vieną, kad laimės Polas,– pasiūlė Finertis. Beringeris ir Šeferdas tučtuojau pasigavo jo žodžius ir paklojo dar po vieną dvidešimtinę.

Polas už vieną savo pėstininką numušė tris.

– Sustokit, palūkėkit,– sulemeno Beringeris.

– O ko gi laukti?– nustebo Finertis.

– Kažkas čia ne taip.

– Paprasčiausiai judu su Čarliu Šaškininku gaunat į kaulus, štai ir viskas. Visada kas nors laimi ir kas nors pralaimi,– ramiai paaiškino Finertis.– Toks jau yra gyvenimas.

– Teisingai, bet jei Čarlis Šaškininkas gerai jaučiasi, jis negali pralaimėti,– sunerimęs Beringeris atsistojo.– Klausykit, gal mums verčiau atidėti partiją, kol išsiaiškinsim, ar su juo viskas gerai,– Beringeris abejodamas paplekšnojo Čarliui per pilvą.– Jėzusmarija, taigi jis karštas tarytum keptuvė!

– Nagi sėskite baigti partijos, jaunuoli! Nekantrauju sužinoti, kas taps čempionu,– tarė Finertis.

– Rrrrrjūs nematot!– įniršęs suurzgė Beringeris.– Juk jis sugedęs!– ir maldaujančiomis akimis apžvelgė susirinkusius.

– Jūsų ėjimas.

Beringeris beviltiškai dėbtelėjo į žybsinčias lemputes ir pastūmė vieną savo figūrą. Polo pėstininkas kaipmat nukirto net dvi Beringerio šaškes ir tapo dama.

– Tikriausiai tai patys klastingiausi spąstai šaškių istorijoje,– patenkintas nusijuokė Polas. Pagaliau jam visa tai ėmė patikti.

– Kiekvieną akimirką Čarlis Šaškininkas gali rasti spragą tavo gynyboje ir būsi priverstas tarti graudų "ate" čempiono titului,– pašaipiai tarė Finertis.– Na, o dabar, pykšt pokšt, tapu tapu ir greičiau leisk uždangą, Polai.

– Svarbiausia – tiksliai apskaičiuoti,– tarė Polas. Jis truktelėjo nosimi – ore tvyrojo svilėsių tvaikas. Netrukus jam ėmė peršėti akis.

Vienas iš Beringerio pagalbininkų atvožė dureles Čarlio nugaroje, ir iš ten išvirto klaikiai dvokiančių žalsvų dūmų kamuolys.

– Dievulėliau! Gaisras! Degam!– nesavu balsu sukliko Baeris.

Atstatęs gesintuvą kambarin įpuolė padavėjas ir nukreipė putojančią tryškę tiesiai į Čarlio vidurius.

Gavusios vandens jo detalės ėmė piktai šnypšti ir pūkšėdamos spjaudyti garo debesėlius. Lemputės ant plokščios geležinės Čarlio krūtinės patrako žybsėti ir mirkčioti, tarytum žaisdamos beprotišką blico partiją su pačiu velniu pagal taisykles, suprantamas tik jiems vieniems. Paskui jos užsižiebė visos vienu metu, Čarlio viduriai ėmė ūžti ir gausti vis garsiau ir garsiau, kol užkaukė galingai lyg žemiausias vargonų registras ir staiga nutilo. Viena po kitos užgeso ir lemputės – tarytum kaimo žiburiai vėlyvą vakarą.

– Vaje, vaje! Vajetau mano!– graudžiai sumurmėjo Baeris.

– Fredai, kaip gaila!– su užuojauta tarė Anita, priekaištingai žvelgdama Polo pusėn.

Inžinieriai apspito suodiną ir apsvilusį Čarlį Šaškininką. Tie, kurie stovėjo arčiausiai, atsargiai lytėjo pirštais išsilydžiusius vakuumo vamzdelius ir apanglėjusias laidų liekanas. Visų veiduose buvo išrašytas didžiausias sukrėtimas – žuvo kažkas nuostabaus.

– Toks mielas daikčiukas,– liūdnai prabilo Kroneris uždėdamas ranką ant peties Beringeriui.– Ar norite, aš pats papasakosiu jūsų tėvui, kaip viskas atsitiko? Žinoma, jei tik jums nuo to bus lengviau.

– Tai visas jo gyvenimas, suprantama, išskyrus laboratoriją,– atsakė Beringeris. Jis atrodė baisiai susikrimtęs, bemaž visai sugniuždytas.– Metų metai darbo. Ak, kodėl būtinai turėjo taip atsitikti?– Tie jo žodžiai nuskambėjo tarytum dar vienas beprasmiškas atgarsis klausimo, kurį žmonija gvildena štai jau milijonai metų, o patys žmonės, atrodo, ateina į šį pasaulį vien tam, kad jį užduotų.

– Dievas davė, Dievas ir atėmė,– filosofiškai tarė Finertis.

Beringeris prikandęs lūpą linktelėjo galvą sutikdamas ir tik paskui jo sąmonėje blykstelėjo baisus įtarimas. Buką apvalų jo veidą pamažu iškreipė bjauri pykčio grimasa.

– Ahaaa! – nutęsė jis apsilaižęs sukepusias lūpas. – Štai kas čia toks protingas! Vos neužmiršau to galvočiaus!

– Tai jau nederėtų. Juk paklojau nemažą krūvą pinigų už laimėtoją.

– Paklausyk, Finerti, – taikytojo balsu sududeno Kroneris. – Gal laikykim, kad partija baigėsi lygiosiomis, ką? Aš noriu pasakyti, kad berniukui ir be to nuotaika sugadinta, todėl...

– Lygiosiomis?! – pasibaisėjo Finertis. – Na jau ne, velniai rautų! Polas garbingai sudirbo tą vargo Šaškininką į šipulius.

– Atrodo, aš pradedu kai ką suprasti, – Beringerio balse pasigirdo grasinimo gaidelė. Jis čiupo Finertį už atlapų. – Sakyk, prakeiktas galvočiau, ką padarei Čarliui?

– Paklausk Baerio. Jo galva buvo visai prie manosios. Ei, Baeri, ar aš ką nors dariau tai sumautai dėžei?

– Ką? A? Ar darei ką nors? Ar tu ką nors padarei? Atseit, ar sugadinai? Na, ką jūs! Ką jūs! Ne, ne, ne! – somojavo rankomis Baeris.

– Taigi, rubuili jaunikaiti, sėskite ir užbaikite partiją arba pasiduokit, – pašaipiai tarė Finertis. – Aš trokštu kuo greičiau gauti savo pinigus.

– Jei nieko nedarėte Čarliui, tai kodėl buvote taip įsitikinęs, kad jis pralaimės? – neatlyžo Beringeris.

– Todėl, kad man visada labiau prie širdies žmogus negu mašina, ypač jei už jos slėpdamasis toks avigalvis kaip jūs užsipuola tokį puikų vyrą kaip Polas. O be to, Čarliui buvo išklibęs vienas toks sujungimukas.

– Jūs privalėjote mane įspėti! – įsiutęs suriaumojo Beringeris, ranka teatrališkai rodydamas į mašinos liekanas. – Pažvelkit, ne, jūs tik pažvelkit, ką padarėte nutylėjęs apie gedimą! Turėčiau dabar tavo purvinu snukiu visas grindis čia išvalyti!

– Na, na, na, tyliau, tyliau prašyčiau, – sududeno Kroneris, dėl visa ko atsistodamas tarp Beringerio ir Finerčio. – Būtinai reikėjo kaip nors pranešti apie tą nesklandumą, Edai. Negražu, tikrai negražu šitaip daryti.

– Jeigu Čarlis Šaškininkas užsimojo nurungti tokį vyrą kaip Polas, tai galėjo bent jau susičiupinėti tas sumautas vielutes, kad jį kur perkūnas nuplotų! Jeigu Polas sugeba pats dorai prižiūrėti visą savo mintijimo įrangą, tai tegu ir Čarlis neatsilieka! Kas gyvena elektronais, tas ir žūva nuo jų. *Sic semper tyrannis.** – Jis plačiu mostu susišlavė nuo stalo pinigus. – Labos nakties.

Anita suleido nagus Poliui į ranką.

---

* Taip visada (bus) tironams (*lot.*). *Vert.*

– Ak, Polai, Polai, jis sugadino mums visą vakarą!

Eidamas pro šalį, Finertis sustojo prie Anitos su Polu.

– Gerai padirbėta, čempione.

– Prašom atiduoti jiems pinigus,– užsiplieskė Anita.– Juk mašina sugedusi. Reikia turėti sąžinės. Argi aš neteisi, Polai?

Didžiausiai visos gedulingai nusiteikusios kompanijos nuostabai, Polas nesusivaldęs garsiai nusikvatojo.

– Sveika dvasia sveikame kūne,– pašaipiai tarė Finertis.– O aš skubu namo, kol šie sportiški džentelmenai nesusirado virvės.

– Namo? Į Vašingtoną?– nudžiugo Anita.

– Ne, mieloji, pas jus. Aš nebeturiu namų Vašingtone.

Anita užmerkė akis.

– Na taip, suprantama.

ŠEŠTAS SKYRIUS

– O KOKIA buvo jo veido išraiška, kai jis ištarė tuos žodžius?– paklausė Anita.

Užsitraukęs antklodę ant galvos ir susirietęs į kamuoliuką tame tamsiame jaukiame urve, kokiu kiekvieną naktį jis paversdavo savo patalus, Polas taisėsi užmigti.

– Jo veidas buvo liūdnas,– sumurmėjo.– Bet jis visada atrodo liūdnas, tikrai. Malonus ir liūdnas.

Štai jau tris valandas jiedu svarstė šio vakaro įvykius klube, vis grįždami prie to, ką gi vis dėlto Kroneris pasakė atsisveikindamas.

– Ir jis nė karto nepasikvietė tavęs į šalį porai žodžių?

Anitai regimai ne miegas buvo galvoje.

– Skauto garbės žodis, Anita, tai viskas, ką jis pasakė man atsisveikindamas.

Ji lėtai pakartojo Kronerio žodžius, tarsi atskirai pasverdama kiekvieną iš jų:

–"Aš noriu, Polai, kad jūs aplankytumėt mudu su Mamute kitą savaitę".

– Štai ir viskas.

– Ir nė žodelio apie Pitsburgą?

– Ne,– kantriai atsakė jis.– Jau sakiau, kad ne.– Jis dar geriau apsikamšė galvą antklode ir beveik prie smakro prisitraukė kelius.– Ne. Ne. Ne.

– Nejau neturiu teisės domėtis tavo reikalais?– įsižeidė Anita. Matyt, jis nejučia užgavo jos jausmus.– Tai reikia suprasti kaip užuominą, kad man neleidžiama net rūpintis tavimi?

– Labai smagu, kad rūpiniesi,– miegūstu balsu atsakė Polas.– Labai puiku, nuostabu, ačiū.

Toje pusiaumigio būsenoje, riboje tarp realybės ir sapnų, jam akyse pasirodė fantastiškas reginys, tarytum posakio, esą žmona ir vyras – vienas kūnas, vaizdinė išraiška. Tai buvo keista baidyklė – patetiška ir kartu visai bejėgė tarsi Siamo dvyniai.

– Moterys jaučia daiktų esmę taip, kaip vyrai nesugeba,– vis labiau kaito Anita.– Mes matome aibes itin svarbių dalykų, kurių vyrai paprasčiausiai nepastebi. Juk Kroneris norėjo, kad tu pirmas pralaužtum ledus pokalbiui apie Pitsburgą šįvakar, o tu...

– Sužinosime, ką turėjo omeny Kroneris, kai aš nueisiu pas jį. Na, o dabar miegokim, gerai?

– Finertis! – nerimo Anita. – Tai per jį viskas apsivertė taip, kad nebesuprasi, kur koja, kur ranka. Garbės žodis! Kiek jis dar ruošiasi pas mus kiurksoti?

– Mes greitai įkyrėsim jam iki gyvo kaulo – per kokias porą dienų. Lygiai taip, kaip tam žmogui įkyri viskas.

– Keista, kad būdamas VPPB, jis randa laiko trankytis po šalį ir užgaulioti senus draugus.

– Jis išėjo iš ten. Dabar niekur nedirba.

Anita net atsisėdo lovoje.

– Jie išmetė jį lauk?! Šaunuoliai!

– Pats išėjo. Jie siūlė jam aukštesnį postą, kad tik pasiliktų, bet jis tvirtai nusprendė mesti viską.

Polas pastebėjo, kad Anitai prašnekus šia tema, miegai jam bemat išgaravo. Kol ji be atvangos tarškėjo apie Pitsburgą, jis vis labiau rietėsi į kamuoliuką ir traukėsi ant galvos antklodę. Dabar toji įtampa atslūgo ir jis net panoro miegoti išsitiesęs, kaip ir pridera vyrui. Žodis "Finertis" vėl atgavo savo magišką galią. Polo jausmai jam tarsi užbaigė visą raidos ciklą. Žvalumą ir pasitikėjimą savimi – būseną, kuri buvo palikusi Polą jau keletą metų, vėl sugrąžino Finertis, taip grakščiai ir žaismingai nuvainikavęs nelemtąjį Čarlį Šaškininką. Negana to, net Polo mintys atkuto, tarsi atgaivintos vėsaus vėjelio gūsių – tai, ką padarė Finertis, turėjo kažką nepaprastai žavaus ir kerinčio: žmogus tiesiog ėmė ir trenkė durimis, pasiuntęs visus velniop. Dalykas tiek pat nesuvokiamas, kiek ir nuostabiai paprastas tarsi savižudybė.

– Polai...

– Mmmmm...

– Tavo tėvas tikėjosi, kad vieną gražią dieną tu tapsi Pitsburgo valdytoju. Jei tik jis būtų gyvas, niekas jo taip nepradžiugintų kaip žinia, kad pagaliau gavai tą tarnybą.

– Umhmmm... – Jis prisiminė, kaip Anita iškart po vedybų viename iš senų lagaminų susirado jo tėvo portretą, išdidino jį, įrėmino ir padovanojo mylimam vyrui gimimo dienos proga. Nuo to laiko portretas nė sykio nebuvo palikęs savo posto ant Polo rašomojo stalo. Tai buvo pirmutinis daiktas, kurį Polas pamatydavo vos praplėšęs akis iš ryto, ir paskutinis, su kuriuo atsisveikindavo grimzdamas į sapnų karalystę.

Anita nebuvo mačiusi Polo tėvo gyvo, o Polas nemėgo apie jį daug pasakoti, tačiau ji vis dėlto gebėjo sukurti apie tą asmenį kažką panašaus į padavimą, kuriuo remdamasi galėdavo valandų valandas šnekėti žinovės balsu apie žmogų, kurio visiškai nepažinojo. Tasai padavimas teigė, esą Polo tėvas jaunystėje buvęs toks pat lengvabūdis kaip ir Polas ir kad jėgą, užkėlusią jį į viršūnes, jis

pajuto būdamas vidutinio amžiaus, kaip tik tokio, prie kurio dabar artėjo Polas.

Kroneris irgi dažnai kartodavo, kad Polas tikriausiai eis tėvo pėdomis. Tas Kronerio įsitikinimas kadaise padėjo Polui tapti Ailiumo valdytoju, o dabar galėjo pagelbėti gauti aukštą tarnybą Pitsburge. Kartais, galvodamas apie savo greitą ir nesunkią karjerą, Polas, panašiai kaip dabar, pasijusdavo nejaukiai, tarsi koks šarlatanas. Jis atlikdavo savo darbą kaip reikiant, čia jam nieko negalėjai prikišti, tačiau skirtingai nuo savo tėvo, Kronerio, Šeferdo ir daugelio kitų, jis nevaliojo visa siela ir kūnu, kaip koks įsimylėjėlis, atsiduoti visažinei ir visagalei jėgai – didžiajai sistemai, tarsi tai būtų gyvas ir to vertas asmuo, be to, jam stigo nuoširdaus tikėjimo, kad tai, ką jie daro, yra iš tikro taip labai svarbu ir reikšminga. Trumpiau tariant, Polui trūko to, kas jo tėvą darė didį ir karingą: talento visai rimtai ir iš tikrųjų žaisti visus tuos žaidimus.

– Ką manai daryti su Šeferdu? – pasidomėjo Anita.

Polas vėl ėmė riestis į kamuoliuką.

– Su Šeferdu? Ogi nieko.

– Jei niekas nepakirps jam sparnų, jis vieną gražią dieną liuoktelės per visų galvas.

– Na ir tegu sau.

– Tu rimtai?

– Jeigu visai rimtai, aš noriu miego.

Anitos čiužinio spyruoklės sudejavo, kai ji pagaliau vėl atsigulė. Paskui dar kurį laiką vartėsi, norėdama patogiau įsitaisyti.

– O žinai, tai labai įdomu, – tarė ji.

– Hmmm...

– Nuolat pastebėdavau, kad pasisukęs tam tikru kampu, Šeferdas darosi siaubingai panašus į kažką, ką jau esu kažkur mačiusi. Iki pat šio vakaro negalėjau prisiminti, į ką gi.

– Mmmm...

– Kai šiandien gerai įsižiūrėjau į jį iš šono, supratau, kad jis velniškai panašus į tavo tėvą.

SEPTINTAS SKYRIUS

EILINIS Elmas Haketsas jaunesnysis prisiartino prie Bratpūro šacho, daktaro Juingo Holjardo iš Valstybės departamento, jų vertėjo Chašdrachro Miazmos, armijos generolo Milfordo Bromlio, stovyklos viršininko generolo Viljamo Korbeto, divizijos vado generolo majoro Irlo Pruito ir jų adjutantų.

Eilinis Elmas Haketsas žygiavo dvyliktosios Jungtinių Amerikos Valstijų armijos devintojo korpuso šimtas septintosios pėstininkų divizijos keturi šimtai dvidešimt septintojo pulko pirmojo bataliono antrosios kuopos antrosios grandies pirmojo skyriaus vidurinėje eilėje ir visą laiką likdavo toje vietoje, nors jo kairė koja žengdavo gan platų žingsnį kaskart bumbtelėjus didžiajam būgnui.

– Diiiviiiiziiijaaaaaaa! – sušuko į mikrofoną divizijos vadas.

– Pullllllllkaaas! – užriko keturi pulkų vadai.

– Taliooooonas! – subliuvo dvylika batalionų vadų.

– Kuoaaaaapa! – užriaumojo trisdešimt šeši kuopų vadai.

– Bateeeeeeeeriiiiija! – paleido mintuvus dvylika baterijų vadų.

– Graaaaaaaaaandis! – riaugtelėjo šimtas devyniasdešimt du grandžių vadai.

“Haketsai”, – pasakė sau eilinis Haketsas.

– Stok!

Ir Haketsas sustojo – ens, du.

– Lyyyyyyyygiuok! – sustaugė garsiakalbis.

– Lyyyyyyg..... Iuok....... Iuok..... Iuok.... Iuok.... – aidu atkartojo du šimtai penkiasdešimt šeši balsai.

“Lygiuok”, – ramiai tarė sau eilinis Haketsas.

– Dešiiiiiiiiiiinėn!

Ens, du – ir Haketsas susilygiavo dešinėn. Kaip tik tuo metu jo akys sutiko mažų švytinčių akučių žvilgsnį. Tai į jį įsispitrijęs žiūrėjo Bratpūro šachas, dvasinis šešių milijonų kažkokios tolimos šalies gyventojų vadovas.

Šachas nežymiai linktelėjo jam.

O Haketsas nelinktelėjo, nes jam nederėjo šito daryti. Jis tiesiog nebuvo linkęs daryti ko nedera, trauk juos visus perkūnas, ir išvis jam liko gal tik kokie dvidešimt treji meteliai to subinės džiaugsmo, o tada, kai su armija bus baigta, kad ją kur blusos užkapotų, ir koks nors šunsnukis leitenantas, pulkininkas ar ge-

nerolas priėjęs ims laidyti nasrus, klykdamas “Ramiai!”, “Ginklu gerbk!”, “Nusišveist batus!” ar panašiai, jis paprasčiausiai atrėš: “Pabučiuok man į šikną, sūneli!”, pamojuos pažymėjimu apie baigtą tarnybą, spjaus jam į šlykštų jo snukį ir nueis kvatodamas tarytum beprotis, kadangi dvidešimt penkeri meteliai kaip viena diena bus jau atkukuoti toj velnio sėdynėj, ir jam nieko daugiau nereikės daryti, kaip tik kartu su senais draugužiais ilsinti savo kumpius pas Hukerį Evansvilyje ir lūkuriuoti eilinio pensijos čekio, todėl čiuožk tu, bičeli, geron vieton muselių gaudyt, kadangi dabar man visai nepriklauso gauti kruopų nuo bet ko visame margame pasaulyje, ir baigtas kriukis...

Šachas neatitraukdamas akių kurį laiką dar spoksojo į eilinį Haketsą, kuris, beje, buvo išties neblogai suplūktas griaumedis iš stuomens ir iš liemens, kol neiškentęs ėmė pliaukšėti delnais iš susižavėjimo.

– *Niki takaru!*– džiugiai klykavo jis, skleisdamas stiprų sumklišo aromatą.

– Visai ne *takaru*,– nenorėjo nusileisti daktaras Holjardas,– o ka-rei-viai.

– Ne *takaru*?!– apstulbo šachas.

– Ką jis pasakė?– pasiteiravo armijos generolas Bromlis.

– Jis sako: kokia puiki vergų banda,– paaiškino Holjardas ir, vėl pasisukęs į šachą, žaismingai pagrasino pirštu tam mažam tamsiaodžiui priešginai:– Ne *takaru*! Ne, ne, ne.

Chašdrachras, matyt, galutinai sutrikęs, visai nustojo talkinti Holjardui.

– *Sim koula takaru, aka sahn salet*?– paklausė šachas Chašdrachro.

Tas gūžtelėjęs pečiais klausiamai įsistebeilijo į Holjardą.

– Šachas sako, jeigu jie ne vergai, tai kaip jūs priverčiate juos daryti tai, ką jie daro?

– Patriotizmas,– rūsčiai burbtelėjo armijos generolas Bromlis.– Patriotizmas, velniai rautų.

– Meilė tėvynei,– pridūrė Holjardas.

Chašdrachras išvertė jų žodžius šachui ir šachas vos vos linktelėjo, tačiau jo veidas liko suglumęs.

– *Sidi ba*...– sumurmėjo jis tyliai.

– E?– sukluso Korbetas.

– Netgi šitaip...– išvertė šacho žodžius Chašdrachras, nė kiek ne mažiau sutrikęs.

– Kaiiirėėėėėn!– užkriokė garsiakalbis.

– Kairėn! Kairėn, airėn, rėn, rėn, rėn...

“Kairėn”,– ramiai tarė sau eilinis Haketsas.

Jis galvojo, kaip šį šeštadienį, kai visi kiti gaus leidimus šiaušti į miestą, jam reikės likti vienam kareivinėse vien per tai, kas nutiko per rytinį patikrinimą, kai jis iššlavė, išmazgojo ir šepečiu išblizgino grindis, nuplovė langą prie savo lovos, užtiesė antklodę be vienos raukšlelės ir patikrino, ar dantų pasta tikrai guli į kairę nuo skutimosi kremo ir abiejų tūbelių dangteliai nukreipti į priešingas puses, o jo getrų atvartai tiksliai siekia batų raištelius ir jo dubenėlis, jo puodelis, jo šaukštas, jo šakutė, jo peilis ir jo katiliukas žvilga kaip veidrodis, o medinio jo ginklo buožė – kaip čigono kiaušai, o metalą imituojančios dalys kruopščiai nujuodintos, batai nušveisti ir atsarginė jų pora dailiai stovi iki galo užvarstytais ir surištais raišteliais, o rūbai sukabinti reikiama tvarka: dveji slepiamosios spalvos marškiniai, dvejos slepiamosios spalvos kelnės, treji kerpių spalvos marškiniai, trejos kerpių spalvos kelnės, dvi palaidinės iš eglute austo milo, dvejos kelnės iš eglute austo milo, žygio striukė, slepiamosios spalvos palaidinė, slepiamosios spalvos lietpaltis ir visų jų kišenės tuščios ir tvarkingai užsegiotos, ir štai tada patikrinimą daręs karininkas praeidamas jam tarė: "Ei, kary, negausi laisvadienio, nes tavo antukas atsisegęs", ir...

– ...rėn!

"Ens, du",– mintyse tarė sau Haketsas.

– Žengteeeeeeeeee...

– Žengteeeee ....gteeeee ......gteeee ....gteee...

"...gte",– pakartojo Haketsas mąstydamas, kur jį velnias nuneš per tuos likusius dvidešimt trejus metelius ir kad būtų neblogai nors trumpam nusiplauti iš Valstijų ir įsikurti kur nors kitur ir galbūt tapti kuo nors kurioje nors iš kitų šalių, o ne pasilikti čia paskutiniu sėdynės kamščiu be skatiko kišenėje ir jokių prošvaisčių gauti kokią padoresnę vietą savo nuosavoje šalyje, arba kad ir negauti tenai ko nors labai gero, tačiau vis dėlto kokią nors pakenčiamą vietelę, palyginus su tais, kurie išvis nieko neturi, bet tai tik tam, kad būtų galima kaip nors sudurti galą su galu, o juk jis, dievaži, visai nieko prieš gurkštelėti ir šiek tiek šlovės, ir pripažinimo, o užjūriuos tikriausiai dar įmanoma ir viena, ir kita, ir nebloga vietelė, kol, žinoma, niekas dar nesišaudo ir galbūt dar ilgai nesišaudys, kol jis gaus tikrą gerą ginklą ir tikrų šovinių, o tai jau irgi šlovės dalis, ir tai daug geriau, negu žirglioti pirmyn atgal vis toje pačioje aikštėje su tomis prakeiktomis medinėmis kuokomis, na ir laipsniukas, kad ir nedidelis, nesutrukdytų, bet Dieve, jis gi pats puikiausiai žino, koks jo intelekto koeficientas, ir visi kiti taip pat, nekalbant jau apie mašinas, todėl gali ramiai palaidoti visas tas dvidešimt tris žiemas ir tiek pat vasarų, nebent jei kokioje mašinoje per stebuklą šipuliais išeitų koks sušiktas vamzdelis ir ji, klai-

dingai perskaičiusi jo asmens kortelę, pasiųstų jį štaban – juk retsykiais nutinka šen bei ten panašių dalykų, bet va gi, buvo toks Mulkahis, kuriam pavyko gauti į rankas savo kortelę, ir jis pakoregavo ją peikena, vildamasis taip gauti paaukštinimą, bet atsidūrė izoliatoriuje, kaip atseit dvidešimt šeštą kartą apsikrėtęs triperiu, o paskui buvo pasiųstas pūsti trombono į orkestrą, nors nevaliojo dorai pašvilpauti "Jau garuoja Velykų pyragas", bet tai daug geriau, nei per dienas šlaistytis RURA daliniuose, nes čia vis tiek gyveni be rūpesčių, ir uniforma visai nebloga, tik va, galėtų būti su užtrauktukais, o po dvidešimt trejų metų netgi galima bus priėjus prie kokio apsidirbusio generolo, pulkininko ar kito šunsnukio rėžti jam tiesiai tarpuragėn: "Pabučiuok man į ..."

– Marš!

– Bumbt! – drumstelėjo didysis būgnas, kairė Haketso koja trinktelėjo padu į grindinį, ir jis pajudėjo kartu su visa ta milžiniška besąlygiškai paklusnių žmogėnų mase pirmyn.

– *Takaru,* – išreiškė šachas savo tvirtą įsitikinimą Chašdrachrui, perrėkdamas būgnų tratėjimą.

Chašdrachras supratingai nusišypsojo ir ėmė pritardamas linkčioti galvą:

– *Takaru, takaru...*

– Velniai žino, ką man su juo daryti! – gerokai pyktelėjęs pasiguodė armijos generolui Holjardas. – Tas tipas apie viską kalba savo šalyje įprastomis sąvokomis, o ta jo šalis, iš visko sprendžiant, velniškai sumauta skylė.

– *Amerika vaga bouna, ni houri manko Salim da vaga dinko,* – išpyškino šachas.

– Na, ko jis dar nori? – burbtelėjo Holjardas.

– Jis sako, – išvertė Chašdrachras, – kad amerikiečiai pakeitė kone visą pasaulį, bet tikriausiai būtų lengviau pajudinti iš vietos Himalajus, negu pakeisti armiją.

Šachas tuo metu džiugiai mojavo ranka tolstančioms karių rikiuotėms.

– *Dibo, takaru, dibo!*

AŠTUNTAS SKYRIUS

POLAS papusryčiavo vienas, kadangi Anita ir Finertis po vakarykščios vis dar miegojo – vienas viename, kitas kitame namo gale.

Paskui jis ilgai negalėjo užvesti savo plimuto, kol pagaliau suprato, kad baigėsi benzinas. Vakare jo buvo dar gera pusė bako, vadinasi, Finertis nemažai apvažiavo po to, kai palikę jį drybsoti, jiedu su Anita išvyko į klubą.

Ieškodamas benzino žarnelės, Polas ranka panaršė po lentynėlę smulkmenoms susidėti. Žarnelę rado tuojau, bet susigaudė, kad trūksta kažko kito. Vėl įkišo ranką tenai ir gerai viską apčiupinėjo. Senasis jo pistoletas buvo dingęs. Polas dar paieškojo ant grindų ir už sėdynių, tačiau ten jo nerado. Gal jį nudžiovė koks vaikigalis vakar Sodžiuje perkant viskį? Et, reikės nedelsiant pranešti policijai ir užpildyti kalnus visokiausių blankų. Jis ėmė sukti galvą, kaip čia sumelavus ką nors, kad ir pats išvengtų pipirų dėl aplaidumo, ir niekam kitam nepakenktų.

Jis įkišo vieną žarnelės galą į limuzino baką, kitą apsižiojęs siurbtelėjo kiek į save, nusispjovė ir įkišo į plimuto baką. Laukdamas, kol benzinas sutekės iš vieno automobilio į kitą, išėjo iš garažo į kiemą, nutviekstą šiltų saulės spindulių.

Viršuje su trenksmu prasivėrė vonios kambario langas, ir pakėlęs galvą Polas pamatė Finertį, apžiūrinėjantį save vaistinėlės veidrodyje. Finertis Polo nepastebėjo. Jis buvo įsikandęs perpus sulinkusią cigaretę ir nepaleido jos iš dantų visą laiką, kol atsainiais ir negrabiais judesiais šiaip ne taip apsišlakstė vandeniu veidą. Cigaretės pelenas vis ilgėjo ir ilgėjo, kol pasidarė neįtikimai ilgas, kone siekiantis lūpas. Finertis išsitraukė cigaretę iš burnos, ir pelenas nukrito. Jis nuspriegė nuorūką klozeto link, tuojau pat prisidegė kitą cigaretę ir ėmė skustis. Ir vėl pelenų ruoželis ėmė sparčiai ilgėti. Finertis prikišo veidą prie pat veidrodžio ir bakstelėjęs į jį pelenai nukrito žemėn. Finertis pabandė nykščiu ir smiliumi išspausti spuogelį, tačiau, matyt, nesėkmingai. Tebespoksodamas į savo atspindį veidrodyje, į paraudusią nuo spaudimo vietą, jis pagrabaliojo atgalia ranka ieškodamas rankšluosčio ir, pačiupęs pirmą pasitaikiusį, nubraukė juo šalia kabojusias Anitos kojines kriauklėn. Baigęs rytinį tualetą, Finertis kažką pasakė savo atvaizdui, nutaisė grimasą ir išėjo iš vonios.

Polas grįžo į garažą, suvyniojo žarnelę, padėjo ją į smulkmenų lentynėlę ir išvažiavo. Automobilis vėl ėmė aikštytis, riedėti tai

lėčiau, tai greičiau, tai vėl lėčiau. Toks nelygus važiavimas šiek tiek išblaškė nemalonias mintis apie pradingusį pistoletą. Ties klubo golfo aikštele, kur kelias pamažu kilo į kalną, Polui pasirodė, kad iš viso bedirba ne daugiau kaip trys variklio cilindrai. Būrys vyrų iš RURA, tvarkęs šiaurinę aikštelės užtvarą, atsisuko ir ėmė smalsiai stebėti desperatiškas automobilio rungtynes su Žemės trauka.

– Ei! Priekinis žibintas iškultas!– šūktelėjo vienas iš darbininkų.

Polas linktelėjo ir mandagiai nusišypsojo dėkodamas už pastabą. Automobilis krūptelėjo ir sustojo kaip įbestas likus vos keliems žingsniams iki kalvos viršūnės. Polas truktelėjo rankinį stabdį ir išlipo lauk. Atidaręs gaubtą jis ėmėsi tikrinti sujungimus. Įrankiai, kuriuos buvo pasidėjęs šalia mašinos, skambtelėjo ir greta jo galvos kyštelėjo kelios darbininkų galvos.

– Tai žvakės,– tarė žemaūgis žmogelis spindinčiomis akimis, panašus į italą.

– Aaa, eik tu gaidžio rūron su savo žvakėmis!– pertarė jį aukštas raudonveidis vyras, vyriausias iš viso būrio.– Tuojau pamatysite, kas čia ne taip! Nagi duokit man aną raktą, jis čia tiks kaip nulietas!

Vyras ėmėsi siurblio ir neįtikimai greit atsuko jo viršų. Bakstelėjo pirštu į tarpinę po dangteliu.

– Štai,– pasakė rimtai tarsi chirurgas praktikantams,– štai kas čia ne taip. Praleidžia orą. Aš tai supratau vos išgirdęs jūsų variklį, kai buvote dar už mylios nuo šičia.

– Na, ką gi,– tarė Polas.– Reikės pasikviesti ką nors, kad suremontuotų, užsakyti naują tarpinę. Tikriausiai praeis visa savaitė, kol ją pagamins.

– Penketo minučių per akis,– dalykiškai tarė ilgšis.

Jis nusivožė nuo viršugalvio skrybėlę ir su akivaizdžiu pasitenkinimu išplėšė iš vidaus odinę juostelę, saugančią fetrą nuo prakaito. Išsitraukęs iš kišenės peiliuką, uždėjo ant odos siurblio dangtelį ir peiliuku išpjovė reikiamo dydžio skrituliuką. Paskui padarė jame skylutę, įdėjo naują tarpinę į vietą ir vėl surinko siurblį. Kiti susidomėję stebėjo jo darbą, padavinėjo reikiamus įrankius arba pasakinėjo kitiems, kokius reikia paduoti, žodžiu, visi stengėsi kuo nors prisidėti. Vienas nuvalė žalius ir baltus kristalus nuo akumuliatoriaus laidų, kitas priveržė padangų ventilius.

– Na, dabar pabandykit!– pagaliau tarė ilgšis.

Polas nuspaudė starterį, motoras iš karto užsivedė, suūžė ir tai pagreitindavo apsisukimus, tai vėl sulėtindavo priklausomai nuo to, kaip jis nuspausdavo akseleratorių. Polas pakėlė akis ir pamatė

nepaprasto pasitenkinimo ir kūrybinio įkvėpimo kupinus veidus.

Jis ištraukė iš piniginės dvi penkines ir ištiesė ilgšiui.

– Užteks ir vienos,– pasakė tas ir rūpestingai sulankstęs banknotą įsidėjo į viršutinę mėlynų darbinių marškinių kišenę. Jo veide pasirodė ironiška šypsena.

– Pirmieji pinigai, mano uždirbti per pastaruosius penketą metų. Gal, sakau, reikėtų juos įrėminti, ar ką?

Jis pažvelgė į Polą iš arčiau, tarytum prisiminęs, kad, be motoro, dar yra ir žmogus.

– Atrodote man lyg kažkur matytas. Kuo jūs dirbat?

Nuojauta pakuždėjo Polui nesakyti savo tikrųjų pareigų.

– Turiu nedidelę bakalėjos parduotuvę,– pamelavo jis.

– Gal jums reikia nagingo berno?

– Kol kas ne. Reikalai nekaip klojas.

Bet žmogus jau krebždeno kažką pieštuku ant popieriaus skiautės, pasidėjęs ją ant kapoto, ir dusyk pradūrė, pieštukui pataikius į plyšį.

– Štai... Štai mano pavardė. Jei turite automobilių, aš kaip tik tas, kuris neleis jiems sustoti. Prieš karą aštuonerius metus išdirbau gamykloje mechaniku, o jei ko ir nesuprantu, pagaunu žaibiškai.– Jis ištiesė popiergalį Polui.– Kur ruošiatės jį pasidėti?

Polas įkišo raštelį į permatomą kišenėlę savo piniginėje, kur buvo vairuotojo teisės.

– Pasidėsiu čionai, kad visada matyčiau.– Jis paspaudė ranką ilgšiui ir linktelėjo visiems kitiems.– Dėkui.

Variklis traukė užtikrintai, ir persiritęs per kalvos viršūnę, Polas bemat atsidūrė prie Ailiumo gamyklų vartų. Sargas pamojavo jam iš savo bokštelio, pasigirdo zumerio zyzimas, ir didžiuliai metaliniai vartai ilgėliausiais smaigais nusagstytu viršumi iš lėto prasivėrė.

Jis privažiavo prie dar vienerių storų vidinių vartų, spustelėjo klaksoną ir klausiamai žvilgtelėjo į siaurą langelį plytų sienoje, už kurio sėdėjo kitas sargas.

Vartai žlegėdami pakilo į viršų, ir Polas privažiavo prie savo kontoros pastato.

Jis užlipo į viršų, žengdamas kaskart per dvi pakopas – tai buvo jo vienintelis fizinis pratimas – atsirakino dvigubas duris į kambarį, kur sėdėdavo Katarina, o paskui ir savąsias.

Katarina tik probėgšmiais žvilgtelėjo jo pusėn, kai jis ėjo pro šalį. Ji atrodė labai nusiminusi. Kitoje kambario pusėje, ant minkštasuolio, kuris jau buvo tapęs lyg ir jo nuosavybe, kiurksojo Badas, įsmeigęs buką žvilgsnį į grindis.

– Kuo galiu padėti?– paklausė Polas.
Katarina atsiduso.
– Badui reikia darbo.
– Badui? Juk jam moka ketvirtą pagal dydį atlyginimą visame Ailiume. Aš negalėčiau pasiūlyti tiek, kiek jis gauna tvarkydamas sandėlius. Man regis, Badai, tu tiesiog varai Dievą į medį. Būdamas tavo metų, nė pusės tiek neuždirbdavau...
– Man reikia darbo,– prabilo Badas.– Bet kokio.
– Nori įgelti Valstybės naftos tarybai, kad paaukštintų tave? Žinoma, dėl akių galiu pasiūlyti trupučiuką daugiau, nei gauni dabar, bet turi prižadėti, kad manęs neapmausi.
– Aš netekau darbo,– niūriai pakartojo Badas.– Mane atleido.
Polas apstulbo.
– Nejaugi? Kaip čia dabar – nei iš šio, nei iš to? Pašlijusi dorovė? O kaipgi tas daikčiukas, kurį tu išradai, kad...
– Štai čia šuo ir pakastas.– Bado balse skambėjo sumišusios išdidumo ir sielvarto gaidelės.– Daikčiukas veikia. Puikiai atlieka savo darbą,– Badas sutrikęs šyptelėjo.– Nepalyginamai geriau negu aš.
– Ir susidoroja su visomis užduotimis?
– Puikiausiai. Toks jau nuostabus, neįkainojamas daikčiukas.
– Ir per jį tu pats likai be darbo?
– Ne aš vienas. Be darbo liko net septyniasdešimt du žmonės,– pasakė Badas, dar giliau nugrimzdamas minkštasuolyje.– Tokių pareigų, kurias aš turėjau, nebėra. Fit – ir išgaravo,– jis garsiai spragtelėjo pirštais.
Polas puikiausiai įsivaizdavo, kaip kadrų skyriaus viršininkas kompiuterio klaviatūroje surenka Bado tarnybos kodą, ir po keleto sekundžių kompiuteris pateikia jam septyniasdešimt dvi korteles tų, kurie užsidirbdavo pragyvenimui atlikdami tokį pat darbą kaip Bado, darbą, kurį dabar taip puikiai nudirba mašina, andai sukurta paties Bado. Nuo šiol visoje šalyje mašinos, tvarkančios kadrų reikalus, bus sureguliuotos taip, kad buvusias Bado pareigas laikytų netinkamas žmogui. Skylučių ir įkarpėlių derinys, anksčiau mašinoms atstojęs Badą, nuo šiol nebereikalingas: įkišus mašinon, jis tučtuojau būtų išspjautas atgal.
– P-128 nebereikalingi,– niūriai tarė Badas.– Be to, vietų nėra nei aukščiau, nei žemiau. Sutikčiau ir su žemesnėm pareigom, sakykim, P-129 ar net P-130, bet jokių šansų – visos vietos aliai vienos užimtos.
Katarina turėjo atsivertusi dirbančiųjų sąrašą ir jau spėjo peržiūrėti visus numerius.

– P-225 ir P-226 – tepalų inžinieriai,– tarė ji,– bet abi šias pareigas užima daktaras Rozenau.

– Taip, iš tikrųjų,– patvirtino Polas.

Ką ir kalbėti, Badas tikrai atsidūrė velniškai kvailoje padėtyje, ir Polas nesumojo, kaip jam pagelbėti. Mašinos žinojo, kad Ailiumo gamyklos jau turi tepalų inžinierių, ir antro jokiu būdu neleis priimti. Net ir pakeitus Bado kortelę tepalų inžinieriaus kortele, mašinos ją vis tiek atmestų.

Kaip dažnai mėgdavo sakyti Kroneris, griežčiausias apdairumas – vienintelis patikimas valstybės ramstis. Taigi mašinos kaskart iš naujo vartė, dėliojo ir tikrino didžiausias kortelių šūsnis ieškodamos, bene aptiks kokį tinginį, veltėdį ar šiaip netyčia paliktą klaidą.

– Tu juk žinai, Badai, kad nuo manęs tai visai nepriklauso,– nuoširdžiai apgailestaudamas tarė Polas.– Mano žodis juk nieko nereiškia, kai sprendžiama, ką ir kur priimti.

– Jis tai žino,– pasakė Katarina.– Betgi reikia kur nors kreiptis, ir mudu pagalvojome, kad jūs galbūt geriau išmanote, kaip tai padaryti arba su kuo pakalbėti.

– Man tiesiog kailis kaista,– tarė Polas.– Ir kurių galų išvis reikėjo tave brukti į tą naftos pramonę? Juk tu užsigimęs konstruktorius.

– Anot jų, aš kaip tik neturiu tam jokių gabumų,– niūriai atsiliepė Badas.– Tai įrodė tyrimai.

Taip apie testų rezultatus bylojo jo nelemtoji kortelė. Visi jo gabumai buvo pažymėti joje – galutinai ir neatšaukiamai, tad ginčytis būtų buvę beprasmiška.

– Bet juk tu išradėjas, tu puikiai konstruoji,– tarė Polas,– ir, velniai rautų, darai tai šimtąsyk kūrybingiau negu visi labės asai.

Labė, arba Valstybinė mokslo tyrimų ir išradimų laboratorija, buvo sukurta karo laikais kaip gabiausių šalies mokslininkų ir išradėjų būstinė.

– Tau net nemoka už tavo išradimus, nors dirbi daug geriau už juos. Na, kad ir telemetrinis naftotiekio įtaisas, tavasis automobilis arba dabar vėl toji baidyklė naftos perpylimo bazėje...

– O testai tvirtina, kad aš tokių gabumų neturiu,– niūriai tarė Badas.

– Todėl mašinos ir sako ne,– pridūrė Katarina.

– Tikriausiai jos teisios,– tarė Badas.– Jau ir aš pats greit pradėsiu tuo tikėti.

– Gal tau vertėtų pasimatyti su Kroneriu?– suabejojo Polas.

– Bandžiau, bet nepavyko prasiveržti pro užkardą – turiu omeny jo sekretorę. Pasakiau jai, kad dėl darbo, o ji ėmė ir pa-

skambino į kadrų skyrių. Tenai mano kortelė akimoju buvo perleista per mašinas – padėdama ragelį ji nutaisė liūdną veidą ir pasakė, kad Kroneris nieko nepriims visą mėnesį.

– O gal tavo universitetas gali padėti?– tarė Polas.– Gal tos mašinos, kuri apdorojo tavuosius testus, vamzdeliai buvo sugedę?– Jis kalbėjo pats nelabai tikėdamas tuo, ką sako. Bado padėtis tikrai beviltiška: anot vieno prieštvaninio anekdoto, visos kortos išties seniai mašinų rankose.

– Kaipgi, parašiau jiems. Prašiau iš naujo patikrinti mano sugebėjimus. Nepaisant to, kad atsakiau į klausimus kitaip, rezultatai liko visiškai tokie pat. Va, pasigrožėkit,– jis numetė ant Katarinos stalo skiautę languoto popieriaus.– Pasiunčiau jiems tris skirtingus laiškus ir visus tris kartus gavau štai po tokį atsakymą.

– Uhu,– liūdnai tarė Polas, su pasidygėjimu žvelgdamas į gerai pažįstamą blanką. Tai buvo vadinamasis “Gabumų ir laimėjimų profilis”, išduodamas visiems koledžo absolventams kartu su diplomu. Pats diplomas iš esmės nereiškė nieko, o tas į grafas suskirstytas popiergalis – viską. Kai žmogus baigdavo mokslus, mašina iš buvusio studento pažymių ir kitų rodiklių nubrėždavo kreivę – vadinamąjį profilį.

Bado kreivė buvo labai aukšta teorijos srityje, bet žema – administravimo, o dar žemesnė – kūrybos grafoje. Ji šokinėjo čia aukštyn, čia žemyn per visą puslapį iki pat paskutinės padalos –”Asmeninės savybės”. Kažkokiais bevardžiais, paslaptingais vienetais mašinos išmatuodavo kiekvieno absolvento asmenines savybes ir įvertindavo jas kaip aukštas, vidutines arba žemas. Sakykim, Bado asmeninės savybės, anot to popiergalio, buvo labai vidutinės. Skiriant absolventą kur nors dirbti, visi tos kreivės taškai būdavo išreiškiami skylutėmis ir įkarpėlėmis asmeninėje dirbančiojo perfokortelėje.

– Na, ką gi, ačiū ir už tiek,– netikėtai tarė Badas, susišluodamas nuo stalo savo popierius, tarytum susidrovėjęs, jog silpnumo akimirką ėmė guostis savo bėdomis pašaliniams žmonėms.

– Viskas bus gerai, pamatysi,– tarė Polas ir stabtelėjo tarpdury.– Kaip tau su pinigais?

– Jie palieka mane dirbti dar kelis mėnesius, kol bus įrengta nauja technika. Be to, man sumokėjo premiją už išradimą.

– Na, ačiū Dievui, nors šį tą gavai už tai. O kiekgi?

– Penkis šimtus. Tai didžiausias apdovanojimas šiais metais.

– Sveikinu. O jį pažymėjo tavo kortelėje?

Badas prisikišo savo kortelę prie akių ir pasisukęs į langą ėmė apžiūrinėti perforatoriaus pažymėtus ženklus.

– Gal va šita velnio skylpalaikė ir reiškia tą apdovanojimą?

– Ne, tai žymė apie skiepus nuo raupų,– tarė Katarina, dirstelėjusi jam per petį.– Aš irgi tokią turiu.

– Ne ta, o kita, šalimais, trikampė.

Suskambo Katarinos telefonas.

– Klausau!– ji pasisuko į Polą.– Kažkoks daktaras Finertis prie vartų prašosi įleidžiamas.

– Jeigu jis nori išlenkti su manim vieną kitą taurelę, pasakykit, kad palauktų vakaro.

– Jis sako, kad nori pamatyti gamyklą, o ne jus.

– Na, tai įleiskite.

– Ten, prie vartų, šiuo metu trūksta žmonių,– paaiškino Katarina.– Vienas iš sargų apsikrėtė gripu, todėl svečio nebus kam lydėti.

Tam nedaugeliui lankytojų, kuriuos įleisdavo į gamyklų teritoriją, buvo griežtai įsakyta tenai vaikščioti tik su palydovais, kurie paprastai parodydavo svečiams vos vieną kitą įdomesnį objektą. Palydovai ginkluoti ir švenčiausia jų pareiga stebėti, kad niekas neprisiartintų prie gamybos valdymo mechanizmų ir jų nesugadintų.

Toji tvarka užsiliko dar nuo karo laikų ir pokario riaušių, tačiau buvo reikalinga ir dabar. Nepaisant sabotažą baudžiančių griežtų įstatymų, retsykiais vis dar atsirasdavo piliečių, pasiryžusių ką nors imti ir sugadinti. Tiesa, Ailiume tokių dalykų nepasitaikė jau daugelį metų, tačiau Polas girdėjo pranešimų iš kitų gamyklų, pavyzdžiui, apie lankytoją Sirakūzuose, kuris atsinešė primityvią bombą portfelyje, apie senutę iš Bufalo, kuri, atsiskyrusi nuo lankytojų grupės, sugrūdo savo skėtį į labai svarbų mechanizmą... Žodžiu, panašių dalykų vis dar nutikdavo, tad Kroneris reikalavo, kad pašaliniai gamyklų teritorijoje nė sekundės neliktų vieni, be priežiūros. Tuo labiau kad sabotuotojais tapdavo kuo įvairiausi žmonės, o vieną kartą, kurį, savaime suprantama, stengtasi kuo rečiau minėti, į mašinas kėsinosi net labai aukštas pareigūnas. Anot Kronerio, niekada negali žinoti, kam šaus į galvą ką nors iškrėsti.

– Na ir velniai nematė! Finertį galima įleisti be apsaugos,– tarė Polas.– Juk tai senas Ailiumo darbuotojas!

– Direktyvoje nurodyta niekam išimčių nedaryti,– paprieštaravo Katarina. Nors direktyvų buvo tūkstančiai, ji visas jas mokėjo atmintinai.

– Tegu sau eina.

– Klausau, pone.

Polui pasirodė, kad Badas Kolhaunas seka jų pašnekesį gerokai labiau susidomėjęs, negu pašnekesys iš tikro vertas – tarytum

priešais jo akis būtų vykusi kvapą gniaužianti drama. Padėjusi ragelį Katarina tą jo degantį žvilgsnį klaidingai palaikė įsimylėjėlio susižavėjimu ir tučtuojau atsakė jam lygiai tokiu pat.

– Šešios minutės,– tarė Badas.

– Kas šešios minutės?– nesuprato Katarina.

– Šešios minutės kaip į balą,– paaiškino Badas.– Tiek laiko prireikė vienam žmogui įleisti pro vartus.

– Na ir kas?

– Jūs trise sugaišote po šešias minutes – judu ir dar sargas, iš viso – aštuoniolika žmogminučių. Velniai rautų, jį įleisti kainavo du dolerius. Kiek žmonių įeina pro vartus kasmet?

– Apie dešimt žmonių per dieną,– tarė Polas.

– Du tūkstančiai septyni šimtai penkiasdešimt aštuoni per metus,– patikslino Katarina.

– Ir dėl kiekvieno leidimo kreipiasi į jus?

– Paprastai tuo užsiima Katarina,– atsakė Polas.– Tai sudaro didžiąją jos darbo dalį.

– Kiekvienam žmogui po dolerį – per metus susidaro net du tūkstančiai septyni šimtai,– priekaištingai palingavo galvą Badas ir mostelėjo ranka Katarinos pusėn.– Juokinga dėl tokio nieko švaistyti tiek pinigų. Jei yra nustatytos geležinės taisyklės, tai kodėl jų negalėtų vykdyti mašinos? Juk mąstyti tuomet visai nereikia, veikiama automatiškai. Galima net sukurti mašiną, kuri sugebėtų padaryti išimtį Finerčiui, ir vis tiek ji kainuotų ne brangiau kaip šimtą dolerių.

– Kodėl gi, būna atvejų, kai net labai reikia pasukti galvą,– paprieštaravo Katarina.– Sakykim, iškart užgriūva tiek visko, kad negali apsieiti be tam tikro ypatingo išmanymo ir patirties, o ką jau kalbėti apie kokią kvaišą mašiną.

Tačiau Badas jos jau nebeklausė. Jis kiek praskėtė rankas, tarsi rodydamas, kokio maždaug dydžio bus įrengimas, kuris ką tik gimė jo vaizduotėje.

– Juk lankytojas gali būti arba šiaip koks prašalaitis, arba draugas, arba darbuotojas, arba smulkus valdininkėlis, arba didelis viršininkas. Taigi sargas spaudžia vieną iš penkių mygtukų viršutinėje eilėje. Suprantat? Lankytojas atvyko arba paganyti akis, arba asmeniniu reikalu, arba ko nors tikrinti, arba darbo reikalais. Taigi sargas spaudžia vieną iš keturių mygtukų antroje eilėje. Pulte yra dvi lemputės: raudona – neleisti, žalia – įleisti. Kad ir kokios būtų taisyklės, žybt!– užsižiebia lemputė, ir sargui aišku, ką jis turi daryti.

– O prie sargo būdelės galima būtų iškabinti taisykles,– pašaipiai tarė Polas.

Įsismarkavusį Badą tie žodžiai paveikė lyg šalto vandens kibiras.

– Na, taip,– iš lėto nutęsė jis, regimai nusivylęs.– Tikrai neblogai.– Buvo akivaizdu, kad, jo manymu, tik beviltiškas primityvas galėjo pasiūlyti tokį dalyką.

– Tiesiog siutas ima,– virpančiu balsu ūmai prabilo Katarina.– Kokią jūs turite teisę čia lyg niekur nieko postringauti, esą kažkokia apkemžusi mašina gali atlikti mano darbą?!

– Na ką tu, mieloji, aš juk kalbu visai ne apie tave.

Katarina puolė į ašaras, o Polas kuo greičiau smuko į savo kabinetą, patyliukais uždarydamas duris.

– Prie telefono jūsų žmona,– netrukus selektoriuje suskambo trūkčiojantis Katarinos balsas.

– Ačiū. Klausau, Anita.

– Ar yra kokių naujienų iš Kronerio?

– Ne. Iškart pranešiu tau, kai tik ką nors išgirsiu.

– Tikiuos, jam patiko vakar vakaras?

– Patiko, atrodo tikrai tikrai, patiko.

– Finertis pas tave?

– Jis bastosi po gamyklas.

– Jei tu žinotum, kokią jis paliko vonią!

– Mačiau, kaip visa tai vyko.

– Jis užsirūkė gal keturias cigaretes ir visas jas pamiršo skirtingose vietose: vieną paliko ant vaistinėlės, kitą ant palangės, trečią ant kriauklės, o ketvirtą – ant dantų šepetukų lentynos. Man buvo koktu pusryčiauti. Tegu jis greičiau išsinešdina.

– Aš jam pasakysiu.

– Ką tu ruošiesi kalbėti su Kroneriu?

– Dar pats gerai nežinau. Juk neaišku, ką jis man pasakys.

– Įsivaizduok, kad aš Kroneris ir lyg tarp kitko tau sakau: “Žinai ką, Polai? Taigi vieta Pitsburge vis dar laisva!” Ką tu jam atsakysi?

Šis žaidimas jai niekada nepabosdavo, o Polui kiekvienąsyk reikėdavo kentėti sukandus dantis, kad ištvertų. Ji nuolat įsivaizduodavo esanti koks nors įtakingas asmuo ir versdavo Polą vaidinti su ja dialogus. Paskui jo atsakymai būdavo be galo priekabiai ir kritiškai vertinami, analizuojami, redaguojami ir kruopščiai tobulinami. Tikrieji jo pokalbiai su tikrais veikėjais, kuriuos ji taip mėgo vaidinti, nė iš tolo nebuvo panašūs į jos fantazijas, kuriose kaip ant delno galėjai matyti nebent tai, koks iš tikrųjų primityvus jos supratimas apie įtakingus žmones ir kiek ji teišmano, kaip tvarkomi svarbūs reikalai.

– Nagi, pradėk,– paragino ji.

– Sakai, Pitsburge, taip?– sulemeno Polas.– Dievulėliau brangus, nejaugi?! Tai puiku! Valio!

– Ne, Polai, aš visai nejuokauju,– tarė ji griežtai.– Na, tai ką tu jam atsakysi?

– Brangioji, aš dabar užimtas.

– Tiek to, gerai apgalvok viską ir man paskambink. O žinai, ką tu turi atsakyti jam, mano nuomone?

– Verčiau jau aš tau vėliau paskambinsiu.

– Na, gerai. Viso. Myliu tave.

– Ir aš myliu tave, Anita. Viso.

– Prie telefono daktaras Šeferdas,– vėl pasigirdo Katarinos balsas.

Polas pakėlė dar šiltą ragelį.

– Kas atsitiko, Šefi?

– Penkiasdešimt septintajame korpuse pastebėtas pažeidėjas! Atsiųskite čionai sargybą!

– Juk tai Finertis!

– Pažeidėjas,– užsispyręs pakartojo Šeferdas.

– Nusiramink, Šefi. Ar tai Finertis?

– Taip, bet tai nekeičia reikalo esmės. Visiškai nesvarbu, kokia jo pavardė. Jis šmirinėja čia be apsaugos, o jūs juk puikiai žinote, kaip tokius dalykus vertina Kroneris.

– Aš leidau jam įeiti ir žinau, kad jis čia.

– Per jus aš atsidūriau labai kvailoje padėtyje.

– Nesuprantu jūsų?

– Juk už tuos korpusus atsakau kaip tik aš, o jūs siūlote man nepaisyti specialaus ir griežtai visiems privalomo įsakymo. Jei kas nors atsitiks, visas sprandines turėsiu aš susirinkti, ar ne?

– Klausykit, Šefi, atsipalaiduokite pagaliau! Viskas gerai, už viską atsakau aš.

– Kitaip tariant, jūs įsakote, kad leisčiau Finerčiui bastytis po gamyklą be apsaugos?

– Visiškai teisingai. Aš jums tai įsakau.

– Puiku. Tiesiog norėjau įsitikinti, ar teisingai jus supratau. Beringeris irgi niekaip negalėjo patikėti, todėl daviau jam paklausyti mūsų pokalbio.

– Beringeris?– nustebo Polas.

– Taip, aš,– atsiliepė Beringeris.

– Laikykite liežuvį už dantų, mielasis.

– Kaip liepsite, viršininke,– bukai atsakė Beringeris.

– Na, dabar jūs patenkintas, Šefi?– pasiteiravo Polas.

– Manau, kad taip. Ar turėčiau suprasti, kad jūs leidote jam ir brėžinius braižyti?

– Brėžinius?

– Schemas.

Staiga Polas pajuto pasielgęs neapgalvotai, tačiau nusprendė, kad jau vėlu taisyti padėtį.

– Tegu daro viską, kas tik šaus į galvą. Jam gali kilti neblogų idėjų. Na, dabar jau viskas?

– Jums geriau matyti, šefe,– ironiškai tarė Šeferdas.– Ar ne taip, Beringeri?

– Jam geriau matyti,– tokiu pat tonu patvirtino Beringeris.

– Taip, man išties geriau matyti,– ramiai tarė Polas ir padėjo ragelį.

Gretimame kambaryje Badas Kolhaunas vis dar teberamino Katariną. Jis kalbėjo kažką meilikaujamu pasaldintu balsu. Polas netyčia nugirdo keletą paskutinių žodžių.

– Jei jau kalbėsime atvirai,– pasakė Badas,– tai nedidelis daiktas ir jį pakeisti automatu!

Ir Polas puikiausiai suprato, kurlink tą akimirką buvo nukreiptas Bado smilius.

DEVINTAS SKYRIUS

FINERTIS, ko gero, aptiko nemažai įdomių dalykų Ailiumo gamyklose, nes užtruko tenai iki vėlyvos popietės, o kai pagaliau vis dėlto pasirodė prie Polo kabineto, Katarina iš netikėtumo net spygtelėjo. Mat jis tyliai atsirakino abejas jos kambario duris raktais, kuriuos tikriausiai užmiršo palikti gamykloje tada, prieš daugelį metų, išvykdamas į Vašingtoną.

Polo kabineto durys buvo praviros, ir jis išgirdo štai tokį pokalbį:

– Neieškokite savo patrankėlės, panele. Mano pavardė Finertis.

Katarinos stalčiuje iš tikro kažkur mėtėsi pistoletas, nors, teisybė, be šovinių. Pagal seną, nuo anų laikų išlikusią instrukciją sekretoriai taip pat turėjo būti ginkluoti, nors, ko gero, tik vienas Kroneris rimtai žiūrėjo į šį potvarkį.

– Neturite jokios teisės naudotis tais raktais,– tarė ji lediniu balsu.

– Kodėl jūs apsiverkusi?– paklausė Finertis.

– Tuojau paklausiu, ar daktaras Proteusas gali jus priimti.

– Na ir ko dabar verkti? Žiūrėkite – nedega nė viena raudona lemputė, nezvimbia nė vienas zumeris, vadinasi, pasaulyje viešpatauja tvarka ir harmonija.

– Katarina, leiskite jį,– šūktelėjo Polas.

Finertis įėjo ir prisėdo ant Polo stalo kraštelio.

– Kas nutiko mis tvarkos saugotojai?– pasidomėjo jis.

– Suiro sužadėtuvės. Na, ką ketini veikti?

– Manau, būtų neblogai išlenkti po porą taurelių, jei tu, žinoma, šiandien nusiteikęs mane išklausyti.

– Gerai, aš tik paskambinsiu Anitai ir įspėsiu, kad mudu pavėluosim vakarienės.

Katarina pakvietė prie telefono Anitą, ir Polas pasakė žmonai, ką ruošiasi daryti.

– Ar jau apgalvojai, ką atsakysi Kroneriui, jei jis tau užsimins, kad vieta Pitsburge vis dar laisva?

– Ne, visą dieną sukausi kaip vijurkas.

– Tai va, o aš visą dieną vien apie tai galvojau ir...

– Anita, aš jau turiu eiti.

– Gerai. Myliu tave.

– Ir aš myliu tave, Anita. Iki.

Jis pažvelgė į Finertį.

– Na tai ką – pirmyn?

Jis jautėsi tarsi koks sąmokslininkas, ir nuo to gerokai pakilo nuotaika. Bendravimas su Finerčiu paprastai jį visuomet taip veikdavo. Finertį visada gaubė paslaptingumo skraistė, tarsi jam būtų žinoma daugybė tokių dalykų, apie kuriuos kiti bėdžiai net neįtaria. Tai buvo žmogus, nuolat kažkur paslaptingai dingstantis ir turintis aibes tokių pat paslaptingų draugų. Iš tiesų Finertis leisdavo Polui tik pačiu akies krašteliu ir tik labai trumpai dirstelėti į menkutę dalelytę to, ką galima būtų vadinti jo keistenybėmis, ir tik sudarydavo įspūdį, kad patiki jam kai kurias savo paslaptis, jei, žinoma, jų iš viso turėjo. Tačiau Polui ir to visai pakako. Finertis tarsi užpildydavo tam tikrą tuštumą Polo gyvenime, todėl jis visuomet mielai sutikdavo nueiti kur nors išgerti su tuo akižara keistuoliu.

– Ar galėsiu jus kur nors rasti, jei kas?– paklausė Katarina.

– Ne, bijau, kad ne,– atsakė Polas. Šiaip jis ketino pasikviesti Finertį į klubą, o ten jį rasti buvo labai paprasta, tačiau keisto šišo pagautas, Polas nenorėjo drumsti paslaptingumo aureolės.

Finertis atvažiavo šventiniu Anitos limuzinu, tačiau jie paliko jį stovėti prie gamyklų, o pasiėmė senąjį Polo kledarą.

– Per tiltą,– sausai tarė Finertis.

– Maniau, važiuosime į klubą,– nustebo Polas.

– Jei neklystu, šiandien ketvirtadienis. Nejaugi miesto valdžia nebesirenka ketvirtadieniais į klubą iškilmingų pietų kaip anksčiau?

Miesto valdžia buvo vadinami įvairiose miesto įstaigose tarnaujantys valdininkai. Jie gyveno toje pačioje Irokėzo pusėje kaip Ailiumo gamyklų inžinieriai bei valdytojai, tačiau šių dviejų grupuočių santykiai buvo gana šalti ir nuo seno pilni slepiamos antipatijos. Šis skilimas, kaip ir daugelis kitų dalykų visuomenės gyvenime, prasidėjo dar karo metais, kai ekonominiai šalies padaliniai, siekdami kuo sparčiau tobulinti gamybą, susiliejo į vientisą monolitą. Tada ir iškilo klausimas, kas turi stoti prie ekonomikos vairo: biurokratai, biznio ir pramonės šulai ar karinės pajėgos. Biznio pasaulis ir biurokratija, anuo pavojingu metu kuriam laikui apdairiai susivieniję prieš kareivas, taip ir liko darbuotis išvien, tik vėliau, pavojui praėjus, gražią jų sąjungą ėmė graužti įtarumo ir pagiežos kirminas, nors vieni be kitų, kaip ir Kroneris su Baeriu, išsiversti nebegalėjo.

– Ailiume beveik niekas nepasikeitė,– atsakė Polas.– Miesto valdžia šiandien tikrai trauks tenai, kaip ir priklauso, bet nuvykę kiek anksčiau, laisvai užsiimtume staliuką bare.

– Žinai, geriau jau užsiimkime lovytę leprozoriume.

– Na, tiek to, braukiam tuomet Sodžiun. Tik aš užsimesiu ką nors patogesnio.

Polas sustabdė mašiną dar neprivažiavęs tilto ir, iš bagažinės išsitraukęs striukę, apsivilko ją vietoje švarko.

– O aš spėliojau, ar tu vis taip pat persirenginėji? Net ir striukė, kaip matau, ta pati.

– Įprotis.

– O ką apie tai pasakytų psichiatras?

– Jis pasakytų, kad tai maištas prieš mano senį, kuris niekad niekur nesirodydavo be cilindro ir dviem eilėmis užsegamo smokingo.

– Manai, jis buvo šunsnukis?

– Iš kur galiu žinoti, kas buvo mano tėvas? Žinyno "Kas yra kas?" leidėjas apie tai išmano gal net daugiau už mane: juk senio beveik nematydavau namuose.

Jie jau važiavo Sodžiaus puse. Kažką ūmai prisiminęs, Polas spragtelėjo pirštais ir pasuko į šoninę gatvelę.

– Trumpam užbėgsiu policijos skyriun. Palauksi, gerai?

– Kas nutiko?

– Visai iš galvos išgaravo. Kažkas iš lentynėlės nušvilpė mano pistoletą, o gal ir aš pats jį pamečiau, nežinau.

– Važiuok toliau.

– Aš tik trumpam...

– Tai aš jį paėmiau.

– Tu?! Kuriem galam jis tau?

– Tiesiog pamaniau, ar nebūtų gerai imti ir nusišauti,– tarė Finertis visai ramiai, lyg apie paprasčiausią dalyką.– Netgi buvau atlaužęs gaiduką ir apžiojęs vamzdį. Pralaikiau jį taip geras dešimt minučių.

– Kur jis dabar?

– Kažkur Irokėzo dugne,– Finertis lyžtelėjo lūpas.– Valgydamas pietus visą laiką jutau metalo ir alyvos skonį burnoje. Suk kairėn.

Polas jau buvo įpratęs ramiai klausytis štai tokių šiurpą keliančių savo bičiulio kalbų. Būdamas su Finerčiu jis mėgdavo apsimesti, kad jam artimos ir suprantamos tiek šviesios, optimistiškos, tiek niūrios to žmogaus fantazijos, tarytum ir jis pats būtų buvęs širdyje nepatenkintas šiaip jau gana ramiu ir užtikrintu savo gyvenimu. Beje, Finertis dažnai ir stebėtinai ramiai kalbėdavo apie savižudybę, greičiausiai vien dėl to, kad jam tiesiog patikdavo postringauti tokia šiurpulius varinėjančia tema. Jei jis būtų tikrai norėjęs pasidaryti galą, tai jau seniai būtų anam pasauly.

– Manai, kad aš beprotis?– paklausė Finertis.

Jis aiškiai tikėjosi iš Polo daug smarkesnio jausmų proveržio.

– Tiesiog anas nevilties priepuolis tau dar nepraėjo, štai ir viskas.

– Kaži, kaži.

– Nesunkiai galėtų pagelbėti psichiatras. Yra vienas labai neblogas Olbanyje.

Finertis liūdnai papurtė galvą.

– Jis vėl sugrąžins mane į vidurį, o aš noriu likti kiek įmanoma arčiau ribos, nors ir neperžengdamas jos. Tenai gali pamatyti aibes įdomiausių dalykų, kurių niekada neįžvelgsi neišsimušęs iš pusiausvyros.

Jis vėl papurtė galvą.

– Tai didžiuliai, neįsivaizduojami dalykai. Žmonės prie ribos juos pamato pirmieji.

Finertis padėjo ranką Polui ant peties, ir tas turėjo per jėgą nugalėti ūmai kilusį norą kuo greičiau dumti nuo jo kur akys mato.

– Štai kaip tik ta vietelė, kur mudviem reikia,– pagaliau tarė Finertis.– Pastatyk mašiną čionai.

Jie apvažiavo keletą kvartalų ir dabar atsidūrė vėl prie pat tilto, šalia to salūno, kur Polas andai pirko viskį. Nemalonių prisiminimų spiriamas, jis būtų mielai paieškojęs kokios nors kitos užeigos, tačiau Finertis jau spėjo išlipti iš mašinos ir žengė salūno link.

Polui kiek palengvėjo pamačius, kad gatvėje ir salūne kone tuščia: galima buvo viltis, jog pasiseks nesutikti tų, kurie stebėjo vakarykštę sceną. Hidranto irgi nesimatė, tik iš toli, nuo Edisono parko pusės, aidėjo muzika, tarsi duodama ženklą, kad šiuo metu visi susispietę tenai.

– Ei, jūsų priekinis žibintas iškultas,– tarė žmogus, kyštelėjęs galvą pro salūno duris.

Polas skubiai praėjo pro jį net nepažvelgęs.

– Dėkui,– burbtelėjo.

Tačiau pasivijęs Finertį tvankioje salūno prieblandoje, Polas nejučia atsisuko norėdamas geriau įžiūrėti tą žmogų. Jo liemuo buvo striukas, nugara plati, sprandas storas ir raudonas, o už ausų blykčiojo metalinės akinių auselės. Polui dingtelėjo, kad tai tas pats tipas, aną vakarą sėdėjęs šalia senio Herco, žmogynas, kurio sūnui neva ką tik suėjo aštuoniolika. Polas prisiminė, kad pasidavęs jį tada apėmusiai panikai, labai neapdairiai pažadėjo šnektelėti dėl jo sūnaus su kadrų skirstymo valdybos direktoriumi Matisonu. Gal jis nepažino Polo? Polas šmurkštelėjo paskui Finertį į atskirą kabiną tamsiausiame salūno kampe.

Dručkis šypsodamasis atsisuko. Pro neregėtai storus jo akinių stiklus akių visai nebuvo matyti.

– Prašom, prašom, daktare Proteusai!– šūktelėjo jis.– Ne kasdien gali pasitarnauti jūsų padėties žmogui.

Polas apsimetė jo neišgirdęs. Jis bukai spoksojo į Finertį, kuris vis maišė ir maišė šaukšteliu cukrų cukrinėje. Ant stalo pribyrėjo baltų kristalėlių, ir Finertis išsiblaškęs ėmė piršto galu juose braižyti matematinį begalybės ženklą.

– Žinai, iš šio susitikimo aš tikėjausi, ko gero, to paties, ko tikimasi iš visų ilgai geistų susitikimų,– kad pasimačius su tavimi visi galvosūkiai kažkokiu stebuklingu būdu išsispręs savaime, ir mano mintys ims tvarkingai plaukti viena kuria vaga,– ūmai prabilo jis.

Kai Finertis štai taip atlapaširdiškai prašnekdavo apie vieną kurį iš nedaugelio savo prisirišimų, Polui darydavosi nejauku. Be to, savo jausmams išreikšti jis vartodavo žodžius, kurie Polui niekada nebūtų atėję į galvą kalbant apie draugą: "meilė", "prisirišimas", "geisti", "ilgesys" ir panašiai – visi tie žodžiai, kuriuos taip mėgsta jauni ir nepatyrę įsimylėjėliai. Bet čia nebuvo nė šešėlio homoseksualizmo, o vien archaiška draugystės išraiška lūpose priešginos žmogaus, gyvenančio tokiu metu, kai daugelis vyrų labiau nei mirties bijo nors trumputėlę akimirką pasirodyti švelnūs ar jausmingi.

– Man rodos, aš jo irgi laukiau tarsi kokio atgimimo ar panašiai,– atsiliepė Polas.

– Bet tokiais atvejais labai greit įsitikini, kad seni draugai viso labo tik seni draugai, ir tiek – jie nebūtinai išmintingesni arba pranašesni už kitus. Na bet, velniai rautų, nepaisant nieko, aš pasiutusiai džiaugiuos vėl tave matydamas.

– Kabinas aptarnaujame tik nuo aštuonių!– šūktelėjo jiems barmenas.

– Aš atnešiu,– pakilo Finertis.– Ko tau?

– Burbono su vandeniu. Paprašyk, kad labiau atskiestų. Anita lauks mūsų po valandos.

Netrukus Finertis sugrįžo nešinas dviem aukštomis stiklinėmis.

– Ar vandens įpylė?– paklausė Polas.

– Čia ir taip pakankamai vandens,– Finertis delnu nubraukė nuo stalo cukraus kruopeles.– Dėl visko kalta vienatvė,– pridūrė jis, tarsi tęsdamas nutrauktą pokalbį.– Vienatvė ir nesugebėjimas priklausyti kokiam nors klanui. Juk anais senais laikais aš čia iš proto kraustydavausi nuo vienatvės ir maniau, kad galbūt Vašingtone geriau, juk vyliausi rasiąs tenai begalę žmonių, kuriais kadaise žavėjausi ir kurie traukė mane. Tačiau Vašingtone gal

dešimtsyk blogiau nei Ailiume, Polai. Išvien buki, pasipūtę, savimi patenkinti, be trupinio vaizduotės ar humoro jausmo žmogynai. O moterys, Polai, moterys! Vien nykios pilkos pačiukės, tarsi pelėsiai mintančios savo vyrų šlovės ir jėgos syvais.

– Bet paklausyk, Edai,– šypsodamas tarė Polas.– Juk jie vis dėlto gana malonūs žmogeliai.

– O kas nemalonus? Nebent aš. Tačiau mane siutina vadinamasis jų pranašumas, toji prakeikta hierarchija, kuri vertina žmones lygindama juos su mašinomis ir šitaip sudaro sąlygas iškilti patiems neįdomiausiems ir pilkiausiems.

– Štai ir vėl ateina!– sušuko prie durų stovėjęs akiniuotis. Iš tolo pasigirdo sutartinai žengiančių kojų dunksčiojimas į grindinį ir duslus didžiojo būgno bumbsėjimas. Tie balsai vis garsėjo, artėjo, paskui pasigirdo švilpukas, ir dūdų orkestras driokstelėjo kažkokią trankią melodiją.

Polas ir Finertis nuskubėjo prie durų.

– Kas jie?– stengdamasis perrėkti triukšmą, paklausė Finertis žmogaus su storo stiklo akiniais.

Tas nusišypsojo.

– Paslaptis. Manau, jie nenori, kad kas nors tai žinotų.

Procesijos priekyje, apsuptas keturių trimitininkų, aprengtų rytietiškais drabužiais, rimtu veidu žengė senis su turbanu ir pūstomis kelnėmis, ištiestose rankose nešdamas didžiulę dramblio iltį, išraižytą mįslingais simboliais. Jam iš paskos žirgliojo cirko galiūnas, nešdamas dideliausią vėjyje besiplaikstančią kvadratinę vėliavą, o aplinkui jį – gal tuzinas ryškiaspalviais skarmalais apsikarsčiusių arabų. Iš tolo atrodė, kad visas paaiškinimas – toji vėliava. Jos kampuose abrikosų spalvos fone švytėjo keturios žalios pelėdos, o per vidurį buvo matyti keturios eilutės rašmenų, deja, niekam nesuprantamų – arba jau seniai užmirštų, arba ką tik sugalvotų. Toliau žygiavo dūdų orkestras, grojantis rytietišką melodiją. Pritvirtintos prie dūdų ir trimitų kabalavo gairelės su pelėdos atvaizdu, o užrašas dėl visa ko, matyt, tam atvejui, jei kas jo nesuspės perskaityti vėliavoje, buvo dar sykį pakartotas ant didžiulio, gal dvylikos pėdų skersmens būgno, vežamo karučiais.

– Valio!– tyliai tarė žmogynas storo stiklo akiniais.

– Kodėl jūs juos sveikinate?– paklausė Finertis.

– Ar jums neatrodo, kad kas nors privalo tai padaryti? Ypač, jei tas, kuris neša iltį yra Lukas Lubokas.

– Nebloga pramoga,– linktelėjo galva Finertis.– O ką tai reiškia?

– Paslaptis. Jei ji paaiškėtų, nebebūtų paslaptis.

– Atrodo, jis čia svarbiausias.

– Iltis svarbesnė.

Procesija pasuko už kampo, švilptelėjo švilpukas ir muzika nutilo. Netrukus gatvės gale vėl kažkas sušvilpė, ir viskas prasidėjo iš naujo, tik šį kartą žygiavo škotiškais sijonėliais pasipuošęs dūdmaišių orkestras.

– Parke vyksta procesijų konkursas,– paaiškino akiniuotis.– Taip ir žygiuos valandų valandas. Geriau eime vidun, išlenksim po taurelę.

– Mūsų sąskaita, ar ne?– pasidomėjo Finertis.

– O kieno gi kito?

– Palaukit,– tarė Polas,– atrodo, bus kažkas įdomaus.

Iš šiaurinio kranto pusės atbirbė kažkoks automobilis ir ėmė lyg pašėlęs pypsėti kelią užtvėrusiai procesijai. Isteriškas klaksono kvarksėjimas ir dūdmaišių spygčiojimas ilgai nenorėjo vienas kitam nusileisti. Dvikova baigėsi tik tada, kai paskutiniai dūdmaišininkai pagaliau dingo už posūkio. Polas pernelyg vėlai pažino automobilio vairuotoją ir nespėjo laiku pasislėpti: pro priekinį stiklą nustebusiomis ir šiek tiek smerkiančiomis akimis į jį dėbsojo Šeferdas. Paskui sutrikęs lyg pamojavo, lyg mostelėjo ranka ir pravažiavo pro šalį. Pro užpakalinį mašinos langą spoksojo mažos Beringerio akutės.

Polas nusprendė neteikti jokios reikšmės šiam įvykiui. Jis įsitaisė kabinoje su družkiu, o Finertis nuėjo atnešti gėrimų.

– Kaip jūsų sūnus?– pasiteiravo Polas.

– Sūnus, daktare?– nustebo družkis.– Ak, taip, žinoma, mano sūnus. Sakėte, kad šnektelėsite dėl jo su ponu Matisonu, ar ne? Tai ką gi pasakė gerasis Matisonas?

– Aš jo dar nemačiau. Kažkaip nepavyko sutikti.

– Matisonas, Matisonas... Po sniego luobu – ledo širdis... Deja, deja... Nebėra jokio reikalo su juo šnekėtis, daktare. Su mano berniuku jau viskas aišku...

– Tikrai? Džiaugiuosi tai girdėdamas.

– Taigi. Jis pasikorė šįryt. Virtuvėje.

– O Viešpatie!

– Taigi. Aš pakartojau jam žodis žodin, ką jūs man sakėte vakar, ir viskas pasirodė taip beviltiška, kad vargšelis nebeištvėrė. Matyt, tai geriausia išeitis. Mūsų čia per daug. Na! Išgeriam! Jūs baigiate išlaistyti savo viskį.

– Kas čia darosi?– pasigirdo Finerčio balsas.

– Tiesiog papasakojau daktarui, kad mano sūnus, nebematydamas jokio tikslo gyvenime, ėmė ir pasidavė šį rytą – užsinėrė kilpą iš lygintuvo laido.

Polas prisidengė ranka akis.

– O Dieve, koks siaubas! – suvaitojo jis.

Akiniuotis žvilgtelėjo į Finertį su nuostaba ir kartu su įniršiu.

– Še tau kad nori! Kurių velnių aš pradėjau visa tai? Verčiau gurkštelėkit, daktare, ir suimkit save į rankas. Neturiu aš jokio sūnaus ir niekada neturėjau. – Jis pakratė Polui ranką. – Girdite? Tai gryni pramanai.

– Kodėl iki šiol dar nesuknežinau kvailos jūsų makaulės?! – stodamasis iš savo kėdės dusliai prašvogždė Polas.

– Ogi todėl, kad turi sėdėti čia kaip prikaltas, – tarė Finertis, jėga sodindamas Polą atgal į vietą. Jis pastatė gėrimus ant stalo.

– Atleiskite, – tarė akiniuotis Polui. – Tiesiog norėjosi žvilgtelėti, ką gali supersmegenys. Koks jūsų intelekto koeficientas, daktare?

– Jis yra sąrašuose. Nueikit ir pasižiūrėkit.

Ir iš tikrųjų bet kurio žmogaus intelekto koeficientas, toks, kokį nustatydavo valstybinis visiems privalomas klasifikacinis testas, kabojo viešai iškabintas Ailiumo policijos skyriuose.

– Na ką gi, tęskite toliau, – tarė Polas piktai. – Patyrinėkite mane dar truputį. Man tai žiauriai patinka.

– Jei norite ištirti, kokie žvėrys gyvena anapus upės, pasirinkote netikusį objektą bandymams. Tai netipiškas, keistas gyvūnas, – paaiškino Finertis akiniuočiui.

– Juk jūs taip pat inžinierius?

– Buvau, kol neišėjau.

Žmogynas atrodė priblokštas.

– O, tai nepaprastai įdomu, jei tik judu manęs nemaustote. Vadinasi, ir tarp jūsų yra nepatenkintų?

– Kol kas mes pažįstam tik du, – atsakė Finertis.

– Žinote ką? Tam tikra prasme gal būtų buvę geriau, jei nebūčiau jūsų sutikęs. Daug patogiau opoziciją laikyti visiškai beveide, vienoda ir siaubingai neteisia mase. O dabar turėsim užteršti savo mąstymą išimtimis.

– Kuo gi jūs pats save laikote? – su pašaipa pasiteiravo Polas. – Viršvalstybiniu Sokratu, ar kokį galą?

– Mano pavardė Lašeris, dvasiškasis tėvas Džeimsas Dž. Lašeris, R-127 ir VM-55. Kapelionas. Dirbu Restauracijos, urbanizacijos ir remonto asociacijoje.

– Pirmasis numeris – protestantų pastoriaus, o ką reiškia tas VM? – paklausė Finertis.

– Visuomenės mokslai, – paaiškino Lašeris. – Skaičius 55 – antropologijos magistras.

– Ką gali veikti antropologas mūsų laikais? – apstulbęs

paklausė Polas.

– Ogi tą patį, ką ir šventikas su tokiu kilometriniu numeriu – tapti visuomenės veikėju, bambekliu, keistuoliu, o galbūt net biurokratu.

Lašeris kurį laiką susidomėjęs žvilgčiojo čia į Polą, čia į Finertį.

– Jus aš pažįstu, jūs daktaras Proteusas. O jūs?

– Finertis. Evardas Fransis Finertis, filosofijos daktaras, kadaise VK-002.

– Juk tai nepaprastai retas numeris – net su dviem nuliais priekyje! – apstulbo Lašeris. – Pažinojau keletą su vienu nuliu, bet su dviem nepasisekė sutikti nė sykio. Jūs aukščiausios kvalifikacijos žmogus, su kuriuo man kada nors yra tekę štai šitaip draugiškai šnekučiuotis. Net jeigu pats Romos popiežius sumanytų atidaryti savo kromelį šioje šalyje, tai būtų tik vienu punktu aukščiau už jus, R serijoje, savaime suprantama. Jo numeris būtų R-001. Aš kažkur girdėjau, kad šis numeris iš tikro saugomas jam, nepaisant mūsų vyskupų purkštavimo. Mat jie patys būtų nieko prieš gauti tą numerį. Itin subtilūs niuansai, ar ne?

– Jie galėtų jam duoti neigiamą numerį, – tarė Polas.

– Galvą guldau, ir vyskupai kaipmat užsimanytų tokio pat. Mano stiklinė jau tuščia.

– O kodėl jūs žmones anapus upės pavadinote opozicija? – pasidomėjo Polas. – Jūsų nuomone, jie tarnauja šėtonui, ar ne?

– Ne, kodėl gi, kam tie kraštutinumai? Aš tik noriu pasakyti, kad jūs pakankamai aiškiai pademonstravote, kiek maža erdvės paliekat dvasinės srities darbuotojams, bent jau daugeliui iš jų. Dar prieš karą kaliau savo parapijonims į galvas, kad svarbiausias dalykas jų gyvenime – dvasinis ryšys su Dievu, o vaidmuo, sakykime, ekonomikoje, palyginti su tuo šventu ryšiu – vieni niekai. O jūs dabar išstūmėte juos iš ekonomikos ir iš pačios rinkos. Žmonės, bent jau daugelis iš jų, apsidairė ir pamatė, jog tai, kas jiems liko, tėra kone apskritas nulis, riestainio skylė. Šiaip ar taip, daug mažiau, negu trokšta jų sielos. Mano stiklinė vėl tuščia.

Lašeris atsiduso.

– Tai ko gi jūs norite? – varė jis toliau. – Kartų kartas jie buvo pratinami pagrindiniu gyvenimo varikliu laikyti konkurenciją ir rinką, produktyvumą ir ekonominę naudą, nuolat pavydžiai dairytis į savo kaimynus ir draugus, o čia staiga – pokšt! – ir visas tas buvęs tvirtas ir saugus pagrindas gražiausiai plaukia jiems iš po kojų. Jie nebegali ne tik rungtyniauti, jiems nebeleidžiama būti naudingiems! Visa jų kultūra nuėjo šuniui po uodega! Mano stiklinė vėl tuščia.

– Aš ką tik ją pripildžiau, – pareiškė Finertis.

– Ak, iš tiesų! Jūs jau suspėjote...– Lašeris ėmė susimąstęs siurbčioti viskį.– Tiems išmuštiems iš pusiausvyros žmonėms reikia ko nors, ko bažnyčia negali jiems duoti, arba jie nebesugeba priimti to, ką siūlo jiems bažnyčia. Juk ir ji, ir Biblija moko tenkintis tuo, ką turi, o žmonės tvirtina, kad to aiškiai per maža, ir mano galva, jie teisūs.

– Jeigu jiems taip patiko senoji sistema, tai kurių galų jie vis verkšlendavo ir buvo nepatenkinti savo darbu, nors jį turėjo?– įsiterpė Polas.

– Na va, pagaliau mes priartėjome prie to, kad viskas prasidėjo dar labai seniai, o ne po šio karo. Iš tikrųjų galbūt bėda ne ta, kad žmonės liko be darbo, o ta, kad jie pasijuto niekam nereikalingi ir visiškai bereikšmiai. Kada nors progai pasitaikius užsukite bibliotekon ir peržvelkite kad ir Antrojo pasaulinio karo laikraščius bei žurnalus. Jau ir tada būdavo daug ir dažnai kalbama apie tai, kad karą laimėjo tie, kurie geriausiai išmanė gamybą – tie, kurie i š m a n ė, o ne tie, kurie stovėjo prie staklių. Ir baisiausia tai, kad tuose žodžiuose nemaža tiesos. Juk net ir tada didesnioji dalis gamintojų nelabai nutuokė ką nors esmingiau nei apie įrengimus, su kuriais dirbo, nei apie produkciją, kurią gamino. Taigi nors jie ir dalyvavo gamyboje, tačiau taip, kad jų vidinis "aš" negalėjo būti patenkintas. Na, o paskui prasidėjo visas tas jomarkas, tarsi belaukiant Kalėdų senio.

– Ką jūs turite omeny?– nesuprato Polas.

– Nagi visus tuos reklaminius straipsnelius apie puikią, pažangią, tiesiog nuostabią Amerikos sistemą ir apie tai, kaip inžinieriai ir valdytojai padarė Ameriką didžią. Prisiskaitęs tos rašliavos galėjai manyti, kad tai inžinieriai bei valdytojai davė Amerikai viską, kad miškai, upės, iškasenos, kalnai ir nafta – visa tai jų darbas.

Keista, bet viduramžių kryžiaus žygių dvasia atgijo kaip tik valdytojų ir inžinierių sluoksniuose, tarsi konstravimas, gamyba ir skirstymas būtų buvęs nelyg koks šventasis karas. Juk visas tas pasakėles apie tam tikro tipo žmonių pranašumą sukūrė masinės informacijos priemonės ir reklamos biurai, pasamdyti populiarinti didįjį biznį dar senaisiais laikais, kai jis, sprendžiant iš visko, anaiptol nebuvo populiarus. Įdomiausia, kad šiandien valdytojai ir inžinieriai patys visa širdimi patikėjo tais visiškai beprasmiais, nors ir skambiais žodžiais, kuriuos kadaise sugalvojo jų pirmtakų tamtyč samdyti žmonės. Vakar dienos pramanai šiandien jau tampa religija.

– Na gerai,– tarė Polas,– bet jūs turėsite sutikti, kad per karą jie nemažai nuveikė.

– Kalbos nėra! – nė nebandė prieštarauti Lašeris. – Tai, ką jie darė karo pramonei, išties buvo panašu į kryžeivių pasiaukojimą, bet, – Lašeris gūžtelėjo pečiais, – lygiai taip pat aukojosi ir visi kiti. Net aš.

– Jūsų pasiklausius atrodo, kad valdytojams ir inžinieriams išties nėra ko laukti nieko gero, – tarė Polas. – O ką jūs manote apie mokslininkus? Man regis...

– Apie juos neverta nė burnos aušinti, – nekantriai nutraukė jį Lašeris. – Jie tiesiog plečia žinojimo ribas. Juk pats žinojimas nėra blogis, svarbu tai, kam jis panaudojamas.

Finertis susižavėjęs pakraipė galvą.

– Taigi kaip mes trumpai pavadintume dabartinę padėtį? – tarė jis.

– Tai pats baisiausias klausimas, – paaiškino Lašeris. – Ir pagrindinė priežastis, kodėl aš tiek geriu. Beje, tai mano paskutinė stiklinė. Nemėgstu prarasti sąmonę. Geriu, nes bijau. Tikrai esu šiek tiek įsibauginęs, todėl man daug gerti nereikia. Situacija pribrendo, džentelmenai, netrukus pasirodys netikras mesijas. Kai jis ateis, bus pralietas kraujas.

– Mesijas?

– Anksčiau ar vėliau atsiras kas sugebės apdumti visų tų žmogelių vaizduotę kokia nors nauja magija. Jos pagrindas bus pažadai grąžinti jausmą, kad tu reikalingas, kad tu naudingas ir šį tą reiški, žodžiu, paprasčiausią žmogišką orumą, po šimts pypkių. Sistema pakankamai gudri, todėl gaudo panašios potencijos žmones ir bruka už grotų neva už sabotažą. Bet kada nors kam nors vis tiek pavyks išlikti nepastebėtam tiek laiko, kad galėtų suburti rimtą sąjūdį.

Polas, įdėmiai stebėjęs Lašerį, nusprendė, kad jo ne tik nebaugina atgimimo idėjos, bet, priešingai, yra jam labai prie širdies.

– Na ir kas tada? – paklausė Polas. Užsivertęs išmaukė viskio likučius, ir jam į dantis barkštelėjo ledo gabalėliai. Tai buvo jau antra stiklinė, bet jam siaubingai norėjosi dar.

Lašeris truktelėjo pečiais.

– Perkūnas žino. Pranašavimas – velniškai slidus ir pavojingas amatas. Geriausiai gal pati istorija, nors ir retrospektyviai, parodo mums, kokia logiška paprastai būna kad ir pačių baisiausių maišalienių baigtis.

– Tai kaip vis dėlto su tomis pranašystėmis? – įsiterpė Finertis.

– Na ką gi, aš manau, kad didžiausia klaida – viešai iškabinti sąrašą, kuriame juodu ant balto pažymėtas kiekvieno piliečio intelekto koeficientas. Mano nuomone, pirmiausias dalykas, kuris

visai logiškai gali šauti į galvą būsimiesiems maištininkams – tai išmušti visus, kurių intelektas aukštesnis negu, sakykim, 110. Jei aš gyvenčiau anoje upės pusėje, laikyčiau visus sąrašus su intelekto koeficientais po devyniais užraktais, o tiltus per upę susprogdinčiau.

– Po 110 ateis eilė tų, kurių intelekto koeficientas 100, paskui – 90 ir taip toliau, ar ne?– įsiterpė Finertis.

– Visai gali būti,– sutiko Lašeris.– Šiaip ar taip, kas nors labai panašaus. Žodžiu, viskas ir vienoje, ir kitoje šiuo metu sąlygiškai nusistovėjusių demarkacijos linijų pusėje seniai pribrendę baisiam karui. Reikia pasakyti, kad svarbiausias dabartinės santvarkos principas "tas geresnis, kuris smegeningesnis" vietoj senojo "tas geresnis, kuris turtingesnis" gali tapti ir pagrindine karo dingstimi. Juk nei viena, nei kita negali patenkinti tų, kurių, kaip sakoma, ištekliai daugiau nei riboti. Proto kriterijus, žinoma, geriau nei turto, tačiau tiktai štai tiek,– ir Lašeris smiliumi atmatavo gal šešioliktąją savo nykščio nago dalį.

– Tai, ko gero, pati griežčiausia hierarchija, kokią tiktai galima sugalvoti,– tarė Finertis.– Kaip dabar imsi ir padidinsi savo intelekto koeficientą?

– Taigi,– pritarė jam Lašeris.– Ir svarbiausia, kad ji grindžiama visai ne proto pajėgumu apskritai, o proto pajėgumu tik tam tikrose srityse. Negana, kad žmogus protingas – jis dar turi būti protingas tik viena, iš viršaus nustatyta ir tam viršui naudinga linkme, dažniausiai – valdymo ir inžinerinės kūrybos plotmėje.

– Arba susirasti tokį sutuoktinį,– įsiterpė Finertis.

– Jūs, be abejo, teisus – seksas vis dar pajėgus paguldyti ant menčių bet kokias socialines struktūras,– sutiko Lašeris.

– Žodžiu, dideli papai vis dar taip pat be vargo atveria visas duris,– patikslino Finertis.

– Na, ką gi, gana smagu žinoti, kad nors šis tas išliko nepakitę per amžius, ar ne taip?– šyptelėjo Lašeris.

Išgirdęs bruzdesį prie baro, jis kyštelėjo galvą iš kabinos pasižiūrėti, kas ten darosi.

– Ei!– šūktelėjo jis.– Lukai Lubokai, eikšekit prie mūsų.

Lukas, tas iš pažiūros be galo rimtas ir susikaupęs senis, per procesiją nešęs dramblio iltį, pasuko prie jų. Eidamas jis paskubomis gurkšnojo savo alų ir nervingai dirsčiojo į laikrodį. Jis visas buvo apsipylęs prakaitu ir sunkiai šnopavo, tarsi ką tik nubėgęs netrumpą distanciją. Po pažastimi jis nešėsi pasikišęs nemažą rudan popieriun suvyniotą ryšulį.

Polas veltui apsidžiaugė galėsiąs iš arčiau patyrinėti egzotiškus Luboko apdarus. Deja, kaip ir visi teatriniai kostiumai, įspūdingas

atrodė jis tik iš tolo. Iš arčiau akis badė medžiagos pigumas ir prastumas, spalvoti stikliukai ir ryškios rėksmingos spalvos. Prie juosmens kabantis neva brangiaisiais akmenimis nusagstytas durklas iš tikrųjų buvo išpjautas iš faneros. Jo rankeną puošė pelėdos atvaizdas. Žydros Luboko palaidinės priekis buvo papuoštas karvelio kiaušinio dydžio stikliniais rubinais saulės pavidalo apsoduose, rankogalius ir išblukusių žalių turkiškų kelnių apačią puošė apyrankės su mažyčiais vario skambalėliais, o ant užsirietusių auksaspalvių kurpių galų tupėjo po mažą pelėdikę.

– Lukai, jūs puikiai atrodote,– tarė Lašeris.

Luko akys džiaugsmingai blykstelėjo, tačiau jis, be abejo, buvo pernelyg svarbus asmuo ir per daug skubėjo, kad atsilieptų į pagyras.

– Na ką jūs, ką jūs,– kukliai tepasakė jis.– Man reikia skubiai pasiruošti paradui su Parmos gvardiečiais. Manęs jau laukia, turiu kuo skubiau pasikeisti aprangą, o kažkoks nevisprotis užsirakino tupykloje ir aš negaliu persirengti.– Jis neramiai apsidairė.– Gal leistumėt mane į savo kabiną ir užstotumėt?

Jie praleido Luką į tamsiausią kabinos kampą. Polas pajuto savo akis godžiai ir valiūkiškai dairantis moterų.

Tuo tarpu Lukas trenksmingai sviedė ant stalo diržą su faneriniu durklu ir, kažką murmėdamas sau po nosimi, ėmė nusirenginėti. Pigiais blizgučiais spindinti krūva vis augo. Iš tolo ji atrodė visai verta atsidurti prie vaivorykštės galo*.

Trumpam pamiršęs moteris, Polas dirstelėjo į Luką ir buvo sukrėstas ką tik įvykusios permainos. Priešais jį stypsojo apgailėtinas žmogelis susiglamžiusiais, toli gražu nebenaujais ir ne pačiais švariausiais apatiniais. Jis regimai apsunko, susitraukė ir pakumpo, pasidarė nuolankus bei tylus ir vengė akimis sutikti kieno nors žvilgsnį. Kažkaip nekantriai, su keistu goduliu jis išvyniojo rudo popieriaus ryšulį ir ištraukė iš ten šviesiai žydrą aukso gijų pynėmis papuoštą gvardiečio uniformą purpurine juosta apsiūtais kraštais. Jis užsitempė kelnes, apsiavė juodas pušnis ir užsivilko švarką su pūpsančiais didžiuliais epoletais. Lukas vėl tarytum atgijo, jam beregint grįžo ankstesnė didybė. Prisisegęs kardą jis vėl pasidarė be galo orus.

Suvyniojęs į rudąjį popierių kostiumą, kurį ką tik nusimetė, paliko jį pas barmeną ir mojuodamas iš makštų ištrauktu kardu išskubėjo į gatvę.

Pasigirdo švilpukas, ir Parmos gvardiečiai suglaudę gretas leidosi jam iš paskos – į šaunius žygdarbius nuostabioje pasakų

---

* Turimas omeny seniau daugely tautų paplitęs tikėjimas, kad vaivorykštės galas rodo, kur pakastas lobis. *Vert.*

šalyje, apie kurią žmonės, susispietę ant šaligatvių, galėjo tik spėlioti.

– Nekalti burtai, prieštvaninis šamanizmas,– nusijuokė Lašeris.– Kalbėkit ką norit apie tą savo hierarchiją, tačiau Lukas, nors jo intelekto koeficientas vos aštuoniasdešimt, turi titulų, palyginti su kuriais Karolis Didysis atrodytų kaip koks vaikėzas virėjo parankinis. Tačiau tie dalykai šiais laikais gana sparčiai netenka reikšmės visiems, išskyrus keletą štai tokių lukų lubokų. Kortų nameliai griūva su baisiu trenksmu.– Jis atsistojo.– Nebepilkite man daugiau.– Jis pabeldė į stalą.– Bet vieną gražią dieną, džentelmenai, kai kas duos jiems kur suleisti dantis – galbūt į jus, o gal ir į mane.

– Ar tai mes duosime jiems kur suleisti dantis?– pasiteiravo Polas. Jis pajuto, kad liežuvis visai nebeklauso.

– Ne, jūs kaip tik būsite tas, į kurį jie suleis dantis.– Lašeris uždėjo ranką Polui ant peties.– Ir dar. Norėčiau, kad suprastumėt: žmonėms tikrai rūpi, kaip toliau gyvens jų sūnūs, ir kai kas iš jų tikrai pasikaria iš nevilties.

– Tai labai sena tiesa, kaip ir pats gyvenimas,– atsakė Polas.

– Na ir kas?

– Ogi tas, kad prasti popieriai. Aš anaiptol nelinkęs džiūgauti dėl to, kas čia darosi.

– Jūs pasiryžęs tapti naujuoju mesiju?– pasiteiravo Finertis.

– Kartais man atrodo, kad būtų visai neblogai juo tapti, bet tik savigynos tikslais. Antra vertus, tai patikimas būdas praturtėti. Visa bėda, kad mane labai lengva palenkti į kurią nors pusę. Tiesiog džiaugsmu nesitveriu, jei man kas nors įperša kokią nuomonę. O tai visai netinka mesijui. Be to, kur matyta, kad juo būtų toks neišvaizdus ir dar apyžlibis storulis? Ir aš visai nemoku elgtis su žmonėmis. Atvirai kalbant, minia mane gerokai erzina, ir manau, kad nelabai sugebu šitai nuslėpti.– Jis kiek pačeksėjo liežuviu.– Man tikriausiai reikia uniformos, kad pagaliau suvokčiau, kas dedas mano galvoje ir kas esu iš tikrųjų.

– Arba kokių dviejų, kaip Lukui Lubokui,– įsiterpė Polas.

– Neblogai ir dvi. Bet tai absoliutus maksimumas, kurį gali leisti save gerbiantis žmogus.– Lašeris sriūbtelėjo iš Polo bokalo.– Tai ką, labanakt?

– Išgerkite dar,– pasiūlė Finertis.

– Ne. Nuoširdžiai sakau. Nemėgstu nusitašyti.

– Na ką gi. Bet aš norėčiau su jumis dar kada nors susitikti. Kur galėčiau jus rasti?

– Daugiausia tai šičia.– Jis užrašė savo adresą ant popierinės servetėlės.– Arba pamėginkit štai čia.– Prisikišęs artyn jis įdėmiai

pažvelgė Finerčiui į akis.– Žinote ką? Gerai nusiprauskite ir puikiausiai tiksit į mesijus.

Finertis atrodė apstulbęs ir jo visai neėmė juokas.

Lašeris paėmė nuo baro kietai virtą kiaušinį ir sukūlė jį paridenęs per pianolos klaviatūrą. Paskui žengė pro duris į vakarėjančią gatvę.

– Jis nuostabus, ar ne?– susižavėjęs tarė Finertis. Jo akys nuo salūno durų iš lėto nukrypo į Polą, ir tas matė, kaip jose šmėkštelėjo nusivylimo ir nuobodžio šešėlis: buvo aišku, kad Finertis susirado naują draugą, šalia kurio Polas atrodo bėdinas ir pilkas.

– Ką dar užsisakysit, džentelmenai?– paklausė maža apskritutė, bet dailiai nutekinta tamsiaodė padavėja.

Ji laukė atsakymo, įsmeigusi akis į be garso mirgantį televizorių. Iš visko sprendžiant, garso čia išvis niekada neįjungdavo – tik vaizdą. Labai susijaudinęs jaunuolis ilgu sportiniu švarku blaškėsi po ekraną, iš viso spėko pūsdamas didžiulį saksofoną.

Į salūną ėmė plūsti lankytojai – šiek tiek atsikvėpti ir atsigaivinti vienas po kito ėjo ryškiaspalviais kostiumais pasidabinę eitynių dalyviai, kartu atsinešdami visuotinio nerimo ir sujudimo jaudulį. Smulkutis muftijaus* rūbais apsivilkęs didelių ir stebėtinai protingų akių, vaikinas atsirėmęs alkūnėmis į stalą Polo ir Edo kabinoje, nepaprastai susidomėjęs stebėjo televizoriaus ekraną. Netikėtai jis pasisuko į Polą.

– Kaip jūs manot, ką jisai groja?

– Atleiskit, nesupratau.

– Na, tas vyrukas ekrane – kaip vadinasi melodija?

– Taigi nieko negirdėti.

– Tai va,– tarė vaikinas nekantriai.– Tas ir yra. Atspėkite vien iš vaizdo.

Polas gal minutę susiraukęs spoksojo į ekraną, linguodamas saksofonistui į taktą ir mėgindamas iš ritmo nustatyti, kokia tai daina. Netikėtai jo galvoje tarsi kas trakštelėjo ir jis išgirdo melodiją taip aiškiai, lyg kas būtų įjungęs televizoriaus garsą.

–"Rožės pumpuras",– tarė Polas.– Daina vadinasi "Rožės pumpuras".

Jaunikaitis ramiai nusišypsojo.

– Sakote, "Rožės pumpuras", ar ne? Gal šiaip sau, dėl juoko, eitume lažybų? Aš, pavyzdžiui, manyčiau, kad tai – mmm... na, tiek to, "Mėnulio rojus".

– Iš kiek?

---

* Musulmonų dvasininkas. *Vert.*

Jaunikaitis nužvelgė Polo striukę ir paskui, kiek nustebęs – brangius batus ir kelnes.

– Gal iš dešimties?

– Na, gerai, iš dešimties. Dievaži, esu tikras, kad tai “Rožės pumpuras”.

– Ką jis sako, Alfi?– šūktelėjo barmenas.

– Jis tvirtina, kad “Rožės pumpuras”, o aš – kad “Mėnulio rojus”. Įjunk garsą.

Pasigirdo paskutiniai “Mėnulio rojaus” akordai, saksofonisto veidas persikreipė nuo įtampos ir dingo iš ekrano. Barmenas susižavėjęs mirktelėjo Alfiui ir vėl pasuko garso reguliatorių.

Polas ištiesė Alfiui dešimtinę.

– Sveikinu.

Alfis be jokio kvietimo įsitaisė jų kabinoje. Primerkęs akis ir leisdamas iš nosies dūmus jis stebėjo, kas dedasi ekrane.

– Na, o ką groja dabar?

Polas nusprendė susikaupti ir atgauti prarastus pinigus. Jis įdėmiai žvelgė į ekraną ir neskubėjo, stengdamasis laimėti laiko. Dabar buvo matyti visas orkestras, ir Polas, tegu ir tikras, kad teisingai atspėjo melodiją, vis dirsčiojo čia į vieną, čia į kitą muzikantą.

– Tai kažkas labai labai sena,– pagaliau tarė jis.–”Žvaigždžių dulkės”.

– Taigi jūs kertate lažybų iš dešimtinės, kad tai “Žvaigždžių dulkės”?

– Kertu.

– Kas tai, Alfi?– šūktelėjo barmenas.

Alfis bakstelėjo nykščiu Polo pusėn.

– O jis nekvailas. Sako, “Žvaigždžių dulkės”. Ir aš žinau, kodėl jam taip atrodo. Jis teisingai atspėjo, kad dalykas senas, tik pavadinimą ne tą pasakė. “Žydroji dainelė”– štai kaip vadinasi melodija.

Vyrukas užjaučiamai dirstelėjo į Polą.

– Tai ne taip paprasta,– tarė jis ir spragtelėjo pirštais.

Barmenas pasuko garso reguliatorių, ir barą pripildė “Žydrosios dainelės” garsai.

– Nuostabu!– tarė Polas ir pasisuko į Finertį laukdamas pritarimo, tačiau Finertis sėdėjo nugrimzdęs savo mintyse ir vos pastebimai krutino lūpas, tarytum įsivaizduodamas, jog su kažkuo šnekasi. Nors Alfis elgėsi triukšmingai ir iššaukiamai, Finertis, regis, jo net nepastebėjo.

– Įsimiklinau,– kukliai tarė Alfis.– Kaip ir visa kita. Jei pakankamai ilgai ką nors darai, paskui net pats nustembi, kaip tau

gerai išeina. Net negalėčiau jums dorai visko paaiškinti. Tarsi kokia nauja juslė būtų atsiradusi – jauti, ir tiek.

Padavėja, barmenas ir keletas lankytojų pritilo gaudydami kiekvieną Alfio žodį.

– Esama čia ir šiokių tokių paslapčių,– kalbėjo toliau Alfis.– Reikia žiūrėti ne į tai, ką išdarinėja tas vaikinas su triūba, o į būgnininką. Šitaip pagauni pagrindinį ritmą. Daugelis stebi pučiamuosius. O gal jie kaip tik groja variacijas? Bet ne bėda, visų tų gudrybių galima išmokti. Be to, reikia pakankamai gerai pažinti instrumentus – kaip jais grojami aukšti ir kaip žemi garsai. Tačiau ir to dar negana.– Jo balse pasigirdo išdidaus paslaptingumo gaidelės.– Sakytum kas nematomas šnipšteli tau teisingą atsakymą.

– Jis ir klasiką atspėja,– suskubo pranešti barmenas.– Matytumėt, ką jis išdarinėjo čia sekmadienio vakarą, kai grojo bostoniškis orkestras.

Aflis nekantriu judesiu išsipešė iš pakelio cigaretę.

– Na, na, kaipgi – klasiką,– tarė jis nepatenkintas ir rūsčiai susiraukęs tučtuojau be užuolankų išklojo Polui visas jį graužusias abejones dėl savo paties talento.– Taigi kad man paprasčiausiai sekėsi aną sekmadienį. Juk visai nežinojau jų repertuaro. Gali nors ant ausų atsistoti, neatspėsi melodijos iš kūrinio vidurio. Be to, ir išmokti jų repertuarą sunku – juk kartais visus metus ar net dvejus lauki, kol vėl išgirsti tą patį kūrinį.– Jis persibraukė ranka akis, tarytum prisimindamas valandų valandas, praleistas prie ekrano.– Spoksai spoksai, kaip jie be atvangos džyrina kaskart vis ką nors kita. Ir tokių senienų iškapsto!

– Sunku, ar ne?– tarė Polas.

Alfio antakiai šovė į viršų.

– Žinoma, nelengva, kaip ir visa kita. Nelengva būti geriausiam.

– Čia visokia smulkmė irgi bando tuo užsiimti, bet jiems toli gražu iki Alfio,– tarė barmenas.

– Jie gerai įsimiklina atpažinti vieną kokį kūrinį ir veikia mitriai,– paaiškino Alfis.– Pavyzdžiui, kai pasirodo koks naujas kūrinys ir jo dar niekas nėra girdėjęs. Štai tada jie ir nugriebia grietinėlę. Repertuaro tie bėduliai neturi, todėl ir verčiasi – kartais geriau, o kartais ir visai be nieko lieka.

– Jūs iš to gyvenate?– pasiteiravo Polas. Jis nesugebėjo paslėpti susierzinimo balse ir nuo to jam tik dar labiau sugedo nuotaika.

– Na, taip,– šaltai atsakė Alfis.– Tai mano profesija. Doleris vienur, dešimt centų kitur...

– Dvidešimt dolerių trečiur,– įgėlė Polas. Nuo to jam, regis, šiek tiek palengvėjo.

Barmenas suskato šildyti atmosferą.

– Kurį laiką Alfis buvo vienintelis šios srities specialistas, ar ne, Alfi?– guviai įsiterpė jis į pokalbį.

– Taigi. Bet dabar norinčių aiškiai per daug. Geriausia, kai šiuo darbu verčiasi dešimt, na, daugiausia dvidešimt vaikinų, o mūsų dabar yra jau gal pora šimtų. Manim buvo pradėjusi domėtis armija ir RURA, todėl ėmiau dairytis kokio tinkamo užsiėmimo. Keisčiausia, kad visai nieko nenumanydamas dariau visus tuos dalykus nuo pat kūdikystės. Man reikėjo iškart kaip reikiant šito imtis. RURA!– niekinamai išspaudė jis, matyt, prisimindamas, kaip nedaug trūko, kad jis būtų atsidūręs Restauracijos, urbanizacijos ir remonto asociacijos daliniuose.– Armija!– pridūrė dar gaižesniu balsu ir nusispjovė.

Pora kareivių ir visas būrys RURA darbininkų, girdėjusių, kaip Alfis nepagarbiai atsiliepė apie jų darbą, tik palingavo galvas, visiškai pritardami jo paniekai.

Alfis vėl įsmeigė akis į ekraną.

–"Vaikeli mano brangus",– tarė jis.– Naujiena.

Alfis nuskubėjo prie baro, norėdamas iš arčiau patyrinėti orkestro judesius. Barmenas, uždėjęs ranką ant garso reguliatoriaus, įdėmiai stebėjo Alfį. Šiam kilstelėjus antakį, jis įjungdavo garsą. Pasiklausęs keletą sekundžių Alfis linktelėdavo, ir barmenas garsą nutildydavo.

– Ką užsisakysit, vyručiai?– paklausė padavėja.

– Hmmm...– numykė Polas neatitraukdamas akių nuo Alfio.– Na, sakykim... burbono su vandeniu.

Jis dabar bandė vartyti akis ir pajuto, kad šios nelabai jo klauso.

– Airiško su vandeniu,– burbtelėjo Finertis.– Nori valgyti?

– Taip. Prašom atnešti porą kietai virtų kiaušinių.– Polo nuotaika buvo puiki. Jis jautė glaudžius brolybės saitus, siejančius jį ne tik su tais, kas tuo metu buvo salūne, bet ir su visa žmonija, galbūt net visata. Jam dingojosi, kad jis tikras išminčius ir tuojau padarys kokį nors puikų atradimą. Ir štai jam toptelėjo:– Dieve mano, Anita!..

– Kur Anita?

– Namie. Laukia mūsų.

Vos ne vos laikydamasis ant kojų ir murmėdamas sveikinimo žodžius visiems sutiktiesiems, jis ryžtingai patraukė prie telefono kabinos, kurioje vis dar tvyrojo ankstesnio jos lankytojo cigaro kvapas. Iš ten jis paskambino namo.

– Klausyk, Anita, aš negrįšiu pietų. Mudu su Finerčiu čia užsiplepėjom ir...

– Viskas gerai, brangusis. Šeferdas man jau pranešė, kad tavęs nelaukčiau.

– Šeferdas?

– Na, taip. Jis matė tave tenai ir sakė, kad visai nepanašu, jog skubėtum namo.

– Kada tu su juo kalbėjai?

– O jis dabar čia, pas mus. Atėjo atsiprašyti už vakar vakarą. Mes dėl visko jau susitarėme ir dabar neblogai leidžiame laiką.

– Ar tu pasakei, kad mes ant jo nebepykstame?

– Mudu, galima sakyti, kone radome bendrą kalbą. Jis sakė nerimaująs, kad tu nepasakytum ko nors bloga apie jį Kroneriui, o aš jau pasistengiau, kiek galėjau, įtikinti jį, kad tu kaip tik taip ketini pasielgti.

– Ak, paklausyk, aš visai nesiruošiu šnekėti ką nors bloga apie jį Kroneriui...

– Tai gi jo stilius. Su juo būtina kalbėtis jo kalba – kitos jis nesupranta. Aš priverčiau jį pažadėti, kad neskleis apie tave jokių apkalbų. Na, argi tu nesididžiuoji manim?

– Žinoma, didžiuojuosi.

– Tu privalai kaip reikiant prispausti jam uodegą, neduoti nė cyptelėti.

– Uhu.

– Na, o dabar tęsk ką pradėjęs ir gerai pasilinksmink. Tau visai naudinga retsykiais nutrūkti.

– Tikrai taip.

– Ir labai prašau, pasistenk įkalbėti Finertį kuo greičiau išsinešdinti.

– Tikrai taip.

– Na, argi aš graužiu tave?

– Tikrai ne.

– Puiku. O dabar eik ir pasistenk nusikaušti. Tai bus į sveikatą. Tik neužmiršk ko nors užkąsti. Aš myliu tave, Polai.

– Ir aš myliu tave, Anita.

Jis padėjo ragelį ir pasisuko veidu į pasaulį, boluojantį už aprasojusio kabinos stiklo. Kartu su galvos svaiguliu jį užplūdo visiškai naujas, stiprus ir gaivinantis, tarytum iš pačių sielos gelmių iškilęs solidarumo jausmas. Tai buvo didelė visa apimanti meilė – pirmiausia, žinoma, va tiems paprastiems mažiems šio pasaulio žmogeliams, duok Dieve jiems sveikatos. Visą savo gyvenimą jis pragyveno tarsi uždarytas nuo jų geležiniame bokšte. Ir štai dabar, šiąnakt, jis atėjo pas juos pasidalyti jų viltimis ir nusivylimais, suprasti jų siekius ir pamilti jų paprastų džiaugsmų ir žemiškų vertybių grožį. Štai čia, šiame upės krante, gyveno pati tikrovė. Po-

las mylėjo šiuos niekuo nepasižyminčius žmones ir troško jiems padėti. Jis labai norėjo, kad jie žinotų, jog kai kas šiame pasaulyje jiems neabejingas ir stengiasi juos suprasti. Beje, Polas be galo geidė ir pats būti jų mylimas.

Kai jis sugrįžo prie stalo, tenai kartu su Finerčiu sėdėjo dvi jaunos moterys. Polas tučtuojau pamilo ir jas.

– Polai, noriu tave supažindinti su savo pussesere Agnese iš Detroito,– pasakė Finertis ir padėjo ranką ant kelių šalia sėdinčiai linksmai apkūniai rudaplaukei.– O čia,– tarė ranka rodydamas į prakaulią ir ne itin patrauklią brunetę,– tavo pusseserė Agnesė.

– Labai malonu, Agnese ir Agnese.

– Ar jūs toks pat trenktas kaip ir jis?– įtariai pasiteiravo nepatraukliojі brunetė.– Jeigu taip, tai man laikas namučio.

– Polas – gerutis, tvarkingas, bet mėgėjas paūžti amerikiečių berniukas,– paaiškino Finertis.

– Papasakokite man apie save,– karštai paprašė Polas.

– Mano vardas visai ne Agnesė, o Barbara,– tarė brunetė.– O jos – Marta.

– Ką užsisakysite?– paklausė padavėja.

– Dvigubą škotiško su sodos vandeniu,– tarė Marta.

– Man irgi,– linktelėjo Barbara.

– Keturi doleriai už gėrimus damoms,– pasakė padavėja.

Polas padavė jai penkinę.

– Jergutėliau!– šūktelėjo Barbara, pamačiusi Polo piniginėje pažymėjimą.– Taigi šis vyrukas inžinierius!

– Judu iš anapus upės?– paklausė Marta Finerčio.

– Mes dezertyrai.

Merginos atšlijo ir atsirėmusios nugaromis į suolo atlošą su nuostaba žvelgė į Polą su Finerčiu.

– Trauk mane velniai,– pagaliau prabilo Marta.– Apie ką judu norite pasikalbėti su mumis? Aš studijavau algebrą aukštojoje.

– Mudu paprasti vaikinai,– ėmė teisintis Polas.

– Ką užsisakysite?– vėl tarsi iš po žemių išdygo padavėja.

– Dvigubą škotiško su sodos vandeniu,– tarė Marta.

– Man irgi,– linktelėjo Barbara.

– Nagi eikš čionai ir spjauk į viską,– tarė Finertis, vėl prisitraukdamas artyn Martą.

Barbara vis dar sėdėjo atšlijusi ir įtariai žvelgė į Polą.

– O ką judu veikiate čia? Atvažiavote pasišaipyti iš netašytų prastuolių?

– Man čia patinka,– nuoširdžiai prisipažino Polas.

– Juokus krečiate, ar ką?

– Visai ne. Garbės žodis. Argi aš pasakiau ką nors užgaulaus?

– Bet galvojate sau patyliukais.

– Keturi doleriai už gėrimus damoms,– pasakė vėl priėjusi padavėja.

Polas vėl užmokėjo. Jis nesumetė, ką čia dar pasakius Barbarai. Jis visai neketino jai meilintis. Jam tiesiog norėjosi, kad ji būtų draugiška, linksma ir nemanytų, jog jis įsivaizdina. Nė iš tolo.

– Įteikdami inžinieriaus diplomą žmonių nekastruoja,– paaiškino Martai Finertis.

– O būtų visai ne pro šalį,– atrėmė ji.– Nors daugelis berniukų, kurie atvyksta pas mus iš anapus, išties atrodo lyg kastruoti.

– Jie vėlesnių laidų,– paaiškino Finertis.– Jiems galbūt jau nebereikia šito.

Norėdamas sustiprinti draugišką ir intymią atmosferą, Polas paėmė vieną Barbaros stikliuką ir gurkštelėjo iš jo. Ūmai jam toptelėjo, kad vietoje brangaus škotiško viskio į taureles, kurios viena po kitos tarsi burtų lazdele mostelėjus radosi ant jų staliuko, pripilta rudai dažyto vandens.

– Silpnokas,– numykė jis.

– Gal manai, kad nualpsiu čia pat iš sumišimo?– šokosi Barbara.– Išleisk mane.

– Nereikia, prašau tavęs. Viskas gerai. Pabendrauk su manim. Aš viską suprantu.

– Ką užsisakysite?– vėl iš kažkur atsirado padavėja.

– Dvigubą škotiško su vandeniu,– atsakė Polas.

– Nori, kad nejaukiai jausčiausi?

– Noriu, kad puikiai jaustumeisi. Jei tau reikia pinigų, aš galiu padėti,– jis kalbėjo visiškai nuoširdžiai.

– Verčiau pasirūpink savimi, baptiste,– piktai atrėžė Barbara ir ėmė neramiai dairytis po salę.

Kol Polas iš paskutiniųjų bandė sugalvoti lemtingą frazę, kuri galėtų pralaužti ledus tarp jo ir Barbaros, jo vokai ėjo vis sunkyn ir sunkyn. Pagaliau jis sukryžiavo rankas ant stalo ir, ketindamas mažumytį pailsėti, padėjo galvą ant jų.

Kai vėl praplėšė akis, Finertis purtė jį kaip maišą, o Barbaros su Marta nebebuvo nė kvapo.

Finertis padėjo jam išsvirduliuoti į lauką šiek tiek įkvėpti gryno oro. Tenai tarsi sapne šmėsčiojo kažkokios ugnys ir šurmuliavo balsai. Polas sumojo, kad tai eitynės su deglais. Jis ėmė krykštauti iš džiaugsmo, kai atpažino pro šalį palankine nešamą Luką Luboką.

Kai Finertis vėl nubogino Polą į kabiną, jo sąmonėje ėmė klostytis labai svarbi ir reikšminga prakalba – tarsi grynuolis, užsimezgęs pačiose miglotų vakaro įspūdžių gelmėse. Ji augo, plėtėsi, gludinosi ir rutuliojosi pati savaime, be jokių jo valios pastangų.

7.-2806

Polas žinojo viena: tereikia jam pasakyti tą prakalbą, ir jis kaipmat taps naujuoju mesiju, o Ailiumas – naujuoju Edenu. Pirmasis sakinys jau sukosi jam ant liežuvio galo, verždamasis kuo greičiau ištrūkti laisvėn.

Polas šiaip ne taip užsikabarojo ant suolo, o nuo jo – ant staliuko. Rankas jis laikė iškėlęs aukštai virš galvos, prašydamas publikos dėmesio.

– Draugai! Mieli bičiuliai!– nesavu balsu suriko jis.– Mes privalom susieiti tilto vidury!

Ūmai stalas po jo kojomis trekštelėjo pusiau. Polo ausis pasiekė gailus lūžtančio medžio braškesys, kažkieno šauksmai, triukšmas, o paskui viskas nugrimzdo į tamsą.

Atsipeikėjęs jis pirmiausia išgirdo barmeno balsą.

– Na, na, greičiau, laikas baigėsi. Jau uždarome,– švelniai ragino tas.

Polas atsisėdęs sudejavo. Burna buvo perdžiūvusi, galva plyšo pusiau. Staliukas iš kabinos kažkur dingo, ir vien aptrupėjęs tinkas bei kyšantys varžtų galai rodė vietą, kur jis buvo pritvirtintas.

Salūnas buvo tuštutėlis, tačiau orą vis vien čaižė įkyrūs metaliniai garsai. Žvilgtelėjęs pro kabinos angą Polas pamatė vyruką, šveičiantį salūno grindis, o kiek toliau – Finertį, pašėlusiai daužantį senos išklerusios pianolos klavišus. Baisiai susikaupęs Finertis kažką improvizavo.

Polas šiaip ne taip nusigavo iki tenai ir padėjo ranką Finerčiui ant peties.

– Eime namo.

– Aš pasilieku!– šūktelėjo Finertis nesiliaudamas trankyti klavišų.– Eik!

– Kurgi tu ketini apsistoti?

Tik tuomet Polas pastebėjo Lašerį, kukliai sėdintį patamsyje ant kėdės, atremtos į sieną. Lašeris padunksėjo į savo iškilią krūtinę.

– Pas mane,– pasakė jis be garso, vien lūpomis.

Finertis, netardamas nė žodžio, atkišo Polui atsisveikindamas ranką.

– Na ką gi,– sumurmėjo Polas.– Laimingai.

Klupinėdamas jis išsvirduliavo gatvėn ir susirado savo mašiną. Trumpam stabtelėjo pasiklausyti šėtoniškos Finerčio muzikos atgarsių, aidinčių tarp aklinų miegančio miesto sienų. Barmenas pagarbiai stovėjo gerokai atokiau nuo pamišusio pianisto, nedrįsdamas trukdyti.

DEŠIMTAS SKYRIUS

PO NAKTIES, praleistos su Finerčiu, Lašeriu ir gerais mažais žmogeliais Alfiu, Luku Luboku, barmenu, Marta ir Barbara, daktaras Polas Proteusas pabudo tik vėlyvą popietę. Anitos namie nebuvo, tad Polas perdžiūvusia burna, užputusiomis akimis ir tarytum katės gaurų prisivėlusiu skrandžiu išvyko į savo atsakingąjį postą Ailiumo gamyklose.

Jo sekretorės daktarės Katarinos Finč akys taip pat buvo užtinusios, tačiau visai dėl kitų priežasčių. Ji mintimis buvo taip į jas pasinėrusi, kad net nepastebėjo, kaip atrodo Polas.

– Skambino daktaras Kroneris,– sausai tarė ji.

– Nejaugi? Prašė, kad jam paskambinčiau?

– Su juo kalbėjosi daktaras Šeferdas.

– Taip? Kas daugiau?

– Policija.

– Policija? O jai ko?

– Kalbėjosi daktaras Šeferdas.

– Gerai.– Jam rodės, kad viskas aplinkui tvoskia karščiu, rėžia akis ir kelia snaudulį. Polas prisėdo ant Katarinos stalo kraštelio šiek tiek atsipūsti.– Nagi pakvieskite šitą poną "Akis už akį" prie telefono.

– Nėra jokio reikalo jo kviesti. Jis ir taip jūsų kabinete.

Niūriai spėliodamas, kokius nusižengimus, klaidas ar taisyklių pažeidimus atėjo su juo aptarti Šeferdas, Polas pasistengė kuo žvaliau atverti savo kabineto duris.

Šeferdas sėdėjo prie jo stalo ir labai susikaupęs pasirašinėjo popierius. Jis net nepakėlė galvos, kai Polas įėjo. Vis dar neatitraukdamas akių nuo popierių, jis energingu judesiu įjungė vidaus telefoną.

– Panele Finč...

– Taip, pone.

– Aš dėl mėnesinės ataskaitos apie vidaus saugumo taisyklių laikymąsi: ar daktaras Proteusas jums sakė ką nors dėl tos vakarykštės ekskursijos po gamyklą be apsaugos?

– Nė nemaniau burnos praverti tuo klausimu,– atrėžė pyktelėjęs Polas.

Šeferdas pažvelgė į jį iš apačios apsimestinai nudžiugęs ir lyg be galo nustebęs.

– Vilką mini, vilkas čia...– neva linksmai ir draugiškai šūktelėjo jis, net nesiruošdamas užleisti Polui vietos.

– Tikriausiai po vakarykščios,– tęsė jis nutaisęs itin malonų balsą,– tau vis dar braška galva, ką, mielas berniuk? Reikėjo pasiimti laisvadienį. Aš pakankamai puikiai išmanau darbą ir galiu tave pavaduoti.

– Dėkoju.

– Niekis! Nėr už ką. Šis darbelis nereikalauja jokių ypatingų pastangų.

– Buvau prašęs, kad čia viską tvarkytų Katarina ir reikalui esant iškviestų mane.

– Ar žinai, kaip į tai žiūri Kroneris? Nereikia tyčia ieškoti nemalonumų, Polai.

– Gal pasakytum, ko jis norėjo?

– Žinoma. Jis nori matyti tave ne ketvirtadienį, o šįvakar, nes ryt vakare jau turi būti Vašingtone ir užtruks tenai iki kitos savaitės.

– Puiku. O kokių gerų naujienų turėjo man policija?

Šeferdas iš širdies nusikvatojo.

– Kažkokia nesąmonė. Viskas dėl pistoleto, rasto kažkur upėje. Jie tvirtina, kad pagal numerį tai tavo ginklas. Pasakiau jiems, kad dar kartą patikrintų – žmogus, kuriam užtenka proto valdyti Ailiumo gamyklas, negali būti toks kvailas, kad švaistytųsi pistoletais kur papuola.

– Puikiai tu juos sudirbai, Šefi. Ar galėčiau pasinaudoti savo telefonu?

Šeferdas pastūmė jam artyn telefono aparatą ir ėmė toliau pasirašinėti popierius: “P. Proteusui nesant – Losonas Šeferdas”.

– Žinoma, tu jam paaiškinai, kad aš pagiriotas?

– Ką tu, Polai! Aš gerai tave išsukau.

– O ką tu jam pasakei?

– Kad vėl nervai šlubuoja.

– Na, na!

Katarina kaip tik jungė Polą su Kronerio kabinetu.

– Daktaras Proteusas iš Ailiumo norėtų šnekėti su daktaru Kroneriu. Jis skambina atsakydamas į daktaro Kronerio skambutį,– pranešė Katarina.

Nutaręs, kad tokią dieną kaip ši verčiau susilaikyti nuo vertinimų, Polas iš anksto nusiteikė į visokius nemalonumus su Kroneriu, Šeferdu ar policija reaguoti kone apatiškai, tačiau visai netikėtai ėmė niršti dėl daugybę laiko suryjančių niekam nereikalingų, tuščių ir pompastiškų telefoninio etiketo apeigų, kurias kažkodėl su meile palaikė ir puoselėjo visi aukštas pareigas užimantys valdytojai, šiaip visur kitur uoliai paisydavę kuo didžiausio taupumo ir tikslingumo.

– Ar daktaras Proteusas prie telefono?– atsiliepė Kronerio sekretorė.– Daktaras Kroneris savo kabinete.

– Tuoj,– atitarė jai Katarina.– Daktare Proteusai, daktaras Kroneris pasiruošęs kalbėti su jumis.

– Gerai. Aš klausau.

– Daktaras Proteusas klauso,– tarė Katarina.

– Daktare Kroneri, daktaras Proteusas klauso.

– Pasakykite jam, tegu kalba.

– Daktare Proteusai, kalbėkite.

– Daktare Kroneri, kalba daktaras Proteusas. Atsakau į jūsų skambutį.– Iš tylutėlio din dilin, sutilindžiavusio kažkur ragelio viduje, galima buvo suprasti, kad pokalbis įrašomas į magnetofono juostą.

– Šeferdas man pranešė, kad tavo nervai vėl šlubuoja, vaikeli.

– Ne visai taip. Matyt, kur nors pasigavau virusą.

– Taigi dabar daugybė jų lakioja visur. Ar pakankamai gerai jautiesi, kad galėtum aplankyti mane šįvakar?

– O, su didžiausiu malonumu aplankysiu. Ar ką nors atsinešti? Kokius nors popierius? Gal norėtumėt su manim aptarti kokius nors klausimus?

– Kaip antai Pitsburgas?– nusišaipė Šeferdas.

– Ne, tai visiškai asmeninis kvietimas, Polai. Tiesiog paplepėsime, ir viskas. Jau seniai turėjau progą draugiškai pasišnekučiuoti. Mudu su Mamute norime tave pamatyti, ir tiek.

Polas sumetė, kad jo niekas nekvietė į Kronerio namus šiaip sau pasimatyti nuo tada, kai jis paskutinįsyk gavo paaukštinimą.

– Pasiūlymas išties gundantis. Kada?

– Aštuntą–pusę devynių.

– Anita, manau, irgi kviečiama?– Tai buvo klaida. Jis leptelėjo tą kvailą klausimą visiškai nepagalvojęs.

– Suprantama! Tikiuosi, tu nevaikštinėji į svečius be jos?

– Žinoma, ne!

– Labai norėčiau tikėti,– Kroneris atlaidžiai nusijuokė.– Na, lik sveikas!

– Ką jis pasakė?– pasiteiravo Šeferdas.

– Jis pasakė, kad ne tavo nosiai pasirašinėti mano popierius. Jis pasakė, kad Katarina Finč tučtuojau panaikintų tavo parašus rašalo dėmių valikliu.

– Na, na, raminkis,– sumurmėjo Šeferdas keldamasis iš vietos.

Ūmai Polas pamatė, kad visi jo rašomojo stalo stalčiai praviri. Apatiniame kyšojo tuščias viskio butelis. Polas vieną po kito triukšmingai uždarė stalčius. Pasiekęs apatinį, paėmė iš jo tuščią butelį ir ištiesė jį Šeferdui.

– Nori – pasiimk jį! Gali labai praversti. Jis mirgėte mirga mano pirštų atspaudais.

– Ruošiesi šveisti mane lauk – taip suprasti? – pasišiaušė Šeferdas. – Nori pakišti šią mintį Kroneriui? Na ką gi, pirmyn. Aš visada pasiruošęs. Pažiūrėsim, kaip tau pavyks.

– Eik iš kur atėjęs. Nešdinkis. Dink iš šio kambario ir nesirodyk, kol nepakviesiu. Katarina!

– Klausau.

– Jei daktaras Šeferdas ateis į šį kabinetą be mano leidimo, šaukite į jį be perspėjimo.

Šeferdas prasmuko pro Polą ir nėrė pro duris kaip zuikis.

– Daktare Proteusai, skambina iš policijos, – pranešė Katarina.

Polas tyliai išsmuko iš kabineto ir pasuko namo.

Tądien tarnaitei buvo poilsio diena, ir Polas užtiko Anitą virtuvėje. Išties idiliškam vaizdeliui trūko tik būrio vaikučių.

Virtuvė, jei taip galima pasakyti, buvo kaip tik tas vienintelis dvasinės veiklos vaisius, kurį Anita padovanojo pasauliui. Jį brandindama ši moteris patyrė visas kūrybos kančias ir džiaugsmus – ji blaškėsi graužiama abejonių, keikė ribotas lėšas, nekantriai laukė įvertinimo ir tuo pačiu metu siaubingai baiminosi jį išgirsti. Ir štai pagaliau virtuvės apdaila baigta. Ji iškart visus sužavėjo, o visuomenė netruko paskelbti savo svarų nuosprendį: Anita tikrai esanti apdovanota nepaprastais meniniais gabumais.

Tai buvo didelis, erdvus kambarys, erdvesnis nei daugelis kitų. Lubas puošė didžiulės iš senovinio rūsio atgabentos negrabiai tašytos sijos, paslėptais varžtais pritvirtintos prie metalinių namo griaučių. Sienos apšaliuotos pušinėmis lentelėmis, apdorotomis smėliasrove, kad atrodytų senesnės, ir nuteptomis sėmenų aliejumi, kad įgytų malonų gelsvą atspalvį.

Vieną sieną užėmė didžiulis židinys ir iš lauko akmenų sumūryta kaimiška krosnis. Virš jo kabojo ilgėliausias, per vamzdį užtaisomas šautuvas, ragas su paraku ir maišelis su kulkomis. Ant žvakių vašku apvarvėjusios židinio atbrailos stovėjo kavos malūnėlis, lygintuvas ir trikojis su aprūdijusiu puodu. Ant ilgo strypo ties židiniu kabojo įspūdingas ketaus katilas tokio dydžio, kad jame nesunkiai būtum galėjęs ištroškinti misionierių. Po juo spietėsi visa vada mažesnių, juodų lyg kipšai puodų, puodelių ir visai mažų puodeliukų. Duris, kad neužsidarytų, prilaikė į jas atremtas medinis sviestamušis, o nuo lentynos karojo kuokštais surištos kukurūzų burbuolės, sukabinėtos akiai maloniais protarpiais. Kampe barkšojo senoviškas dalgis, o priešais išvėsusį židinį, kuriame katilas taip nė sykio ir negavo užvirti, ant rankų darbo kilimėlio snaudė dvi Bostono stiliaus supamosios kėdės.

Polas primerkė akis, kad kitos virtuvės smulkmenos netrukdytų matyti vien šitą mielą kolonijinių laikų vaizdelį. Mintyse jis nukėlė jį ir save su Anita į gūdžiausią užkampį, kur artimiausias kaimynas gyvena ne arčiau kaip už dvidešimt aštuonių mylių. Štai Anita pati verda muilą, lieja žvakes ir ruošdamasi šaltai sunkiai žiemai iš šiurkščios naminės vilnos neria nertinius. O jis lieja kulkas ir eina medžioti lokio, kurio mėsa padės jiems apsiginti nuo bado. Polas taip įsismagino, kad net sugebėjo pajusti kuo švelniausią palankumą Anitai, kad ji čia, petys į petį su juo, ir ėmė karštai dėkoti Viešpačiui, suteikusiam moterį, kuri ištikimai būdama šalia savo vyro kasdien nudirba aibes nelengvų, tačiau gyvybiškai būtinų darbų. Kai jis vaizduotėje pagaliau atvilko Anitai lokį, o ji išdarinėjo ir susūdė mėsą, Polą ištiko entuziazmo priepuolis. Ar gali būt šauniau?! Juk jiedu, pasikliaudami vien savo protu ir raumenų jėga, iš šio ne itin svetingo pasaulio atsikovojo visą kalną raudonos, sultingos ir kvapios mėsos! Ir ji privirs begalę muilo ir pritirpdys daugybę žvakių iš užmušto lokio taukų, o jis išlies dar aibę kulkų, kol pagaliau vėlų vakarą permerkti prakaito ir nusiplūkę kaip šunys jiedu nuvirs kampe, ant krūvos pakreiktų šiaudų, ir mylėsis lig valiai, o paskui miegos kaip užmušti iki pat šalto speiguoto saulėtekio...

– Šuldu buldu, šuldu buldu,– kažką tyliai būrė automatinė skalbimo mašina.– Šuldu buldu! Šmikšt!

Nenoromis Polas apžvelgė ir kitą kambario dalį, kur odiniame krėsle, priešais vyšninės spalvos lentynas, tamtyč padarytas lyginimo lentai paslėpti, sėdėjo Anita. Dabar lyginimo lenta buvo ištraukta iš slėptuvės. Kompozicija iš stalčių, nišų, lentynėlių ir durelių jai buvo atitvėrusi lyg kokią būstinę. Kampinės kompozicijos durelės buvo praviros – už jų stovėjo televizorius, šiuo metu prikaustęs visą Anitos dėmesį. Tenai gydytojas aiškino pagyvenusiai poniai, kad jos anūkas nuo šiol iki savo dienų galo bus paralyžiuotas žemiau juostos.

– Šuldu buldu, šuldu buldu, šmikšt!– nesiliovė geraširdiškai burblenti skalbimo mašina, tarsi nepatenkinta, kad Anita nekreipia į ją jokio dėmesio.

– Klinkt! Din dilin!– suskambo skambutis, tačiau Anita neišgirdo ir jo.

– Bzzzimbt! Taukšt!– skalbimo mašinos dangtis atšoko ir iš jos tarytum didžiulė, kvapni, akinamai balta chrizantema išdygo krepšys su jau sausais skalbiniais.

– Sveika!– tarė Polas.

Anita ženklais parodė jam tylėti, kol baigsis laida, o tai reiškė, kad ir reklaminiai intarpai irgi.

– Na va,– pagaliau tarė ji ir pritildė televizorių.– Tavoji tamsmėlynė eilutė guli ant lovos.

– O kam ji man?

– Kaip – kam? Nagi eiti pas Kronerius!

– Iš kur tu žinai?

– Paskambino Šeferdas ir pasakė.

– Velniškai gražu iš jo pusės.

– Tai gražu iš bet kieno pusės – pranešti man apie tavo reikalus, jeigu tu pats to nepadarai.

– O ką jis dar sakė?

– Jis pareiškė, kad sprendžiant iš to, kaip tu atrodei šią popietę, judu su Finerčiu puikiai praleidote laiką.

– Man regis, jis tai žino dar geriau už mane.

Anita užsidegė cigaretę, gracingai užgesino degtuką ir išleidusi dūmus pro nosį, kreivomis dėbtelėjo Polo pusėn.

– Ar ten buvo merginų?

– Galima sakyti, taip. Marta ir Barbara. Tik neklausk, kuris su kuria buvome.

– Buvote?

– Sėdėjome.

Ji susikūprino kėdėje ir liūdnai žvelgdama pro langą ėmė traukti vieną dūmą po kito. Jos akys sudrėko, o nosis ėmė dramatiškai šniurkščioti.

– Tu neprivalai man nieko sakyti, jeigu nenori.

– Aš ir taip nieko doro nepasakysiu, kadangi nieko neprisimenu,– atsakė Polas ir susijuokė.– Vienos vardas buvo Marta, kitos – Barbara, o visa kita, kaip sakoma, skendi patamsiuose.

– Tai tu net nežinai, ką jūs ten veikėt? Vadinasi, galėjo nutikti bet kas?

Šypsena Polo veide išnyko.

– Ne, aš tik sakau, kad iš tikro viską gaubia neperregima tamsa, ir paprasčiausiai nieko negalėjo nutikti. Aš tiesiog tysojau kabinoje kaip maišas.

– Ir tu nieko neprisimeni?

– Prisimenu žmogų, vardu Alfis, užsidirbantį pragyvenimui iš televizoriaus žiūrėjimo, žmogų, vardu Lukas Lubokas, kuris gali tapti bet kuo priklausomai nuo kostiumo, šventiką, kuriam bloga darosi žiūrint, kaip viskas pasaulyje eina velniop, ir...

– Ir Martą su Barbara.

– Ir Martą su Barbara. Ir dar eitynes. O Dieve, tenai gi dar vyko eitynės...

– Tau po to pasidarė geriau?

– Ne. Bet tau tikriausiai pasidarys, nes Finertis, atrodo, su-

sirado naujus namus ir naują draugą.

– Dėkui Dievui nors už tai. Labai norėčiau, kad šįvakar paaiškintum Kroneriui, jog Finertis tiesiog piktnaudžiavo mūsų svetingumu ir mes nepatenkinti juo, kaip ir visi kiti.

– Bet tai ne visai tiesa.

– Na ką gi, tuomet nesakyk, jei jis tau taip labai patinka.

Ji pakėlė savo rašomojo stalo dangtį, kur kasdien sudarinėdavo meniu ir sulygindavo namų ūkio apskaitą su banko sąskaitomis, ir paėmė iš tenai tris lapelius popieriaus.

– Aš žinau, tu laikai mane kvaila, tačiau verta šiek tiek pasikankinti, kad paskui išvengtum klaidos.

Tuose lapeliuose išdėstytos tezės buvo suskirstytos į stambias dalis, sunumeruotas dideliais romėniškais skaitmenimis, ir padalytos į vis mažesnius ir mažesnius poskyrius, padalinius ir skyrelius, sunumeruotus didesniais ir mažesniais arabiškais skaitmenimis, o paskui dar – didžiosiomis ir mažosiomis raidėmis. Kankinamas vis nerimstančio galvos skausmo, Polas spėtinai pasirinko skirsnį III., A., 1., a.: "Nerūkyk. Kroneris bando mesti rūkyti".

– Manau, nepakenktų perskaityti garsiai,– tarė Anita.

– Gal bus geriau, jei pastudijuosiu tai vienumoje, kad niekas neblaškytų dėmesio.

– Aš jiems sugaišau mažne visą dieną.

– Nė kiek neabejoju. Tai pats išsamiausias tavo kada nors parašytas teorinis darbas. Ačiū, mieloji. Aš tiesiog sužavėtas.

– Aš myliu tave, Polai.

– Ir aš myliu tave, Anita.

– O dėl Martos ir Barbaros, brangusis...

– Prisiekiu, aš net pirštu nepaliečiau nė vienos iš jų!

– Ne, aš norėjau tiktai paklausti, ar kas nors matė jus kartu?

– Be abejo, matė, tačiau ne iš tų, kas galėtų man pakenkti. Bent jau niekas iš tokių kaip Šeferdas. Tikrai.

– Net nežinau, ko griebtis, jeigu Kroneris apie tai išgirstų. Jis gali pasijuokti dėl išgėrimo, bet dėl moterų...

– Aš miegojau su Barbara.

– Taip ir maniau. Bet tai tavo asmeninis reikalas.

Ji, matyt, gerokai pavargo nuo to nykaus pokalbio ir dabar nekantriai dirsčiojo į televizoriaus pusę.

– Ir Šeferdas matė, kaip leidausi su ja laiptais žemyn.

– Polai!!!

– Juokauju.

Anita priglaudė ranką prie širdies.

– Ačiū Dievui!

–"Meilė vasarą",– tarė Polas, įdėmiai žvelgdamas į ekraną.

– Kas, kas?

– Nagi orkestras groja “Meilę vasarą”,– ir jis pašvilpavo keletą taktų.

– Iš kur tu žinai!? Juk garsas išjungtas!

– O tu įjunk ir pati pamatysi.

Ji nenoromis pasuko garso reguliatorių, ir kambarį išties užtvindė graži ir velniškai sudėtinga “Meilės vasarą” melodija. Ją niūniuodamas Polas laiptais kopė į savo miegamąjį, pakeliui skaitydamas lapeliuose išdėstytas tezes:

– IV., A., 1.: “Jeigu Kroneris tavęs paklaustų, kodėl tu nori į Pitsburgą, atsakyk, kad trokšti duoti šaliai kuo daugiau naudos... a) užsimink apie didesnį namą, paaukštinimą, prestižą”.

Pamažu Polui ėmė darytis aišku, kad ir vieno, ir kito kranto akyse pasirodė esąs tikras asilas. Jis prisiminė, kaip šaukė bare vakar naktį: “Mes turim susieiti tilto vidury!” Buvo aišku kaip dieną, kad jis vienintelis, kuriam to reikia ir kuriam tai svarbu, be to, ko gero, vienintelis, kuriam kelia abejonių ir vienas, ir kitas krantas.

Antra vertus, jeigu jam ir pavyktų tapti mesiju, o pietinio bei šiaurinio krantų gyventojai išties susitiktų tilto vidury, Polas neturėjo nė mažiausio supratimo, ką gi daryti toliau. Visa širdimi jis jautė, kad žmonija atsidūrė aklavietėje, tačiau kelias jon buvo toks logiškas, nuoseklus ir taip gerai apgalvotas, kad bet kokia alternatyva atrodė neįmanoma.

Polas mintyse vis skaičiavo: jo santaupos, draudimas, namo vertė, automobiliai – ar pakankamai jis turi pinigų, kad galėtų paprasčiausiai imti ir išeiti iš darbo ir daugiau niekada nebebūti jokios tikėjimų, prietarų ir engimo sistemos įrankiu arba istorijos užgaida, kuri darko kitų gyvenimus. Mesti viską ir įsikurti sodyboje prie kelio...

VIENUOLIKTAS SKYRIUS

DIDŽIULĖS olos prieangyje mažutis ir prašmatnus tarsi senovinė tabokinė Bratpūro šachas grąžino sumklišo gertuvę Chašdrachrui Miazmai. Jis gardžiai nusičiaudėjo, nes ką tik atsisveikino su saulutės kaitra viršuje, ir jo čiaudulio aidas tol blaškėsi tarp sienų, kol pavirto tyliu kuždesiu ir vos girdimu šnarėjimu atkampiausiuose šikšnosparnių urveliuose didžiųjų Karlsbado olų gilumoje.

Tai buvo jau trisdešimt septintoji daktaro Juingo Dž. Holjardo kelionė į požemines stiklo, plieno ir begalės vielų, laidelių ir žnybtukų džiungles, užpildžiusias visą erdvų milžinišką urvą, kuriame jie dabar stovėjo, ir dar trisdešimt daug didesnių ir erdvesnių urvų, į kuriuos jie tik ketino leistis.

Šis vienas iš pasaulio stebuklų buvo numatytas programoje kaip būtina apžvalginės kelionės po šalį dalis. Į tokias keliones Holjardas lydėjo daugelį magnatų iš tolimiausių pasaulio užkampių. Visi jie buvo tikri originalai ir keistuoliai, tačiau kartu nepaprastai panašūs, matyt, dėl to, kad atsilikusios jų šalys buvo puiki gausios Amerikos pramonės produkcijos rinka.

Guminiais ratais apauta elektrinė važiuoklė sustojo prie lifto, kur spietėsi šacho palyda, ir pistoletu ginkluotas armijos majoras kruopščiai patikrino visų dokumentus.

– Ar negalima būtų šiek tiek paskubėti, majore? – nekantriai pasiteiravo Holjardas. – Nenorėtume pavėluoti į iškilmes.

– Galima būtų ir paskubėti, – atsakė majoras, – bet reikalas tas, kad aš šios dienos sargybos viršininkas, atsakau už valstybinę devynių milijardų dolerių vertės nuosavybę. Jeigu kas nors jai nutiks, kai kas bus manimi labai nepatenkintas. Be to, iškilmės vis tiek atidėtos ir jūs ničnieko nepraleisite. Prezidentas iki šiol dar nesiteikė atvykti.

Pagaliau majoras atliko savo pareigą, ir visa grupė susėdo į elektrinę važiuoklę.

– *Siki*? – paklausė šachas.

– Tai EPIKAKAS XIV, – paaiškino Holjardas. – Elektroninė skaičiavimo mašina, smegenys, kaip sakoma. Vien tik šioje salėje, mažiausioje iš trisdešimt vienos, panaudota tiek laidų, kad juos ištiesus galima būtų keturissyk sukarti atstumą nuo čia iki Mėnulio. Šiame viename kompiuteryje elektroninių vakuumo lempų yra daugiau, nei visoje Niujorko valstijoje buvo prieš Antrąjį pasaulinį

karą.– Jis tiek daug sykių kartojo tuos skaičius, kad visai nebereikėjo dirsčioti į reklaminį bukletą, įteikiamą lankytojams prie įėjimo.

Chašdrachras išvertė Holjardo žodžius šachui.

Šachas kiek pamąstęs ėmė droviai kikenti, o Chašdrachras mielai prisidėjo prie šio nekalto rytietiško papročio.

– Šachas pasakė,– pagaliau išvertė jis,– kad jo šalyje vyrai miega su gražiomis moterimis ir šitaip prigamina nemaža pigių ir gerų smegenų. Jie sutaupo tiek vielos, kiek jos užtektų tūkstantį kartų sukarti atstumą nuo čia iki Mėnulio.

Holjardas supratingai šyptelėjo, kaip reikalavo jo pareigos, už kurias gaudavo atlyginimą, nusibraukė ašaras, ištryškusias po eilinio opos priepuolio, ir ramiai paaiškino, kad kaip tik per tuos pigius ir lengvai pagaminamus smegenis anais sunkiais praeities laikais buvę pridaryta aibės kvailysčių. O tuo tarpu EPIKAKAS XIV gali kuo objektyviausiai apmąstyti ir pasverti vienu metu šimtus ir net tūkstančius kiekvieno klausimo aspektų, yra visiškai laisvas nuo bet kokių painiavą keliančių emocijų ir niekada nieko neužmiršta, žodžiu, yra visada ir dėl visko teisus. Ir dar Holjardas mintyse pridūrė, kad šacho atpasakotoji procedūra jau buvo atlikta gal trilijonus kartų, ir kolei kas sugebėjo pagaminti smegenis, kurios būna daugiau ar mažiau patikimos vos vienu atveju iš šimto.

Jie kirto olą, kurioje stovėjo seniausioji kompiuterio sekcija, kadaise buvęs visas EPIKAKAS I, dabar tesudarantis mažytę visos mašinos dalį, maždaug tokią kaip apendiksas ar kankorėžinė liauka žmogaus organizme. Nepaisant to, EPIKAKAS I buvo pakankamai protingas, šaltakraujiškas ir nekintamos atminties, tad nesunkiai įtikino žmones, kad daug geriau negu jie suplanuos neišvengiamai bręstantį karą. Žodžiu, nuo seno generolų pamėgta frazė "nuodugniai viską apsvarsčius", vartota atsiskaitant tam tikroms komisijoms, nebeatrodė tokia tuščia, kai ją sugromulojo EPIKAKAS I. Ji darėsi vis įtikinamesnė ir įtikinamesnė, nelygu kiek po to dar radosi EPIKAKŲ.

Taigi EPIKAKAS galėjo nesunkiai sučiuopti galingų paprastų sprogstamųjų bombų pranašumą prieš branduolines, vienu metu atsižvelgdamas ir į tai, kiek jau turima neradioaktyvių sprogmenų palyginti su branduoliniais užtaisais, ir į priešo apkasų išsidėstymą, ir į tai, kiek reikės darbo jėgos atitinkamose pramonės šakose, ir į galimus aviacijos nuostolius dėl priešo priešlėktuvinės gynybos ypatumų, ir į daugelį daugelį kitų dalykų. Prireikus jis net galėjo kuo tiksliausiai apskaičiuoti, kiek reikės cigarečių, šokolado plytelių bei sidabro žvaigždžių oro pajėgų kovingumui pakelti.

Žmonių aprūpinami reikiama informacija, karo metu gimę EPIKAKAI taip puikiai ir išmaningai tvarkė šalį, kad protingiausių, teisingiausių, šauniausių ir puikiausiai išmokslintų Amerikos genijų žiedui tiek pat nuveikti būtų prireikę neribotų resursų, entuziastingai nusiteikusios valdžios ir kokių poros tūkstančių metų.

Per visą karą ir pokarį iki pat pastarųjų dienų EPIKAKO nervų sistema vis augo ir plėtėsi, pamažu užpildydama didžiąsias Karlsbado olas – intelektas, sukurtas iš pėdų, svarų ir kilovatų. Kiekvienas naujas jo papildymas – tai kartu ir visiškai naujas, savitas individas. Štai ir dabar Holjardas, šachas ir Chašdrachras artinosi prie vėliavomis apdangstytos platformos, ant kurios pasilypėjęs Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas Džonatanas Linas turėjo palaiminti į šviesesnį ir produktyvesnį rytojų žengiantį EPIKAKĄ XIV.

Trijulė tylutėliai susėdo ant kėdžių su atlenkiamomis sėdynėmis, nė kiek neišsiskirdama iš visos čia lūkuriuojančios rinktinės kompanijos. Publikos kuždesiams kiek pritilus, galėjai girdėti tai šen, tai ten suūžiant arba trakštelint kažką EPIKAKO viduje – tai po jį blaškėsi elektronų srautai – čia stiprindami vienas kitą, čia užkirsdami vienas kitam kelią, čia ūmai pro elektromagnetines užkardas prasiverždami į tokį būvį, kuriame jų elektroninę kiekybę ir kokybę galima išversti į visokias nepaprastai svarbias tiesas.

Žodžiu, EPIKAKAS XIV, nors oficialiai dar nepalaimintas, jau plušėjo skaičiuodamas, kiek lempų, šaldytuvų, turbinų, stebulių galvučių, lėkščių karštiems patiekalams, durų rankenų, guminių pakulnių, televizorių ir kortų kaladžių – kiek visko Amerika ir jos vartotojai panorės turėti ir kiek visa tai kainuos. Kaip tik šis EPIKAKAS XIV visus ateinančius metus spręs, kokiose srityse ir kiek valdytojų, inžinierių, mokslo darbuotojų bei valstybės tarnautojų prireiks visoms toms prekėms pagaminti ir koks intelekto koeficientas bei kiti rodikliai padės atskirti reikalingus žmones nuo nereikalingų, kiek RURA darbininkų bei kareivių bus galima išlaikyti ir kiek kam mokėti, ir taip toliau, ir taip toliau.

– Ponios ir ponai,– ūmai tarė televizijos diktorius.– Atvyko Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas.

Prie platformos privažiavo elektromobilis, ir prezidentas Džonatanas Linas, kurio tikroji pavardė Alfredas Plankas, atsistojo visu ūgiu ir pademonstravo visiems savo baltus dantis bei doras pilkas akis, ištiesino plačius pečius bei persibraukė stipriomis, bet grakščiomis rankomis kiek pasigarbiniavusius plaukus. Televizijos kameros šnypšdamos ir kosėdamos ėmė kilnotis ir sukinėtis aplink jį tarytum aplink keistą geraširdį dinozaurą. Linas buvo lie-

meningas tarsi berniūkštis, aukštas, apveidus ir kerinčiai mielas. Holjardas su grauduliu pagalvojo, kad jis atsibeldė čionai išsyk po tris valandas trukusios televizijos laidos Baltuosiuose rūmuose.

– Ar šis žmogus yra dvasinis Amerikos gyventojų vadas?– paklausė Chašdrachras.

Holjardas paaiškino, kad bažnyčia Amerikoje atskirta nuo valstybės. Kaip jis ir tikėjosi, šachas tuo labai suabejojo ir nusprendė, kad Holjardas visiškai nesuprato jam užduoto klausimo.

Prezidento balse puikiai derėjo žavus ir meilę žadinantis paaugliškas drovumas, įžūli arogancija ir vos juntama vangi vakarietiška tarsena. Jis iš rašto skaitė kažkieno parašytą kalbą, skirtą EPIKAKUI XIV. Patikino nesąs joks mokslininkas, o tik paprastų paprasčiausias žmogelis, kokių daug, su baiminga pagarba žvelgiantis štai į šį didingą naujųjų laikų pasaulio stebuklą ir stovįs štai čia kaip tik todėl, kad kiti tokie pat paprastų paprasčiausi Amerikos žmogeliai išrinkę jį tam, jog išreikštų jų visų nuomonę tokiomis progomis kaip ši, ir kad žvelgiant į tą šiuolaikinį stebuklų stebuklą jį apimąs gilus nuolankaus susižavėjimo ir begalinio dėkingumo jausmas...

Holjardas nusižiovavo. Jį erzino mintis, kad Linas, vietoj "tvarką iš netvarkos" ką tik perskaitęs "tarka jau netarkuos", gauna triskart didesnį atlyginimą nei jis pats. Be to, Linas, arba, kaip Holjardas jį mieliau vadindavo, Plankas, nesugebėjo baigti net aukštosios mokyklos, ir Holjardas galėjo paminėti bent du airiškus seterius, kurie buvo nė kiek ne kvailesni už prezidentą. Nepaisant to, šis pupų rakalis išrinktas į postą, kuriame gauna daugiau nei šimtą tūkstančių dolerių per metus!

– Jūs norite pasakyti, kad tas žmogus valdo tautą neatsižvelgdamas į jos dvasines reikmes?– sukuždėjo Chašdrachras.

– Jis neturi jokių religinių pareigų, ir atlieka tik pačias bendriausias, grynai simbolines apeigas,– tarė Holjardas ir sutrikęs ėmė svarstyti, ką gi, velniai rautų, išvis tas Linas dirba. Juk valstybės pramonės, prekybos, ryšių, maisto pramonės ir resursų departamentai numato ir vykdo visus darbus, kur reikia nors kiek pakrutinti smegenis, o kadrus tvarkančios mašinos rūpinasi, kad visas vietas vyriausybėje užimtų aukščiausios kvalifikacijos valstybės tarnautojai. Žodžiu, kuo ilgiau Holjardas mąstė apie tą apvalią sumelę, kurią gauna Linas, tuo labiau niršo: mat visas to pasipūtusio bukagalvio darbas buvo skaityti kažkieno parašytas kalbas įvairiomis valstybės švenčių progomis ir šitaip išreikšti jį išrinkusių šiai kilniai misijai bukagalvių tamsuolių nuomonę bei skelbti iš kaži kur jam atitekėjusią išmintį,– skleisti ją per galingus mikrofonus, tarp visų tų netašytų stuobrių ir kaliausių...

Ūmai Holjardui toptelėjo, kad panašiai kaip kadaise, prieš keletą šimtmečių, religija buvo atskirta nuo valstybės, taip dabar mašinų dėka šalies valdymas ir politika pradėjo gyvuoti skyrium – nors ir greta, tačiau niekada nesiliesdami. Žvelgdamas į prezidentą Holjardas su siaubu pagalvojo, kas būtų ištikę šalį, jei į tą postą būtų iškilęs štai toks amerikiečių skonio kvailys dar tada, kai prezidentui reikėdavo iš tikro valdyti valstybę ir ja rūpintis.

Prezidentas Linas tuo tarpu vis porino, ką gera EPIKAKAS XIV žada milijonams neišmanėlių, o Chašdrachras visa tai vertė šachui.

Pagaliau Linas iškilmingai pareiškė, kad EPIKAKAS XIV iš esmės yra didingiausia visų laikų asmenybė, kurios akivaizdoje net pats protingiausias pasaulyje žmogus atrodytų lyg koks žemės kirminas, palygintas su išminčiumi.

Pirmąsyk per visą kelionę Bratpūro šachas atrodė iš tiesų susidomėjęs ir netgi priblokštas. Jo nė kiek nesujaudino grandioziniai EPIKAKO XIV matmenys, bet kirmino palyginimas su išminčiumi padarė nepaprastą įspūdį. Jis baugščiai apsidairė, tarytum visi tie skaitikliai, lempos ir vamzdeliai būtų sekę kiekvieną jo judesį.

Pasibaigus kalbai ir kiek aptilus katutėms, daktaras Holjardas pristatė šachą prezidentui. Aplink juodu ėmė birgzti ir spragsėti filmavimo kameros.

– Štai prezidentas ir Bratpūro šachas spaudžia vienas kitam ranką,– tarė televizijos komentatorius.– Gal šachas neatsisakys pasidalyti įspūdžiais kaip žmogus, atvykęs iš kito pasaulio krašto, kur vyrauja visiškai kitoks gyvenimo būdas.

– *Alasan Chabon pilan*?– nedrąsiai ištarė šachas.

– Jis norėtų užduoti klausimą,– išvertė Chašdrachras.

– Na, žinoma, maloniai prašom!– žvaliai atsakė jam prezidentas.– Jei negalėsiu pats atsakyti, tai jau tikrai rasiu ko paklausti.

Visai netikėtai šachas atsuko prezidentui nugarą ir lėtai nužingsniavo prie pakylos.

– Ar aš ką nors ne taip pasakiau?– sunerimo Linas.

– Šššššš!– piktai šnipštelėjo Chašdrachras ir atsistojo išsitempęs lyg sargybinis tarp šacho ir apstulbusios minios.

Šachas bumptelėjo ant kelių ir iškėlė rankas aukštai virš galvos. Ūmai didžiulę olą, tarytum pripildė iš šio mažo tamsrudžio žmogučio spinduliuojantis paslaptingas orumas, kai jis, klūpodamas ant didžiulės tuščios pakylos ir susikaupęs taip, lyg būtų vienui vienas, ėmė kalbėtis su kaži nuo nematomu, kurio čia esant niekas kitas, be šacho, nejuto.

– Atrodo, turime progą stebėti kažkokias religines apeigas,– tarė televizijos diktorius.

– Ar negalėtumėt nors keletui akimirkų užsičiaupti?– nepatenkintas tarė patylomis Holjardas.

– Ša!– vėl šnipštelėjo Chašdrachras.

Šachas visu kūnu pasisuko į daugybę lempučių, blyksinčių EPIKAKO priekyje, ir sušuko plonu, bet dainingu balseliu:

Allakachi baku billa
Moumi a fela nam
Serami assu tila
Touri serin a sam.

– Tas avigalvis kalbasi su mašina,– sukuždėjo Linas.

– Šššššš!– sušnypštė Holjardas, keistai sujaudintas įvykio.

– *Siki*?– klyktelėjo šachas ir pakreipė galvą, tarsi stengdamasis kažką išgirsti.– *Siki*?– atsiliepė olos skliautuose pasiklydęs aidas – graudus ir vienišas.

– Mmmmm...– švelniai sumurkė EPIKAKAS.– Spragt spragt. Mmmmm. Spragt.

Šachas atsidusęs pakilo ant kojų ir liūdnai palingavo galvą. Atrodė siaubingai nusiminęs.

– *Nibo*,– puolusiu balsu sumurmėjo jis.– *Nibo*.

– Ką jis ten burba?– paklausė prezidentas.

– *Nibo* – nieko. Jis uždavė mašinai klausimą, ir ji neatsakė,– paaiškino Holjardas.– *Nibo*.

– Kaip gyvas nesu matęs tokio mulkio,– tarė prezidentas.– Klausimus reikia išbadyti skylutėmis tokiuose, na kaip ten... Ir atsakymai ateina išbaksnoti ant šitų, na kaip jas... Žodžiu, su juo negalima paprasčiausiai imt ir kalbėtis.– Dailiu prezidento veidu perbėgo abejonės šešėlis.– Sakau, su juo nepasišnekėsi be niekur nieko, ar ne?– nusprendė pasitikrinti valstybės galva.

– Na, žinoma,– atsiliepė vyriausiasis projekto inžinierius.– Jūsų žodžiais tariant, be tų, na kaip ten, ir šitų, na kaip jas, su juo nelabai susitarsi.

– O ko jis paklausė?– timptelėjo už rankovės Chašdrachrą prezidentas.

– Tai senovinė mįslė,– atsakė Chašdrachras. Galėjai aiškiai matyti, kad plačiau apie tai kalbėti jis nenori, nes galbūt jam tai atrodė šis tas šventa. Antra vertus, būdamas mandagus ir išauklėtas jautė, kad tokios garbingos draugijos nedera palikti visiškoje nežinioje.

– Mūsų žmonės tiki,– pagaliau droviai pratarė jis,– kad vieną gražią dieną mus aplankys didis ir visažinis Dievas, kurį

pažinti galima iš to, ar jis sugebės įminti mįslę, kurios ką tik neįminė EPIKAKAS. Kai tas Dievas ateis, žemėje nebeliks nei vargo, nei kančių.

– Ką jūs sakote? Visažinis Dievas?– pakartojo sutrikęs Linas. Jis lyžtelėjo sukepusias lūpas ir brūkštelėjo ranka per plaukus, nublokšdamas atgal nepaklusnią sruogą.– O kokia tai mįslė?

Chašdrachras padeklamavo štai ką:

Man kelią ateiti parodys sidabro varpeliai,
Ir dieną užpildys devyniskart devynios dailios mergelės,
Ir dings iš akių visi kalnų ežerai,
Ir riaumos naktyje baisūs tigro nasrai.

Prezidentas įsmeigė mąslų žvilgsnį į aukštas olos lubas.

– Hmmm... Sakot, sidabro varpeliai, taip? Ir tigro nasrai?– jis bejėgiškai papurtė galvą.– Kažkokie kliedesiai, tikrų tikriausia nesąmonė. Aš pasiduodu.

– Visai nenuostabu,– tarė Chašdrachras.– Ir nė kiek nekeista.

Holjardas padėjo įsiropšti į elektromobilį šachui, kuris po tokio stipraus sukrėtimo atrodė visai susenęs ir sugniužęs. Tik vėliau, važiuojant lifto link, jis kiek atkuto ir niekinamai perkreipęs lūpas atsainiai ėmė dairytis į abipus kelio kriošinčią elektroniką.

– *Baku*!– burbtelėjo jis.

– Man dar negirdėtas žodis,– kreipėsi Holjardas į Chašdrachrą, jausdamas nuoširdžią simpatiją mažajam vertėjui, kuris taip šauniai užbraukė nosį tam Džonatanui Linui.– Ką reiškia *baku*?

– Mažos figūrėlės, kurias iš šiaudų ir purvo šacho šalyje darydavo surasiai, maža netikėlių gentis.

– Nejau visa tai jam panašu į purvo ir šiaudų minklę?– nustebo Holjardas.

– Manau, jis tai pasakė platesne prasme, turėdamas omeny netikrus dievus ar panašiai.

– Hmmm,– tarė Holjardas.– Na, o ką dabar veikia tie surasiai?

– Jie visi išmirė aną pavasarį. Nuo choleros,– atsakė Chašdrachras ir po akimirkos pridūrė:– Suprantama.

Jis truktelėjo pečiais, tarytum parodydamas, jog nieko kito iš tokių nususėlių ir nevertėjo tikėtis.

– *Baku*.

Ir tiek.

DVYLIKTAS SKYRIUS

ALBANIO pakrašty stovėjęs Kronerio namas buvo karalienės Viktorijos laikų stiliaus kotedžas, puikiai restauruotas ir rūpestingai prižiūrimas iki pat senoviškų vėtrinės raižinių ir metalinių smaigų, kyšančių išilgai kraigo. Nors šiaip karštas naudos ir rentabilumo šalininkas, Kroneris vis dėlto nepanoro keltis į grakštų, šiltu vandeniu plaunamą metalo ir stiklo gulbiną, kokiuose gyveno daugelis inžinierių bei valdytojų. Kroneris niekad niekam neaiškino, kodėl pirko kaip tik šitą, o ne kokį nors kitą namą, nebent tik retsykiais užsimindavo, kad jam patinka, kai daug kambarių, tačiau kotedžas taip tiko jam, kad tas anachronizmas aplinkiniams nė neužkliūdavo.

Portretistas pajuto šio pasirinkimo svarbą ir išreiškė ją kurdamas Kronerio portretą. Tas dailininkas tapė visų rajono valdytojų portretus. Paprastai jis dirbdavo žiūrėdamas į nuotrauką, nes valdytojai būdavo, bent kaip jie patys tvirtino, pernelyg užsiėmę, kad galėtų pozuoti. Jis pavaizdavo Kronerį sunkaus aksomo klosčių fone, sėdintį raudono pliušo kėdėje ir ranką padėjusį taip, kad būtų aiškiai matyti masyvus vestuvinis žiedas.

Namas, kuriame jis gyveno, tarsi sakyte sakė: Kroneris teisus manydamas, jog tikrosios vertybės nekinta. Kas sykį jau buvo tiesa, tas liks tiesa per amžius. Be to, tiesų nedaug, ir visos jos labai paprastos. Jei jas žinai – nieko kito nereikia norint teisingai bet kokiais laikais išspręsti kokią nori problemą.

– Prašom, prašom,– švelniai sugrumėjo sodriu ir žemu balsu Kroneris, pats atėjęs atidaryti durų. Namuose viską gaubė jo skleidžiama santūri jėga ir kalnų ramybė. Jo elgesyje neliko nė krislo oficialumo, kaip ir visada, kai jis savo dviem eilėmis susegamą švarką pakeisdavo naminiu vienaeiliu – šviesėlesnio atspalvio ir su odiniais lopais ant alkūnių. Svečiams Kroneris mėgo aiškinti, esą žmona jam tą švarką padovanojusi prieš daugelį metų, bet jis tiktai neseniai išdrįsęs jį apsivilkti.

– Kaskart, kai pamatau jūsų namą, vis labiau jį įsimyliu,– sučiulbo Anita.

– Geriausia būtų pasakyti tai Dženisei.

Kroneris turėjo omeny savo žmoną, kuri dabar maloniai šypsojosi jiems iš svetainės. Tai buvo siaubingai nutukusi visokių nuvalkiotų tiesų, priežodžių, patarlių ir proginių pamokslėlių talpykla, kiek jaunesnių inžinierių bei valdytojų meiliai vadinama Mamute.

Ūmai Polas prisiminė, kad Mamutė, beje, niekuomet nemėgo to nenaudėlio Finerčio, kuris nė karto nesikreipė į ją "Mamute" ir neišpažino jai savo nuodėmių. Kartą, kai ji bandė jį įkalbėti atsiverti ir šitaip palengvinti savo sielą, jis gana nemandagiai atkirto, kad džiaugiasi kadaise išnešęs kudašių nuo vienos močios. O Polas, priešingai, jai net labai patiko, nes jaunas būdamas kartkartėmis išsipasakodavo savo bėdas. Žinoma, dabar jis nė už ką to nebedarytų, tačiau anų laikų jo atida ir paklusnumas versdavo ponią Kroner manyti, jog Polas nesiguodžia ne dėl jausmų atšalimo, o paprasčiausiai, kad nebeturi dėl ko guostis.

– Sveika, Mamute!– pasisveikino Polas.

– Sveika, Mamute!– neatsiliko ir Anita.

– Na, vaikai, galėsite palikti čia visus savo rūpesčius ir rūpestėlius,– kaip visada atsakė ponia Kroner.– Taigi klokite viską iš eilės.

– O! Mes persitvarkėme virtuvę,– pradėjo Anita.

Mamutė, net suvirpusi iš smalsumo, pareikalavo kuo smulkiausios ataskaitos. Kroneris, palenkęs savo didžiulę galvą, kurį laiką tarytum kuo įdėmiausiai klausėsi linksmo damų čiauškėjimo. Bet greičiausiai jis, kaip spėjo Polas, kantriai skaičiavo sekundes, kada bus galima nenusižengiant padorumui pagal šių namų paprotį galų gale palikti moteris vienas.

Vos tik Anita stabtelėjo atsikvėpti, Kroneris pakilo ir, apdovanojęs visus savo kerinčia šypsena, pasiūlė Polui eiti į jo kabinetą pasižiūrėti ginklų. Tai irgi buvo sena šeimos tradicija – vyrai visuomet būdavo kviečiami aplankyti Kronerio šautuvų kolekcijos. Prieš daugelį metų Anita per pirmąją savo viešnagę pas Kronerius padarė klaidą pareiškusi, kad irgi domisi ginklais. Kroneris į tai labai mandagiai atsakė, kad jo ginklai ne tos rūšies, kuri galėtų patikti moterims.

Mamutė kiekvieną sykį kartodavo vis tuos pačius žodžius:

– Ak jau tie šautuvai! Kaip aš jų neapkenčiu! Negaliu suprasti, koks malonumas žudyti mielus mažus žvėrelius!

Teisybę pasakius, Kroneris niekuomet nešaudydavo iš savo ginklų. Jam pakako vien juos turėti ir retsykiais palaikyti rankose. Be to, jie padėdavo jam sukurti tam tikrą vyriško solidarumo atmosferą, kai reikėdavo pasišnekėti akis į akį su kuriuo nors iš pavaldinių. Tokiais atvejais jis pranešdavo apie atleidimą iš darbo, paaukštinimą arba pažeminimą pareigose, pagirdavo arba perspėdavo lyg tarp kitko, šveisdamas šautuvo vamzdį.

Polas žengė paskui šeimininką į tamsiu medžiu išmuštą kabinetą ir palaukė, kol jis išsirinks vieną iš ginklų, kuriais buvo nukabinėta visa siena. Kroneris brūkštelėjo smiliumi per šautuvų

eilę tarsi per statinių tvorą. Jo pavaldiniai dažnai svarstydavo, ar galima spręsti apie tolesnę pokalbio eigą iš to, kokį šautuvą jis pasirenka. Ilgai buvo manoma, kad graižtviniai reiškia geras naujienas, o šratiniai – blogas. Tačiau laikui bėgant ši versija pasirodė esanti neteisinga.

Pagaliau Kroneris išsirinko dešimtojo kalibro medžioklinį šautuvą, atlaužė vamzdį ir žvilgtelėjo pro jį pasisukęs į lango šviesą.

– Nesiryžčiau pykštelėti iš jo šiuolaikiniu šoviniu,– rimtai tarė Kroneris.– Vamzdis ne visai tiesus – tuojau pat išlakstytų į skutelius. Bet žiūrėk, Polai, kaip puikiai jis inkrustuotas!

– Tikrai nuostabus darbas. Neįkainojamas.

– Jį gamindamas meistras sugaišo ne mažiau kaip porą metų. Laiko tuomet niekas nebrangindavo. Pramonei plėstis tai buvo beviltiškas metas, Polai.

– Taip, žinoma.

Kroneris išsirinko grūstuvą ir pasidėjo ant stalo indelį alyvos, tepalo ir keletą minkštų skudurų.

– Šiuos daikčiukus reikia nuolat prižiūrėti, kitaip jie...– Kroneris spragtelėjo pirštais ir pamirkęs skudurėlį alyvoje apvyniojo juo grūstuvo galą.– Ypač kai toks klimatas.

– Taip, žinoma,– tarė Polas ketindamas užsirūkyti, tačiau prisiminė Anitos perspėjimą.

Kroneris įspraudė grūstuvą į vamzdį ir stumtelėjo jį žemyn.

– Beje, kur dabar Edas Finertis?

– Neįsivaizduoju.

– Jo ieško policija.

– Tikrai?

Net nežvilgtelėdamas Polo pusėn, Kroneris susikaupęs šiūravo grūstuvu ginklo vamzdį.

– Taigi kad tikrų tikriausiai. Jis dabar niekur nedirba, todėl turėjo užsiregistruoti policijoje, bet to nepadarė.

– Paskutinįsyk mačiau jį vakar vakare Sodžiuje.

– Žinau. Maniau, jis tau bus sakęs, ką ketina veikti toliau.

Kroneris turėjo įprotį nuduoti, neva jam seniai žinoma tai, ką pasakei ką tik. Polas galėjo lažintis, kad iš tikrųjų senis apie vakar vakarą nežino ničnieko.

– Neturiu nė mažiausio supratimo.– Polas nenorėjo niekam pakenkti. Tegu policija pati iššniukštinėja, kad Finertis apsistojo pas Lašerį, jei tik jai, žinoma, pavyks.

– Hmmm... Matai tą dėmelę?– Kroneris atkišo vamzdį ir, laikydamas vos keleto colių atstumu nuo Polo veido, parodė nedidelį tamsuliuką jame.– Štai kas atsitinka vamzdžiui, jei bent

mėnesį palieki be priežiūros! Rūdys! Jos ima rastis kaip grybai po lietaus.

– Taip, žinoma.

– Polai, daugiau juo negalima pasitikėti. Jis šiek tiek susipyko su protu, todėl neverta kompromituoti savęs draugyste su tokiu žmogumi, ar ne?

– Taip, žinoma.

Skuduro kampeliu Kroneris uoliai brūžavo rūdžių dėmelę vamzdyje.

– Maniau, tu šitą ir pats suprasi, todėl be galo nustebau, kai leidai jam šlaistytis po gamyklą be palydovo.

Polas paraudo, bet neištarė nė žodžio.

– Arba kai atidavei jam savo pistoletą. Juk žinojai, kad jis nebeturi leidimo laikyti ginklą. Vis dėlto man buvo pranešta, jog upėje rastas tavo pistoletas su jo pirštų atspaudais.

Polas dar nespėjo kaip reikiant surikiuoti ūmai pakrikusių savo minčių, o Kroneris jau raminamai tapšnojo jam per kelį, nušvitęs geraširdiška ir miela Kalėdų Senio šypsena.

– Esu taip tvirtai įsitikinęs, jog turėjai svarbių priežasčių, kad gali man nieko neaiškinti. Labai tikiu tavim, mano berniuk. Nenorėčiau išgirsti, kad esi įsipainiojęs į kokią nors nemalonią istoriją. Dabar, kai tavo tėvo nebėra, jaučiu pareigą pasirūpinti tavim.

– Labai gražu iš jūsų pusės.

Pasisukęs nugara į Polą, Kroneris uždarė spyną ir ėmė taikytis į įsivaizduojamą paukštį, neva pakilusį iš už rašomojo stalo.

– Pykšt! – Kroneris išmetė iš spynos įsivaizduojamą gilzę. – Dabar labai pavojingi laikai. Daug pavojingesni, negu atrodo iš pirmo žvilgsnio. Pokšt! Bet tuo pačiu metu juos būtų galima pavadinti kone aukso amžiumi, ar ne taip, Polai?

Polas pritardamas linktelėjo.

Kroneris atsisukęs įdėmiai pažvelgė į jį.

– Aš pasakiau: ar ne tiesa, kad mūsų laikai – tai aukso amžius, Polai?

– Taip, žinoma. Aš linktelėjau.

– Tra ta ta, – šūktelėjo Kroneris, šį kartą, ko gero, įsivaizduodamas dirbtinį taikinį. – Tra ta ta ta ta! Abejojančių, pasaulio pabaigos pranašautojų ir kitokių pažangos stabdytojų būdavo visais laikais.

– Taip, žinoma. O dėl Finerčio ir tos istorijos su pistoletu, tai aš...

– Tai jau praeitis, pernykštis sniegas. Užmirškime, – nekantriai pertraukė Polą Kroneris. – Ir nėra ko apie tai daugiau kalbėti. Aš tik norėjau įspėti, kad įdėmiau apsidairytum – kokia padėtis

yra iš tikrųjų. Juk iš tiesų žmonija žvaliai ir drąsiai žengia pirmyn, visai nepaisydama tų, kurie bando ją atkalbinėti.

– Taip, žinoma.

– Pykšt! Mat kai kurie bando nuvertinti mūsų darbą, darbą tokių kaip tavo tėvas, vadindami jį niekalu, akių dūmimu ir veltkleidyste. Bet jie neteisūs, oi neteisūs, Polai! Tai didis darbas!

Polas palinko į priekį ir net pakilo iš vietos, vildamasis išgirsti, kokia gi to darbo didybė, nes pastaruoju metu jį dažnai apimdavo jausmas, kad kiti sistemoje mato kažką tokio, ko jis visiškai nepastebi. Galbūt tai buvo kaip tik tai, ko jam visada trūko – visa apimančio veiklos įkarščio, kuriuo per kraštus tryško jo tėvas.

– Ne, tai daugiau nei niekalas ar koks akių dūmimas, Polai, sakau tau!

– Taip, žinoma.

– Tai jėga, tikėjimas ir ryžtas. Mes pašaukti atverti vartus priešakinėms žmonijos civilizacijos gretoms. Tai kaip tik inžinierių ir valdytojų darbas. Ir nėra pasaulyje aukštesnio pašaukimo.

Nusivylęs Polas vėl nugrimzdo į fotelį.

Kroneris apvyniojo grūstuvo galą nauju skuduru ir vėl ėmėsi šiūruoti šautuvo vamzdį.

– Vieta Pitsburge vis dar laisva ir į ją iš esmės tėra vos du kandidatai.

Keisčiausia tai, kad Kroneris šnekėjo viską taip, kaip buvo numačiusi Anita. Polas pamėgino prisiminti, ką, jos nuomone, į Kronerio žodžius turėtų atsakyti jis. Bet prisiminė tik tiek, kad neleido jai ištarti nė žodžio ir neperskaitė raštu surašytų jos patarimų.

– Tai puiki galimybė teikti visuomenei realią naudą,– tarė jis vildamasis, kad Anita bus siūliusi pasakyti maždaug tokius žodžius.

Polas pajuto palengvėjimą, galėdamas pasinaudoti Anitos mintimis ir šitaip pergudrauti visišką savo paties abejingumą. Juk jam siūlo vietą Pitsburge, vadinasi, kartu ir nepalyginamai daugiau pinigų, o kadangi jis atsidurs taip aukštai tokiame amžiuje, kai didžioji dalis gyvenimo dar prieš akis, tai, ko gero, ir galimybę pasiekti pačią viršūnę. Akimirka, kai ši dar viena nepaprastai sėkmingos jo lemties dovana pasirodė esanti jau čia pat, buvo jam stebėtinai maloni. Polas seniai numanė ją ateisiant. Kroneris irgi to paties troško ir dažnai kone žadėdavo jam šį postą, žinoma, niekuomet neužmiršdamas paminėti jo tėvo. Kiekvienąsyk, kai Polas gaudavo vis aukštesnę tarnybą, kaip kad štai šiandien, aplinkiniai, matyt, iš inercijos, atlikdavo senovines, tolydžio vis nykstančias stebėjimosi, aikčiojimų ir sveikinimų apeigas, tarytum Polas, kaip

ir jo protėviai, šitiek pasiekęs būtų vien savo atkaklumu, gabumais bei Dievo valia ar per šėtono neapsižiūrėjimą.

– Labai sunku nuspręsti, Polai, kurį iš judviejų pasirinkti – tave ar Fredą Gartą.

Gartas buvo daug vyresnis už Polą, beveik Kronerio amžiaus, ir šiuo metu valdė Bufalo gamyklas.

– Teisybę pasakius, Gartas stokoja techninės vaizduotės, kurią turi tu, Polai. Valdytojas jis labai gabus, nieko neprikiši, bet jei ne mūsų nuolatinis raginimas, Bufalo gamyklos tebebūtų lygiai tokios pat kaip ir prieš penkerius metus, kai jis tenai atėjo. Antra vertus, jis tvirtas ir patikimas, Polai, ir niekada nekilo abejonių, ar tai tikrai mūsų žmogus, ar progreso ir sistemos interesus laiko aukštesniais nei savo asmeninius.

– Taip, Gartas puikus darbuotojas.

Gartas išties toksai buvo: doras, nepaperkamas ir visa širdimi atsidavęs tarnybai. Jis net, ko gero, turėjo susikūręs antropomorfinį korporacijos įvaizdį, tarytum tai būtų gyvas asmuo, ir jautė jam lygiai tokius jausmus, kokius paprastai jaučia įsimylėjėliai. Polo nuomone, būtų buvę visai ne pro šalį šią jo ypatybę pagvildenti seksologams. Jisai prisiminė, kad toks reiškinys, kai asmuo jaučia seksualinį potraukį abstrakcijai, anaiptol nenaujas – užtenka prisiminti simbolines seserų vienuolių jungtuves su Kristumi. Šiaip ar taip, Polas turėjo laimę stebėti Gartą įvairiose tos jo meilės raidos tarpsniuose – nuo pat tų laikų, kai per maniakiško entuziazmo priepuolius jis iš nekantrumo prarasdavo apetitą, iki tada, kai apimtas verksmingo sentimentalumo ašarodavo, prisiminęs švelnų jaudulį pačioje ryšio pradžioje. Trumpai tariant, Gartas perėjo visus amžinos dilemos "myli–nemyli" kančių kelius. Vykdyti nurodymus iš aukščiau Polui buvo nemaloni būtinybė, o Gartui – tas pat, kaip proga įtikti savo išrinktajai.

– Man būtų visai malonu matyti Gartą tame poste.

– O man būtų daug maloniau matyti tame poste tave, Polai.– Kroneris tuos žodžius pasakė taip, kad būtų aišku, jog Gartą paminėjo tik dėl akių.– Tu gausiai gamtos apdovanotas ir gabumais, ir dvasingumu, ir vaizduote...

– Nuoširdžiai dėkui, pone.

– Leisk man pabaigti. Taigi viskas, ir gabumai, ir dvasingumas, ir vaizduotė. Bet, matyt, galiu gerokai apsirikti, prie šių dorybių paminėjęs ir lojalumą.

– Lojalumą?

Kroneris padėjo į šalį šautuvą ir prisislinko su visu krėslu arčiau Polo, veidas prie veido. Jis padėjo stambias savo plaštakas Polui ant kelių ir suraukė didžiulius ir vešlius antakius. Visa tai

buvo panašu į hipnozės seansą, kuriame Polui buvo skirta tapti hipnotizuojamuoju. Ir vėl, kaip andai klube, kai Kroneris jo rankas suėmė savosiomis, Polas pajuto iš senio sklindančią nepalaužiamą jėgą ir valią.

– Norėčiau, kad išsakytum man, kas susikaupė tavo sieloje, sūneli!

Kronerio rankos dar stipriau suspaudė Polo kelius. Polas pasijuto nejaukiai ir stengėsi nugalėti vis stiprėjantį norą imti ir atverti širdį tam švelniam, dosniam ir išmintingam tėvui. Tačiau jo pasipriešinimas vis silpo, ir netrukus Polas prabilo.

Dar prieš savaitę buvęs gana miglotas ir neapibrėžtas jo nerimas dabar įgijo gana aiškius bruožus: jiems tarsi liejiniui formą suteikė kito žmogaus įsitikinimai. Polas kalbėjo lygiai tą patį, ką ir Lašeris aną vakarą: apie dvasinių vertybių badą aname upės krante, apie revoliucijos grėsmę, apie pačią hierarchiją, kuri daugelio gyvenimą padarė panašų į klaikų sapną. Tik jo žodžiai skambėjo ne kaip kaltinimas, o kaip prašymas juos paneigti.

Kronerio rankos vis dar gulėjo padėtos ant Polo kelių, o galva sviro vis žemiau ir žemiau.

Kai Polas baigė kalbėti, Kroneris atsistojo ir atsukęs jam nugarą sužiuro pro langą.

Apžavai dar nebuvo spėję išsisklaidyti, ir Polas, viltingai žvelgdamas į plačią nugarą, laukė išminties apsireiškimo.

Ūmai Kroneris atsisuko.

– Vadinas, tu prieš mus.

– Visai nenorėjau to pasakyti. Paprasčiausiai yra tokių klausimų, kuriuos būtina spręsti nedelsiant.

– Laikykis savo kranto, Polai! Tavo amatas – valdyti ir tobulinti gamybą. Aš nežinau atsakymų į Lašerio klausimus. Tik galvą guldau, kad klausinėti yra daug lengviau negu atsakyti. Atmink, keblumų ir galvosūkių buvo ir bus visada, kaip ir tokių lašerių, pasirengusių reikia ar nereikia drumsti vandenį.

– Jūs žinote apie Lašerį?– Polas kalbėdamas nėsyk nebuvo paminėjęs to vardo.

– Taip. Ir gana seniai. O jei jau išėjo tokia kalba – žinau net apie ką šnekučiavotės su juo ir Finerčiu praėjusį vakarą.

Kronerio veidas tapo liūdnas.

– Kaip pramonės saugumo valdybos tarnautojas, atsakingas už visą rajoną, privalau žinoti labai daug ką, Polai. Ir būna kartais, kaip va dabar, kad, dievaži, pageidaučiau žinoti kuo mažiau.

– Gal tai daro aiškesnį Pitsburgo klausimą?

– Vis dėlto aš nesiliauju manyti, kad tu labiausiai tinki tai tarnybai, todėl apsimesiu, jog nė girdėt negirdėjau, ką tu veikei

vakar vakare ir ką porinai ką tik, nes galvą dedu, jog tai ne tavo paties jausmai ir mintys.

Polas apstulbo. Keistai įsigeidus likimui, jis vis dėlto bus paskirtas į tą tarnybą, nors atėjo čionai spiriamas migloto ketinimo įrodyti esąs jai visai netinkamas.

– Taigi tokie popieriai, Polai. Dabar viskas priklausys tik nuo tavęs.

– Manau, jog dar galėčiau pasispausti.

– Bijau, kad tai ne taip paprasta, kaip atrodo. Per neįtikimai trumpą laiką tu sugebėjai pateikti galybę medžiagos jau gana apkūniai savo asmens bylai policijoje: pistoletas, leidimas Finerčiui be priežiūros bastytis po gamyklą, niekam tikęs elgesys vakar vakare – būtina visa tai logiškai ir įtikinamai paaiškinti štabui. Juk už tokius pokštus galėjai atsidurti už grotų.

Polas nervingai susijuokė.

– Man reikia, kad galėčiau pasakyti, esą tu darei visa tai mano nurodymu, tai yra vykdydamas saugumo tarnybos užduotį. Ir reikia, jog tai būtų ne visai melas.

– Suprantu,– tarė Polas, nors nesuprato ničnieko.

– Manau, tu neimsi neigti, kad abu – ir Lašeris, ir Finertis yra pavojingi žmogynai, potencialūs maištininkai, kuriuos reikia laikyti ten, kur jie negalėtų padaryti visuomenei jokios žalos?

Kroneris vėl pasiėmė dvivamzdį ir raukydamasis pradėjo dantų šepetėliu šveisti jo spyną.

– Taigi aš,– tarė jis kiek patylėjęs,– pageidaučiau, jog tu paliudytum, esą jiedu mėginę įtraukti tave į sąmokslą, norėdami sužlugdyti Ailiumo gamyklų darbą.

Tuo metu atsilapojo durys ir kambarin plačiai šypsodamasis įlėkė Baeris.

– Sveikinu, mano berniuk, sveikinu. Puiku, šaunu, nuostabu, žavinga!

– Su kuo sveikinate?

– Su Pitsburgu, mielasis, su Pitsburgu.

– Tai dar nėra galutinai nuspręsta,– tarė Kroneris.

– Betgi jūs pasakėte vakar...

– Nuo vakardienos kai kas pasikeitė.– Kroneris mirktelėjo Polui.– Nors nieko rimto, tiesa, Polai? Maža pataisėlė.

– Ak... o... taip, suprantama... pataisėlė, pataisėlė, taip, žinoma, maža pataisėlė.

Polas jautėsi sukrėstas ir siaubingai sutrikęs dėl to, kas čia dabar ką tik įvyko, ir iš paskutiniųjų stengėsi tą savo sutrikimą paslėpti, tad graudžiai nusišypsojo per prievartą. Jam toptelėjo, kad net ir tas Baerio įsiveržimas, ko gero, suplanuotas iš anksto.

– Matote, Polui iškilo keletas klausimų,– tarė Kroneris.

– Klausimų? Kokių klausimų, mano berniuk?

– Jis norėtų sužinoti, ar vardan progreso mes nedarome ko nors negero.

Baeris klestelėjo tiesiai ant rašomojo stalo ir ėmė pirštais pešioti siūlelius iš telefono laido. Jis labai susikaupęs mąstė. Iš jo veido galėjai spręsti, kad toks klausimas anksčiau jam nebuvo nėsyk į galvą atėjęs, todėl dabar, kai tai pagaliau atsitiko, jis dorai ir sąžiningai stengėsi sučiuopti jo esmę.

– Sakote, ar progresas kartais nėra blogis? Hm, geras klausimas.– Galop jis atplėšė žvilgsnį nuo neramių savo rankų.– Nežinau, nežinau... Visai gali būti, kad progresas nebūtinai gėris, ką?

Kroneris nustebęs nudelbė jį žvilgsniu.

– Klausyk, juk tu pats kuo puikiausiai žinai, kad istorija jau tūkstančius kartų atsakė į šį klausimą.

– Atsakė! Manai, taip sau ėmė ir atsakė? O aš, žinote, jos vietoj nesiryžčiau. Išeitų, ponia istorija jau tūkstančius kartų bus davusi teisingą atsakymą, ar ne? Na ką gi, gerai, puiku, net labai nuostabu. Beje, vieną dalyką aš įsidėmėjau gana gerai: arba turi elgtis taip, kaip ta dama pageidauja, arba, kaip sakoma, rankas aukštyn. O šiaip nežinau, mano berniuk, tikrai nežinau. Ko gero, privalėčiau žinoti, bet, dievaži, atvirai tariant, neturiu jokio supratimo. Tiesiog dirbu savo darbą, ir tiek. O galbūt tai, ką aš darau, ir nėra teisinga. Kas žino?

Šį kartą Kroneris atrodė kaip nesavas.

– Ar ne laikas būtų atsigaivinti?– apsimestinai žvaliai tarė jis.

– Manau, kad pats laikas,– apsidžiaugė Polas.

Kroneris sukikeno.

– Na va, ir gerai. Ar ne per daug tau kliuvo?

– Ne, galima kentėti.

– Na, nieko, nieko, mano berniuk! Nenusimink taip smarkiai.

Kai Baeris, Polas ir Kroneris grįžo svetainėn, Mamutė kaip tik liūdnu balsu aiškino Anitai, kad po šia saule, deja, visokių žmonių esama.

– Tiesiog norėjau pasidomėti, ar visi supranta, kad jis, kaip sakoma, pats save pasikvietė į svečius,– tarė Anita.– Ir mes, Mama, buvome bejėgiai ką nors padaryti.

Kroneris pasitrynė rankas.

– Ar priimsite mus į savo draugiją?

– Tai smagu, tai smagu, tiesiog puikumėlis,– sumurmėjo Baeris.

– Na, vyrai, ar gerai praleidote laiką su tais savo nelemtais šautuvais?– paklausė Mama suraukusi nosį.

– Nuostabiai, Mamute, tiesiog nuostabiai,– atsakė Polas.

Anita sugavo Polo žvilgsnį ir klausiamai pakėlė antakius.

Polas nežymiai linktelėjo.

Anita nusišypsojo ir atsilošė fotelyje – pavargusi ir be galo patenkinta.

Mama išdalijo visiems stikliukus su portveinu, o Kroneris ėmė kuistis prie plokštelių.

– Kur ji?

– Še tau, kad nori! Ten, kur ir visada – ant patefono,– atsiliepė Mama.

– Ak, štai jinai. Maniau, gal kas klausėsi kokios kitos muzikos.

– Ne. Niekas nebuvo net artyn priėjęs nuo vakar vakaro.

Kroneris laikė adatą virš besisukančios plokštelės.

– Paleisiu ją tau, Polai. Kai pasiteiravau, ar priims moterys mus į savo draugiją, turėjau omeny daugiau štai ką, o ne vyną. Pamatysi – tai tikras sielos penas! Jis padeda man atsikratyti slogios nuotaikos daug geriau nei bet kas kitas.

– Padovanojau jam tą plokštelę praėjusį mėnesį. Nėkart nemačiau, kad kas nors būtų jį labiau pradžiuginęs,– pasakė Mama.

Po tų žodžių Kroneris nuleido adatą, tekinas nuskubėjo atgal į savo fotelį ir greit į jį atsisėdęs užmerkė akis dar prieš pasigirstant muzikai.

Garso reguliatorius buvo atsuktas iki pat galo ir reproduktorius driokstelėjo visu garsu kaip perkūnas iš giedro dangaus:

Oooooo, duokit man vyrų bebaimių, narsių,
Kurie tai, kas šventa, apgintų!..

Polas neramiai apsižvalgė, Kroneris trepsėjo į taktą, kilnodamas paeiliui čia vieną, čia kitą koją ir tuo pačiu metu kraipė galvą čia į vieną, čia į kitą pusę. Mamutė ir Baeris irgi sutartinai linksėjo išvien su Kroneriu, o Anita, dievulėliau brangus, ji stengėsi uoliau už visus!

Polas atsiduso ir nejučia pats ėmė ritmingai trūkčioti galvą.

Pečius suremsim glausčiau, pirmyn, į priekį, narsiau,
Tik šitaip mūs jėgos didėja! Ooooooo!

TRYLIKTAS SKYRIUS

GULĖDAMAS lovoje po bebaimių narsuolių vakaronės Kronerio namuose, daktaras Polas Proteusas, gana aukštai užkopusio ir pinigingo žmogaus sūnus, pats irgi ne koks vargeta ir bet kada galintis dar labiau pralobti, kankinosi skaičiuodamas, kiekgi jis visko turi. Ir suskaičiavo, kad turi visko lygiai tiek, kad galėtų leisti sau prabangą būti padoriu žmogumi. Žodžiu, jis kainavo apie tris ketvirčius milijono dolerių ir galėjo daugiau nebedirbti nė vienos valandėlės iki pat savo dienų galo.

Pagaliau miglotas jo nepasitenkinimas gyvenimu įgijo konkretų pavidalą – virto reakcija į įžeidimą. Kaip tik šitaip žmonės visais laikais vadindavo tai, kas andai su juo atsitiko. Juk jam buvo pasiūlyta tapti informatoriumi ir šnipinėti savo bičiulį Edą Finertį. Tai aiškus išpuolis prieš jo orumą ir bet kokį padorumą apskritai. Polas jį sutiko su tam tikru palengvėjimu, panašiai kaip po dešimtmečius trukusios prieškario įtampos buvo sutikti pirmieji karo šūviai.

Dabar jis galėjo ramia sąžine pasiųsti visus po velnių.

Anita miegojo, maloniai ir saldžiai nuvargusi ne tiek nuo Polo glamonių, kiek nuo patirto socialinio orgazmo, pagaliau atėjusio po daugelį metų trukusio meilės žaidimo su visuomene, kuri, dorai pamaloninta, štai ėmė ir pasiūlė jai Pitsburgą.

Pakeliui iš Albanio į namus ji pasakė ugningą prakalbą – tokią, kokią jos vietoje būtų išrėžęs pats Šeferdas. Ji apžvelgė Polo karjerą nuo pat jų vestuvių dienos, ir Polas apstulbo patyręs, kad jo kelias, pasirodo, nuklotas priešų lavonais – varganais palaikais tų nelaimėlių, kurie mėgino jį pranokti, bet buvo sutraiškyti, sutrypti ir nušluoti nuo žemės paviršiaus.

Polo varžovų skerdynes Anita nupiešė taip gyvai ir įtikinamai, kad jis turėjo akimirką atsiplėšti nuo savo minčių ir gerai pamąstyti, ar visame tame, ką ji taip karštai čia dėsto, nėra nors mažiausios dalelytės tiesos. Jis perkratė atmintyje visus skalpus, kuriuos ji vardijo vieną po kito, ir su palengvėjimu susigaudė, kad žmonės, anot jos, varžęsi su juo dėl postų, visi ligi vieno gyvi ir sveiki, jiems kuo puikiausiai klojasi ir, ačiū Dievui, negresia nei finansinės, nei dvasinės katastrofos. Tačiau Anitai jie tebuvo apgailėtini lavonai, plėnys ir mirėsiai, pribaigti negailestingu šūviu tiesiai į kaktą ir visiems laikams nublokšti į istorijos šiukšlyną.

Polas nepasakė Anitai apie sąlygas, kuriomis jis gauna Pitsburgą, ir nė žodeliu neprasitarė, jog visai neketina nei spinduliuoti iš laimės ir pasididžiavimo, nei išvis užimti šio garbingo posto. Todėl dabar, gulėdamas šalia, Polas patyliukais džiūgavo sugebėjęs neprarasti savitvardos ir pirmąsyk gyvenime taip sėkmingai griebtis gudrybės. Jis nusprendė nieko nesakysiąs Anitai tol, kol ji nebus tam kaip reikiant paruošta. Pamažu, labai švelniai jis įdiegs jai naują vertybių sistemą, pripratins prie naujo gyvenimo ir tik tada mes tarnybą. Kitaip nuo minties, kad ji niekam verto žmogaus žmona, ją neišvengiamai ištiks baisus šokas, kurio padariniai gali būti tragiški. Juk jos ryšio su pasauliu pagrindas buvo jos vyro visuomeninė padėtis, kurios netekusi ji arba prarastų sąlytį su pasauliu, arba dar blogiau – paliktų Polą.

Žinoma, Polas nenorėjo nei vieno, nei kito. Likimas padovanojo jam Anitą kaip mylimąją, ir jis visomis išgalėmis stengėsi ją mylėti. Jis gerai žinojo, kad tas tariamas jos karingumas ir pasipūtimas viso labo tėra polinkis į patetiką.

Be abejo, ji buvo jam daug didesnis narsos bei tvirtybės šaltinis, negu jis norėjo tai pripažinti. O ir sekso prasme ji buvo apdovanota retais gabumais, kurie teikė Polui marias nė su kuo nepalyginamo džiaugsmo.

Be to, pedantiškas jos rūpinimasis visokiomis smulkmenomis darė įmanomą jo paties išsiblaškymą bei ironišką ir kartais net cinišką požiūrį į gyvenimą.

Žodžiu, Anita jam buvo viskas.

Neaiški baimė stingdančiu šalčiu sukaustė jam krūtinę ir nuvarė šalin visus miegus kaip tik tada, kai jam labiausiai rūpėjo kuo greičiau užmigti. Polui toptelėjo, kad ir jam pačiam toks žingsnis būtų nemenkas sukrėtimas. Į jį akimirką tarytum dvelktelėjo nebūties tuštuma, lyg jis būtų nusprendęs ilgiau nebegyventi. Ūmai suvokęs, kad ir jis, kaip Anita, vertas šio to daugiau negu jo dabartinė padėtis, Polas apglėbė rankomis miegančią žmoną ir padėjo galvą ant krūtinės savo būsimajai nelaimės draugei.

– Mmmm...– sumurmėjo Anita.– Mmmmm?..

– Anita...

– Mmmmm?..

– Anita, aš myliu tave.

Jį apėmė noras tučtuojau jai viską papasakoti, sujungti jos dvasią su savąja. Bet vos tik jis kilstelėjo galvą nuo svaiginamai šilto ir kvapaus jo kūno, į veidą pūstelėjo nuo Adirondako dulpsčiantis vėsus vėjelis, ir Polui vėl grįžo trumpam jį palikusi išmintis. Daugiau jis nepasakė Anitai nė žodžio.

– Ir aš myliu tave, Polai,– sumurmėjo jinai.

KETURIOLIKTAS SKYRIUS

TAIGI daktaras Polas Proteusas nuo šiol turėjo savo paslaptį. Kaip tik dėl to didžiąją laiko dalį jo nuotaika būdavo pakili. Labiausiai jis džiūgaudavo bendraudamas su bendradarbiais: kiekvieną pašnekesį ar darbą pradėdavo ir užbaigdavo vis ta pačia mintimi: "Eikit jūs visi velniop!"

Velniop galėjo ristis visiškai viskas ir visi aliai vieno. Šis giliai širdyje slypintis abejingumas pasaulį jo akyse darė panašų į sceną. Kaip tik toje scenoje, laukdamas, kol jiedu su Anita galutinai pribręs mesti tarnybą ir pradėti naują gyvenimą, Polas ir toliau vaidino Ailiumo gamyklų valdytojo vaidmenį. Išoriškai, kaip tarnautojas, jis nė kiek nepasikeitė, tačiau širdyje šaipydamasis parodijavo menkesnes, labiau priklausomas sielas, kurios labai rimtai vertino šias pareigas.

Anksčiau jis niekad per daug nesižavėjo grožine literatūra, o dabar pamėgo romanus, kurių herojus patiria audringus nuotykius laukinėje gamtoje ir išlieka gyvas, pasikliaudamas vien savo paties nuovoka, miklumu ir fizine jėga. Žodžiu, jis vieną po kitos rijo istorijas apie jūreivius, medkirčius ir gyvulių varovus.

Skaitant apie tuos žmones Polo lūpose žaisdavo šypsena. Jis žinojo, kad tas jo žavėjimasis gana vaikiškas, ir, savaime suprantama, smarkiai abejojo, ar gyvenimas išvis gali būti toks tyras, širdingas ir kupinas pasitenkinimo, kaip rašoma knygose. Šiaip ar taip, tuose naiviuose pasakojimuose jis rasdavo idealų, kuriais jam patiko remtis. Jis norėjo bendrauti ne su visuomene, o su pačia žeme – tokia, kokią Dievas sukūrė ir davė žmogui.

– Ar gera ši knyga, daktare Proteusai?– paklausė daktarė Katarina Finč, jo sekretorė. Ji įžengė į kabinetą, laikydama rankose pilką kartoninę dėžę.

– O, Katarina, sveika!– šypsodamasis Polas padėjo knygą į šalį.– Toli gražu ne šedevras. Tiesiog malonus laisvalaikio skaitalas. Apie vyrus, vagojančius baržomis senąjį Erio kanalą*.– Jis patapšnojo plačią nuogą herojaus krūtinę ant knygos viršelio.– Dabar tokių nebegamina. O kas dėžėje? Kas nors man?

– Tai jūsų marškinėliai. Jie ką tik atkeliavo paštu.

– Marškinėliai?

– Taip, Lankoms.

* Jungia Erio ežerą, esantį tarp JAV ir Kanados, su Hudzono upe. Kadaise svarbus prekybinis vandens kelias. *Vert.*

– Ak, štai kas! Nagi atidarykime! Pažiūrėsim, kokios spalvos?

– Mėlyni. Šįmet jūs Mėlynųjų komandoje.– Katarina iškrovė marškinėlius ant rašomojo stalo.

– Na jau ne!– Polas stovėjo ištiestose rankose laikydamas tamsmėlynius marškinėlius trumpomis rankovėmis.– Vardan visų šventųjų, tik jau ne!– Per visą krūtinės priekį išrašytas auksinėmis raidėmis puikavosi užrašas: "Kapitonas".– Katarina, šito aš kaip Dievą myliu nepakęsiu!

– Tai didelė garbė, ar ne?

– Anokia čia garbė!– jis sunkiai atsiduso ir liūdnai palingavo galvą.– Ištisas keturiolika dienų, Katarina, turėsiu lyg kokia jomarko kaliausė staipytis tame prakeiktame ermidelyje – vadovauti komandai per dainavimo, tinklinio, bėgimo, žygiavimo, jojimo, golfo, žolės riedulio, badmintono, šaudymo, vėliavos pagrobimo, indėniškų imtynių bei rankinio varžybas, be perstojo pliaukšti niekus ir trūks plyš stengtis suriesti ožio ragan kitų komandų kapitonus. Dievuliau brangus!

– Daktaras Šeferdas tai labai patenkintas.

– Na, taip, jis man seniai neabejingas.

– Ne, aš norėjau pasakyti, kad jis patenkintas irgi būsiąs kapitonas.

– Kaip? Šeferdas kapitonas?– Polas apstulbęs pakėlė antakius. Tai buvo natūrali nuostaba žmogaus, pakankamai ilgai išdirbusio sistemoje. Juk tapti vienos iš keturių komandų kapitonu nemaža garbė, žinoma, tiems, kurie rimtai žiūri į tokius dalykus. Suteikdami kapitono laipsnį, aukščiausieji valdininkai parodydavo tam žmogui nepaprastą palankumą. Tad tokio tarnautojo kaip Šeferdas skyrimas kapitonu buvo negirdėtas dalykas. Juk Lankose jis buvo niekas ir pasižymėjo nebent tiktai kaip puikus žolės riedulio puolėjas. O dabar nei iš šio, nei iš to...

– Kokios komandos?

– Žaliųjų. Jo marškinėliai guli ant mano stalo. Žali su oranžinėmis raidėmis. Irgi labai dailiai atrodo.

– Žali, taip?

Jei jau kam turi reikšmės tie visi dalykai, tai čia reikia pridurti, kad Žalieji buvo paskutinė, žemiausioji pakopa neoficialioje komandų hierarchijoje – pagal vieną iš tų nerašytų taisyklių, kurias visi žinojo, tačiau niekad apie jas nekalbėdavo. Taigi paisydamas visų tų niekalų, Polas būtų galėjęs didžiuotis tapęs Mėlynųjų kapitonu, nes ši komanda visuomet buvo laikoma šauniausia. Tiesa, dabar Polui į viską buvo nusispjaut. Kvailystės, ir nieko daugiau, tegu jas griausmas.

– Na, marškinėlių jie jums nepagailėjo,– nutęsė Katarina skaičiuodama juos.– Devyni, dešimt, vienuolika, dvylika.

– Visai nedaug. Juk ten ištisas dvi savaites nieko daugiau neveiki – tik geri ir rasoji, geri ir rasoji kaip koks vamzdis. Tiek marškinių užtenka vos vienai dienai.

– Hm, bet gaila, dėžėje daugiau nieko nėra, tik va šita knygelė,– Katarina ištiesė jam tomelį, panašų į dainų rinkinį.

– O Viešpatie, "Lankų dainynas",– sudejavo Polas. Jis atsilošė kėdėje ir prisidengė ranka akis.– Išsirinkite kurią norite dainą, Katarina, ir perskaitykite ją garsiai.

– Štai Žaliųjų, daktaro Šeferdo komandos, daina. Pagal "Vilhelmo Telio" uvertiūrą.

– Ką?! Pagal uvertiūrą?!

– Čia taip parašyta.

– Na ką gi, bandykite.

Katarina atsikrenkštė ir uždainavo tyliai tyliai, bet paskui apsigalvojusi ėmė skaityti:

Ei "Žalioji", šaunioji, žavioji!
Stipriausia komanda visų!
Užtenka priešui ją pamatyti –
Ir jam pasidaro baisu!

– Tiesiog plaukai ant krūtinės šiaušiasi, ar ne, Katarina?

– Dievulėliau, betgi ten taip smagu! Jūs ir pats žinote, kaip smagu tenai nuvažiuoti.

Polas atmerkė akis ir pamatė, kad Katarina skaito jau kitą giesmę. Jos akys švyti iš susijaudinimo ir galva kinkuoja į taktą.

– Ką skaitote dabar?

– Ak, kaip norėčiau būti vyras! Dabar skaitau jūsų dainą.

– Mano?

– Na, Mėlynųjų komandos.

– Ak taip, mano dainą. Na ką gi, paklausykim ir jos.

Katarina pašvilpavo keletą taktų iš "Indianos" ir uždainavo, šį kartą gana išraiškingai:

O "Mėlynoji", visų šaunioji,
Nėra kitos tokios kaip tu!
Tavęs įveikti, ei, nevalioja
"Žalia", "Balta" ir "Raudona" kartu.
Geriau jau bėkit ir paskubėkit,
Kudašių neškit, ginklus sudėkit,
Nes "Mėlynoji"– visų šaunioji,
Nėra kitos tokios kaip ji!

– Hmmm...

– Neabejoju, kad jūs nugalėsite. Esu tuo tikra,– pridūrė Katarina.

– Jūs tuo metu būsite Žemyne, ar ne?

Žemynu buvo vadinama stovykla žmonoms su vaikais ir moterims tarnautojoms, kurių karjera dar neužsibaigusi. Nuo salos, vadinamos Lankomis, kur rinkdavosi vyrai, ją skyrė mėlynos sąsiaurio bangos.

– Deja, arčiau įsitaisyti man vargu ar pavyks,– atsakė Katarina su neslepiamu pavydu.

– Patikėkite, tokio nuotolio per akis. Ar Badas Kolhaunas irgi pakviestas?

Katarina paraudo, ir Polas tuoj pat ėmė apgailestauti uždavęs tokį kvailą klausimą.

– Tikrai žinau – buvo gavęs kvietimą, bet prieš tai, kai...– ji nusiminusi gūžtelėjo pečiais.– Juk žinote, kas sakoma "Įstatuose".

– Tiesiog mašinos nebegali jo daugiau pakęsti,– niūriai tarė Polas.– Kodėl joms nepagaminus prietaiso, kuris dalytų nemokamai po taurelę ko nors stipresnio tiems, kurie netenka darbo? Gal žinote, kaip jis dabar laikosi?

– Nė sykio nemačiau jo nuo tada, tačiau paskambinau į Matisono kontorą ir paklausiau, ką jie ruošiasi su juo daryti. Man atsakė, kad jis tvarkys projektus, skirtus...– Katarinos balsas virptelėjo,– RURA tarnybai.– Ūmai sukilę merginos jausmai privertė ją galvotrūkčiais pulti lauk iš Polo kabineto.

– Esu tikras, kad jis puikiai susitvarkys su tuo darbu!– šūktelėjo Polas jai pavymui.– Kertu lažybų iš ko tik norit – jei tas vaikinas imsis pramanyti darbus RURA, po metų kitų mes nebeatpažinsim savo miesto.

Ant Katarinos stalo suskambo telefonas, ir ji po akimirkos perdavė Polui, kad prie gamyklos vartų stovi Edas Finertis ir nori, kad jį įleistų.

– Tegu suriša jam rankas ir kojas, o ant galvos užmauna maišą ir pristato prie jo ne mažiau kaip keturis sargybinius. Su durtuvais, žinoma. Ir tegu nepamiršta visa tai smulkiai nupasakoti daktarui Šeferdui.

Po dešimties minučių ginkluotas sargybinis atlydėjo Finertį į Polo kabinetą.

– O dangau, jūs tik pažvelkite į jį!– sušuko Polas.

Finertis buvo dailiai apsikirpęs ir susišukavęs, skaistus rausvas jo veidas net švytėjo glotniai nuskustas, o eilutė, nors ir padėvėta, buvo gražiai išvalyta ir išlyginta.

9.-2806

Finertis nustebęs pažvelgė į Polą tarytum nesuprasdamas, kurių galų tasai pakėlė tokį triukšmą.

– Norėčiau pasinaudoti tavo mašina.

– Bet turi prisiekti, kad sunaikinsi visus pirštų atspaudus po to, kai baigsi savo juodus darbus.

– Tikriausiai pyksti dėl tos istorijos su pistoletu? Atleisk, kad švystelėjau jį į upę.

– Vadinasi, jau žinai?

– Suprantama. Žinau ir tai, kad Šeferdas parašė skundą, kad įleidai mane gamyklon be sargybos! Kietas!

Nė savaitės nepagyvenęs Sodžiuje, Finertis jau buvo spėjęs išmokti šiurkštokų plebėjiškų manierų, kurių dirbtinumas iškart krito į akis. Tačiau atrodė taip, kad sunkiai galėjai jį įtarti kada nors bendravus su visuomenės grietinėle.

Polas apstulbo, kaip ir anadien pas Kronerį, patyręs, kokia daugybė dalykų apie jo asmeninį gyvenimą visai ne paslaptis kitiems.

– Iš kur tu visa tai iškpstei?

– Žado netektum išgirdęs, kiek visi apie viską žino ir iš kur gauna informaciją. Stačiai pakvaišti galima, kai pamatai, kas iš tikrųjų dedasi šiame pasaulyje. Man tik dabar akys ima atsiverti.– Finertis palinko į priekį, tarsi pranešdamas kažką labai svarbaus ir paslaptingo.– Žinai, Polai, aš atrandu save. Pagaliau imu prisirausti prie savo esmės.

– Na, ir kaip tu pats sau patinki?

– Tie nelaimingi bukagalviai anapus upės – štai kur mano žmonės! Jie tikri, supranti, Polai, g y v i i r k u o t i k r i a u s i.

Polas niekada neabejojo, kad tie žmonės kuo tikriausi, todėl nesumojo, kaip reaguoti į tokį baisiai svarbų Finerčio pranešimą.

– Na ką gi, nuoširdžiai džiaugiuosi ir sveikinu, po šitiekos metų vis dėlto aptikus save,– pagaliau tarė jis.

Kiek siekė Polo atmintis, Finertis nuolatos ir nepailsdamas ieškojo savęs ir lygiais laiko tarpais vis atrasdavo. Tačiau praėjus vos kelioms savaitėms po atradimo, įniršęs blokšdavo naująją savastį šalin lyg kokią apsišaukėlę ir tuojau pat įnikdavo naršyti kitos.

– Tai puiku, tiesiog nuostabu, Edai.

– O kaip dėl mašinos?

– Ar galima paklausti, kam ji tau?

– Rūgpienis, vieni niekai. Reikia savo gabažį persigabenti iš tavęs pas Lašerį.

– Tai dabar gyveni pas Lašerį?

Finertis linktelėjo.

– Nuostabu, kaip mudu su juo sutariam nuo pat pirmos akimirkos,– jo balse skambėjo neslepiama panieka nykiam ir lėkštam Polo gyvenimui.– Na, ar duosi raktus?

Polas švystelėjo automobilio raktelius Finerčiui.

– Kaip ketini nugyventi likusį gyvenimą, Edai?

– Tarp žmonių. Ten mano vieta.

– Ar žinai, kad tavęs ieško faraonai, nes esi neprisiregistravęs?

– Tai suteikia gyvenimui skonį.

– Juk šitaip galima pakliūti į cypę!

– Tu bijai gyventi, Polai, štai kur šuo pakastas. Girdėjai ką nors apie Toro ar Emersoną?

– Labai nedaug. Bet kertu lažybų, ne mažiau negu tu, iki Lašeris tavęs neapšvietė.

– Tai va. Toro atsidūrė kalėjime, nes nemokėjo mokesčių, nenorėdamas remti karo su Meksika. Jis buvo griežtai nusiteikęs prieš karą. Kai Emersonas, atėjęs aplankyti jo į kalėjimą, paklausė: “Henri, kodėl tu čia?”, Toro atsakė: “Ralfai, kodėl tu ne čia?”

– Tavo nuomone, dabar aš turiu veržte veržtis už grotų?– paklausė Polas, nepajėgdamas sučiuopti tokios anekdoto prasmės, kuri būtų galėjusi tikti jam.

– Kalėjimo baimė neturi trukdyti tau daryti tai, kuo tu tiki.

– O ji ir netrukdo,– tarė Polas, patyliukais pamanęs, kad išties labai nelengva rasti tai, kuo galėtum tikėti be išlygų.

– Na, jei netrukdo, vadinasi, netrukdo,– Finerčio balse suskambo nepasitikėjimas. Pasibaisėtinai ribotas jo bičiulis iš šiaurinio upės kranto greičiausiai ėmė jį erzinti.– Dėkui už mašiną.

– Visada tavo paslaugoms,– Polas pajuto palengvėjimą, kai už naujojo, šios savaitės, Finerčio nugaros užsivėrė durys.

Netrukus jas vėl atidarė Katarina.

– Aš taip jo bijausi.

– Be reikalo. Visą energiją jis iššvaisto gūžynėms su pačiu savimi. Girdit, jūsų telefonas skamba.

– Tai daktaras Kroneris,– atsiliepusi pranešė Katarina.– Taip,– tarė ji į telefono ragelį,– daktaras Proteusas savo kabinete.

– Gal būtumėt tokia maloni pakviesti jį prie telefono,– tarė Kronerio sekretorė.

– Daktaras Proteusas klauso,– atsiliepė Polas.

– Daktaras Proteusas prie telefono,– pranešė Katarina Kronerio sekretorei.

– Tuoj. Su juo nori kalbėti daktaras Kroneris. Daktare Kroneri, daktaras Proteusas iš Ailiumo prie telefono.

– Sveikas, Polai.

– Kaip gyvuojat?

– Polai, aš dėl tos Finerčio ir Lašerio istorijos...– jo tonas tarytum sakė, kad sekti anuodu tipus tam tikroms tarnyboms yra vieni juokai.– Noriu tau pasakyti, kad skambinau į Vašingtoną tuo reikalu ir informavau, ką mes čia rengiamės veikti. Man atsakė, kad mudviem kol kas nėra ko kištis. Ir kad pirmiausia būtina viską apgalvoti iki smulkmenų kiek aukštesniu lygiu. Tikriausiai atvejis daug svarbesnis, nei aš maniau.– Toliau Kroneris ėmė kalbėti kone pakuždom.– Atrodo, problema valstybinio masto, ne vien Ailiumo.

Polą pradžiugino tai, kad Kronerio planas atidedamas, tačiau be galo nustebino delsaties priežastis.

– Kaipgi Finertis galėjo tapti valstybinio ar bent jau Ailiumo masto problema? Juk jis čia vos keletas dienų.

– Dykinėjančios rankos velniui dirba, Polai. Jis, ko gero, susidėjo su bloga kompanija, kuri mus kaip tik domina. Šiaip ar taip, aukščiausioji valdžia pareiškė norą būti informuota apie kiekvieną mūsų žingsnį ir ketina aptarti viską su mumis Lankose. Nagi, pažiūrėkim... Lygiai po šešiolikos dienų.

– Puiku,– tarė Polas ir mintyse pridūrė žodžius, kuriais pastaruoju metu tarsi asmeniniu antspaudu žymėjo visa, kas buvo susiję su tarnyba: "Ir eik tu velniop!"

Jis visai neketino tapti kieno nors informatoriumi arba ką nors šnipinėti. Jis tiesiog norėjo kiek galėdamas ramiau sulaukti tos akimirkos, kai jiedu su Anita bus galutinai pasiruošę atvirai ir garsiai visiems pareikšti: "Šiauškit velniop, gerbiamieji ponai ir visi jūsų reikaliukai drauge su jumis!"

– Mes čia labai daug apie tave galvojam, Polai.

– Dėkui, pone.

Kroneris kiek patylėjo, o paskui kad riktelės į ragelį. Polui vos ausies būgnelis nesprogo:

– Atleiskite, neišgirdau.

Kroneris sukikeno ir paklausė kiek tylesniu balsu:

– Polai, kas laimės rungtynes?

– Rungtynes?

– Lankose, Polai, Lankose! Kas laimės rungtynes, ką? Kaip tu manai?

– Ak, Lankose,– sutrikęs pakartojo Polas.– Pašnekesys jam ėmė rodytis panašus į blogą sapną, kur Kroneris kažką šaukė žvaliu kurtinančiu entuziastingu balsu, o Polas niekaip negalėjo suvokti, apie ką kalbama.

– Na, kuri komanda? Ką?– paaiškino Kroneris kiek suirzęs.

– Ak, komanda... Na, kaipgi! – Polas įkvėpė į plaučius oro. – Žinoma, Mėlynieji! Mėlynieji laimės! – šūktelėjo jis irgi iš visų plaučių.

– Gali guldyti savo vargšę galvą, kad mes laimėsim! – vėl subliuvo Kroneris. – Mėlynieji su jumis, kapitone!

Vadinasi, Kroneris irgi Mėlynųjų komandoje. Staiga jis nei iš šio, nei iš to užgriaudėjo savo galingu bosu:

O "Mėlynoji", visų šaunioji,
Nėra kitos tokios kaip tu!
Tavęs įveikti, ei, nevalioja
"Žalia", "Balta" ir "Raudona" kartu...

Paskui šį kurtinantį riaumojimą nutraukė tęvas balselis:

– Laimės Baltieji! Ei, Baltieji, pirmyn! Į pergalęęęęę!

Tai klykė Baeris.

– Cha, naivuoliai, jūs dar turit vilties dėl tų bėdžių Mėlynųjų?! Turit, turit, ar ne? Manot, laimės, taip? Mėlynieji laimės varžybas, ką? Taigi Baltieji nušluostys nosį visiems, taip, taip, parodys, iš kur kojos dygsta, taip, į miltus sutrins, kad jūsų nė šlapios vietos neliktų, va kaip!

Pasigirdo kikenimas, erzinimasis, stumdymasis, ir Kroneris vėl užtraukė Mėlynųjų komandos giesmę, kaip tik nuo tos vietos, kur buvo sustojęs:

Geriau jau bėkit ir paskubėkit,
Kudašių neškit, ginklus sudėkit,
Nes "Mėlynoji"...

Netrukus jo sodrų bosą vėl tarsi smeigtukas pervėrė spiglus Baerio falcetas, iš paskutiniųjų plėšdamas Baltųjų komandos himną, parašytą pagal dainos "Antai ateina" motyvą:

"Balta", "Balta", "Balta" – tai bent komanda!
"Žalia", "Raudona", "Mėlyna" kentės!
Jei tik "Balta" kur pasisuks,
Kitas nurungt ilgai netruks...

Ūmai dainavimas nutrūko, pasigirdo peštynių garsai, prunkštimas ir šnopavimas, paskui – riksmas, kažkas barkštelėjo, spragtelėjo ir pokalbis išsijungė.

Polas padėjo ragelį. Ranka buvo drėgna nuo prakaito.

"Nėra ko nė tikėtis, kad pavyks mesti darbą iki stovyklos, – niūriai pagalvojo jis, – juk neperauklėsi Anitos per kelias dienas.

Tad reikės belstis į tas nelemtas Lankas ir, kas blogiausia, būti Mėlynųjų komandos kapitonu".

Jis apmaudžiai dirstelėjo į plaukuotą, saulėje gražiai nurudusią žmogaus, pavaizduoto knygos viršelyje, krūtinę, atvirą ir tiesų šviesiai pilkų akių žvilgsnį bei įspūdingais kauburiais pūpsančius raumenis, ir nejučia jo mintys lengvai ir maloniai nuvilnijo visai kita vaga – Polas vėl pasinėrė į svajas apie naują nuostabų gyvenimą, laukiantį jo ateityje. Juk kur nors, toli nuo šios klaikios visuomenės, dar turi būti vieta, kur žmonės – vyras ir jo moteris – galėtų gyventi paprastą, ramų ir nuoširdų gyvenimą, pasikliaudami vien savo protu ir raumenų jėga.

Polas įdėmiai pažvelgė į savo švelnias ilgapirštes rankas. Vienintelė nuospauda puošė dešinę plaštaką. Tenai, ant didžiojo piršto, pūpsojo nuo cigaretės dūmų tamsiai pageltęs kauburėlis, ginantis jį nuo plunksnakočio arba pieštuko spaudimo. Nagingos – štai kaip būdavo vadinamos herojų rankos jo perskaitytose knygose. Polo rankų sugebėjimai iki pat šios dienos liko visai kuklūs. Jos mokėjo padoriai apsieiti nebent su plunksnakočiu, pieštuku, dantų šepetėliu, šukomis, skustuvu barzdai skusti, valgio įrankiais, puodeliu, stikline, vandens čiaupu, durų rankena, jungikliu, nosine, rankšluosčiu, užtrauktuku, saga, fotoaparato mygtuku, muilo gabalėliu, knyga, šepečiu, žmona ir automobilio vairu.

Jis nukeliavo mintimis į studijų laikus, vildamasis prisiminti – galbūt tada jam pavyko išmokti ko nors, kas pritiktų nagingam vyrui. Na, išmoko braižyti. Kaip tik nuo to darbo ant piršto ir ėmė augti ši nuospauda. Ką dar? Išmoko taip sviesti kamuoliuką, kad jis atšoktų nuo visų keturių sienų, ir tuo didžiai stebindavo savo partnerius žaisdamas skvošą*. Polas net dvejus metus iš eilės dalyvavo šio žaidimo viso rajono ketvirtfinalio varžybose. Ir pasiekė tai va šiomis rankomis.

Na, ką gi dar?

Ūmai jį apėmė nemalonus jausmas, baimė, jog per mažai sugeba, kad galėtų pasitraukęs iš sistemos gyventi daugmaž patenkinamai. Jis galėtų imtis kokio nors kuklaus verslo, kaip kad žmogus, kuriuo jis mėgdavo apsimesti, norėdamas likti neatpažintas Sodžiuje. Pavyzdžiui, tapti bakalėjininku. Bet tuomet jam reikėtų palaikyti ryšius su prekybos sistema ir pripažinti nė kiek ne geresnę jos hierarchiją. Mašinos kaipmat iššveis jį iš ten, o jei ir paliks, bus priverstas vėl murkdytis tokiame pat tuštybės ir beprasmybės liūne. Be to, nors Polas mintyse siuntė velniop

* Sportinis žaidimas, panašus į tenisą. *Vert.*

sistemą su visais jos sąlyginumais ir prietarais, vis dėlto jautė, kad jokios kvalifikacijos nereikalaujančios primityvios pirkimo ir pardavimo operacijos jį neišvengiamai žemins. Taigi trauk ir jas velniai.

Taip bemąstant vienintelis šio to vertas užsiėmimas pasirodė esąs visiškas dykinėjimas, juolab kad Polo kapitalas leido nieko neveikti. Bet va – toks gyvenimas atrodė ne mažiau amoralus negu buvimas sistemoje.

Fermeris – štai kur burtažodis! Kaip ir daugelis kitų senovės romantika nuspalvintų sąvokų, jis dvelkė tais rūsčiais laikais, iš kurių kilo dabartinės kartos, ir tarsi priminė, kokią galybę sunkumų reikalui esant gali pakelti žmogus. Šiandien šis žodis beveik prarado pirmykštę savo reikšmę. Jau kuris laikas nebeliko fermerių – juos pakeitė agronomijos inžinieriai. Kadaise tūkstančiai žemdirbių pelnėsi duoną iš derlingos Irokėzo slėnio dirvos Ailiumo apylinkėse. Dabar visos apygardos žemės ūkis atsidūrė vieno žmogaus, daktaro Ormando van Kurlerio, rankose, ir visus darbus jam puikiausiai nudirba vos šimtas darbuotojų ir keleto milijonų dolerių vertės žemės ūkio mašinų parkas.

Fermeris! Polo širdis vėl suspurdo, kai jis ėmė vaizduotis gyvenąs vienoje iš daugybės po slėnį išsibarsčiusių sodybų žemėn sulindusiais pamatais. Paprastai savo svajonėse jis regėdavo vieną tokią trobikę, kėpsančią visai prie pat miesto ribos, kuria dažnai grožėdavosi važiuodamas pro šalį. Ūmai jam toptelėjo, kad ši maža praeities skeveldrėlė neįeina į van Kurlerio žemės dirbimo sistemą. Jis buvo beveik tikras, kad neįeina.

– Katarina,– tučtuojau šūktelėjo jis kiek susijaudinęs.– Sujunkite mane su Ailiumo apygardos nekilnojamojo turto valdytoju.

– Ailiumo nekilnojamojo turto prekybos valdyba. Daktaras Pondas klauso.– Daktaras Pondas šnekėjo kaip moteriškė ir kiek šveplavo.

– Daktare Pondai, jums skambina daktaras Proteusas iš gamyklų.

– Malonu! Kuo galiu būti naudingas, daktare Proteusai?

– Ar pamenate sodybėlę Kingstryte prie pat miesto ribos?

– Hmmm... Tuoj, tuoj.– Polas ragelyje išgirdo, kaip mašina šnarėdama varto korteles, o paskui – skambtelėjimą, kuris reiškė, kad reikiama kortelė atrasta.– Taip, tai Gotvaldo sodyba. Jos kortelė priešais mane.

– Kokie ten reikalai?

– Na, kaip čia pasakius. Kokie čia dar gali būti reikalai, leiskit paklausti, jei senis Gotvaldas užsispyrė, žinote, išlaikyti fermą

visiškai tokią, kokios jos būdavo senovėje. Po jo mirties paveldėtojai norėjo parduoti ją van Kurleriui, bet tas nusprendė, kad nėra jokios prasmės ją pirkti. Jai priklauso viso labo pora šimtų akrų, ir jam dėl tokio nieko neapsimokėjo pradėti terliotis su užtvaromis nuo vėjo, kad galima būtų efektyviai naudoti tą žemę. Be to, vėliau paveldėtojai sužinojo, kad, šiaip ar taip, jie vis tiek nebūtų galėję perduoti fermos sistemai. Mat testamente nurodyta, kad sodyba ir sklypas prie jo turi išlikti kokie buvę ir užlaikomi senamadiškai,– Pondas apmaudžiai nusijuokė.– Taigi paveldėtojams Gotvaldas paliko nebent šiek tiek galvos skausmo, kaip sakoma.

– Kiek ji kainuoja?

– Jūs rimtai? Juk tai muziejinis eksponatas, daktare. Ten nėra jokios technikos. Net jeigu nuspręstumėt nesilaikyti reikalavimų, išdėstytų testamente, tenai reikės sukišti ne vieną tūkstantį, kol sutvarkysite viską žmoniškai.

– Kiek?– Polui toji ferma ėmė vis labiau patikti.

– Kortelėje parašyta aštuoniolika tūkstančių.– Polas dar nespėjo pasakyti, kad sutinka, o Pondas dar pridūrė:– Bet manau, kad nesunkiai nusipirktumėt ir už penkiolika. Esu tuo tikras. O kas, jei dvylika?

– Ar galiu jau dabar sumokėti kokių penkių šimtų dolerių užstatą, kad niekas kitas jos nepaveržtų, kol apžiūrėsiu?

– Kas gi ją pirks, jei per keturiolika metų neatsirado nė vieno norinčio veltui jos imti? Jeigu jums taip smalsu, galit sau ramiai važiuoti ir apžiūrėti viską. O kai noras ją įsigyti praeis, galėsiu jums pasiūlyti keletą išties puikių variantų.– Vėl pasigirdo kortelių šiurenimas mašinoje.– Štai, pavyzdžiui, neblogas karaliaus Jurgio laikų* stiliaus namukas Grifino bulvare.

Elektroninės durų spynos, termostatiški langai, radarų sistema, elektrostatiniai dulkių gaudytuvai, virtuvėje įmontuotos ultragarsinės skalbimo ir plovimo mašinos, keturiasdešimties colių skersmens televizorių ekranai šeimininkų miegamajame, svečių kambaryje, svetainėje, virtuvėje ir holuose bei dvidešimties colių skersmens tarnų bei vaikų kambariuose ir...

– Kur galiu gauti fermos raktus?

– Ak, štai kas. Na ką gi, gal geriau suprasite, kokią kilpą neriatės ant kaklo, jei pasakysiu, kad ten iš viso nėra nei spynų, nei užraktų, nei raktų. Tenai, jei norite žinoti, yra tiktai sklendės.

– Sklendės?

---

* XVIII amžiaus pabaiga–XIX amžiaus pradžia. *Vert.*

– Taigi kad sklendęs. Turėjau pats važiuoti tenai, kad savo akimis įsitikinčiau, kaip tas Dievo užmirštas daiktas atrodo. Iš vidaus skląstis pasikelia paspaudus tokią svirtelę. Jei nori ką įleisti iš lauko, vieną jos galą pro durų skylutę iškiši į kitą pusę, o jei nenori įleisti, paprasčiausiai ją įtrauki. Siaubas, ar ne?

– Nieko, kaip nors susitvarkysim. Ar dabar ta svirtelė kyšo lauke?

– Tenai yra žmogus iš RURA. Paskambinsiu jam ir paprašysiu, kad iškištų. Tarp mūsų šnekant, jie bus labai patenkinti, gavę ir aštuonis.

PENKIOLIKTAS SKYRIUS

SVIRTELĖS galas kyšojo šiapus laukujų Gotvaldo trobos durų laukdamas daktaro Polo Proteuso.

Polas spūstelėjo jį ir išgirdęs, kaip viduje maloniai skambtelėjusi sklendė pakilo į viršų, žengė vidun.

Pro mažyčius storai apdulkėjusius langus besiskverbianti dienos šviesa vos valiojo bent kiek apšviesti kambarį ir čia pat apmirdavo, nepajėgdama atsispindėti nuo tamsių apmusijusių senų daiktų paviršiaus. Grindlentės lingavo po kojomis tarytum baseino tramplinai.

– Namas turi kvėpuoti kartu su jumis kaip geri apatiniai,– sušvebeldžiavo kažkas iš tamsos.

Polas dirstelėjo kampan, iš kur pasigirdo balsas. Tenai sėdintis žmogus rūkė cigaretę ir raudono jos galiuko atšvaitas žmogaus veidą, apskritą tarsi mėnulis, darė jaukaus rausvo atspalvio.

– Jūs daktaras Proteusas?

– Taip.

– Aš esu daktaras Pondas. Tikriausiai norėtumėt, kad įjungčiau šviesą?

– Būčiau labai dėkingas, daktare.

– Tik, žinote, nėra ką įjungti, čia vien žibalinės lempos. O gal kartais norėtumėt nusiplauti rankas ar apsiprausti?

– Tai kad...

– Jei kartais panorėtumėt, užpakaliniame kieme yra siurblys, o prie vištidės – tupykla. Gal pageidaujate apžiūrėti termitų išvarpytus ir pūzrais virtusius pastatus, kiaulidę ar palaikius karučius mėšlui vežioti? O gal geriau iš karto vykstame prie tos vilos Grifino bulvare?– Pondas žengė į kambario vidurį, kad jiedu galėtų geriau apžiūrėti vienas kitą.

Daktaras Pondas pasirodė esąs dar visai jaunas, apkūnus, iš pažiūros labai doras ir sąžiningas žmogus, išties nuoširdžiai nusiminęs, kad prekė atrodo taip apgailėtinai.

– Kaip matau, jūs pasiryžęs žūtbūt man parduoti šią sodybą,– juokdamasis tarė Polas. Sulig kiekvienu nauju trūkumu jis vis labiau geidė jos, taip seniai išsiilgto ramaus, atkampaus, visų užmiršto užutekio, kurio nepasiekė nei audringi istorijos sūkuriai, nei visuomenė, nei ekonomikos dėsniai. Laikas čia atrodė sustojęs ramiai pamąstyti.

– Jaučiu savotišką atsakomybę,– atsargiai tarė daktaras Pondas.– Administratorius, neturintis reikiamos informacijos ir

savo darbe pasikliaujantis vien instrukcija, atrodo panašus į laivą be vairo.

– Nejaugi? – išsiblaškęs atsiliepė Polas, visai neklausydamas, ką šneka Pondas. Jis žvelgė pro langą į diendaržį ir praviras kitame jo gale stovinčio tvarto duris, pro kurias buvo matyti išsipūtęs apvalus karvės šonas.

– Taip, taip, – pakartojo daktaras Pondas, – visai kaip laivas be vairo. Štai, pavyzdžiui, nors "Instrukcijoje" apie tai nepasakyta nė žodžio, jaučiu pareigą kiekvienąkart įsitikinti, ar pirkėjas iš tiesų gauna tokį namą, kokio reikalauja jo visuomeninė padėtis. Juk tai, kaip ir kur žmogus gyvena, gali sustiprinti arba sumenkinti jo tarnybinę padėtį, o kartu sustiprinti arba sumenkinti visos sistemos stabilumą ir prestižą.

– Tai sakot, šią fermą galėčiau įsigyti už aštuonis tūkstančius?

– Atleiskit, daktare, bet aš atsidūriau labai keblioje padėtyje. Iš pradžių, kai jūs man paskambinot, tiesą pasakius, apsidžiaugiau, nes toji ferma jau daugelį metų man yra tarsi krislas aky. Bet paskui ėmė graužti sąžinė ir, žinote, aš tiesiog negaliu leisti jums daryti tokios kvailystės.

– Aš perku ją. Kartu ir galvijus parduodate?

– Kartu parduodama visiškai viskas, kas čia yra. Kaip tik tokia buvo Gotvaldo valia, kurią jis išdėstė testamente. Čia ničnieko negalima keisti ir nevalia apleisti žemės ūkio. Na, ar dabar matote, kaip visa tai beviltiška? Tučtuojau vykstam į Grifino bulvarą, ir aš jums tenai parodysiu namą, vertą Ailiumo gamyklų valdytojo, – tariant Polo titulą, Pondo balsas suskambo tarsi trimitas.

– Bet man patinka šitas.

– Jeigu jūs užsispirsite jį pirkti, turėsiu išeiti iš darbo, – tai pasakęs daktaras Pondas paraudo. – Nors mano klasifikacijos numeris gal dusyk didesnis nei jūsų, bet aš irgi turiu šiokį tokį supratimą apie padorumą.

Tie žodžiai Polui iš pradžių pasirodė tokie juokingi, kad jis vos susilaikė nenusikvatojęs. Bet paskui, pamatęs, kaip Pondas jaudinasi, suprato, kad šis vyrukas dievaži kuo nuoširdžiausiai šneka apie savo sąžinę ir padorumą. Še tau, kad nori! Šis menkystų menkysta, einantis bato aulo nevertą tarnybiūkštę, laikosi supelijusių principų ir dėl jų pasiruošęs paaukoti visą savo gyvenimą, sumautą nuo pradžios iki galo. Nei iš šio, nei iš to Polas visą dabartinę civilizaciją pamatė kaip gigantišką sukiurusią užtvanką, prie kurios stypso iki pat horizonto nusidriekusi eilė tokių veikėjų kaip šis, ir kiekvienas iš kailio neriasi, stengdamasis pirštu sulaikyti vandenį.

– Na, ką jūs, tai bus mano hobis, žaidimas, – sumelavo Polas. – O gyvensiu aš ten pat, kur ir dabar gyvenu.

Daktaras Pondas atsidusęs klestelėjo ant kėdės.

– Ačiū Viešpačiui! Ak! Jūs net neįsivaizduojate, kaip man palengvėjo!– Pondas nervingai susijuokė.– Žinoma, žinoma, žinoma. Ir ponas Heikoksas liks savo vietoje?

– O kas tas ponas Heikoksas?

– RURA žmogus, kuris neleidžia fermai visai sunykti. Jis iš minėtosios asociacijos, tačiau algą gauna iš Gotvaldo palikimo. Turėsite ir jūs laikytis tos pačios tvarkos.

– Norėčiau su juo susipažinti.

– Jis irgi savotiška iškasena,– Pondas susiėmė rankomis už galvos.– Na ir vietelė! Žinot, vienu tarpu man pasirodė, kad jūs pamišęs. Tiesiog išėjęs iš proto. Bet ką padarysi, muziką užsako tas, kuris moka muzikantui.

– Jeigu tik jis nepavojingas sistemai.

– Šventa tiesa! Jūsų žodžius vertėtų iškalti virš židinio, tik kaži ar testamentas leis.

– O gal čia geriau tiktų: "Po mūsų nors ir tvanas"?

– Hmmm?..– daktaras Pondas pamėgino susigaudyti, ką galėtų reikšti ši Polo sentencija ir, matyt, nusprendęs, kad tai kokia senoviška citata, suprantama tik poezijos mėgėjams, nusišypsojęs pagyrė ir ją:– Irgi neblogai.– Žodis "tvanas", matyt, aplenkė jo sąmonę.– Dar norėjau pasakyti, kad rūsyje vietoj grindų – plūkta asla ir kad ten tikrai drėgna.

Pondas kyštelėjo galvą pro duris į užpakalinį kiemą, patraukė nosimi aštrią salsvą ką tik saulėkaitoje iškratyto mėšlo smarvę ir sušuko:

– Misteri Heikoksai! Ei, misteri Heikoksai!

Polas pravėrė seno sieninio laikrodžio dureles. "Velniai rautų!– pagalvojo jis.– Taigi čia viskas ištekinta iš medžio!" Ir nejučia dirstelėjo į savo rankinį, gautą iš Anitos dovanų per Kalėdas – nedūžtantį, nebijantį nei magneto, nei vandens, su automatiškai užsivedančiu mechanizmu, ir pamatė, kad senolis ant sienos skuba apie dvylika minučių.

Pagautas keisto impulso, Polas nustatė savąjį laikrodį pagal šį muziejinį eksponatą, kuris skaičiuodamas sekundes girgždėjo kaip vėtrų blaškomas senas medinis luotas.

Sodyba, be jokios abejonės, buvo viena seniausių slėnyje. Polo galva kone siekė didžiules, negrabiai aptašytas lubų sijas, židinys žiojėjo juodut juodutėlis nuo suodžių, ir visame name nebūtum aptikęs nė vieno tiesaus kampo. Atrodė, kad jis, tarsi miegoti susiruošęs didžiulis šuo, tol muistėsi ir rangėsi ant savo pamatų, kol susirado patogiausią padėtį.

Bet svarbiausia – jis keistai atitiko slaptus, paties Polo dar ne iki galo įsisąmonintus lūkesčius. Štai vieta, kur jis galės pats savo rankomis užsidirbti pragyvenimą, atsikovoti jį tiesiai iš gamtos, visai netrukdomas kitų žmonių, išskyrus, žinoma, savo pačiutę. O ir Anitą, taip prisirišusią prie senovės ir pirmųjų kolonistų buities rakandų, tikrų tikriausiai nustebins, galbūt net apstulbins tokia nepaprastai autentiška senovės liekana.

– Ak!– šūktelėjo daktaras Pondas.– Štai pagaliau ir ponas Heikoksas. Jis niekad nesiteikia atsiliepti šaukiamas. Pėdina sau koja už kojos, nė kiek nebrangindamas neįkainojamo savo laiko.

Polas sekė akimis poną Heikoksą, iš lėto oriai žingsniuojantį per mėšliną diendaržį. Fermos prižiūrėtojas pasirodė esąs senis žilais trumpai kirptais plaukais, saulės ir vėjo nugairinta, tamsiai rudai įdegusia oda ir nežmoniškai didelėmis, kaip Rudžio Herco, rankomis. Tik, skirtingai nuo pastarojo, senis buvo sausas ir gyslotas, tvirtais kaip plienas raumenimis ir sveikos veido spalvos. Vienintelė duoklė, sumokėta laikui, regis, tebuvo dantys, kurių jo burnoje likę išties mažokai. Jis būtų puikiausiai tikęs vaidinti kokiame nors filme apie senovės fermerių gyvenimą. Heikoksas vilkėjo senamadiškus darbo drabužius iš tamsmėlynės šiurkščios medvilnės, avėjo sunkiais purvabridžiais, o ant galvos buvo užsimaukšlinęs šiaudinę plačiakraštę skrybėlę.

Kaip tyčia, tarsi norėdamas dar labiau pabrėžti Polo akyse Heikokso ir visos Gotvaldo fermos anachronizmą, anapus medžių rikiuotės, saugančios sodybą nuo vėjų, pasirodė traktoriumi važiuotas vienas iš pono Ormando van Kurlerio darbuotojų. Jis vilkėjo akinamai baltą kombinezoną, buvo užsimovęs skaisčiai raudoną beisbolo kepuraitę, avėjo lengvomis basutėmis, kurios, sprendžiant iš visko, niekad nelietė purvinos žemės, ir mūvėjo baltutėlėmis pirštinaitėmis, kurios, regis, kaip ir Polo rankos, turėjo reikalų tik su vairu ir visokiais mygtukais, sverteliais ir rankenėlėmis.

– Na, kas nutiko? Kokio dar galo prireikė?– sududeno misteris Heikoksas.

Jo balsas buvo sodrus, be mažiausios pataikavimo ar nusižeminimo gaidelės, kurią taip dažnai Polas girdėdavo bendraudamas su RURA žmonėmis. Ponas Heikoksas elgėsi taip, lyg jis būtų čia šeimininkas ir pageidautų, jog pokalbis būtų trumpas ir dalykiškas. Jo laikysena aiškiai bylojo, kad viskas, ką jam ruošiamasi čia sakyti – tušti pliauškalai, palyginus su tais rimtais ir svarbiais darbais, nuo kurių jis dabar štai atitrauktas.

– Daktare Proteusai, tai misteris Heikoksas.

– Kaip laikotės?– pasiteiravo Polas.

– Labutis,– burbtelėjo misteris Heikoksas.– Kokių galų jis daktaras?

– Mokslų daktaras,– paaiškino Polas.

Misterio Heikokso veidą apniaukė nusivylimas ir nepasitikėjimas.

– Aš tokių nevadinu daktarais. Daktarai yra viso labo trejopi: dantistas, veterinorius ir psichiatras. Tamsta vienas iš jų?

– Deja, ne,– atsakė Polas.

– Tada tamsta joks daktaras.

– Jis kuo tikriausias daktaras,– ėmė aiškinti daktaras Pondas.– Rūpinasi mašinų sveikata.– Pondas naiviai bandė skiepyti šiam prasčiokui pagarbų požiūrį į mokslą.

– Vadinasi, mechanikas,– nusprendė Heikoksas.

– Kaip čia pasakius,– tarė daktaras Pondas.– Galima mokytis koledže ir tapti kuo įvairiausių sričių specialistu, ne vien žmonių ar gyvulių gydymo. Žodžiu, aš noriu pasakyti... Šiuolaikinės visuomenės raida sustotų, jei nebūtų žmonių, pakankamai išsimokslinusių ir pasiruošusių sklandžiai valdyti sudėtingiausius šiuolaikinės civilizacijos svertus bei mechanizmus...

– Aha,– abejingai burbtelėjo misteris Heikoksas.– Tai vis dėlto ką gi tamsta pats moki sklandžiai valdyti?

Daktaras Pondas kukliai nusišypsojo.

– Aš septynerius metus mokiausi Kornelio nekilnojamojo turto tvarkymo aukštojoje mokykloje, gavau nekilnojamojo turto tvarkymo mokslų daktaro laipsnį, na, o paskui – ir šitą tarnybą.

– Tai tamsta irgi save vadini daktaru, ar ne?– pasiteiravo misteris Heikoksas.

– Manau, nesumeluosiu pasakęs, kad, šiaip ar taip, užsitarnavau šį laipsnį,– šaltai atrėmė misteris Pondas.– Mano disertacija buvo trečioji pagal apimtį iš visų, parašytų tais metais – aštuoni šimtai devyniasdešimt šeši puslapiai, išspausdinti vienos eilutės intervalu ir visai siaurutėmis paraštėmis.

– Nekilnojamojo turto pardavėjas,– trumpai nukirto misteris Heikoksas. Jis žvilgčiojo čia į Polą, čia į daktarą Pondą laukdamas, kad jie pasakys ką nors, kas būtų tikrai verta dėmesio. Po to, kai kokias dvidešimt sekundžių nė vienas neprasižiojo, senis pasisuko eiti.

– Tuomet, reikia manyti, aš karvašūdžio, kiauliašūdžio ir vištašūdžio daktaras,– tarė jis.– Kai pagaliau sumąstysit, ko judviem iš manęs reikia, galėsite rasti mane diendaržyje palei tvartą, kur kapstysiu šakėmis savo disertaciją.

– Misteri Heikoksai!– įniršęs klyktelėjo daktaras Pondas.– Prašom nenueiti, kol nebaigsim kalbėtis!

– Maniau, jau baigėt,– ramiai tarė senis ir sustingo tarsi įkastas.

– Daktaras Proteusas perka šį ūkį.

– Mano ūkį?!– misteris Heikoksas lėtai pasisuko į juos. Pagaliau jo akyse šmėkštelėjo šioks toks susidomėjimas.

– Ūkį, kurį jums pavesta prižiūrėti,– pataisė jį daktaras Pondas.

– Ūkis mano.

– Jis kadaise priklausė Gotvaldui,– tarė daktaras Pondas.

– Argi jis dar gyvas?

– Pats žinote, kad miręs.

– O aš dar gyvas. Ir žmoniškai kalbant, ši ferma labiau priklauso man negu bet kam kitam. Aš vienintelis ja rūpinuosi ir šį tą čia dirbu.– Senis įsikarščiavęs kreipėsi į Polą:– Ar žinote, kad pagal testamentą viskas čia turi likti kaip buvę?

– Kaip tik taip aš ir ketinu daryti.

– Ir aš dirbsiu kaip dirbęs?– pasidomėjo misteris Heikoksas.

– Šituo aš dar nesu galutinai įsitikinęs,– tarė Polas. Tai jau buvo painiava, kurios jis negalėjo numatyti. Juk pagal jo projektą čionai lieti prakaitą turėjo jis pats. Tai ir buvo visos jo užmačios esmė.

– Testamente apie tai nieko nepasakyta,– įsiterpė daktaras Pondas, patenkintas, kad pagaliau iškapstė tai, kas padės aplaužyti ragus tam akiplėšai Heikoksui.

– Šiaip ar taip, turėsite mane čia laikyti,– nė nemirktelėjęs atrėžė misteris Heikoksas.– Juk visa tai – mano darbas,– rankos mostu jis apmetė kiemą ir pastatus.– Viską pastačiau aš pats.

– Gotvaldas pirko sodybą iš misterio Heikokso tėvo,– paaiškino daktaras Pondas.– Ir aš manau, tarp jų būta neoficialaus susitarimo, kad misteris Heikoksas prižiūrės ją iki gyvos galvos.

– Kokio dar neoficialaus, velniai rautų?!– pasipiktino misteris Heikoksas.– Gotvaldas pažadėjo. Jis d a v ė ž o d į! Visa tai buvo mūsų šeimos nuosavybė daugiau kaip šimtą metų, daug daugiau. Esu paskutinis gyvuonis iš mūsų giminės, ir Gotvaldas pažadėjo, Dievas mato, jis prisiekė, kad sodyba bus kaip mano, kol man ateis laikas iškeliauti.

– Na va, jis ir atėjo,– tarė daktaras Pondas.

– Kol man ateis laikas iškeliauti į dausas, kitaip tariant, mirti – štai ką turėjo omeny Gotvaldas. Aš jau nugyvenau dusyk daugiau metelių, nei tu dabar turi, ir dar dveja tiek pratempsiu, sūnau,– jis palinko prie daktaro Pondo ir įsisiurbė į jį akimis.–

Per visą savo amželį prikasiau tiek didžiausių krūvų šūdo, kad švysteléti už tvoros tokį gurvuolį kaip tu man bus vieni niekai.

Išpūtęs akis iš nuostabos daktaras Pondas nejučia žingtelėjo atatupstas.

– Dar pažiūrėsim,– vos girdimai tarė jis.

– Palaukit,– skubiai įsikišo Polas.– Manau, kad galima rasti kokią nors išeitį. Kai tik aš sutvarkysiu reikiamus popierius, ponas Heikoksai, galėsite pereiti pas mane dirbti.

– Ir viskas čia liks kaip buvę?

– Mudu su žmona tik retsykiais aplankysime jus,– Polas kol kas nenorėjo niekam aiškinti, kad jiedu su Anita ketina čia apsigyventi visam laikui.

Bet ir tai, regis, misteriui Heikoksui nelabai patiko.

– Kada?

– O, mes jus visuomet perspėsime iš anksto.

Ponas Heikoksas niūriai linktelėjo, o paskui netikėtai jo veidą nušvietė spindulinga šypsena:

– Aš tikriausiai pernelyg įsisiautėjau ir užgavau tą nekilnojamojo turto daktarą?– Pondas jau buvo spėjęs tylutėliai pasišalinti.– Na ką gi, einu, darbas laukia. Jei jau ruošiatės pirkti šį ūkį, tai būtų neblogai kuo greičiau sutvarkyti vandens siurblį. Jam reikia naujos tarpinės.

– Bijau, kad nieko apie tai neišmanau.

– Visai gali būti,– tarė ponas Heikoksas nueidamas.– Visai gali būti, kad prasėdėjęs koledže dar dešimt ar dvidešimt metelių, pagaliau sulauksit, kol kas nors parodys, kaip tai daroma.

ŠEŠIOLIKTAS SKYRIUS

TYLŲ Polo susijaudinimą Anita klaidingai palaikė svajomis apie džiugias dieneles Lankose, iki kurių liko mažiau kaip dvi savaitės.

Ji nė neįtarė, kad Polas ir pats jau kuris laikas mokosi fermerio amato ir ją pamažu ruošia tapti fermerio žmona.

Vieną tvankų šeštadienį pasakęs Anitai, kad važiuoja pirkti pirštinių kriketui, Polas išvyko į sodybą, į savo ir pono Heikokso fermą. Tenai ponas Heikoksas teikėsi paskubomis ir gana šykščiais žodžiais išdėstyti keletą pusiau tiesų apie ūkininkavimo meną ir didžiadvasiškai malonėjo palikti Polui viltį, kad laikui bėgant iš jo dar šis tas gali išeiti.

Taigi tą vakarą, labai patenkintas pono Heikokso išminties krislais, kurių prisirankiojo sekiodamas paskui jį per dieną, Polas paklausė žmonos, ar ji dar pamena, kokia diena bus kitą trečiadienį.

Anita pakėlė į jį akis nuo sąrašų, kur buvo išvardyti daiktai, reikalingi jai Žemyne ir, kas dar svarbiau, Polui Lankose.

– Net neįsivaizduoju. Ar turi padorius teniso batelius?

– Bus geri ir šitie. Taigi kitą trečiadienį...

– Šeferdas vežasi dvylika porų kojinių – žalių. Jis irgi kapitonas.

– Žinau.

– Ką tu apie tai manai? Ar ne keista? Vos spėjo tave paskirti kapitonu, jis tučtuojau irgi juo tapo.

– Tikriausiai jis susidėjo su rozenkreiceriais. O iš kur tu, po galais, žinai, kiek kojinių riogso jo lagamine?

– Kadangi jis neturi žmonos, kuri padėtų susiruošti, tai buvo atėjęs šiandien pas mane prašyti pagalbos. Na, aš ir surašiau jam, ką būtina pasiimti. Juk kartais vyrai tokie bejėgiai!

– Bet šiaip taip jie kapanojasi? Vargais negalais, bet suduria galą su galu, ar ne? Ką įdomesnio jis tau šiandien pranešė?

Anita atidėjo sąrašus į šalį ir priekaištingai pasižiūrėjo į jį.

– Tik apie policijos raportą dėl tavo pistoleto ir kaip tu praleidai aną siaubingą vakarą Sodžiuje su padugnėmis.– Ji suglamžė ir susierzinusi švystelėjo šalin servetėlę.– Polai, kodėl tu niekad pats nepapasakoji apie savo reikalus? Kodėl aš visada viską sužinau iš kitų?

– Pamanykit, su padugnėmis!– pasipiktinęs purkštelėjo Polas.– O Dieve gailestingas!

10.-2806

– Šeferdas sako, kad Lašerį su Finerčiu, kaip potencialius sabotuotojus, seka policija.

– Toji policija visus seka! Kurių galų klausai tos prietaringos senbobės klejonių?

– O kodėl *tu pats* nepasakai man, kas dedasi aplinkui?

– Todėl, kad tai kuo paprasčiausi ir visai neįdomūs dalykai, todėl, kad bijau, jog prisigalvosi dievaži ko ir imsi jaudintis, kaip visuomet. Bet dabar jau viskas baigta. Kroneris viską sutvarkė.

– Šeferdas sako, kad galėjai gauti dešimt metų vien už tą pistoletą.

– Kitą sykį, kai jis baigs tau ką nors pliurpti, paklausk, kiek aš gausiu, jei suknežinsiu jam ilgą nosį, kurią jis kaišioja ne į savo reikalus?

Polo raumenys buvo juntamai sutvirtėję po neįprasto šios dienos darbo fermoje, šnervėse užsilikusi aitri diendaržio smarvė kėlė orų pasitikėjimą savo fizine jėga. Jo grasinimas užvožti Šeferdui – gana netikėtas ir ekscentriškas šiaip jau taikaus ir švelnaus žmogaus pareiškimas – buvo tarsi dar vienas ryškus šios dienos rezultatas.

– Trauk jį velniai, tą pliuškį Žaliųjų kapitoną! Geriau sakyk man, ar pameni, brangioji, kokia diena bus kitas trečiadienis!

– Dievaži nepamenu, Polai.

– Taigi mūsų sužadėtuvių metinės!

Tos metinės buvo susijusios su jiem abiem ne itin maloniais prisiminimais – šventė, kurios jie nė karto nepaminėjo nuo pat vestuvių. Tą dieną Anita pasisakė Polui laukianti nuo jo vaiko, o jis savo ruožtu pasiūlė jai ranką bei širdį, ir taip toliau. Dabar, kai tos dienos prisiminimus sušvelnino tiek metų daugmaž sėkmingo vedybinio gyvenimo, Polui pasirodė, jog būtų pats laikas grąžinti šiai datai jos sentimentą ir padaryti ją tokią, kokia dar niekad nebuvo. Beje, šios metinės, atrodė jam, galėtų tapti puikia Anitos perauklėjimo pradžia.

– Tam vakarui sugalvojau ypatingą programą,– tarė Polas.– Jis nebus panašus nė į vieną iš tų, kuriuos mudu praleidome dviese, brangioji.

– Vaje! O aš buvau visai pamiršusi. Nejaugi iš tikro kitą trečiadienį?– ji keistai nusišypsojo, tarsi priekaištaudama Polui, kad vėl atgaivino jos atmintyje kone visiškai išsitrynusį nemalonų prisiminimą apie tas nelemtas jųdviejų sužadėtuves.

– Ką gi, tai puiku,– tarė ji.– Kaip malonu, kad prisiminei. Bet dabar, kai liko tiek nedaug iki Lankų...– Anita iš prigimties buvo linkusi taip griežtai paisyti nustatytos tvarkos, kad artinantis kokiam nors svarbiam įvykiui, visa kita jai netekdavo jokios

reikšmės. Štai ir dabar jai atrodė tiesiog nedovanotina sukti galvą dar dėl ko nors pasaulyje, išskyrus lemtingąją išvyką.

– Trauk jas velniai, tas Lankas!

– Kaip tu gali šitaip sakyti?!

– O aš sakau. Sakau, kad kitą trečiadienį mudu trūks plyš...

– Na ką gi, tu darai, tu žinai. Juk tu kapitonas!

– Visiškai teisingai. Aš kapitonas, brangioji.

SEPTYNIOLIKTAS SKYRIUS

TRISDEŠIMT šešerių metų Edgarui R. B. Hagstromui, RURA numeris 131313, Restauracijos, urbanizacijos ir remonto asociacijos dvidešimt antrojo lauko sienų apdailos bataliono penkiasdešimt aštuntojo techninių paslaugų pulko šimtas dešimtojo pastatų ir aplinkos tvarkymo dalinio pirmos kategorijos tinkuotojui, tėvas kadaise davė savo mėgstamo rašytojo, Tarzano kūrėjo, vardą. To paties Tarzano, kuris toli toli nuo Hagstromo gimtojo miesto Čikagos, nuo jos murzinų speiguotų žiemų, bičiuliavosi su liūtais, drambliais ir beždžionėmis, švysčiojo nuo lianos ant lianos ir strakaliojo iš vieno medžio į kitą. Tasai Tarzanas, sudėtas tarsi ketvirtainis mūrinukas prašmatniom venecijietiškom langinėm, savo migiuose tarp medžių šakų darė tai, kas jam patiko daryti su gražiomis ir civilizuotomis moterimis, į visą kitą civilizaciją nekreipdamas jokio dėmesio.

E. R. B. Hagstromas mėgo Tarzaną visai panašiai kaip ir jo tėvas ir gal dešimtsyk labiau niršo dėl to, kad yra priverstas būti mažu niekingu žmogeliu ir vargais negalais stumti dienas šlykščiame ir aprūkusiame didmiestyje.

Edgaras savo miegamajame kaip tik skaitė knygą apie Tarzaną, kai jį pašaukė apkūni jo žmona Vanda, sėdėjusi įprastoje vietoje prie svetainės lango jų blokiniame name Proteuso parke Čikagoje. Šis rajonas atsirado jau po karo – trys tūkstančiai labai puikių namukų, apie kokius dar visai neseniai galėjai tik svajoti, trims tūkstančiams šeimų, kurių svajonės, sprendžiant iš visko, buvo nuostabiai panašios.

– Viešpatie, Edgarai, jis jau čia, va, ateina!

– Gerai jau, gerai,– rūškanas atsiliepė Edgaras.– Pamanyk, ateina! Tai ką, rupūs miltai, aš dabar turiu be sąmonės griūt ant pilvo ir laižyt jam pėdas?

Jis tyčia kuo lėčiausiai atsikėlė ir net neišlygino raukšlių ant užtiesalo, kurių pridarė gulėdamas. Paliko savo knygą atverstą ant naktinio staliuko – tegu visi mato, kad jis mėgsta skaityti – ir patraukė į svetainę.

– Kaip jis atrodo, Van?

– Tu tik pažvelk, Edai, tarytum kiniškas paukščių narvelis ar panašiai – visas žiba auksu ir kitokiomis prašmatnybėmis.

Bratpūro šachas paprašė savo gido, daktaro Juingo Dž. Holjardo, parodyti jam tipiško *takaru*, o laisvai išvertus į civilizuotą kalbą, "vidutinio piliečio" būstą. Šis noras buvo pareikštas kaip tik tada, kai grįždami iš Karlsbado olų labirinto, jie lenkė Čikagą.

Taigi Holjardas užsuko į vietos piliečių apskaitos kontorą pasiklausti, gal gyvena toksai parodomasis amerikietis kur nors netoliese.

Piliečių apskaitos kontoros mašinos išnagrinėjo pateiktą klausimą ir atsakydamos išmetė Edgaro R. B. Hagstromo kortelę. Mat šis pilietis statistiškai imant buvo vidutinis visais atžvilgiais, išskyrus nebent inicialų skaičių: amžiaus (36 metai), ūgio (5 pėdos 7 coliai), svorio (148 svarai), vedybinio gyvenimo trukmės (11 metų) ir intelekto koeficiento (83), vaikų skaičiaus (2, berniukas 9 metų, mergaitė 6), miegamųjų skaičiaus (2), automobilio (3 metų senumo dvejų durelių dengtas "Ševrolė"), išsilavinimo (117-asis iš 223 abiturientų, specializacija – verslai, žaidė atsarg. futbolo ir krepšinio komandose, vyr. kl.– pagr. futb. kom., į aukšt. nerekomend.), darbo vietos (RURA), laisvalaikio (mankšta, televizorius, žolės riedulys, žvejyba), karinės tarnybos (5 metai, 3 iš jų – užjūryje; radistas T-4, 157 pėstininkų divizija; dalyvavo mūšiuose Hjoringe, Elbesane, Kabule, Kaifene, Ust Kiachtoje, keturissyk sužeistas; apdovanotas trečios klasės Purpurinės Širdies, antros klasės Bronzinės Žvaigždės ir Sidabrinės Žvaigždės ordinais ir Auksiniu Užuojautos kryžiumi).

Be to, mašinos sugebėjo padaryti loginę prielaidą, kad jei jau Hagstromas toks vidutinis visais atžvilgiais, tai jis tikriausiai vienąsyk buvo areštuotas, iki vedybų su Vanda patyrė meilės nuotykių su penkiomis merginomis, kurios gana vidutiniškai jį patenkino, ir turėjo intymių ryšių su dviejomis moterimis jau po vedybų (su viena – atsitiktinis ir kiek kvailokas nuotykis, o su kita – ilga ir kankinanti istorija). Dar jos apskaičiavo, kad greičiausiai jis mirs būdamas maždaug 72,2 metų nuo širdies smūgio.

Tik va, mašinos nesugebėjo nustatyti, kad antrasis nesantuokinis jo meilės ryšys, tas, kuris, mašinų nuomone, turėjo kiek ilgiau užtrukti, nutiko jam su našle Mariona Fraskati ir tebesitęsia iki šiol ir kad velionis tos Marionos vyras buvo Lu Fraskatis, pirmos kategorijos tinkuotojo padėjėjas, geriausias Edgaro draugas. Didžiausiam jų pačių nustebimui, Edgaras ir Mariona atsidūrė vienas kito glėbyje nepraėjus nė mėnesiui po mielojo-gerojo Lu mirties. Ne sykį ir ne du bandė jiedu nutraukti tą ryšį, dievaži dorai bandė. Bet jis viliojo tarsi didžiulė prisirpusi sultinga vyšnia ant nuobodžiai pilkų nykaus jų gyvenimo kerpių. Jiedu slapčiomis vylėsi, kad tai ne toks jau baisus nusikaltimas, nes niekam neteikė žalos – nei vaikučiams, nei mielai ir be galo širdingai Vandai. Na, ir Lu, kuris dabar tikriausiai mėgaujasi visai kitokia palaima, vargu ar būtų galėjęs norėti ko nors geresnio, negu kad senas ir ištikimas jo draugas Edgaras ir sena ištikima jo draugužė Mariona šiek tiek atsigavės džiaugdamiesi savo kūniška meile.

Tačiau abiem buvo aišku, kad tos jų viltys juokingos. Ir vaikučiai pastebėjo, kad namie kažkas negera darosi, ir Vanda jau porąsyk verkė, griežtai atsisakiusi paaiškinti kodėl, ir, ko gero, Lu, kad ir kur dabar būtų...

Šiaip ar taip, Edgaras nesiruošė mesti draugystės su Mariona, tačiau tvirtai nusprendė viską papasakoti Vandai, saugok ir laimink ją, Viešpatie – žodžiu, pasakyti jai viską ir... Kas gi čia būgnija į Hagstromo duris? Ak, tas velnio neštas ir pamestas Bratpūro šachas, vardan Dievo ir visų dangaus apaštalų...

– Prašom, prašom į vidų,– pakvietė balsu Edgaras, o mintyse pridėjo:– Jūsų didenybe, jūsų aukštenybe, šviesenybe ir prakilnybe, visos visatos imperatoriau ir visų laivų jūroje valdove, ilganose kinivarpa, bjauri kandie, šunsnuki tu prakeiktas...

Kai Holjardas paskambino pranešdamas apie vizitą, Hagstromas savo ruožtu leido suprasti, kad jam nekelia įspūdžio nei šacho titulai, nei aukštas Holjardo postas. Juk jam taip retai pasitaikydavo proga išsakyti kam nors savo paties nuomonę apie visokius ten postus apskritai, tai yra kad žmogus tėra žmogus, štai ir viskas. Jis išvis nusprendė nuo pradžios iki galo elgtis kuo natūraliausiai – tarytum lankytojai būtų jo bičiuliai iš RURA. Vandos nuomonė, beje, pasirodė esanti visiškai priešinga. Ji tučtuojau puolė viską šveisti, čiustyti ir tvarkyti, prigamino limonado ir net ketino prašyti Edgarą jaunesnįjį parnešti pyragiukų, tačiau Edgaras vyresnysis ryžtingai nutraukė visą tą blaškymąsi. Vaikus jis išsiuntė laukan prasivėdinti – ir tai buvo vienintelė liuoba, kurią jis leido.

Durys prasivėrė, ir vidun įžengė šachas, lydimas Chašdrachro, Holjardo ir Nedo Dodžo, Proteuso parko valdytojo.

– *Aha*!– tarė šachas, atsargiai liesdamas metalinę emaliuotą svetainės sieną.– *Hmmm*!..

Edgaras ištiesė ranką pasisveikinti, tačiau procesija praėjo pro šalį, net nepastebėjusi jo plaštakos.

– Na ir pabučiuokit man į...– pyktelėjęs sumurmėjo jis.

– Atleiskit, neišgirdau?..– nustebęs atsisuko daktaras Dodžas.

– Išgirdai kuo puikiausiai, balandėli.

– Paklausykite, Hagstromai,– sušnypštė Dodžas.– Jūs ne aludėje. Galvokit, ką šnekat. Čia tarptautinės svarbos vizitas.

– O gal man išties geriau patraukt į alinę?

– Kas čia dabar darosi? Kokia musė jums įkando, Hagstromai?

– Žaliūkai įgriūna į mano namus ir net nesiteikia paduoti šeimininkui rankos.

– Jų šalyje nėra tokio papročio.

– O kaip jūsų šalyje?

Dodžas, atsukęs Hagstromui nugarą, maloniai nusišypsojo šachui.

– Du miegamieji, svetainė su niša valgomajam, vonia ir virtuvė,– paaiškino jis.– Tai projektas M-17. Šildomos grindys. Baldai suprojektuoti kruopščiai ištyrus visos šalies baldų vartotojų reikmes ir pageidavimus. Namai, baldai ir visa kita parduodami kompleksiškai. Tai labai supaprastina visas planavimo ir gamybos grandis.

– *Lakki ti takaru?*– pyptelėjo šachas, pirmąsyk įdėmiau žvilgtelėjęs į Edgarą.

– Ką jis pasakė?

– Jis pasiteiravo, ar jums čia patinka,– išvertė Chašdrachras.

– Žinoma. Manau, kad taip. Neblogai. Bent taip atrodo. Taigi.

– Labai mielas namukas,– įsiterpė Vanda.

– Dabar prašom paskui mane į virtuvę,– tarė daktaras Dodžas ir žengė pirmas, palikdamas Vandą su Edgaru vienus.– Čia jūs pamatysite radiobangę viryklę ir krosnį, kurios ir viena, ir kita vienodai greitai apdoroja maistą aukšto dažnio radijo bangomis. Bet kokį patiekalą galima pagaminti per keletą sekundžių ir visiškai tiksliai reguliuoti kiekvieną procesą. Norint įmanoma iškepti net duoną be plutos.

– Atleiskit, o argi kam nors trukdo duona su pluta?– mandagiai pasiteiravo Chašdrachras.

– O čia ultragarsė skalbimo ir indų plovimo mašina. Vanduo, paveiktas aukšto dažnio garso bangų, per keletą sekundžių nuplauna bet kokius nešvarumus nuo bet kokio paviršiaus. Tik įkiši, ištrauki – ir jau gatava!

– O ką tada veikia moteris?– paklausė Chašdrachras.

– Paskui ji krauna skalbinius arba indus štai į šitą džiovyklę, kuri juos akimirksniu išdžiovina, be to – ir aš manau, kad tai bene sąmojingiausia šios mašinos gudrybė – štai ši mažytė ozono lemputė skalbiniams suteikia tą nepakartojamą gaivų aromatą, kuriuo jie persismelkia džiūdami saulėje gryname ore.

– O paskui?– vėl paklausė Chašdrachras.

– Paskui ji sudeda skalbinius štai į šią lyginimo mašiną, per tris minutes susidorojančią su darbu, kuriam prieš karą reikėdavo sugaišti valandą. Paukšt braukšt, ir yra!

– O ką moteris veikia paskui?– vis nerimo Chašdrachras.

– O paskui jos darbas baigtas.

– Na, o paskui?

Daktaras Dodžas tirštai nuraudo.

– Jūs juokaujate?

– Nė kiek,– tarė Chašdrachras.– Tiesiog šachas domisi, vardan ko moteris *takaru*...

– Kas yra *takaru*?– įtariai pasiteiravo Vanda.

– Pilietis,– paaiškino Holjardas.

– Taip, *takaru* – tai pilietis,– keistai šypsodamasis pridūrė Chašdrachras.– Tai va, šachas norėtų žinoti, kam reikia viską taip greitai dirbti: vieną darbą per keletą akimirkų, kitą, trečią... Kurgi ji taip veržiasi? Ką ji dar turi nuveikti, kad taip skuba apsiruošti?

– Gyventi!– karštai sušuko daktaras Dodžas.– Gyventi! Mėgautis gyvenimu!– jis nusikvatojo ir patapšnojo Chašdrachrui per nugarą, sakytum ragindamas jį įsitraukti į visuotinę linksmybę, viešpataujančią šiame svetingame vidutinio amerikiečio būste.

Tačiau atsakymas nepadarė jokio įspūdžio nei Chašdrachrui, nei šachui.

– Suprantu,– šaltai tarė vertėjas ir pasisuko į Vandą:– Kaipgi jūs patiriate tokį didžiulį malonumą vien iš to, kad gyvenate?

Vanda išraudo ir nudelbusi žvilgsnį į grindis ėmė šlepetės galiuku kiloti kilimo kamputį.

– Na, televizorius,– sumurmėjo ji.– Daugiausia žiūrime televizorių, ar ne, Edai? Dar aš daugybę laiko praleidžiu su vaikais – mažąja Doloresa ir mažuoju Edgaru. Žinote, kaip... Na, visi tie dalykai...

– Kur dabar jūsų vaikai?– pasiteiravo Chašdrachras.

– Pas Glokus, mūsų kaimynus. Tikriausiai spokso televizorių.

– Gal norėtumėt pasižiūrėti, kaip veikia ultragarsė plovyklė?– paklausė daktaras Dodžas.– Tiesiog jūsų akyse – čiūkšt!– ir gatava. Išplauna kiaušinių, lūpdažių, kraujo dėmes...

– Taigi perdegė transformatorius,– tarė Edgaras,– plovyklė neveikia. Vanda jau ištisą mėnesį skalbia geldoje, nes vis negauname naujo transformatoriaus.

– Ir man visai patinka,– paskubomis tarė Vanda.– Tikrai. Mėgstu skalbti rankomis – tai ramina! Be to, puiki proga pasimankštinti. Tikrai aš nieko prieš. Rodos, skalbtum ir skalbtum... Nors kokio darbo nusitveri.

Tylą, stojusią po tų jos žodžių, nutraukė Holjardas, ūmai išreiškęs abejonę, kad, ko gero, jau laikas palikti šių malonių žmonių namus ir apžiūrėti centrinį poilsio paviljoną, esantį šioje pat gatvėje.

– Jei paskubėsime,– tarė daktaras Dodžas,– tai tikriausiai dar spėsime į odos apdirbimo būrelio pamoką.

Šachas patapšnojo radiobangę viryklę, drabužių lyginimo mašiną, probėgšmais žvilgtelėjo į televizoriaus ekraną, kur gal penketas žmonių karštai ginčydamiesi sėdosi apie konferencijų stalą.

– *Brahouna*! – karktelėjo jis.

Chašdrachras linktelėjo.

– *Brahouna*! Gyvenkite!

Jiems jau einant pro duris, Holjardas paaiškino, kad namas, viskas, kas jame yra, bei automobilis apmokami nuolat išskaičiuojant reikiamas sumas iš Edgaro RURA sąskaitos ir kompleksinio sveikatos, gyvybės bei senatvės draudimo išmokų. Be to, pridūrė jis, padėvėti modeliai tolydžio keičiami naujais, kai Edgaras, o tiksliau pasakius, mokesčius tvarkančios mašinos baigia apmokėti senuosius.

– Jis apdraustas nuo visų įmanomų negandų, – porino Holjardas. – Jo gyvenimo lygis nuolatos kyla. Įvedus mokesčius tvarkančias mašinas, kurios kartu reguliuoja ir pasiūlą, ir paklausą, jis kaip ir visa šalis tapo didžia dalimi apsaugoti nuo praeity tokių dažnų ekonominių krizių. Juk seniau piliečiai pirkdavo daiktus impulsyviai, gana dažnai prasilenkdami su logika ar net sveiku protu, todėl pramonė turėdavo verstis per galvą, bandydama atspėti, ko jie užsigeis kitąsyk. Ką čia ir kalbėt, kai buvau dar visai mažas, pamenu, turėjom tokį kuoktelėjusį kaimyną, kuris suplojo visas savo santaupas už elektrinius vargonus, nors jo virtuvėje teberiogsojo senoviška ledainė su kapotais ledais ir žibalinė krosnelė!

Edgaras uždarė duris ir nugara atsirėmė į jas – į savo tvirtovės M-17 vartus.

Vanda klestelėjo ant kušetės.

– Man atrodo, viskas praėjo ne taip jau blogai, – tarė ji. Visuomet taip sakydavo išlydėjusi kokį nors svečią – nesvarbu, ar Emę Glok, ar Gledę Perlain, ar Bratpūro šachą.

– Taip, – trumpai burbtelėjo Edgaras.

Žvilgtelėjęs į Vandą, į tą geriausią ir švelniausią sielą, kuri nė sykio gyvenime jo neįskaudino ir kurios meilė jam buvo didžiulė kaip pasaulis, Edgaras nei iš šio, nei iš to pasijuto esąs tikras niekšas. Jo pirštai užčiuopė kišenėje tris dešimtines – pinigus, kuriuos jis gaudavo kas mėnesį grynais cigaretėms ir pramogoms, mažytei prabangai, kurią jam skirdavo mašinos. Tą smulkutį ekonomikos atomą, paliktą asmeninei nuožiūrai, Edgaras ketino išleisti ne sau, ne Vandai ir ne vaikams, o Marionai. Iškankinta jo širdis visa buvo už tą nevisprotį, apie kurį pasakojo Holjardas, tą, kuris už visus pinigus nusipirko elektrinius vargonus – brangų, nepraktišką daiktą, skirtą grynai asmeninei užgaidai tenkinti, visišką priešingybę tam visam kompleksiškai tiekiamam šlamštui.

Bet meluoti ir apgaudinėti vis tiek žema.

– Vanda,– tarė Edgaras.– Aš labai blogas žmogus.

Ji puikiausiai žinojo, kur jis suka, ir net nenustebo.

– Ne, Edgarai, tu labai geras,– tarė Vanda baisiai nusiminusi.– Tu nuostabus. Aš viską suprantu.

– Tu apie Marioną?

– Taip. Ji labai daili ir žavinga, o aš jau seniai nebe tokia, kokia buvau, ir su manim tikriausiai klaikiai nuobodu.

Vanda pravirko, bet būdama geros, tiesiog auksinės širdies, stengėsi kaip įmanydama paslėpti tas ašaras. Ji nuskubėjo virtuvėn, išėmė iš šaldytuvo keturis paketus su pusiau paruošta vakariene ir įkišo į radiobangę.

– Gal būtum malonus pakviesti vaikus, Edgarai!– paprašė ji tyliu plonu balseliu.– Po dvidešimt aštuonių sekundžių vakarienė garuos ant stalo.

Šūktelėjęs į vakaro sutemas vaikų vardus, Edgaras grįžo pas žmoną.

– Paklausyk, Van, tu čia niekuo dėta. Dievas mato, tikrai...

Jis mėgino apkabinti ją priėjęs iš užpakalio, bet ji išslydo jam iš rankų ir ėmė perstatinėti indus ant viryklės, nors perstatinėti tenai nieko nereikėjo, nes viryklė pati viską reguliavo automatiškai.

Skambtelėjo skambutis, trakštelėjo išsijungdamas krosnelės laikrodis, ir ši nustojo ūžusi.

– Pašauk vaikus, kol neataušo,– tarė Vanda.

– Jie jau pareina.

Edgaras vėl bandė ją apkabinti, ir šįkart ji leidosi.

– Klausyk,– švelniai tarė jis.– Taip jau sutvarkytas pasaulis, Van. Jis ir aš. Esu niekam nereikalingas, ničniekam netinku, išskyrus tą prakeiktą RURA, tas pats laukia ir mano vaikų. O juk žmogui reikia nors retsykiais išriesti sprandą, antraip gyvenimas nemielas. Tik kad tokiam galvijui kaip aš tas sprando rietimas išeina ne kažin koks. Van, nesakyk, aš tikrai blogas, netikęs žmogus!

– Ne, ne tu, o aš visai niekam tikusi,– pavargusiu balsu paprieštaravo Vanda.– Ir niekam nereikalinga. Tu ir net mažoji Doloresa nesunkiai galėtumėt patys palaikyti namie švarą ir tvarką, dabar tai vieni niekai! Be to, aš taip sustorėjau, kad, be vaikų, niekas manęs pamilt negalėtų. Mano mama buvo apkūni, močiutė irgi. Tai tikriausiai persiduoda su krauju. Bet jos buvo reikalingos šeimai, kam nors dar tiko. O tau, Edai, aš nereikalinga, ir nieko čia nepadarysi, jei jau tu nebemyli manęs. Juk tu nekaltas, kad Viešpats sukūrė tave tokį kaip ir visus vyrus,– ji pažvelgė į jį su meile ir gailesčiu.– Vargšeli tu mano.

Į kambarį įlėkė Edgaras jaunesnysis ir Doloresa. Edgaras su Vanda suėmė save į rankas ir papasakojo vaikams apie šachą. Bet netrukus ir ši tema išsikvėpė. Toliau prie stalo plepėjo tik vaikai ir tik jie valgė padėtą maistą.

– Ar susirgot kuris?– pagaliau paklausė Edgaras jaunesnysis.

– Mama nekaip jaučiasi. Jai skauda galvą,– atsiliepė tėvas.

– Tikrai? Ar labai skauda, mamyte?

– Ne, šiek tiek, vos vos,– tarė Vanda.– Tuoj praeis.

– O kaip tu jautiesi, tėtuk? Ar galėsi šiandien žaisti krepšinį paviljone?

Edgaras sėdėjo įsmeigęs akis į lėkštę.

– Būtų neblogai,– sumurmėjo jis,– bet pažadėjau Džojui pažaisti su juo kėgliais.

– Džojui Prinsui?

– Taip, Džojui Prinsui.

– O kodėl, tėveli,– nustebo Doloresa,– šįvakar misteris Prinsas, kai buvo pas Glokus, sakė, kad eis žaisti krepšinio?

– Nieko panašaus!– piktai šūktelėjo Edgaras jaunesnysis.– Ir išvis patylėk! Nekišk nosies, kur nereikia. Jis visai nieko nesakė.

– O ir sakė!– užsispyrusi pakartojo Doloresa.– Jis dar sakė...

– Doloresa, mieloji,– įsiterpė Vanda.– Manau, kad tu paprasčiausiai ne taip supratai misterį Prinsą.

– Taip,– tvirtai tarė Edgaras jaunesnysis.– Gerai pamenu, misteris Prinsas sakė eisiąs su tėčiu žaisti kėgliais. Sesė viską supainiojo, mama.– Vaiko rankos virpėjo ir neapsižiūrėjęs jis išvertė pieno stiklinę. Abu Edgarai šoko jos gaudyti, kol ji nenuriedėjo nuo stalo. Stiklinę sugavo Edgaras jaunesnysis, ir kai jų žvilgsniai susitiko, Edgaras vyresnysis pamatė, kad vaiko akutės žaižaruoja įniršiu ir neapykanta.

– Jaučiuosi per daug pavargęs žaisti kėgliais,– sumišęs tarė Edgaras vyresnysis.– Manau, bus geriau, jei šiandien niekur neisiu, pasėdėsiu su mama prie televizoriaus.

– Visiškai nereikia dėl manęs atsisakyti pramogų,– tarė Vanda.– Puikiausiai pasėdėsiu namie ir viena.

Staiga kažkas garsiai pabarbeno į langą. Hagstromai pakėlę akis išvydo Bratpūro šachą, smagiai cinksintį į stiklą savo žieduotais pirštais. Jis ėjo iš paviljono prie savo limuzino, palikto prie Hagstromų tvirtovės M-17.

– *Brahouna*!– linksmai šūktelėjo šachas ir pamojavo ranka.– *Brahouna, takaru!*

– Gyvenkite,– išvertė Chašdrachras.

AŠTUONIOLIKTAS SKYRIUS

ATĖJO trečiadienis. Polas iš pat ryto nukako į savo fermą duoti nurodymų misteriui Heikoksui, o misteris Heikoksas atrėžė, kad jis ne kokia tarnaitė ar kambarinė.

Polas savo ruožtu davė suprasti misteriui Heikoksui: arba jis dirba, arba bus išprašytas lauk, ir pridūrė, kad verčiau jau, žinoma, dirbti, ir kuo geriau. Poliui buvo labai svarbu, kad toje vietoje, kur jis turės perauklėti Anitą, viešpatautų idealūs tvarka.

– Tikriausiai manote, kad už savo pinigus galite nupirkti žmogų ir priversti jį daryti, kas tik jums šaus į galvą, velniai rautų,– sugriaudėjo misteris Heikoksas.– Bet šį kartą apsirikote, daktare. Galit įsikišti savo daktarišką didybę į...

– Aš visai nenoriu vyti jūsų lauk.

– Tai ir nevykite!

– Paskutinįkart jums sakau, jei nepadarysite man tos paslaugos...

– Kodėl iškart to nepasakėte?

– Ko nepasakiau?

–"Heikoksai, padarykite man paslaugą".

– Na, gerai, Heikoksai, padarykite man paslaugą...

– Tik kaip jums ir tik tą vieną vienintelį kartą,– oriai tarė misteris Heikoksas.– Nors aš ne tarnaitė, bet moku būti neblogas draugas.

– Dėkoju.

– Menkniekis. Nėr už ką.

Anita paskambino Poliui, norėdama paklausti, kaip jai apsivilkti.

– Ką nors iš senų drabužių.

– Kaimo vakaronė?

– Ne visai taip, bet panašu. Apsirenk kaip į kaimo vakaronę.

– Polai, ar tau neatrodo, kad dabar, kai kelionė į Lankas visai ant nosies, mums nederėtų per daug šėlioti.

– Išvyka į Lankas ne pakasynos.

– Bet gali jomis tapti.

– Gal nors šįvakar užmirškime Lankas, brangioji. Šįvakar tebūnie vien Polas ir Anita, o visa kita tegu ritas po paraliais.

– Lengva pasakyti, Polai. Žinoma, tas tavo siūlymas labai žavus ir visa kita, bet...

– Bet kas?– paklausė jis suirzęs.

– Na, kaip čia tau pasakius... Nenorėčiau būti per daug įkyri, bet man atrodo, kad tau visai nė motais nei Lankos, nei Mėlynųjų kapitono pareigos.

– Tai ką turėčiau daryti, tavo nuomone?

– Gal ne pro šalį būtų pasimankštinti ar panašiai. Noriu pasakyti, kad nepakenktų daugiau pamiegoti, gerai maitintis ar kiek pasportuoti po darbo. O gal ir cigarečių apmažinti, kaip tu manai?

– Ką?

– Tu turi būti puikiai pasiruošęs, jei jau Mėlynųjų komanda pasišovusi laimėti.

Polas nusikvatojo.

– Klausyk, Polai, tai visai nejuokinga. Šeferdas sako savo akimis matęs, kaip buvo daromos arba žlugo tarnybinės karjeros priklausomai nuo to, kaip kam sekėsi būti komandos kapitonu Lankose. Šeferdas visai metė rūkyti.

– Gali jam perduoti, kad aš įnikau į hašišą, norėdamas pagerinti savo reakciją. Taigi jo sviestas kamuolys man regėsis kaip oro balionėlis, plevenantis virš padavėjo bazės. Nepamiršk – šįvakar važiuojam.

– Gerai jau, gerai,– tarė ji nusiminusi.

– Aš myliu tave, Anita.

– Ir aš myliu tave, Polai.

Kai jis grįžo namo, Anita laukė jau pasiruošusi. Dabar tai buvo ne viena iš šauniausių Ailiumo damų, o daili, žaisminga mergaičiukė iki kelių paraitotomis medvilninėmis kelnėmis, apsivilkusi Polo marškiniais, po kaklu pasirišusi raudoną skarytę ir apsiavusi lengvais baltais sportiniais bateliais.

– Ar taip gerai?

– Labai.

– Polai, niekaip negaliu suprasti, ką tu sumanei. Aš skambinau į klubą, jie pasakė nieko negirdėję apie vakaronę kaime. Lygiai tą patį išgirdau ir Albanio, Trojos bei Šenektedžio klubuose.

Polas žinojo, kad Anita pakęsti negali visokių netikėtumų ir tiesiog niršta, jei tik ima nebesusigaudyti, kas ir kaip.

– Tai privatus vakarėlis,– paaiškino Polas.– Tiktai mudviem. Pati viską pamatysi, kai ateis laikas.

– Noriu žinoti tuojau pat.

– Na, kurgi mūsų jubiliejinis martinis?

Staliukas, kur kas vakarą jo laukdavo ropinukė su stiklinaitėmis, buvo tuščias.

– Negausi nė lašelio, kol nesugrįši iš Lankų.

– Nebūk juokinga! Tenai dvi savaites visi gers neprasiblaivydami.

– Tik ne kapitonai. Šeferdas sako, kad jie tai tikrai negali leisti sau šitaip lakti.

– Tie sapaliojimai rodo, kaip mažai jis apie viską nutuokia. Juk gėrimai ten nemokami.

Polas pasiruošė kiek didesnę nei paprastai martinio porciją, išgėrė ir persivilko dieną Sodžiuje nusipirktais šiurkščios medvilnės drabužiais. Jo nuotaiką šiek tiek temdė Anitos nesugebėjimas mėgautis jo sukurta paslaptinga nuotaika. Vietoj džiugaus nerimo ją apniko keistas įtarumas.

– Jau pasiruošei?

– Manau, kad taip.

Netardami vienas kitam nė žodžio, jiedu nužingsniavo prie garažo. Polas plačiu mostu atvėrė automobilio duris.

– Ak, Polai, tik ne į senąją mašiną!

– Taip reikia.

– Na jau ne, į šitą laužą aš nesėsiu.

– Anita, labai prašau. Netrukus tu pamatysi, kodėl mes turime važiuoti kaip tik šia mašina.

Ji įlipo ir atsisėdo ant paties sėdynės kraštelio, stengdamasi kuo mažiau ką nors liesti.

– Garbės žodis, Anita! Taip reikia!

Jiedu važiavo tylėdami, tarsi būtų buvę vienas kitam visai svetimi. Tik kylant nuolydžiu šlaitu į kalną prie golfo aikštelės ji vis dėlto šiek tiek atsilošė. Staiga priekinių žibintų šviesoje sušmėžavo blyški vyro figūra išsitaršiusiais plaukais. Jis mūvėjo žalias trumpikes bei kojines ir buvo apsivilkęs tokio pat žalumo marškinėlius su užrašu “Kapitonas”. Vyras turseno smulkia ristele pačiu kelio pakraščiu, protarpiais sustodamas padaryti kokio nors apgaulingo judesio arba pasiboksuoti ore su įsivaizduojamu priešininku.

Polas kone apkurtino Šeferdą, iš visų jėgų nuspausdamas klaksoną. Jam buvo smagu matyti, kaip traukdamasis mašinai iš kelio, Šeferdas kluptelėjo pataikęs koja į duobutę.

Anita nuleido savo durelių stiklą ir šūktelėjo jam.

Žaliųjų komandos kapitonas pamojavo. Jo veidas buvo net persikreipęs iš įtampos.

Polas nuspaudė akseleratorių iki galo, ir į bėgiką purkštelėjo aitrus tepalo degėsių ir anglies monoksido debesėlis.

– Tas žmogus toli eis,– tarė Anita.

– Išties, stačiai mirk ir prisikelk,– tarė Polas.

Jie kaip tik važiavo pro įtvirtinimus, juosiančius Ailiumo gamyklas, ir vienas sargas, pažinęs Polo automobilį, draugiškai pamojavo jam iš bokštelio penkiasdešimto kalibro automatiniu šautuvu.

Anita vis labiau ir labiau nerimavo, o paskui pasisuko taip, lyg būtų norėjusi stverti už vairo.

– Polai, kurgi mes važiuojame? Gal tu iš proto kraustaisi?

Jis sulaikė jos ranką, nusišypsojo ir pasuko mašiną per upę Sodžiaus link.

Ant tilto ir vėl būriavosi RURA žmonės, kelininkai, geltonais dažais teplioję apiblukusias kelio juostas. Polas dirstelėjo į laikrodį. Iki darbo pabaigos arba, kaip patys darbininkai sakydavo, skambalo dar buvo likę dešimt minučių. Polas pagalvojo, ar tik ne Badas Kolhaunas bus prasimanęs šį darbą. Polas visada į RURA projektus žiūrėdavo ironiškai. Prieš karą šis tiltas, pritaikytas vos keturioms eismo eilėms, visuomet būdavo sausakimšas darbininkų automobilių, važiuojančių į gamyklas arba iš jų. Tada tų keturių eilių buvo aiškiai per maža, ir vairuotojai turėdavo griežtai laikytis savo eilės, jei nenorėdavo, kad kas nors jiems aptarkuotų mašinos šonus. O dabar bet kuriuo dienos metu galėjai ramiausiai vingiuoti nuo vieno tilto krašto prie kito ir tik vienu atveju iš tūkstančio būtum su kuo nors susidūręs.

Polas nuspaudė stabdį. Trys darbininkai dažė juostas, gal dvylika reguliavo eismą ir dar tiek pat paprasčiausiai ilsėjosi. Labai lėtai jie prasiskyrė leisdami Polui pravažiuoti.

– Ei, Makai, vieną priekinę lempą kažkur supylei.

– Dėkoju,– tarė Polas.

Anita pasislinko arčiau jo. Polas matė, kaip ji pastėro iš išgąsčio.

– Polai, tai siaubinga. Vežk mane namo.

Polas atlaidžiai šyptelėjęs įvažiavo Sodžiun. Prie tilto priešais salūną vėl darbavosi gaisrinės siurblys, tad Polui reikėjo perkirsti visą kvartalą, kad galėtų pastatyti mašiną. Tas pats murzinas berniūkštis linksmino minią savo popieriniais laiveliais. Atsirėmęs į namo sieną nervingai rūkė apšepęs seniokas. Jis pasirodė Polui kažkur matytas. Paskui Polas suvokė, kad tai Lukas Lubokas, nenuorama procesijų vedlys, stovi paskendęs užmaršty, į nieką nepersirengęs ir laukia naujos procesijos ar mitingo, kad vėl galėtų atgyti. Polas apsidairė, neaiškiai vildamasis pamatyti Lašerį ar Finertį, tačiau nepamatė. Visai gali būti, kad jiedu šnekučiuojasi dabar salūno prietemoje, sutardami visais klausimais.

– Polai... Ar tai ir yra tavo sukaktuvinis pokštas? Labai prašau, vežk mane namo.

– Niekas nesiruošia tavęs skriausti, Anita. Juk visi šie žmonės tavo tautiečiai.

– Neketinu murkdytis kartu su jais purvyne vien dėl to, kad jie gimė toje pačioje šalyje kaip ir aš.

Maždaug tokios reakcijos Polas ir tikėjosi, todėl gana ramiai priėmė jos žodžius.

Iš visų, kurie gyveno šiauriniame upės krante, Anita vienintelė ne tyliai niekino priešingo kranto gyventojus, o jautė jiems tūžmingą neapykantą. Be to, ji buvo vienintelė suaugusi moteris šiaurinėje miesto dalyje, kuri niekad nesimokė koledže. Paprastai inžinieriai ir valdytojai į pietinės pusės gyventojus žiūrėjo šiek tiek iš aukšto, tas tiesa, bet tą jausmą gerokai švelnino savotiškos meilės ir užuojautos atspalvis, šiokia tokia simpatija, maždaug tokia, kokią žmogus jaučia kitoms gyvoms būtybėms, gyvenančioms pievose, laukuose ar miškuose. Tik Anita visa širdimi nekentė Sodžiaus gyventojų.

Jei Polui kada užeitų noras smarkiai ją įskaudinti, jis žinojo, kad pakaktų paaiškinti jai, iš kur tas jos žiaurus nepakantumas: jeigu nebūtų jos vedęs, ji būtų gyvenusi čia, būtų buvusi viena iš jų.

– Mes neišlipsim iš mašinos,– paaiškino Polas.– Mes tik pasėdėsim ir pasižiūrėsim keletą minučių. O paskui važiuosim toliau.

– Į ką pasižiūrėsim?

– Į tai, ką galima čia pamatyti. Į žmones, dažančius kelio juostas, į tą vyrą prie gaisrinės siurblio, jį stebeilijančius praeivius, vaiką, leidžiantį popierinius laivelius, senį prie salūno. Čia yra ką pažiūrėti – tik spėk dairytis.

Ji visai neskubėjo dairytis, tik nuleido galvą ir įsmeigė žvilgsnį į savo rankas, padėtas ant kelių.

Polas pamažu ėmė suprasti, apie ką galvoja Anita – tikriausiai mano, kad dėl kokių nors jai nežinomų priežasčių jis sumanė pažeminti ją, primindamas jos kilmę. Jeigu jis tikrai būtų šito norėjęs, būtų galėjęs dabar jaustis patenkintas, tikslą pasiekęs: visa kandi jos panieka ir įtūžis ūmai išgaravo ir ji kiūtojo susigūžusi, tyli ir maža kaip pelytė.

– Ar žinai, kodėl tave čia atvežiau?

– Ne,– kone pakuždom tarė ji.– Bet aš noriu namo, Polai. Maldauju tavęs.

– Anita, aš atvežiau tave čionai todėl, kad mums jau seniai laikas pradėti kitaip žiūrėti į viską, kas vyksta ne tik tarp mūsų, bet ir visuomenėje.

Jam labai nepatiko, kaip nuskambėjo tie žodžiai – nenuoširdžiai ir pompastiškai. Nenuostabu, kad Anitai jie nesukėlė jokio įspūdžio.

Polas pamėgino dar kartą:

– Kad įgytume tai, ką dabar turime, mudu, Anita, iš tų žmonių atėmėm brangiausią jų turtą – suvokimą, kad esi kam nors reika-

lingas ir kam nors naudingas, kad esi kam nors tikęs, o be šito joks žmogus negali savęs gerbti.

Šį sykį pavyko neką geriau. Anita visai nieko nesuprato. Ji, atrodo, buvo tikra, jog Polas ją šitaip už ką nors baudžia.

Jis pabandė dar sykį:

– Brangioji, kai matau, ką turime mes ir ką palikome tiems žmonėms, jaučiuosi tikras kiaulė.

Pagaliau Anita ėmė šį tą suprasti. Nors ir nežymiai, bet mažumytį ji atkuto.

– Vadinasi, tu nepyksti ant manęs?

– O Viešpatie, žinoma, ne. Kurių galų turėčiau ant tavęs pykti?

– Nežinau. Aš galėjau pasirodyti tau per daug įkyri arba tu galėjai pamanyti, kad tarp manęs ir Šeferdo kas nors yra.

Tie jos žodžiai apie save ir Šeferdą niekais pavertė visą jo susikurtą Anitos perauklėjimo planą. Mintis, kad jis gali pavyduliauti kažkokiam Žaliųjų kapitonui, Poliui pasirodė tokia juokinga ir taip iškalbingai liudijo apie visišką Anitos nesugebėjimą jo suprasti, kad išstūmė visas kitas iš galvos.

– Imsiu pavydėti tavęs Šeferdui tiktai tada, kai tu pradėsi pavyduliauti manęs Katarinai Finč,– tarė jis ir nusikvatojo.

Didžiausiai jo nuostabai, Anita jo žodžius priėmė už tikrą pinigą.

– Negali būti!

– Ko negali būti?

– Kad aš turėčiau pavyduliauti šitai sustumtinei, šitai neūžaugai...

– Pala, pala!– pokalbis regimai ėmė krypti pavojinga linkme.– Aš tik norėjau pasakyti, kad, mano nuomone, tarp tavęs ir Šeferdo tegali būti tiek kiek tarp manęs ir Katarinos Finč.

Tačiau Anita vis dar neketino sudėti ginklų. Įsikarščiavusi ji praleido pro ausis tikrąją palyginimo prasmę ir paskubėjo vėl pereiti į puolimą.

– Šeferdas tai jau tikrai daug patrauklesnis kaip vyras negu Katarina kaip moteris.

– Niekas dėl to nesiginčija,– tarė Polas nevilties kupinu balsu.– Neturiu jokio noro tai aptarinėti. Tarp manęs ir Katarinos taip pat nieko nėra kaip ir tarp tavęs su Šeferdu. Aš tik norėjau parodyti tau, kaip kvaila mudviem įtarinėti panašiais dalykais vienas kitą.

– O gal tu manai, kad aš tokia neįdomi, jog nebegaliu niekam patikti?

– Aš manau, kad tu velniškai įdomi, ir tu pati tai žinai,– jis tuos žodžius pasakė gana garsiai, todėl žvilgtelėjęs gatvėn pamatė,

11.-2806

kad juos, ketinusius būti čia stebėtojais, dabar pačius jau daug kas stebi. Mažu popieriniu laiveliu, šokinėjančiu audringais vandens srauto sūkuriais ir bangomis, niekas nebesidomėjo.

– Mes čia atvažiavome ne tam, kad imtume kaltinti vienas kitą neištikimybe,– sušnypštė jis prislopinęs balsą.

– O kam?

– Aš tau sakiau: kad mums abiem būtų lengviau pamatyti, jog mūsų krantu nesibaigia pasaulis, kad būtų lengviau suvokti, kaip mūsų gyvenimo būdas paveikė kitų gyvenimus.

Dabar, po gana sėkmingos atakos, kai jai pavyko taip šauniai išmušti Polą iš vėžių, pagaliau supratusi, kad jos niekas nepuola ir nebaudžia, Anita vėl pasijuto padėties šeimininkė.

– Man jie visi atrodo ganėtinai sotūs.

– Bet per tokius kaip mano tėvas, Kroneris, Baeris, Šeferdas arba mudu jie neteko sielos peno, dvasinių vertybių.

– Matyt, jiems ne itin rūpėjo tos vertybės, antraip nebūtų atsidūrę čia.

Polas galutinai įniršo. Subtilus mechanizmas, neleisdavęs jam skaudinti Anitos, perkaito.

– Bet jei ne atsitiktinumas, tu pati būtum likusi čia!

– Polai!– Anita prapliupo ašaromis.– Tai negarbinga,– tarė ji visiškai sugniužusi.– Tai labai negarbinga. Ir kam tau prireikė tai sakyti?

– Raudoti irgi negarbinga.

– O tu žiaurus. Štai koks tu – žiaurus. Jei norėjai mane įskaudinti, gali būti patenkintas – tau puikiai pavyko.– Ji garsiai nusišnypštė.– Matyt, turėjau ką nors, ko neturi šitie žmonės, antraip nebūtum manęs vedęs.

– Oligomenorėja,– tarė jis.

Anita nustebusi sumirksėjo.

– Kas?

– Oligomenorėja – štai ką tu turėjai ir ko neturi šitie žmonės. Tai yra mėnesinių sutrikimas.

– Iš kurgi tu iškasei tokį įmantrų žodį?

– Radau jį žodyne praėjus mėnesiui po mūsų vestuvių, ir jis kažkaip įstrigo man į galvą.

– Ak, Dieve tu mano! Ak!– suaimanavo Anita tirštai nuraudusi.– Gana! Tu jau pakankamai visko prišnekėjai. Jei tučtuojau neveži manęs namo, aš einu pėsčia.

Polas visu greičiu paleido mašiną atgal į šiaurinį upės krantą, su keistu laukinio pasitenkinimu klausydamasis, kaip urzgia junginėjamos pavaros.

Važiuojant tiltu jo širdis vis dar virė krauju po tokio ūmaus susirėmimo su Anita. Bet kai pro automobilio langą ėmė švysčioti

Ailiumo gamyklų sargybos bokšteliai, viršų paėmė blaivus protas ir nuoširdus apgailestavimas dėl to, kas atsitiko.

Tas kivirčas jam pačiam buvo visiškai netikėtas, be to, jie niekad nesibardavo šitaip tulžingai. Ir nuostabiausia, kad jį pradėjo Polas, o Anita tapo kone auka. Sutrikęs jis bandė atsiminti, kuo viskas prasidėjo, bet nepajėgė.

Dieve mano, koks nereikalingas ir beprasmiškas buvo šis konfliktas! Įsikarščiavęs, nuotaikos pagautas jis išklojo tai, ką žinojo esant jai skaudžiausia, ir, žinoma, sukėlė Anitos neapykantą jam, o to visai nenorėjo. Dievaž nenorėjo. Juk dabar šitiek laiko puoselėtas sumanymas pradėti su ja naują gyvenimą, ko gero, nueis šuniui po uodega.

Štai jie jau lenkia golfo takelį – po keleto minučių bus namie.

– Anita...

Užuot atsakiusi, ji įjungė radiją ir ėmė nervingai sukinėti svirtelę ieškodama stoties, matyt, norėdama užtrenkti jo balsą. Bet radijas neveikė jau daugelį metų.

– Anita, klausyk. Aš myliu tave labiausiai už viską pasaulyje. Dievas mato, man baisiai nesmagu dėl to, ką čia vienas kitam prišnekėjom.

– Nė iš tolo nepasakiau tiek kiek tu.

– Aš gatavas nusipjauti liežuvį.

– Tik ne mūsų švariais virtuvės peiliais.

– Viskas be galo kvaila.

– Na, matyt, dėl to, kad aš kvaila. Tu pravažiavai mūsų vartus.

– Žinau. Turiu tau staigmeną. Pamatysi, kaip labai myliu tave ir koks tuščias ir beprasmis tas mūsų kivirčas.

– Dėkui, šiandieną man jau gana staigmenų. Prašau, suk mašiną atgal. Aš baisiai pavargau.

– Toji staigmena kainavo man aštuonetą tūkstančių, Anita. Ar vis dar nori grįžti namo?

– Manai, kad mane galima nupirkti, taip?– tarė ji piktai, tačiau jos veide įtampa atslūgo, ją pakeitė susidomėjimas: “Kas gi tai galėtų būti? Nejaugi?! Aštuoni tūkstančiai dolerių!”

Polas irgi kiek nurimo, atsipalaidavo ir atsilošęs sėdynėje ėmė mėgautis važiavimu.

– Tavo vieta ne Sodžiuje, mieloji.

– Velniai žino, gal kaip tik ten.

– Ne, ne. Tu turi tai, ko jokios mašinos ir jokie testai negali aptikti – menininkės talentą. Tai viena iš nūdienos tragedijų, kad nėra tokių mašinų, kurios pajėgtų sučiuopti šią nuostabią savybę, įvertinti ją, puoselėti ir lavinti.

– Taip, taip,– liūdnai tarė Anita.– Taip ir yra.

– Aš myliu tave, Anita.

– Aš myliu tave, Polai.

– Žiūrėk, elnias!– Polas įjungė ilgąsias šviesas, norėdamas apšviesti žvėrį, ir pamatė Žaliųjų komandos kapitoną, vis dar risnojantį šalikele, bet jau galutinai nusibaigusį. Jis vos vilko kojas, kaskart iš paskutiniųjų atplėšdamas jas nuo žemės ir vėl garsiai šleptelėdamas į drėgną asfaltą. Jis buvo taip nusivaręs, kad nebepažino jų ir šiaip ne taip kleivojo toliau vien iš užsispyrimo, bukai žvelgdamas į priekį.

– Kiekvienas jo žingsnis – tai vinis į mano karstą,– tarė Polas prisidegdamas naują cigaretę nuo senosios.

Po kokių dešimties minučių jis sustabdė automobilį, išlipo, apėjęs aplinkui atidarė dureles Anitai ir švelniai pasiūlė jai ranką.

– Sklendės liežuvėlis kyšo lauke, mylimoji, ir rodo mudviem kelią į naują, daug laimingesnį gyvenimą.

– Apie ką tu čia?

– Tuojau pamatysi.

Siaura tamsia įvode, kurios sienos ir lubos buvo tankiai suaugusios alyvų šakos, jis nuvedė ją prie žemlūžio kerno namuko durų. Paskui, uždėjęs Anitos ranką ant sklendės liežuvėlio, tarė:

– Spustelėk.

Ji atsargiai paspaudė. Sklendė anapus durų šoktelėjo aukštyn ir durys atsidarė.

– Ak! Ak, Polai!

– Tai mūsų. Tai priklauso tik Polui ir Anitai!

Ji įėjo lėtai, iškėlusi galvą, atsargiai uosdama orą išpūstomis šnervėmis.

– Brangusis, tai puiku! Aš tuoj pravirksiu...

Polas paskubomis apsidairė, ar viskas tinkamai paruošta toms nuostabioms naujų atradimų valandėlėms, kurias jiedu ketino čia praleisti, ir liko patenkintas. Misteris Heikoksas, matyt, atgailaudamas, kuo švariausiai buvo išgremžęs, numazgojęs ir nušveitęs viską. Neliko nei purvo, nei metų metus užsigulėjusių dulkių, vien tik švelnios ir vaiskios laiko apnašos ant visų trobos daiktų – alavinių indų židinio lentynoje, vyšnios medžio laikrodžio, pajuodusių židinio rakandų, ant sienos kabančio ilgavamzdžio šautuvo su sidabru puošta riešutmedžio buože, varinių pūstašonių žibalinių lempų ir apsitrynusių gelsvo klevo kėdžių. O kambario vidury, ant stalo, stovėjo paruoštos dvi stiklinės, ąsotis, butelis džino, butelis vermuto ir kibirėlis trupintų ledų. Švelnioje prieblandoje visa tai atrodė senoviška ir be galo miela.

Be to, čia dar buvo dvi stiklinės šviežio nenugriebto pieno iš fermos, šviežių, ką tik išvirtų kiaušinių iš fermos, šviežių žalių žirnelių iš fermos ir šviežia, ką tik skaniai paskrudinta višta, taip pat iš fermos.

Kol Polas ruošė kokteilius, Anita vaikštinėjo po kambarį, džiaugsmingai aikčiodama ir su meile liesdama kiekvieną daiktelį.

– Nejaugi išties visa tai mūsų?

– Nuo vakar dienos. Vakar pasirašiau visus popierius. Ar tau tikrai čia patinka?

Ji klestelėjo į krėslą priešais židinį ir paėmė stiklą, kurį jai ištiesė Polas.

– Argi nematai? Mano jausmai kaip ant delno!– Laiminga ji tyliai nusijuokė.– Jis klausia, ar man čia patinka! Juk visa tai neįkainojama, deimantėli tu mano! Kaip tau pavyko tokį lobį nupirkti viso labo už aštuonis tūkstančius dolerių? Na, ir šaunuolis tu vis dėlto!

– Už smagias mūsų metines!

– Man norėtųsi čia stipresnio žodelio nei “smagios”.

– Už puikias mūsų metines, Anita!

– Už nuostabias mūsų metines, Polai! Dieve mano, kaip aš myliu tave, Polai!

– Ir aš tave myliu, Anita!

Išties niekada Polas nemylėjo jos taip kaip dabar.

– Ar bent supranti, kad vien šis senoviškas laikrodis kainuoja ne mažiau kaip tūkstantį dolerių!

Polas pasijuto velniškai apsukrus ir protingas. Tiesiog neįtikima, kaip sklandžiai viskas ėmė klostytis. Anita taip nuoširdžiai žavėjosi Polo pirkiniu, kad rūpestis perkelti ją iš anų namų į šituos, iš ano gyvenimo į šitą per tas kelias stebuklingas minutes jam ėmė atrodyti vieni niekai.

– Tai kaip tik tokie namai, kokie tau patiktų, ar ne?

– Juk žinai, kad taip.

– Įsivaizduoji, šio laikrodžio ir vidus medinis! Tik pamanyk – kiekvienas sraigtelis ištekintas iš medžio! Įsivaizduoji?

– Nesirūpink, tai visai lengva ištaisyti.

– Hmmm?..

– Galima bus jo vieton įtaisyti elektroninį.

– Bet juk tada visas žavesys...

Tačiau Anitą ūmai pagavo kūrybos ir pertvarkymų šišas, todėl paskutinių Polo žodžių ji jau negirdėjo.

– Supranti, išėmus švytuoklę, bus galima įtaisyti elektrinį dulkių gaudytuvą.

– Oho!

– Žinai, kur aš jį pakabinsiu?

Polas apsidairė po kambarį, tačiau tinkamesnės vietos laikrodžiui nepastebėjo.

– Manau, ši niša geriausiai jam tiktų,– tarė jis.

– Tik į prieškambarį! Ar nematai, kad jis prašyte prašosi į prieškambarį.

– Čia juk nėra prieškambario,– tarė jis sumišęs. Durys iš lauko ėjo tiesiai svetainėn.

– Į m ū s ų prieškambarį, kvailiuk!

– Bet, Anita...

– O šita spintelė prieskoniams – kaip puikiai ji atrodys, jei vieną kitą stalčiuką ištraukus pastatysiu jų vieton po vazonėlį filodendrų! Jau numačiau jai vietą svetainėje.

– Taip, išties prašmatnus daikčiukas.

– O šitos sijos! Jos stačiai neįkainojamos! Jomis galėsime papuošti visą butą! Ne tik virtuvę, bet ir kambarius, supranti? Ir aš sutinku be druskos suvalgyti tavo klasifikacijos bilietą, jei į šį praustuvą netilps mūsų naujasis televizorius.

– Aš ir pats ruošiausi jį netrukus suvalgyti,– sumurmėjo Polas vis labiau niaukdamasis.

– O šitos grindys iš platėliausių lentų! Įsivaizduoji, kaip jos atrodys mūsų bare?

– Kas man tas baras?– niūriai burbtelėjo Polas.

– Ką tu pasakei?

– Aš pasakiau: “Kas man tas baras”.

– Taip? Suprantu,– tarė ji išsiblaškiusi, spindinčiomis akimis dairydamasi po kambarį dar kokio nors grobio.

– Anita...

– Ką? O! Koks puikus šviestuvas!

– Nagi paklausyk manęs, ką pasakysiu.

– Žinoma, klausau, brangusis.

– Pirkau šį namą mudviem gyventi.

– Tu nori pasakyti – gyventi tokiame, koks jis yra?

– Kaip tik taip. Jo negalima keisti.

– Tu nori pasakyti, kad negalėsiu nieko iš čia kraustyti?

– Taip. Bet mes galėsim patys čia įsikraustyti.

– Ak, tai dar vienas nelabai vykęs tavo pokštas, brangusis. Neliūdink manęs, juk aš taip džiaugiuosi!

– Visai nemanau liūdinti. Štai gyvenimas, kokio aš norėčiau! Štai namas, kokiame seniai svajojau įsikurti!

– Čia taip tamsu, kad negaliu net dorai įžiūrėti tavo veido – tu rimtai kalbi ar juokauji. Įjunk šviesą.

– Čia nėra šviesos.

– Nėra elektros?!

– Tiktai tiek, kiek tavo plaukuose.

– Tai kaipgi su elektriniu šildymu?

– Čia nėra elektrinio šildymo.

– O židinys?

– Kūrenamas malkomis. O vietoj šaldytuvo – ledainė.

– Oi, koks tu nepakenčiamas!

– Aš visai rimtai, Anita. Noriu, kad mes čia persikeltume.

– Netruks praeiti nė šeši mėnesiai, ir mes šioje skylėje išleisim paskutinę dvasią.

– Čia amžių nugyveno net kelios Heikoksų kartos.

– Tu šiandien nusiteikęs juokauti, taip? Bet tavo rimtas veidas ir visa kita daro šį pokštą panašų į tikrovę. Eikš, geriau pabučiuok mane, žavingas juokdary.

– Mes liksim čia nakvoti, o ryt iš pat ryto aš imsiuos ruošos. Juk, šiaip ar taip, galim pabandyti?

– O aš pavirsiu stora geraširde tetule iš fermos ir gaminsiu tau pusryčius ant malkomis kūrenamos krosnies: kavą, savų vištų kiaušinius, namų gamybos grietinėlę, savo pačios keptus biskvitus, aplietus čia pat pagamintu džemu ir apteptus ką tik sumuštu sviestu.

– Ar galėtum?

– Jau geriau iškart pasiskandinti tame svieste su visu džemu.

– Ilgainiui tu pamėgtum tokį gyvenimą.

– Niekada nepamėgčiau, ir tu tai puikiai žinai.

Jam vėl ėmė gesti nuotaika. Apėmė kartus nusivylimas, visai kaip prieš valandą – tada, Sodžiuje. Ir vėl jis pats to nenorėdamas ėmė ieškoti atminty ko nors, ką būtų galima sviesti jai į veidą, užgauti ją. Žodžiai, kuriuos jis pagaliau ištarė, seniai jam pynėsi ant liežuvio galo, bet išsiveržė tik dabar, progai pasitaikius. Jie savaime, nejučia, tarsi patys išsprūdo.

– Galų gale visai nesvarbu, ką tu apie tai manai,– tarė jis kuo ramiausiai.– Aš nusprendžiau mesti darbą ir gyventi čia. Supranti? Ketinu išeiti iš darbo.

Sukryžiavusi rankas ant krūtinės ji apglėbė save per pečius, tartum gindamasi nuo šalčio, ir keletą akimirkų lingavo taip į priekį ir atgal netardama nė žodžio.

– Aš galvojau apie tai,– prakalbo ji pagaliau.– Apie tai, kad tu, ko gero, linkęs į panašius dalykus. Bet kartu vyliausi, kad mums pavyks to išvengti, ir meldžiau Dievo, kad pavyktų. Bet va – mudu čia, ir tu sakai man tuos žodžius.

Anita prisidegė cigaretę ir keletą kartų negiliai užsitraukė, išpūsdama dūmus pro nosį.

– Šeferdas sakė, kad anksčiau ar vėliau tu tai padarysi.

– Jis tau sakė, kad aš ketinu mesti darbą?

– Ne, jis sakė, kad tu iš tų, kurie gali tai padaryti.

Ji sunkiai atsiduso.

– Tikriausiai jis geriau permano tave nei aš.

– Dievaži, man būtų visai nesunku ir toliau prisitaikius prie sistemos kilti tarnybos laiptais. Daug sunkiau yra ištrūkti iš jos.

– Tai kam gi tada išeiti, jei taip lengva ten būti?

– Nejau tu neišgirdai nieko, ką sakiau tau Sodžiuje? Juk nuvežiau tave tenai, kad pati pajustum, kaip viskas klostosi.

– Šeferdui ir Katarinai Finč?

– Ne, Viešpatie, žinoma, ne. Žmonėms, kuriems tokie kaip mes atėmė galimybę gerbti save.

– Tu pasakei, kad jautiesi tikras kiaulė. Šitą aš prisimenu.

– O tu niekada šitaip nesijauti?

– Nelabai suprantu.

– Negi, velniai griebtų, tavęs niekad negraužia sąžinė?

– Kodėl turėtų graužti? Juk niekada nesielgiau nepadoriai.

– Gerai, pabandysiu kitaip paaiškinti. Tu sutinki, kad viskas ritasi skradžiais?

– Tarp mūsų?

– Visur! Visame pasaulyje! Kad ir Sodžiuje, pavyzdžiui.

Ji mokėjo būti beviltiška trumparegė ir bet kokią bendrą problemą perkelti į save arba tuos žmones, kuriuos pažinojo.

– Kaip mes galime duoti žmonėms tai, ko jie neturi?

– Tas ir yra! Tu dabar žaidi mano naudai. Va tu sakai, ką mes galime jiems duoti, tarytum viskas pasaulyje priklausytų tik mums ir tik mes galėtume spręsti – duoti kitiems ką nors ar ne.

– Bet kas nors juk turi imtis atsakomybės. Taip jau yra, kad kas nors jos imasi.

– Va, matai, kur čia šuo pakastas: taip jau yra, bet ne visada taip buvo. Ir šitą naują tvarką įvedė tokie kaip mes. Viešpatie, juk kiekvienas turėjo kokių nors ypatingų talentų, darbštumo ar dar ko nors, ką galėjo iškeisti į tai, ko jam reikėjo. O dabar, kai visa tai ėmė tvarkyti mašinos, jos užsimojo už kitus žinoti jų reikmes ir imasi jas tenkinti, o žmonėms belieka viena – tikėtis ir viltis, kad kas nors jiems ką nors duos.

– Kas turi košės galvoje,– tvirtai tarė Anita,– tas visada iškops į aukštumas, kaip ir visais laikais Amerikoje.– Ji pažvelgė į jį tarsi vertindama.– Košės galvoj ir stiprius nervus, Polai.

– Ir dar būtinai akidangčius,– pridūrė Polas. Stiprybė iš jo balso kažkur dingo, jis pasijuto mieguistas ir apatiškas – matyt, dėl to, kad šiek tiek padaugino alkoholio, patyrė tiek daug

prieštaringų emocijų ir galiausiai dėl to, kad visiškai žlugo tiek laiko puoselėtos viltys.

Anita, nutvėrusi už striukės atlapų, prisitraukė Polą ir pabučiavo. Jis nesipriešino, bet liko apatiškas.

– Ochchch!..– atsiduso ji.– Tu kartais visai kaip mažas vaikas.

Ji vėl prisitraukė jį ir laikė tol, kol Polas pabučiavo ją į lūpas.

– Varyk šalin visus tuos rūpesčius, tas juodas mintis, girdi?– sukuždėjo ji Polui į ausį.

“Žengimas Pragarmėn”,– pavargęs pagalvojo jis ir užsimerkė, atsiduodamas vienintelei įvykių eigai, kuri dar nė sykio jo neapvylė, visuomet nuosekliai nuo užuomazgos pereidama prie veiksmo raidos ir malonios atomazgos.

– Aš myliu tave, Polai,– sumurmėjo ji.– Ir nenoriu, kad mano berniukas sielotųsi. Niekur tu neišeisi iš darbo, mielasis. Tu labai pavargai, ir viskas.

– Mmmm...

– Ar pažadi niekuomet daugiau negalvoti apie tai?

– Mmmm...

– Mudu važiuosim į Pitsburgą, tiesa?

– Mmmm...

– Ir kuri komanda laimės žaidynes Lankose?

– Mmmm...

– Polai...

– Hmm?..

– Kuri komanda laimės?

– Mėlynųjų,– sukuždėjo jis mieguistu balsu.– Kaip Dievą myliu, Mėlynųjų.

– Štai taip, mano berniuk. Tavo tėvas būtų tavim patenkintas.

– Aha.

Žengdamas didžiulių plačių lentų grindimis, jis nunešė ją į pušinėmis lentelėmis iškaltą miegamąjį ir paguldė ant antklodės, pasiūtos iš margų įvairiaspalvių skiautelių, į plačią raktažolių geltonumo klevo lovą, kurioje, pasak Heikokso, numirė šešetas ir gimė keturiolika laisvų Amerikos piliečių.

DEVYNIOLIKTAS SKYRIUS

NORS daktaras Polas Proteusas ir labai geidė, kad koks galingas sprogimas išblokštų jį iš įprastos kasdienybės vėžių, į kurias kadaise įspraudė kilmė ir išsilavinimas, jis be jokių nuotykių sulaukė dienos, kai tiems, kurių raida dar nebuvo užsibaigusi, atėjo laikas keliauti į Lankas.

Polas jautė, kad artinasi ta akimirka, kai jis privalės arba palikti postą, arba tapti informatoriumi, tačiau nežinodamas ničnieko konkretaus, neturėjo gynybos plano, todėl nusprendė kiek įmanoma ilgiau likti ramus ir tikėtis, kad galiausiai viskas savaime išsispręs, kaip kad lig šiolei jo gyvenime būdavo.

Didžiulis keleivinis lėktuvas, gal valandą kybojęs ore, ėmė daryti lanką virš žalių pakrantės pušynų, ties Šv. Lauryno upės žiotimis. Galop jis nusileido tiek, kad buvo galima įžiūrėti miške boluojantį nusileidimo taką, o už jo – visą spiečių medžioklės namelių, valgyklą, teniso, badmintono, žolės riedulio ir beisbolo aikšteles, sūpuokles ir čiuožynes vaikams, žaidimų paviljonus ir kitką Žemyno stovykloje, skirtoje vaikams ir moterims. O prie ilgos prieplaukos, smingančios nuo kranto į upės gilumą, sniego baltumu švytėjo trys grakščios jachtos vyrams persikelti į salą, vadinamą Lankomis.

– Na va, atėjo laikas atsisveikinti,– tarė Polas Anitai, kai lėktuvas pagaliau sustojo.

– Tu atrodai puikiai,– tarė Anita, patempdama žemyn jo mėlynus kapitono marškinėlius.– Tai vis dėlto kuri komanda laimės?

– Mėlynųjų,– atsakė Polas.– *Gott mit uns.* *

– Na va. O aš tuo metu apsisuksiu aplink Mamutę, kol...

– Ponias prašytume paskubėti čionai! – sugriaudėjo svečių sutikimo tarnybos garsiakalbis.– Vyrai renkasi prieplaukoje. Bagažą palikite vietoje. Nuvykę į savo kambarius, rasite jį tenai.

– Sudie, brangusis,– tarė Anita.

– Sudie, Anita.

– Aš myliu tave, Polai.

– Aš myliu tave, Anita.

– Eime,– tarė Šeferdas, skridęs tuo pačiu lėktuvu.– Pats laikas judintis. Baisiai knieti pamatyti, ar tikrai jau tokia stipri toji Mėlynųjų komanda.

---

* Dievas su mumis *(vok.). Vert.*

– Ką? Mėlynųjų komanda?– prišoko Baeris.– Tau rūpi Mėlynieji, taip? Mėlynieji, Mėlynieji, sakai, Mėlynieji? Vaikeli mano mielas, tik Baltieji! Tik jie, tik jie, tik jie, mano berniuk, verti dėmesio!– jis timptelėjo žemyn baltus savo marškinėlius, tarsi kviesdamas visus jais pasigrožėti.– Štai! Matote? Štai marškiniai, į kuriuos verta dairytis! Aišku? Taip, taip...

– O kur daktaras Kroneris?– paklausė Šeferdas.

– Jis atvyko dar vakar,– tarė Polas.– Juk jis svečių sutikimo komiteto narys ir laukia mūsų saloje.

Polas dar sykį pamojavo Anitai, kuri siauru žvyrkeliu ėjo Žemyno stovyklos link kartu su Mamute, Katarina Finč, dar kokiu tuzinu moterų ir keletu vaikų. Visą dieną lėktuvai skraidins jų čionai vis daugiau ir daugiau.

Anita prisigretino prie Mamutės ir įsikibo į jos storą parankę.

Miške išslapstyti garsintuvai ėmė visa gerkle plyšauti:

Tave, tik tave, o gražuole mana, akimis aš sekioju,
Širdį tavo palenkt, o gražuole mana, paslapčia vis svajoju.
Eikš čionai, pas mane, o gražuole mana, žengsim tiesiai į rojų...

Netrukus daina nutilo, pasigirdo traškesiai, paskui kosulys ir pagaliau rėklus tvarkdario balsas:

– Vyrams, kurių klasifikacijos numeris nuo nulio iki šimto, siūloma pakilti į "Lankų Karalienės" denį. Vyrai, kurių klasifikacijos numeris nuo šimto iki dviejų šimtų penkiasdešimties, kviečiami į "Lankų Vyturėlį". Tie, kurių klasifikacijos numeris didesnis nei du šimtai penkiasdešimt, plauks "Lankų Dvasia".

Polas, Šeferdas, Baeris ir kiti Albanio, Trojos, Šenektedžio bei Ailiumo rajono tarnautojai užlipo į denį, kur jų laukė anksčiau atvykusieji. Visi užsidėjo tamsius akinius ir nesiskirs su jais ištisas dvi savaites – kad apsaugotų akis nuo nepakeliamo upės vandens raibuliavimo, baltų namų, baltų takelių, baltų cementinių aikštelių ir baltutėlio paplūdimių smėlio švytėjimo akinančios vidurvasario saulės spinduliuose.

– Laimės Žalieji!– nei iš šio, nei iš to subliuvo Šeferdas.

– Teisingai, kapitone!

Visi ėmė šūkalioti ir dainuoti, motorai taškydami vandenį riaumoti ir trys kampu išsirikiavusios jachtos nuburzgė salos link.

Raukydamasis nuo įkyriai plieskiančios saulės, Polas žiūrėjo į besiartinančias Lankas – įkaitusią baltutėlę ir švarutę salą. Ją apsukui juosianti balta gyvatukė dabar pavirto į susirangiusią baltų

kubelių virtinę. Tai buvo pavieniai balto gelžbetonio namukai, iš tradicijos, užsilikusios nuo senų, ne tokių prašmatnių laikų, vadinami palapinėmis. Amfiteatras salos šiaurėje buvo panašus į gilią lėkštę, o sporto aikštelės aplinkui jį atrodė kaip pabertos geometrinės figūros. Takelių pakraščiais ir aplink sodinukus buvo pridėliota baltų akmenų...

Staiga orą suvirpino šaižus kurtinantis sprogimas. Paskui dar vienas ir dar... "Būūūūpt!" Iš salos paleistos saliuto raketos sprogినėjo tiesiai atvykėliams virš galvų.

Dar po valandėlės visos trys jachtos jau suposi prieplaukoje ir orkestras grojo "Žvaigždes ir dryžius amžinai..."

Ir raketų raudona ugnis,
Ir bombų sprogimai ore...

Kapelmeisteris iškėlė aukštyn savo lazdelę, ir stojo reikšminga tyla.

– Žžžžybt,– suzvimbė dar viena raketa.– Pokšt!

Rodos, vėliava kabo dar vis,
Plevėsuoja grakšti naktyje.

Po himno orkestras atliko žiupsnį linksmesnių melodijų: "Susivyniok savo bėdas", "Norėčiau merginos", "Pasiimk mane į puotą", "Kai buvau geležinkelietis" ir panašiai.

Atvykusieji puolė prie denio pakraščio, skubėdami paspausti rankas, kurias jiems nuo molo tiesė eilute išsirikiavę orūs senyvi ponai, daugelis gerokai aptukę, žili ir praplikę. Tai buvo Didieji Seniai – rajonų ir provincijų valdytojai, generaliniai viceprezidentai, generalinių viceprezidentų pavaduotojai ir Rytų bei Vidurio Vakarų rajonų viceprezidentai.

– Sveiki, kas esat denyje!– toks buvo tradicinis jų pasveikinimas.– Sveiki, kas esat denyje!

Polas pastebėjo, kad Kroneris savo karštą rankos spūstelėjimą ir sveikinimo žodžius taupo kaip tik jam, tad ėmė darbuotis alkūnėmis ir darbavosi tol, kol pasiekė tą didžiulę šiltą leteną. Ją paspaudęs, jis nušoko į prieplauką.

– Džiugu matyti tave čia, denyje, Polai.

– Dėkoju. Labai smagu vėl būti sykiu su jumis.

Keletas vyresniųjų trumpam nutilo, norėdami geriau įsižiūrėti į amžinatilsio jų vado atžalą.

– Malonėkite įsiregistruoti administracijos būstinėje ir žvilgtelėti į savo palapines – ar vietoje jūsų bagažas,– pranešė balsas

iš garsiakalbio.– Susipažinę su savo palapinės kaimynais, galite eiti pietų.

Ką tik atvykusiųjų procesija, lydima orkestro, pasuko administracijos pastato link. Tenai virš durų kabojo transparantas:

"ATVYKUSIUS Į LANKAS SVEIKINA
MĖLYNŲJŲ KOMANDA"

Suošė pasipiktinimo balsai ir tučtuojau atsirado kelios gyvos piramidės, kurių viršūnėse stovintys bandė pasiekti ir nuplėšti tą įžūlų iššūkį.

Kažkuris iš jaunesnių Mėlynųjų komandos narių draugiškai patapšnojo Polui per petį ir suriko jam tiesiai į ausį:

– Puiki idėja, kapitone! Pažiūrėkit, šis vaikinas išsyk parodė, kas čia svarbiausias. Mes dar ne tokių dalykų jiems iškrėsim!

– Tai jau tikrai,– tarė Polas.– Tokia jau nenuorama mūsų dvasia.

Iš visko sprendžiant, jaunikaitis pirmąsyk atsidūrė Lankose, todėl nesuprato, kad tas šūkis – specialaus komiteto kovinei dvasiai palaikyti kūrinys. Panašių dalykėlių čia pilna ant kiekvieno kampo.

Ir tikrai kontoros viduje jie pamatė kitą, šį sykį žalią plakatą:

"VILTĮ LAIMĖTI UŽKASKI GILIAI,
JEI NE ŽALI TAVI MARŠKINIAI"

Šeferdas patenkintas suūkė tarsi garvežys ir čiupęs užrašą ėmė mosikuoti juo virš galvos, bet jau kitą akimirką buvo parblokštas juokais plyštančios Raudonųjų, Baltųjų ir Mėlynųjų bangos.

– Patalpose prašome nesiautėti!– griežtai perspėjo garsiakalbis.– Prisiminkite taisykles. Nesiautėti patalpose! Įkarštį išliesite sporto aikštelėse. Įsiregistravusius prašome aplankyti savo palapines. Susipažinkite su kambario kaimynais ir po penkiolikos minučių grįžkite pietų!

Į palapinę Polas atėjo anksčiau už savo kol kas nepažįstamą kambario draugą, su kuriuo Polą, anot "Lankų dainyno" pratarmės, neišvengiamai turėjo susieti čia įprastas broliškas ryšys – žinoma, po to, kai jiedu drauge, petys į petį, patirs aibes džiugių ir žavių gilaus jaudulio akimirkų.

Nuo kondicionieriumi vėdinamo kambario vėsos Polui ėmė svaigti galva. Kai nustojo mirgėti akyse, jis ant vienos pagalvės pastebėjo lėkštės dydžio kortelę su užrašu "Dr. Polas Proteusas, Ailiumo gamyklų vald-jas, Niuj.". O kiek žemiau buvo parašyta:

"Vadink mane tiesiog Polu arba klok 5 dolerius". Tokiu pat perspėjimu buvo paženklintos visos kortelės. Vienintelis Lankų žmogus, į kurį negalėjai kreiptis tik vardu, buvo pats Senių Senis, Polo tėvo įpėdinis, daktaras Frensis Eldgrinas Gelhornas. Tik jį vieną, Jungtinių Valstijų pramonės, prekybos, ryšių, maisto gamybos ir resursų generalinį direktorių, visi visur ir visada privalėjo vadinti daktaru Gelhornu arba kreiptis į jį "pone".

Ant kitos lovos Polas pamatė užrašą: "Dr. Frederikas Gartas, Bufalo gamyklų vald-jas, Niuj. Vadink mane tiesiog Fredu arba klok 5 dolerius".

Polas prisėdo ant lovos kraštelio, stengdamasis pergalėti keistą sumišimą, kuris apėmė jį pamačius daktaro Garto kortelę. Jis pažinojo nemaža žmonių, tokių kaip Šeferdas, kurie linkę visur matyti lemties ženklus ir nuolat dėl jų sukti galvą, ieškoti, kokią pranašingą prasmę galėtų turėti tai, kaip viršininkas paspaudė ranką, kokia klaida įvelta dokumente rašant jų pavardę, kaip paskirstytos vietos pobūvyje prie stalo, galiausiai kokiu balsu aukščiau tarnyboje stovintysis paprašė cigaretės. Polo karjera iki pat paskutiniųjų savaičių buvo tokia sėkminga ir lengva, kad visų tų pranašingų ženklų narpliojimą jis visada laikė kvailu ir juokingu, rimtam žmogui nepritinkančiu užsiėmimu. Jam pačiam visi ženklai atrodė palankūs – bent jau ligi šiol. Tačiau pastaruoju metu Polas pastebėjo, kad vis dažniau ima dairytis, tarytum ieškodamas pikta lemiančių ženklų, pasireiškiančių įvairiomis smulkmenomis.

Štai ir dabar – ar dėl atsitiktinumo, ar aplaidumo, ar vis dėlto kieno nors pastangomis jis atsidūrė viename kambaryje su Gartu, antruoju kandidatu į Pitsburgo postą. Arba, pavyzdžiui, kodėl Šeferdą paskyrė kapitonu, nors tokios garbės susilaukdavo tik tie, kuriems buvo lemta kopti labai aukštai? Arba kodėl...

Polas vyriškai nukreipė savo mintis kita vaga ir prisivertė pasijuokti iš visų tų baimių, kaip daro žmonės, kuriems nusispjaut į sistemą.

Pagaliau pasirodė ir jo kambario draugas – išbalęs, pavargęs, pražilusiais smilkiniais, tačiau be galo malonus žmogus. Fredas Gartas visą gyvenimą nėrėsi iš kailio, stengdamasis patikti absoliučiai visiems ar ginkdie ko nors neužgauti, tad savaime suprantama, ilgainiui pavirto visišku menkysta. Tačiau ši jo savybė ne tik netrukdė, bet didžia dalimi net padėjo kilti karjeros laiptais! Kiekvienąsyk, kai du įtakingi, stiprių, bet priešiškų grupuočių remiami žmonės siekdavo to paties posto, aukščiausioji valdžia, baimindamasi nesutarimų, neišvengiamai kilsiančių pasirinkus vieną kurį kandidatą, kaip kompromisą pasiūlydavo abiem pusėms nė kiek nepavojingą Gartą. Buvo manoma – o kad šios nuomonės laikėsi daugelis, tai ji, ko gero, buvo ne be pagrindo – kad tos

aukštos pareigos, gautos dėl kompromisų politikos, slegia Gartą, yra jam nepakeliama našta. Todėl teturėdamas vos penkiasdešimt su trupučiu jis atrodė visiškas senis – lipšnus, geranoris, bet velniškai nualintas ir išsekęs žmogus.

– Daktaras Proteusas! Tai yra Polas!– Gartas nusijuokė, tarsi padaręs ką nors labai juokinga ir linguodamas galvą ištiesė Polui penkis dolerius.

– Ak, niekis, daktare Gartai,– tarė Polas grąžindamas jam pinigus.– Tai yra, Fredai. Kaip laikotės?

– Neblogai, neblogai. Negaliu skųstis. O kaip jūsų žmonelė, vaikai?

– Irgi nieko, ačiū.

Gartas ūmai plykstelėjo tirštu raudoniu.

– Oi, Dievuliau, atleiskit.

– Už ką?

– Tiesiog nedovanotina kvailystė klausti jūsų, kaip vaikai, nes neturite jų.

– Nedovanotina kvailystė jų neturėti.

– Galbūt, galbūt. Nors, žinot, be galo sunku auginti savo mažylius, iš kailio nertis, kad jiems ko netrūktų, o paskui matyti, kaip jie galuojasi ruošdamiesi didiesiems kvalifikacijos egzaminams ir laukti, kokie bus pažymiai...– Šiuos žodžius Gartas palydėjo sunkiu atodūsiu.– Aš ką tik išgyvenau visą šį košmarą su savo vyresniuoju, Brudu, o juk reikės dar dusyk jį patirti – su Alisa ir mažyliu Juingu.

– Na ir kaip pasisekė Brudui?

– Hmmm? Jūs klausiate, kaip pasisekė? Jis tikras vyras. Vargšelis taip troško, kad viskas būtų gerai, ir taip kalė visus dalykus, kaip nė vienas vyrukas mūsų apylinkėje. Jis padarė viską, ką galėjo.

– Aš manau.

– Na va, o dabar turės laikyti tuos egzaminus iš naujo – pagal kitus bilietus, žinoma. Jis šiek tiek negalavo per pirmuosius egzaminus – kažkokios virusinės ligos padariniai. Na, ir pritrūko šiek tiek balų – vos keleto taškų. Apeliacijų biuras padarė jam nedidelę išimtį. Rytoj pakartotinai laikys egzaminus ir maždaug popiet rezultatai bus aiškūs.

– Šį kartą jis išlaikys gerai,– tarė Polas.

Gartas palingavo galvą.

– Manote, šįkart jie bus vaikui palankesni? Viešpatie, jei būtumėt matęs, kaip mažylis plūkėsi su tais mokslais!

– Šiandien neblogas oras,– tarė Polas, norėdamas pakeisti nemalonią pokalbio temą.

Gartas išsiblaškęs dirstelėjo pro langą.

– Taip. Tikra teisybė. Pats Viešpats šypsosi Lankoms.

– Tikriausiai jis šypsojosi ir tada, kai mūsų čia nė būt nebuvo.

– Ne aš tuos žodžius sugalvojau.

– Ką?

– Na, apie Viešpaties šypseną. Tuos žodžius pasakė daktaras Gelhornas. Pamenate? Praėjusiais metais per uždarymą.

– Nagi tikrai.

Daktaras Gelhornas tada susakė tiek visokių atmintinų dalykų, kad vienam žmogui tiesiog neįmanoma visus juos sutalpinti ir išsaugoti atmintyje, tame jos skyriuje, kur paprastai kraunamos didžiausios brangenybės.

– Pietūs! – pranešė garsiakalbiai. – Pietūs! Primename taisyklę: valgydami nuolat stenkitės susipažinti vis su kitu dalyviu. Tegu jums iš vienos pusės sėdi jūsų kambario draugas, o iš kitos – koks nors nepažįstamasis. Pietūs! Visi pietauti!

Staiga nei iš šio, nei iš to garsiakalbis uždainavo:

Ak, kokia kančia
Keltis su aušra...

Polas su Gartu ir dar penkiasdešimt tokių pat porų nužingsniavo per iškilmių aikštę prie valgyklos.

Kai žmonių srautas Polą ir jo porininką nešte įnešė pro suveriamas valgyklos duris, Kroneris, pačiupęs juodu už rankų, nusitempė į nuošalę. Gartas, kaip ir dera ištikimam kambario draugui, koks jis sąžiningai stengėsi būti, irgi paėjėjo į šalį ir sustojo atokiau.

– Ryt vakare, – tarė Kroneris. – Didysis susirinkimas bus ryt vakare, po atidarymo koncerto ir iškilmingų apeigų prie laužo.

– Puiku.

– Jau sakiau tau, kad dalyvaus ir pats Senis. Supranti, kaip tai svarbu. Tu irgi netrukus tapsi nepaprastai svarbus. Aš ir pats gerai nežinau, kas čia ruošiama, bet jaučiu, kad artėja lemiamas tavo karjeros momentas.

– O dangau!

– Nesijaudink. Jei gyslose teka toks kraujas kaip tavo, galima lengvai susidoroti su bet kokiais sunkumais.

– Dėkui, jūs labai malonus.

Polas sugrįžo į eilę kartu su Gartu.

– Jis labai jus myli, ar ne? – pasiteiravo Gartas.

– Tai senas mano tėvo draugas. Pasikvietė pasakyti, jog jam smagu matyti mane viename denyje.

– Ak štai kaip! – tarė Gartas šiek tiek sutrikęs. Mat akivaizdus Polo melas pirmąsyk aiškiai turėjo parodyti, kad, šiaip ar taip, jiedu varžovai. Gartas tuos Polo žodžius praleido pro ausis, o Šeferdas, dievaži, būtų ištampęs visas gyslas ir Polui, ir pačiam Kroneriui, tik galbūt ne taip akiplėšiškai, žinoma. Jis tai jau būtų išsunkęs viską aliai paskutinio žodelio, ką jiedu pasakė vienas kitam. Todėl Polas pajuto Gartui kuo nuoširdžiausią simpatiją.

– Eime, bičiuli, susimedžiosime porelę nepažįstamųjų.

– Tai ne taip lengva, juk mudu čia ne pirmąsyk, Polai.

– O tu dairykis kokio nors obuolžandžio bernaičio, ką tik iš mokyklos suolo.

– Štai vienas toks.

– Beringeris! – Polas neteko žado. Kai mašinos sudarinėdavo sąrašus tų, kurie būtų verti vykti į Lankas, Beringerio kortelė visuomet likdavo tūnoti savo skiltyje. Iš visų Ailiumo gamyklų darbuotojų jis mažiausiai galėjo tikėtis kvietimo. Ir še tau kad nori – jisai čia!

Beringeris, regimai supratęs, kas dedasi Polo galvoje, atsakė jam kuo įžūliausia šypsena.

Staiga tarp jų lyg iš po žemių išdygo Baeris.

– Atleisk, atleisk, atleisk, norėjau tau pranešti, bet va, užmiršau, – ėmė tratėti jis kaip užsuktas. – Apie jį, jį, na, Beringerį. Kroneris prašė tau pasakyti, bet va – ėmiau ir pamiršau, pamiršau, ir viskas.

– Koks velnias jį čia atnešė?

– Nagi Kroneris pasiėmė. Paskutinę minutę, kad jį kur griausmas. Hmmm... Na, matai, matai, matai, Kroneriui ūmai šovė į galvą, kad nepaėmęs vaikėzo, galutinai papjaus jo tauriojo tėvuko širdį, ypač po to nuotykio su Čarliu Šaškininku, na, pats tikriausiai supranti ir taip toliau.

– Štai kur veda vergavimas senoms pažintims.

Baeris sutikdamas linktelėjo.

– Taip, taip, taip, kad veda, tai jau veda, ką ir kalbėt, ką ir kalbėt, – jis gūžtelėjo pečiais ir pašaipiai pakėlęs antakius pridūrė: – Tokią sistemą, kad ją griausmas, tik švyst pro langą!..

Ūmai Polui toptelėjo, kad Baeris, ko gero, teisingiausias, galvočiausias ir tyriausias žmogus iš visų jo pažįstamų, tačiau nuostabiai panašus į mašinas, nes lygiai kaip ir jos domėjosi tik tuo, ką jam pakišdavo kiti, ir imdavosi kiekvienos naujos problemos su vienodu įkarščiu ir susidomėjimu, visai nepriklausomai nuo jos svarbos.

Dar sykį metęs akį ton pusėn, Polas pamatė, kad Beringerio porininkas Šeferdas ir kad abu jie vilki žaliais marškinėliais, bet tučtuojau vėl juos pamiršo.

12.-2806

Pagaliau jiedu su Gartu susirado dvi tuščias vietas prie porelės nepažįstamų jaunuolių ir atsisėdo.

Rudaplaukis vaikinas, sėdėjęs šalia Polo, dirstelėjo į jo ženklelį.

– O! Daktaras Proteusas! Esu apie jus girdėjęs. Kaip laikotės, pone?

– Paprasčiausiai Polas, be jokių daktarų. Laikausi puikiai, o kaip jūs...– jis žvilgtelėjo į vaikino ženklelį,– daktare Edmundai L. Harisonai iš Itakės gamyklų?

– Susipažinkite su tais, kurie sėdi šalia ir kalbėkitės tik su jais,– paragino garsiakalbis.

– Vedęs?– pasiteiravo Polas.

– Juk čionai ir atvykote susipažinti su naujais žmonėmis, praplėsti savo akiratį,– toliau varė įkyrus, ausį rėžiantis balsas.

– Ne, pone, aš susiža...

– Kuo daugiau pažinčių jūs užmegsite čia, Lankose,– nesiliovė garsiakalbis,– tuo platesnis bus jūsų bendradarbiavimo tinklas, tuo sklandžiau darbuosis šalies pramonė.

– Aš susižadėjęs,– užbaigė daktaras Harisonas.

– Mergina iš Itakės?

– Dvi laisvos vietos, dvi laisvos vietos, džentelmenai, štai ten, kampe, tiesiai priešais jus. Vikriau susiraskime savo vietas, nes programa labai plati, o juk visi nori kuo greičiau vienas su kitu susipažinti,– vėl subliuvo garsiakalbis.

– Ne, pone,– atsakė daktaras Harisonas.– Ji iš Atlantos.– Jis dar sykį žvilgtelėjo į Polo ženklelį.– Ar jūs kartais ne sūnus to...

– Dabar, kai visi pagaliau susirado vietas ir pradeda susipažinti, gal uždainuokim kokią smagią dainą, kuri suburtų mus visus į vieną darnią šeimą?– pasiūlė garsiakalbis.

– Taip, tai mano tėvas,– atsakė Polas.

– Atsiverskite dvidešimt aštuntąjį "Dainyno" puslapį,– paragino garsiakalbis.– Dvidešimt aštuntą, dvidešimt aštuntą!

– Tai bent žmogus buvo,– tarė Harisonas.

– Tikrai,– sutiko Polas.

–"Luktelėk, tuoj saulė nušvis, Nele!"– šūktelėjo garsiakalbis.– Ar radote? Dvidešimt aštuntas puslapis! Na ir puiku, tai pradedam!

Orkestras kitame salės gale puolė trempti, taršyti ir niokoti melodiją tarsi įnirtusių dramblių banda, paskelbusi šventąjį kryžiaus karą vargšelei tylai. Tokiame griaudesy vargu ar galėjai išlikti draugiškas net pačiam sau. Polo skrandį sutraukė mėšlungis, skonio pojūtis atbuko ir puikus, be to, pasakiškai brangus maistas slinko jo stemple žemyn neteikdamas jokio malonumo, tarsi tai būtų arkliena ar paprasčiausia putra iš kukurūzų miltų.

– Polai, Polai, Polai, ei, Polai! – klyktelėjo jam Baeris nuo kito stalo. – Klausyk, Polai!

– Ką?

– Tai juk tave, tave, tave kviečia! Kviečia tave!

– Tik nesakykite man, kad Mėlynųjų kapitonas bailys ir pabėgo paskutinę akimirką, – pašaipiu balsu plyšavo garsiakalbis. – Na, pirmyn! Mes laukiame! Kur Mėlynųjų kapitonas?! Kurgi jis slapstosi?

Polas atsistojo ir pakėlė ranką.

– Čia, – tarė jis ir pats neišgirdo savo balso.

Suošė ir džiugūs, ir nepatenkinti balsai. Pastarųjų girdėjos gal triskart daugiau. Polo pusėn ėmė skrieti suglamžytos popierinės servetėlės ir likeryje išmirkusios vyšnios, kuriomis buvo papuoštas mišrainių viršus.

– Na ką gi, – pašaipiai tarė garsiakalbis. – Dabar paklausysime jūsų dainos.

Daugybė rankų čiupo Polą, iškėlė aukštyn, ir banguojantis mėlynmarškinių srautas nuplukdė jį prie orkestro. Paskui komandos draugai, pastatę Polą ant pakylos, apsupo jį ratu tarsi sargyba. Baisiai nutukęs raudonveidis iškilmių tvarkytojas, apvalia tarsi moters krūtine, liulančia po šlapiais nuo prakaito marškinėliais, įbruko jam į rankas “Dainyną”. Orkestras trenkė kurtinančią Mėlynųjų komandos karo dainą.

– O Mėlynoji, visų šaunioji, nėra kitos tokios kaip tu! – pradėjo Polas. Iš garsiakalbių atsklido jo balsas – grasus ir svetimas.

Garsintuvuose jis tapo rėklus, karingas ir kupinas fanatiško ryžto. Deja, jau kitą akimirką jį užgožė pašėlęs trypimas, švilpesys, miauksėjimas ir šaukštelių tilindžiavimas į stiklines. Iškilmių tvarkytojas, patenkintas, kad pavyko sukelti tokį audringą kovinės dvasios siautėjimą, padavė Polui mėlyną vėliavą ir liepė ja mosikuoti. Vos paėmęs ją į rankas, Polas išvydo, kad jo gynėjų gretose žiojėja gan platus plyšys, o tuo plyšiu, panarinęs galvą ir tankiai mindamas savo trumputėmis storomis kojomis, jo link dumia Beringeris.

Gindamasis Polas mėgino jam užvožti, bet pramovė pro šalį ir galingu galvos smūgiu į paširdžius buvo pašalintas *hors de combat**. Jis skriete nuskriejo nuo estrados ir įlėkė pro praviras duris į virtuvę.

– Gana, gana! Prašom liautis, – ėmė visus maldyti garsiakalbis. – Lankose labai nedaug taisyklių, tačiau tas, kurios yra, pri-

---

* Iš mūšio lauko *(pranc.)*. *Vert.*

valu gerbti! Ei, pilieti su žaliais marškinėliais! Tučtuojau grįžkite į savo vietą! Jokio šėliojimo patalpose, aišku?!

Sugriaudėjo juokas.

– Dar vienas toks išsišokimas, ir būsite paprašytas palikti stovyklą!

Kažkieno paslaugios rankos pakėlė Polą, ir jis nustėro išvydęs palinkusį blyškaus ir liūdno veido vyriškį – Luką Luboką, amžiną visų iškilmių dalyvį, dabar vilkintį autobuso vairuotojo uniforma. Vienas iš virėjų, su panieka stebėjęs visą tą sceną, skubiai nusigręžė ir išnyko didžiuliame šaldytuve mėsai laikyti.

Kai Polą komandos draugai lydėjo prie stalo, jo sąmonėje šmėkštelėjo miglota mintis, tarsi prisiminimas iš sapno, kad tas virėjas – tai Alfis, televizoriaus su išjungtu garsu specialistas.

– Taigi, taigi, taigi,– sududeno garsiakalbis.– Kad daugiau jokių akibrokštų, antraip būsime priversti tolesnes linksmybes nukelti neribotam laikui. Na, o dabar kviečiu Baltųjų kapitoną!

Kai visų komandų dainos pagaliau buvo sudainuotos, Polas ir daktaras Harisonas iš Itakės kartu išėjo laukan.

– Jūs turite dešimt minučių laisvo laiko iki gedulingų mišių pradžios,– pranešė garsiakalbis.– Dešimt minučių naujoms pažintims, iki prasidės mirusiųjų pagerbimo mišios.

– Buvo malonu su jumis susipažinti, pone,– tarė daktaras Harisonas.

– Džiaugiuo...

– "Mano laukine Airijos rože,– subliuvo garsiakalbis,– puikiausias žiedeli iš visų gėlių"...– priedainį užgožė kurtinantis traškesys.– Dėmesio, dėmesio! Programos sudarymo komitetas ką tik pranešė man, kad net septynias minutes atsiliekame nuo tvarkaraščio, todėl prašyčiau visus nedelsiant išsirikiuoti prie Ąžuolo – iškilmingą minėjimą, skirtą mirusiems pagerbti, pradėsime tuojau pat.

Pagarbi tyla tarsi rūko skraistė apgaubė suprakaitavusią minią, kuri jau buvo pradėjusi skirstytis po žaidimų aikšteles ir būriuotis prie teniso stalų šalia valgyklos. Visi suskato tylomis rikiuotis aplinkui Ąžuolą, oficialų valstybės simbolį, kurio atvaizdas puikavosi ne tik ant balto šilko skiautės, vėjo šiurenamos po žvaigždėta Amerikos vėliava vidury pagrindinės stovyklos aikštės, bet ir ant kiekvieno lakšto laiškinio popieriaus.

Jaunimas stengėsi neatsilikti nuo vyresniųjų, tam tikra laikysena rodydamas pamaldų susikaupimą: visi stovėjo tiesūs, akis įsmeigę į žemutines didžiulio seno ąžuolo šakas, rankas sunėrę pilvo apačioje.

– Nugalės Baltieji! – ūmai klyktelėjo mažas ir smulkus kaip pinčiukas geltonsnapis dideliais ir atsikišusiais tarsi kiškio priekiniais dantimis.

Vyresnieji nudelbė jį priekaištingo liūdesio kupinais žvilgsniais: rado mat laiką tokiems juokeliams! Ką ir sakyti, bėdžius išties nutaikė galbūt vienintelę pokštams netinkamą akimirką. Beje, šis kvailas akibrokštas apnuodys čia jam abi savaites ir tikriausiai visą ateities karjerą. Akies mirksniu jis virto “vaikėzu, kuris paleido gerklę per gedulingas mišias”. To pakako, kad niekas niekada į jį rimtai nebežiūrėtų, nebent pasirodytų esąs neregėtai sportiškas... Bet ne, čiuplutis jo kūnelis ir nesveikai išblyškęs veidas iškalbingai bylojo, kad šis kelias pelnyti nuodėmės atleidimą ne jam.

Polas su užuojauta dirstelėjo į vyruką ir prisiminė matytus panašius nuopuolius. Žinoma, visi nuo to vaikino nusigręš, jis dėl to ims gerti ir niekas niekada jo į Lankas nebepakvies.

Stojo tyla, kurią tedrumstė medžio lapijos šnarėjimas, vėliavų šilko šiugždenimas vėjyje ir tylus lėkščių bei įrankių skimbčiojimas valgykloje.

Visai nusiplūkęs fotografas tekinas išbėgo priešais rikiuotę, priklaupęs ant vieno kelio, plykstelėjo greitlempe ir vėl kažkur nurūko.

Žžžžžybt! – švystelėjo į dangų raketa. – Bumbt! išspjovė prie mažyčio parašiuto pritvirtintą Amerikos vėliavą, ir ši tingiai ėmė leistis tiesiai į raibuliuojantį upės vandenį.

Kroneris atsiskyrė nuo rikiuotės ir oriai nužirgliojo prie storulio ąžuolo kamieno. Paskui atsisuko ir susimąstęs ilgai žiūrėjo į savo didžiules rankas. Pirmuosius žodžius jis pasakė taip tyliai, tokiu drebančiu balsu, kad mažai kas juos išgirdo. Paskui giliai įkvėpęs oro jis išsitiesė per pečius ir, atplėšęs žvilgsnį nuo savo rankų, pakartojo juos garsiau.

Per tas kelias tylos akimirkas, iki Kroneris vėl ėmė kalbėti, Polas apsidairė. Jo akys trumpam susitiko su Šeferdo ir Beringerio akimis, spindinčiomis švelnumu ir meile. Kažkokiu neregėtu būdu minia darėsi lyg vientisa, vienalytė masė – negalėjai pasakyti, kur baigiasi vienas “aš” ir kur prasideda kitas.

– Susiklostė gražus paprotys, mūsų paprotys, – kalbėjo Kroneris, – čia, Lankose, mūsų Lankose, kasmet susiburti po šiuo didingu mūsų medžiu, mūsų šaknų, kamieno ir šakų stiprybės simboliu, mūsų narsos, vienybės, tvirtumo ir grožio išraiška. Susiburti, kad prisimintume amžiams mus palikusius draugus ir bendražygius.

Šioje vietoje Kroneris užmiršo minią ir kalbėjo tarsi kreipdamasis į baltus debesų pulkus, vėjo genamus žydru dangumi.

– Per tą laiką, kuris praėjo nuo paskutinės mūsų sueigos, į kitą, geresnį pasaulį iškeliavo daktaras Ernestas K. Basetas. Ernis, kaip jūs visi gerai žinote...

Ūmai prie Kronerio pripuolė fotografas, blykstelėjo jam fotolempa į veidą ir vėl dingo.

– Ernis penketą metų dirbo Filadelfijos gamyklų valdytoju, o septynetą – Pitsburgo. Jis buvo mano draugas. Jis buvo visų mūsų draugas: didis amerikietis, didis inžinierius, didis valdytojas, didis pirmyneivis, visada žengęs priešakinėse civilizacijos gretose, mindamas naujus takus, kur niekieno koja dar nebuvo žengusi, dėdamas visas pastangas, kad mūsų pramonė gamintų vis geresnius daiktus, o visuomenė tolydžio kurtų vis patogesnį gyvenimą – kuo daugiau daiktų ir kuo mažesnėmis kainomis...

Protarpiais užsikirsdamas iš jaudulio Kroneris papasakojo apie Ernį Basetą, kai šis buvo dar visai jaunutis inžinierius, ir paskui apžvelgė visą jo kelią nuo vienos tarnybos iki kitos.

– Jis atidavė visas jėgas savo veiklai kaip inžinierius, kaip valdytojas, kaip asmenybė, kaip amerikietis ir kaip...– Kroneris nutilo, įdėmiai pasižiūrėdamas čia į vieną, čia į kitą veidą, o paskui vėl prabilo žvelgdamas į debesis:– ir kaip tiesiog taurios širdies didžiavyris.

Iš minios išėjo žmogus ir įteikė Kroneriui baltą pailgą dėžutę. Kroneris be galo lėtai ją atidarė ir tik kuo įdėmiausiai apžiūrėjęs pats, pagaliau parodė kitiems. Paskui įkišęs vidun ranką ištraukė iš jos baltai mėlyną gairelę – kaspiną ordino, kurį Basetas pelnė per karą, būdamas Filadelfijos gamyklų valdytojas.

Dūdos prislopintais balsais užgrojo atsisveikinimo melodiją.

Kroneris parklupo po didžiuoju medžiu ir padėjo jo papėdėje Ernio Baseto ordino kaspiną.

Vėl lyg iš po žemių išdygęs fotografas spragtelėjo aparatu ir tučtuojau išnyko.

Žžžžyyybt! Būūūbt!

Pasislėpęs krūmuose vyrų choras tyliai tyliai ir labai švelniai uždainavo pagal "Meilės dainos" melodiją:

Ei, vaikinai Lankose,
Pakelkim sklidinas taures
Už mūsų simbolį visų, dangun įrėmusį šakas.
Dar buvęs neseniai visai mažutė gilė,
Dabar jis milžinas galiūnas, valdovas mūsų girių.
Tad nenustoki augti tu
Ir stiebkis drąsiai į žvaigždes,
Išdidų su tavim kartu
Ten kreipsim žvilgsnį
Iiiiirrrr
Meeeesss.

– Tylos minutė. Pasimelskim mintyse už tuos, kurių jau nebėra tarp mūsų,– tarė garsiakalbis.

Visą tylos minutę Polui nedavė ramybės kažkieno šniurkščiojimas jam už nugaros. Jaudinančios apeigos, matyt, pralaužė kažkieno savitvardos užtvankas, tikriausiai kokio nors velniškai artimo Basetui žmogaus. Daugelio akyse spindėjo ašaros ir daugelis kramtė virpančias iš graudulio lūpas, tačiau verkiančio niekur nebuvo matyti. Pagaliau Polas jį išvydo, ir visai ne minioje, o prie valgyklos. Apglėbęs stirtą nešvarių lėkščių, tenai stovėjo Lukas Lubokas. Jis atrodė tarsi apžavėtas. Jo skruostais plūdo didžiulės, kuo tikriausios ir kuo nuoširdžiausios ašaros. Pagaliau vyresnysis padavėjas gana šiurkščiai stumtelėjo jį vidun pro suveriamas valgyklos duris.

Žžžžžybt! Būūūūbt!

Orkestras iš viso spėko užgriaudėjo "Žvaigždes bei dryžius", ir trejetas senesnės kartos vyrų, taip pat gerai pažinojusių Basetą, paėmę už parankių, beveik nešte nunešė Kronerį į šalį. Minia ėmė skirstytis.

Polas ilgesingai pažvelgė į salūną, įrengtą atskirame baltame namelyje. Jis net paklebeno duris, vildamasis patekti į vidų, bet salūną čia atidarydavo tik atėjus kokteilių metui, žaidynėms pasibaigus.

– Dėmesio! Dėmesio visiems! Tolesnė šios dienos programa tokia. Po dešimties minučių komandos renkasi savo kapitonų palapinėse sudaryti sporto grupių. Oficialios varžybos prasidės rytoj rytą. Pasiskirstę į grupes pailsėkite, artimiau susipažinkite su savo kambario kaimynu ir pasistenkite kuo mažiau būti vis su tais pačiais senais pažįstamais.

Kokteiliai penkios trisdešimt, vakarienė šešios trisdešimt.

O dabar dėmesio – nedidelis pasikeitimas: iškilmingas varžybų atidarymas ir sueiga prie laužo šį vakarą neįvyks. Neįvyks šį vakarą. Atidėta ryt vakarui. Šiandien rinksimės amfiteatre padainuoti. Vidurnaktį skirstysimės poilsio.

Komandų kapitonai! Komandų kapitonai! Prašom paskubėti į savo palapines!

Dėl visa ko Polas dar sykį pabeldė į salūno duris, vildamasis prišnekinti šlavėją, kad duotų jam nors truputį šio to.

– Man ką tik pranešė,– vėl prabilo garsiakalbis,– man ką tik pranešė, kad Mėlynųjų kapitonas dar neparėjo į savo palapinę. Daktare Polai Proteusai, daktare Polai...

DVIDEŠIMTAS SKYRIUS

AUKSU ataustas Bratpūro šacho turbanas šiek tiek atsivyniojusiu galu, pamautas ant gembės galvos dangalams pasikabinti Majami Bičo kirpykloje, atrodė panašus į popierinių rankšluosčių ritinį tualete.

– *Puku pala koko, puku eba koko, nibo aki koko,* – pasakė šachas.

– Ko nori šis svetimšalis džentelmenas? – mandagiai pasiteiravo kirpyklos savininkas, vardu Homeras Biglis.

– Jis prašo šiek tiek pakirpti jį iš šonų ir iš užpakalio, o viršugalvio visai neliesti, – pro garuojantį karštą rankšluostį sumurmėjo gretimoje kėdėje sėdintis Chašdrachras Miazma.

Kol daktaro Juingo Dž. Holjardo globotiniai mezgė pirmąją pažintį su Amerikos barzdaskutyste, jis pats sėdėjo viename iš laukiamojo krėslų, dantimis tobulindamas savo primityvų manikiūrą. Į visus žodžius jis atsakydavo šypsena ir galvos linkčiojimu, nors iš tikrųjų negirdėjo nieko, vien tylų voko šiugždėjimą vidinėje savo švarko kišenėje, kai protarpiais imdavo nervingai krutėti ieškodamas lyg patogesnės padėties, lyg nusiraminimo, kurio jokia kėdė pasaulyje nebūtų galėjusi jam suteikti. Voke buvo laiškas nuo pareigūno, tvarkančio Valstybės departamento kadrų reikalus. Sekdamas Holjardo pėdomis, tas vokas sukorė ilgą kelią iš Niujorko per Utiką, Niagaros krioklį, Kemp Dramą, Indianapolį, Sent Luisą, Port Railį, Holivudą, Grand Kanjoną, Karlsbado olas, Handfordą, Čikagą į Majami Bičą, kur Holjardas neapdairiai užtruko lygiai tiek, kad laiškas pagaliau jį pavytų ir kiaurai pervertų vargšę jo sielą, tarsi virpanti ietis negailestingai įsmigtų jai tiesiai tarp menčių. Daktaras Juingas Dž. Holjardas buvo raudonas kaip virtas vėžys ir tvoskė karščiu po dienos, praleistos paplūdimyje, tačiau jo siela po išoriniu sveikatos ir žvalumo apvalkalu kiūtojo šalta kaip ledas ir mirtinai išblyškusi iš siaubo. Laiškas prasidėjo žodžiais: "Mano brangusis pone Holjardai..." O Viešpatie aukščiausiasis, "mano brangusis pone Holjardai"!..

Kol Holjardas vartė sunkias kaip akmenis ir neramias kaip įsilaužėlio savo mintis, Homeras Biglis įprastu, grakščiu ir beveik tobulu judesiu, išmiklintu per daugybę darbo metų kirpykloje, pasirinko reikiamas žirkles ir elegantiškai pačeksėjęs jomis ore virš pateptojo galvos, ėmė kirpti šventus jo plaukus. Tuo pačiu metu, tarsi dešinę jo ranką, diafragmą ir balso stygas būtų valdęs vienas

ir tas pats nervas, miklusis kirpėjas prapliupo nepaliaujamai kalbėti lyg užsuktas – byloti, žosti, klegėti čia tratėdamas kaip kulkosvaidis, čia suokdamas kaip lakštutė ničnieko nesuprantančiam šachui, panašiai kaip šnekus ir bendrauti linkęs balzamuotojas šnekučiuojasi su numirėlio kūnu.

– Ką ir sakyti, ponas pasirinkote neabejotinai geriausią metą atvažiuoti pas mus. Kalba, dabar ne sezonas, bet mano galva, tai pats gražiausias metų laikas. Be to, ir pigiausias, nors, žinoma, tai ne taip jau svarbu. Šiuo metu pas mus oras ne mažiau kaip penkiolika laipsnių vėsesnis negu Niujorke, bet galiu kirsti lažybų, kad šiaurėje apie tai vargu ar žino koks vienas iš penkiasdešimties. Jiems net minčių tokių nekyla, nes niekas jų nesukelia. Mintis, kaip visa kita, reikia sužadinti. Ar kada buvot apie tai susimąstęs? Juk jeigu apie ką nors pagalvojate, tai tik todėl, kad kas nors jus pastūmėja ta linkme. Išsilavinimas ir yra toks pastūmėjimas, nuoroda, savotiška reklama.

Mintis gali būti gera ir bloga. Štai imkime kad ir barzdaskučius. Apie juos plinta begalė, kaip sakoma, blogos reklamos, daugiausia per karikatūras ir televizijos komikus. Manau, suprantate, ką turiu omeny? Juk neįmanoma, kad atsivertęs žurnalą arba įsijungęs televizorių nepamatytum kokio kvailo piešinuko ar neišgirstum kuo paikiausio anekdoto apie barzdaskutį, kuris būtinai ką nors papjauna skustuvu. Aš nieko nesakau, galbūt šiek tiek pajuokauti, pataisyti žmonėms nuotaiką ir visai ne pro šalį, aš galų gale visai nieko prieš, dievaži, kad žmonės šiek tiek pasijuoktų, tačiau, mano nuomone, visai niekam tikęs dalykas kaskart vis ant to paties visus šunis karti. Drįstu pasakyti, kad šitaip galima žmogų visai įvaryti į kampą, o naudos iš to kaži ar kam bus. Man kartais norėtųsi paklausti tų visų žmonijos juokintojų, ar jie kada nors pagalvoja apie tūkstančius ir galbūt dešimtis tūkstančių puikiausių barzdaskučių, kurie metų metus ir galbūt dešimtmečius dorai darbuojasi ir nė sykio nėra net įdrėskę nė vieno savo kliento, o tie įkyrūs žmogynai, juk suprantat, kad turiu omeny komikus, vis nesiliauja pliaukšti apie barzdaskučius, kurie, anot jų, nieko daugiau neveikia, tik nuo ryto iki vakaro pjausto venas bei arterijas, o daktarai nespėja jų lopyti. Visa tai, man regis, dėl to, kad šiais laikais žmonės atprato nuo minties, jog kam nors šis bei tas dar gali būti šventa.

Na taip, žinoma, niekas nesiruošia neigti, kad buvo laikai, kuomet barzdaskutį iš tikro kviesdavosi n u l e i s t i k r a u j ą žmogui ir už tai mokėdavo pinigus. Kai gerai pagalvoji – tai viena iš seniausių profesijų pasaulyje! Bet argi šiandien kas nors apie tai susimąsto? Juk kadaise barzdaskutys kuo puikiausiai atstojo

gydytoją: nuleisdavo kraują, įstatydavo išnirusius arba suaugindavo lūžusius kaulus ir visa kita. Bet paskui gydytojai, pagauti pavydo, susiglemžė visą gydymą į savo rankas, barzdaskučiams palikę vien garbinius ir barzdas. Siaubingai įdomaus likimo profesija. Kaip mėgdavo kartoti mano tėvukas,– žinoma, kol buvo gyvas,– barzdaskučiai gyvuos dar ilgai po to, kai pasaulyje neliks nė vieno daktaro. Ir žinote, mano giliausiu įsitikinimu, jo žodžiuose slypėjo daug karčios tiesos. To žmogaus visada būdavo velniškai įdomu ir, sakyčiau, naudinga paklausyti.

Dievas mato, mūsų laikais norint padoriai apkirpti žmogų, reikia daugiau laiko ir išmanymo negu visiems tiems niekams, kuriais užsiima šių dienų daktarai. Jeigu jūs, neduokdie, pasigavot sifilį, triperį ar raudoniukę, geltonąjį drugį, plaučių uždegimą, vėžį arba dar ką nors, apsaugok Viešpatie, visa tai išgydyti man netruks ilgiau, nei šliūkštelti vandens į šampūną. Imi sau švirkščioką, mauni ant jo tokią menką mažutę adačiūkštę, tik šmakšt, bakst ir gatava: žiū, kartu su grąža įteikiu jums pažymėjimą, kad esate sveikas kaip jautis. Kiekvienam barzdaskučiui vieni juokai užsimerkus padaryti tai, ką mūsų laikais veikia visi tie daktarėliai. Bet aš jums prižadu tučtuojau pakloti penkiasdešimt dolerių, jei aptiksite nors vieną daktariūkštį, kuris gebėtų žmoniškai ką nors apkirpti.

Taigi. O dar sako, kad kirpėjas – ne profesija! Raskite kitą tokį amatininką, kurio reikšmė ir prestižas nuo pat viduramžių iki mūsų dienų nebūtų sumažėję nė per plauką! Tik pažvelkite, kas liko iš teisininkų arba medikų. Juk už juos jau seniai viską daro mašinos!

Daktarams visai nebereikia nei išmanymo, nei galvos sukti, kas jums darosi. Už juos viską ištiria ir pamatuoja mašinos. O paskui jie ima kokį nors taip pat ne iš jų malonės pagamintą stebukladarį vaistą ir skiria jį vartoti – vėl pagal mašinų nuorodas... Arba teisininkai. Man asmeniškai labai smagu dėl to, kas juos visus ištiko, nes ir jiems visais laikais būdavo didžiausia palaima kaip nors pakiaulinti žmogui. Beje, tai ne mano, o mano tėvuko žodžiai. Jis taip sakydavo. Pagaliau dabar įstatymas pasidarė įstatymas visiems, o ne varžybos tarp begalės sukčių, kurie dar neseniai lupo pinigus už tai, kad vaipydavosi ir meluodavo, išversdami viską kaip rankovę ton pusėn, kurion pageidaudavo tas, kuris daugiau moka. Dėkui Dievui, šiandien melo detektoriai kuo tiksliausiai ir be jokių suktybių nustato, kas meluoja, o kas teisybę porina. Be to mašinos puikiausiai žino ir neklysdamos gali akimirksniu atsakyti, ką kiekvienu konkrečiu atveju teigia toks ir toks straipsnis, arba pateikti visus aliai vieno ankstesnius panašių bylų nagrinėjimo atvejus greičiau, nei teismo salėn bus atvestas kaltinamasis. Ir vis-

kas greitai, sklandžiai, be jokios delsaties, painiavos ar miglų pūtimo. Taigi aš ir sakau, po šimts pypkių, duokit man melo detektorių bei mašinas su kartotekomis, ir aš jums čia pat, šioje štai kirpykloje, atliksiu visą tą juridinę velniavą – nė nemirktelėjęs priteisiu jums skyrybas, milijoną dolerių baudos ar dar kokį tik norit kipšą per tiek laiko, kad duokdie jums suspėti įmesti dešimt centų į automatą batams valyti ir dar suskubti pakišti koją po šepečiais.

Kadaise jie buvo baisiai pasipūtę ir siaubingai nešėsi į aukštybes tarytum šventikai, tie visi teisininkai, daktarai ir kitokio plauko niekdirbiai, tačiau šiandien jie mažai kuo skiriasi nuo paprasčiausių mechanikų. Kiek geriau laikosi nebent dantistai. Bet, mano galva, jie kaip tik ta išimtis, kuri tiktai patvirtina taisyklę. Taip jau susiklostė, kad barzdaskutystė, vienas iš seniausių amatų pasaulyje, pasirodė esanti dar ir pati atspariausia. Vaizdžiai tariant, mašinos atsijojo pelus nuo grūdų, arba, kitaip sakant, atskyrė vyrus nuo vaikėzų.

"Atskirti vyrus nuo vaikėzų"– taip mums sakydavo kariuomenėj toksai seržantas Elmas Vyleris, kilimo iš Memfio. "Taigi, vyručiai, toks mūsų darbas,– mėgdavo kartoti jis.– Čia mes atsijojame tikrus vyrus nuo vaikėzų". Ir, kaip sakoma, sulig tais jo žodžiais mes kildavom atakon ir užimdavom dar vieną kalvą, o mums iš paskos traukdavo sanitarai ir atsijodavo sužeistuosius nuo negyvėlių. Kur buvęs, kur nebuvęs tasai Vyleris ir vėl: "Tai va, brolyčiai, kaip mes atskiriame vyrus nuo vaikėzų". Šitaip truko tol, kol mūsų dalį atskyrė nuo likusio bataliono, o Vyleriui – galvą nuo pečių.

Bet žinot, teisybę pasakius, kad ir koks siaubingas dalykas tas karas,– ne tik dėl to, kas nutiko Vyleriui, bet ir apskritai paėmus – šiaip ar taip, jis iškėlė aikštėn amerikiečių nacijos didybę. Išvis kare, sakyčiau, esama kažko tokio, kas padeda iškelti aikštėn didybę. Baisus daiktas šitaip kalbėti, bet tai, deja, tiesa. Suprantama, galbūt taip yra todėl, kad per karą didvyriais pavirstama akimoju. Tik šast – ištinka tave kokia nors sumauta ir be galo šlykšti kiaulystė – ir štai tu jau didis. Sakykim, aš didis kirpėjas, ir vienas Dievas žino, ar tikrai toks nesu, bet privalau tai įrodinėti visą savo gyvenimą darydamas didžias šukuosenas, ir vis tiek kaži ar būsiu pastebėtas. Va kaip klostosi didybės reikalai taikos metu, jei suprantate, ką noriu pasakyti.

O juk kad ir tas pats Elmas Vyleris vargu ar galėjo likt nepastebėtas, kai stačiai pašėlo gavęs laišką, jog žmona pagimdė jam vaiką po to, kai jiedu iš esmės nesimatė gerus dvejus metus. Perskaitė jis laišką ir, ką jūs manote, kad šoks tiesiai į priešo

kulkosvaidžio lizdą! Iššaudė ten visus, išpyškino, ištaškė granatomis, net baisu, paskui tik strykt į kitą lizdą – ir ten tas pats, išbakino visus tiesiog šautuvo buože. Na, o po to, jau visai paskutinius proto trupinius išbarstęs, pats vienas puolė minosvaidžių bateriją, abiejose saujose sugniaužęs po vidutinio didumo akmenį. Čia jie ir šnirkštelėjo jam su šrapneline tiesiog į pakaklę. Mokėk chirurgui kad ir tūkstantį dolerių – švariau neapsidirbs. Na ir ką gi, davė už tai Elmui Vyleriui Kongreso medalį. Įmetė graban, ir tiek. Pakabinti jo ant kaklo, savaime suprantama, negalėjo, o prie krūtinės būtų turėję nebent privirinti – tiek į ją buvo susmigę visokios geležies.

Ką čia šnekėti, jis išties buvo didis, ir niekas tenebando ginčytis, tiktai va, klausimas, ar būtų galėjęs jis tokiu tapti šiandien, kaip sakoma, čia ir dabar? Ką jūs, Vyleris? Elmas Vyleris? Ar žinote, kas jis būtų buvęs šiandien? Nagi RURA kamštis, ne daugiau! Karas padarė jį žmogum, o gyvenimas būtų pavertęs atmata, šiukšle ir gyvuliu.

Atvirai kalbant, kare būna ir neblogų dalykų, nors aš, gink Dieve, nenoriu pasakyti, kad viskas ten gerai. Kas jau ne tai ne. Bet, žinot, jeigu vyksta karas ir tu į jį įsivėlei, tai jau, dievaži, esi išvaduotas nuo galvos sukimo – ar tu gerai darai ką nors, ar blogai. Suprantat? Būnant fronte, kaunantis su priešu ir taip toliau, nebeišeina teisingiau ir geriau ką nors veikti negu veiki. Namie gali būti paskutinis niekšas ir padaryti nelaimingus daugybę žmonių, skriausti, sukčiauti, elgtis kaip kiaulė, tačiau fronte išsyk tampi karalium – kitų ir, žinoma, labiausiai savo paties akyse. Viskas pasidaro labai paprasta – būk teisus pats sau, ir tu nieko daugiau neapgausi, štai ir visa esmė: šaudo į tave, ir tu pats šaudai.

Dabar juk ima vaikinus į kariuomenę vien tam, kad jie turėtų kokią nors vietą, nesišlaistytų gatvėmis, nenueitų klystkeliais ir neieškotų patys sau nemalonumų. Juk daugiau nėra kur jų dėti. Ir vienintelė galimybė jiems tapti žmonėmis atsirastų nebent tada, jei kiltų karas. Dievas mato, tiems bėdžiams tai būtų vienintelė proga parodyti visam pasauliui, kad jų gyventa ir mirta ne veltui, ne tuščiai, o vardan ko nors.

Anksčiau buvo tūkstančiai įvairių būdų net pačiam beviltiškiausiam bukagalviui tapti didžiam. Bet mašinos senokai užraukė visus tuos reikalus. Juk būdavo taip, kad išplaukęs kokia škunele ar žvejybos kateriuku jūron, galėjai pagarsėti per audrą kaip didvyris. Arba pasiskelbęs pirmeiviu patraukti į Vakarus ir, nusivedęs paskui save minią žmonių, praminti jiems takus, išvaikyti iš savų žemių indėnus ir taip toliau, ir panašiai. Taip pat galėjai tapti šauniu kaubojumi arba pasirinkti kokią kitą

pavojingą profesiją, nors iš esmės būtum niekam tikęs besmegenis ir mulkis.

Dabar visus pavojingus darbus atlieka mašinos. Vargšus besmegenius mulkius jos suvarė į tipinius barakus, ir jiems nieko daugiau nelieka, kaip kiurksoti tuose barakuose ir svajoti, pavyzdžiui, kaip būtų gerai, jei kilus gaisrui kuris nors iš jų galėtų pulti į liepsnojantį pastatą ir visų akivaizdoje išnešti iš ten kokį kūdikį ar panašiai. Arba laukti naujo karo, nors niekas nedrįsta garsiai šito pasakyti, kadangi paskutinysis buvo toks klaikiai žiaurus. Nors, žinoma, tikėtis, kad kils karas, šiais laikais bergždžias dalykas.

Ką ir kalbėti, mašinos baisiai palengvino gyvenimą. Tik kvailys gali įrodinėti, kad taip nėra. O vis dėlto atsiranda daugybė tokių, kurie įrodinėja. Atvirai šnekant, aš žinau, kur čia šuo pakastas, tiek jau to. Juk galų gale išeina taip, kad mašinos susiglemžė visus geruosius darbus, kur kiekvienas galėjo nemeluodamas sau būti naudingas kitiems, o žmogui paliko vien atmatas. Todėl aš, ko gero, esu vienas iš paskutiniųjų tos rūšies žmonių, kurie į nieką nesidairydami moka gyventi savo protu.

Esu laimingas, jog taurus barzdaskutystės amatas išsilaikė taip ilgai, kad aš gebėjau iš jo pragyventi. Ir man visai smagu, kad neturiu vaikučių. Taip daug geriau, nes nereikės kvaršinti galvos, ar jiems atiteks ši įmonėlė, ar jie turės viską praradę kakintis kariuomene arba ta velnio RURA, jei tik, žinoma, koks nors prakeiktas inžinieriūkštis ar valdytojas, tyrinėtojas ar šiaip biurokratas neprikalbino mano žmonos įtaisyti mažyliams savo smegenų vietoj manųjų. Bet sykį manoji Klara taip pašventino vieną tokį šunsnukį įkalbinėtoją, kad tas nešė nuo jos kudašių nelyginant katinas, gavęs pauodegėn visą svarą karštų taukų.

Tikiuosi, kad šiaip ar taip, tos naujos kirpyklų mašinos nepasieks Majami Bičo artimiausius dvejus metus, ir aš galėsiu ramiai išeiti į užsitarnautą poilsį, o tada, kaip sakoma, papūskit man į uodegą. Aną vakarą per televizorių rodė nevisprotį, kuris išrado tas velnio mašinas kirpykloms. Ir ką gi jūs manot? Pasirodo, jis pats kirpėjas. Pasipasakojo visą gyvenimą baisiausiai krimtęsis, kad tik kas nors neišrastų mašinų, kurios galėtų palikti jį be darbo. Naktimis jį net kankindavęs slogutis. Bet kiekvienąkart, atsibudęs po tokio klaikaus sapno, jis imdavo save raminti, vardydamas įvairias priežastis, dėl kurių jokia mašina negebėtų jo pakeisti – suprantat, turėdamas omeny visą tą gausybę sudėtingiausių judesių, kuriuos darbuodamasis atlieka kirpėjas. Sykį per vieną iš savo košmarų jis susapnavo mašiną, galinčią daryti vieną iš operacijų, berods vynioti plaukus ant suktukų. Sapne jis matė visą jos sandarą ir judesius aiškiai kaip ant delno. Prasidėjo lyg koks užburtas ra-

tas. Jis vis sapnuodavo kokią mašiną, atsibudęs tardavo sau, ko jinai jokiu būdu negali padaryti, o kitą naktį užmigęs susapnuodavo mechanizmą, atliekantį kaip tik tą neįmanomą veiksmą. Ir taip toliau, ir taip toliau, kol vieną sykį jam prisisapnavo mašina, dirbanti taurų kirpėjo darbą taip puikiai kaip niekas kitas pasaulyje. Jis pardavė savo brėžinius už šimtą tūkstančių dolerių ir dar gauna nuošimčius už patentą, todėl, manau, jam nebėra reikalo dėl ko nors sukti galvą ar krimstis, kad jį kada nors pavaduos mašinos.

Ar jums yra tekę susimąstyti, koks vis dėlto pasiutusiai keistas daiktas tas žmogaus protas? Na, štai ir viskas, pone, galite keltis. Kaip jums patinka šukuosena?

– *Sumkliš,* – burbtelėjo šachas, matyt, nelabai patenkintas ir truktelėjęs geroką gurkšnį iš gertuvės, akimirksniu pateiktos Chašdrachro, ilgai ir priekabiai tyrinėjo save veidrodyje, kurį laikė jam ištiesęs paslaugusis Biglis.

– *Nibo bakula ni provo,* – tarė jis pagaliau.

– Na, ar jam patiko? – nekantravo sužinoti Biglis.

– Jis sako, kad nėra to, ko nepaslėptų turbanas, – išvertė Chašdrachras, irgi ką tik baigtas kirpti. Jis šūktelėjo Holjardui: – Dabar jūsų eilė, daktare!

– Hmmm?.. – išsiblaškęs pakėlė akis nuo laiško Holjardas. – Ak ne, aš tikriausiai nesikirpsiu. Manau, būtų neblogai grįžti į viešbutį šiek tiek pailsėti, ar ne?

Ir jis dar sykį permetė akimis laišką:

Mano brangusis pone Holjardai!

Ką tik baigėme mūsų departamento darbuotojų asmens kortelių reviziją – sulyginome jose pažymėtus duomenis su tikrais faktais.

Šios revizijos metu paaiškėjo, kad jūs neturite fizinio parengimo įskaitos, kurios reikia bakalauro laipsniui gauti baigus Kornelio universitetą, tačiau šis laipsnis per tarnautojų neapsižiūrėjimą jums vis dėlto buvo paskirtas. Taigi labai apgailestaudamas turiu pranešti, kad tas jūsų laipsnis yra negaliojantis, kaip ir magistro diplomas bei filosofijos daktaro laipsnis, kurių negalima gauti be minėtojo laipsnio, bet kurie, nepaisant to, pažymėti jūsų kortelėje.

Kadangi, kaip jums gerai žinoma, už melagingų duomenų užrašymą į asmens korteles yra griežtai baudžiama, turiu jums pranešti, kad oficialiai jūs dabar laikomas neturinčiu jokio aukštojo mokslo baigimo diplomo ir dėl to laikinai, aštuonioms savaitėms, esate grąžinamas iš nuolatinių darbuotojų į bandomąją grupę. Per tą laiką jūs privalot nuvykti į Kornelio universitetą ir panaikinti minėtąją akademinę skolą.

Galbūt jums pavyks tai suderinti su savo kelione ir suteikti šachui galimybę susipažinti su viena iš puikiausių Amerikos aukštųjų mokyklų.

Aš susisiekiau su Kornelio universitetu ir informavau juos apie šį nesusipratimą. Mane patikino, kad jums bus sudarytos sąlygos laikyti fizinio parengimo įskaitą bet kuriuo jums patogiu metu. Jums nereikės kartoti viso mokymo kurso, užteks išlaikyti galutinius normatyvus, kurie, mano supratimu, visai menkučiai: šešis kartus perplaukti išilgai baseino, padaryti dvidešimt atsispaudimų, penkiolika prisitraukimų, užlipti virve aukštyn, atsistoti ant..."

DVIDEŠIMT PIRMAS SKYRIUS

MĖNULIO pilnatis kabojo danguje virš Tūkstančio salų salyno ir vienoje iš jų tikrai būtum suskaičiavęs bent tūkstantį akių, kurios grožėjos tąja pilnatim: Lankų amfiteatre susirinko visa Rytų ir Vidurio Vakarų rajonų grietinėlė. Tai buvo antrasis jų vakaras stovykloje, skirtas programoje numatytam spektakliui ir iškilmingai sueigai prie laužo.

Sceną amfiteatro vidury dengė pusiau perskeltas metalinis pusrutulis, kuris spektakliui prasidėjus turėjo atsiverti tarsi kriauklė.

Kroneris įsitaisė šalia Polo ir uždėjo jam ant kelio savo sunkią plaštaką.

– Puiki naktis, mano berniuk.

– Taip, pone.

– Manau, kad šįmet susirinko labai nebloga komanda.

– Taip, pone, visi atrodo nuostabiai.

Pirmąją varžybų dieną Mėlynųjų komanda pasirodė išties puikiai, nors ją sudarė daugiausia aukščiausio rango – vadinasi, pakankamai išvargę ir senyvo amžiaus valdininkai. Šią popietę Mėlynieji po trečio padavimo išmušė Žaliųjų kapitoną Šeferdą, kuris, kamuojamas žūtbūtinio ryžto bet kokia kaina laimėti ir isteriškos baimės pralaimėti, buvo visiškai praradęs nuovoką.

O Polas priešingai – visus sunkiausius padavimus atmušdavo be jokių pastangų ir įtampos, žaismingai juokaudamas, nors šiaip jam tai nebuvo būdinga. Per valandos pertrauką, skirtą kokteiliams, svarstydamas tokį stebuklingą savo sėkmę, Polas staiga suprato, kur čia šuo pakastas. Juk pirmąsyk po to, kai širdyje tvirtai apsisprendė išeiti iš darbo, jam tapo išties nusispjaut į sistemą, Lankas ir visas tas intrigas. Jis ir anksčiau mėgindavo spjauti į viską, tik ne itin pavykdavo. Ir štai dabar, šią popietę, pačiam sau šiek tiek netikėtai jis pasijuto išties laisvas ir nepriklausomas žmogus.

Polas nuo tos minties jautėsi lyg apkvaitęs, tačiau labai patenkintas savimi – juk viskas klostėsi kuo puikiausiai.

– Senis nori, kad pasitarimą pradėtume, kai tik nusileis jo lėktuvas,– tarė Kroneris.– Todėl kad ir kas čia vyktų, turėsime palikti amfiteatrą.

– Gerai,– tarė Polas,– puiku.– Žavinga naktis, aštrių vasaros kvapų pritvinkęs oras, taika ir mieguista ramybė tvyro aplin-

kui. Gal kaip tik šiandien ir pavyks pasakyti, ką taip ilgai nešiojo širdy. Tik nereikia skubėti.– Nuostabu,– pridūrė susimąstęs.

– Visi į savo vietas!– prabilo garsiakalbis.– Visus prašome užimti savo vietas. Programos komitetas ką tik įspėjo mane, kad vėluojame net aštuonias minutes, todėl prašome kuo greičiau susirasti savo vietas!

Visi susėdo. Vasariniais smokingais apsivilkę orkestrantai užgrojo Lankose labiausiai mėgstamų dainelių šiupinį. Netrukus muzika ėmė pamažu tilti. Sceną dengiančio metalinio pusrutulio pusės šiek tiek prasivėrė ir pro jį, skrosdamas ore virš amfiteatro sklandančius cigarečių dūmus, aukštyn į tamsiai mėlyną dangų šovė šviestuvo spindulys. Galop muzika visai nurimo, tyliai suūžė po žeme paslėpti mehanizmai, valdantys sferinį scenos uždangalą, ir metalinė jo kriauklė lėtai prasivėrė.

Įsitaisęs pačioje ilgėliausių kopėčių viršūnėje, sėdi ilgu baltu rūbu apsirengęs S e n i s su žila žilutėle barzda iki juostos. Jis įsispyręs į auksu žibančius sandalus ir ant galvos užsimaukšlinęs pailgą viršun smailėjančią mėlyną kepurę, nusagstytą aukso žvaigždėmis. Atrodo nelyginant koks labai teisingas ir nuo atsakomybės pavargęs išminčius, vienoje rankoje laikantis didžiulį skudurą dulkėms šluostyti. Šalia kopėčių styro maždaug tokio pat aukščio plonytė kartis, o kitoje scenos pusėje – dar viena. Jas jungiantis lynas ištemptas panašiai kaip baltinių virvė – tarp dviejų besisukančių skriemulių, pritvirtintų karčių viršūnėse. Ant lyno žiba sukabintos gal poros pėdų skersmens metalinės žvaigždės, padengtos specialiais dažais, tad nukreipus į jas nematomos infraraudonosios šviesos spindulį, jos tarsi atgyja ir ima šviesti keista vaiduokliška šviesa.

Senis, nekreipdamas nė mažiausio dėmesio į publiką, kurį laiką spokso į priešais kyburiuojančias žvaigždes. Paskui nukabina pačią artimiausiąją, atidžiai ją apžiūri, rūpestingai nuvalo nuo jos kitiems nematomą dėmelę ir liūdnai palingavęs galvą paleidžia iš rankų. Didžiai nusiminęs ilgokai žiūri į nukritusią žvaigždę, po to į kitas, likusias kaboti, ir tik paskui atsisukęs į žiūrovus prabyla.

SENIS. Esu Dangaus Valdytojas ir rūpinuosi, kad naktyje kaskart sužibtų šviesuliai. Be to, aš nuraškau nuo dangaus pasenusias žvaigždes, kai jų skaistus švytėjimas jau ima blankti. Kas šimtą metų užlipęs šiomis kopėčiomis aš aptvarkau dangaus skliautus. Šiandien kaip tik tokia diena.

Jis timpteli į save lyną, prisitraukdamas artyn kitą žvaigždę, nukabina ją ir atidžiai apžiūrinėja.

Keistai atrodo ši žvaigždelė dabarties padangėse. O juk prieš šimtą metų, kai paskutinįsyk tvarkiau žvaigždynus, žibėjo ji puiki, visai nauja ir išdidi, ir tiktai meteorai, savo skaudžia, akimirksnį tetrunkančia šviesa nušvitę, galėjo rungtyniauti su ja švytėjimo galia ir skaistumu.

Senis kilsteli žvaigždę ir, paveiktas infraraudonųjų spindulių, joje įsižiebia užrašas "Tredjunionizmas". Senis atsainiai brūkšteli per jį skuduru, gūžteli pečiais ir vangiu judesiu švysteli žvaigždę žemyn.

Tenai sau rasi tinkamą draugiją.

Žiūri žemyn, į vis augančią netikusių žvaigždžių krūvą.

Tarp tų kadaise čia kabojusių žvaigždžių, kurių vardai "Vulgarusis individualizmas", "Socializmas", "Laisvoji rinka", "Fašizmas", "Komunizmas" ir...

Nebaigęs sakinio sunkiai atsidūsta.

Ak, nelengvas ir ne visuomet malonus šis darbas. Tačiau Kažkas, kuris daugsyk išmintingesnis už mane ir kurio gėris begalinis, nustatė šitą tvarką (*atsidūsta*) ir liepė jos žiūrėti skrupulingai.

Jis vėl timpteli lyną, prisitraukdamas artyn dar vieną žvaigždę, didžiausią iš visų. Apšviesta infraraudonųjų spindulių, ji užsiplieskia ryškia šviesa, kurioje pamažu ryškėja Ąžuolo atvaizdas, sistemos simbolis.

Aiman, jauna skaisti gražuole. Nemaža jau yra tokių, kurie siaubingai niršta vien tave pamatę ir šaukdami balsu tuoj reikalauja blokšti nuo dangaus.

Jis apšluosto žvaigždę skuduru ir truktelėjęs pečiais vis dar laiko ištiestoje rankoje, ruošdamasis mesti žemyn. Įeina apveidus ir dailiai susišukavęs J a u n a s i s I n ž i n i e r i u s iš publikos.

JAUN. INŽINIERIUS (*purto kopėčias*). Ne! Ne, Dangaus Valdytojau, sustok!

SENIS (*nustebęs žiūri žemyn*). Kas čia dabar? Kažkoks vaikėzas drįsta prieštarauti tam, kurs tvarko ir prižiūri dangų?

Iš liuko, įtaisyto scenos grindyse, pasirodo nevalyvas jaunas R a d i k a l a s.

RADIKALAS (*pašaipiai*). Nagi trenkite greičiau ją žemėn!

JAUN. INŽINIERIUS. Dar niekad nešvietė tokia skaisti, tokia ryški žvaigždė!

RADIKALAS. Kruvinesnės ir juodesnės tikrai nebuvo danguje!

SENIS (*sutrikęs žiūri čia į vieną, čia į kitą*). Hmmm... Ar judu pasirengę spręsti tos žvaigždės likimą daugiau protu negu paikais jausmais? Mat mano padėty jais remtis pavojinga.

JAUN. INŽINIERIUS. Aš pasiruošęs.

RADIKALAS. Aš taip pat. (*Klastingai šypsosi*) Ir pažadu daug laiko neužgaišti.

PUSRUTULIO PUSĖS UŽSIVERIA
PUSRUTULIO PUSĖS VĖL ATSIVERIA

Kopėčias juosia aukšta teisėjų tribūna. Joje sėdi S e n i s, užsimovęs peruką ir apsigaubęs teisėjo mantija. R a d i k a l a s ir J a u n a s i s I n ž i n i e r i u s taip pat su perukais ir apsivilkę taip, kaip Anglijoje vilki advokatai.

BALSAS UŽ SCENOS. Dėmesio, dėmesio! Dangiškojo teismo posėdis pradedamas!

SENIS (*beldžia teismo pirmininko plaktuku į tribūną*). Prašau, laikykitės tvarkos. Pradedame nagrinėti bylą.

RADIKALAS (*energingai, stengdamasis pelnyti teisėjo palankumą*). Jūsų prakilnybe, gerbiamos ponios ir gerbiami ponai prisiekusieji tarėjai! Bylos eigoje jūs netruksit patirti, kad žvaigždė, apie kurią eina kalba, tokia blanki,– ką ten, juoda!– kokios dar nieks nėra regėjęs danguje. Aš pakviesiu tik vienui vieną liudytoją, kuris atstos jums milijonus, nes kiekvieno iš tų milijonų lūpomis bylotų vis ta pati skausminga ištarmė, tie patys paprasti, bet tiesiai iš širdies atėję žodžiai. Prašyčiau čia pakviesti Džoną Kietakaktį.

BALSAS UŽ SCENOS. Džonas Kietakaktis kviečiamas į teismo salę.

Iš skylės scenoje išnyra D ž o n a s K i e t a k a k t i s. Jis drovus ir nerangus, vidutinio amžiaus, gana simpatingas.

Drabužiai prasti, neskoningi, beveik komiški. Teismas jam kelia baimingą pagarbą ir, iš visko sprendžiant, jis išlenkęs porą taurelių dėl drąsos.

RADIKALAS (*draugiškai liesdamas* D ž o n o *ranką*). Aš pasirūpinsiu, kad viskas eitų kaip iš pypkės. Tad neskubėk ir nesiduok bauginamas. Jeigu reikės, aš už tave galvosiu, ir viskas bus gerai.

BALSAS UŽ SCENOS. Ar prisiekiat, Dievui laiminant, kalbėti čia vien tiesą, tiktai tiesą?

DŽONAS (*klausiamai žiūri į* R a d i k a l *ą*). Ar prisiekti?

RADIKALAS. Prisiek.

DŽONAS. Tai prisiekiu.

RADIKALAS. Gal tu, mielasis Džonai, papasakosi teismui, ką gi veikei prieš karą, na prieš tai, kai patekėjo ši nauja žvaigždė, dangaus suteršusi bekraštį skliautą?

DŽONAS. Buvau aš mašinistas Paprasčiausio miesto Paprasčiausios firmos kuo Paprasčiausioje gamykloj.

RADIKALAS. O dabar?

DŽONAS. Dabar aš žemrausys pirmosios klasės. Darbuojuosi bendrovėje RURA.

RADIKALAS. O gal tu paprastai, kad teismui aišku būtų, išdėstysi čionai, kiek gaudavai algos prieš patekant šiai šlykščiai žvaigždei, na, ir kiek dabar?

DŽONAS (*žiūri į viršų stengdamasis prisiminti ir skaičiuoja krutindamas lūpas*). Na ką gi, pone, kai prieš karą pradėjom dirbt gynybai, tie viršvalandžiai ir tas viskas viskas, tai man išeidavo daugiau kaip šimtas per savaitę. Daugiausia esu gavęs gal kokį šimtą kempenkis. Dabar aš per savaitę vos trisdešimt tesukrapštau.

RADIKALAS. Taip, taip. Žodžiu, kai ši žvaigždė pakilo, taviškės pajamos sumenko, ir dar kaip. Aiškiau pasakius, aštuoniasdešimt nuošimčių tik šmikšt – tarsi nebūta.

JAUN. INŽINIERIUS (*spiriamas jausmų pertekliaus ūmai pašoka ant kojų*). Jūsų kilnybe, aš...

SENIS. Palaukite, kol būsite paklaustas.

JAUN. INŽINIERIUS. Taip, pone. Aš labai atsiprašau.

RADIKALAS. Man regis, aiškiai kaip ant delno mes parodėm, kad lygis pragyvenimo Amerikoj nusmuko net visus aštuoniasdešimt nuošimčių. (*Jo veidas tampa veidmainiškai ramus*). Bet aš manau, gana mums pinigus skaičiuoti. Pažvelkim, kokią žalą ši patekėjusi nauja žvaigždė padarė Džono Kietakakčio sielai! Džonai, ar gali išdėstyt teismui, ką man anksčiau sakei? Ar pameni? Na, kad ir tai, kaip tie valdytojai su inžinieriais...

DŽONAS. Taip, supratau jus, pone. (*Kiek neryžtingai žiūri į Jaunąjį Inžinierių*). Tik prašom nesupykit...

RADIKALAS (*jį drąsindamas*). Tiesos nepasakysi nieko neužgavęs, Džonai. Tad rėžki iš peties.

DŽONAS. Na, ką gi, pone, skaudžiausia žmogui likti užmirštam. O kiek viršininkų, valdytojų visokių arba inžinierių, į žmogų žiūri lyg į tuščią vietą, tarsi tenai jo anei būt nebūtų. O juk kiekvienas nori likt įvertintas ar bent jau pastebėtas.

JAUN. INŽINIERIUS (*karštai*). Jūsų kilnybe!

SENIS (*griežtai*). Aš nepakęsiu, kad ilgiau trukdytumėte teismui. Byla rimtesnė, negu aš maniau. (*Radikalui*). Tęskite, prašau jus.

RADIKALAS. Na, kalbėk gi, Džonai.

DŽONAS. Tai va, aš ir sakau. Ir jeigu atvirai, išeina taip, kad ten visokie inžinieriai ar valdytojai ir taip toliau, ir panašiai – ūmai jie tapo viskuo, o paprastas žmogus per juos pavirto visišku nieku.

RADIKALAS (*stengiasi atrodyti sukrėstas Džono Kietakakčio tragedijos. Gal trisdešimt sekundžių užtrunka neva ieškodamas tinkamų žodžių ir stengdamasis suimti save į rankas, kol pagaliau prabyla apsimestinai meilikaujamu, paplonintu balsu*). Esi maža ir nuostabi, žvaigždute, aukštai aukštai iškilusi dangun! (*Rūsčiai*). Nuplėškit ją greičiau! (*Grūmoja kumščiu*). Meskit žemėn! (*Mostu rodo į Džoną Kietakaktį*). Štai girdime čia liaudies, taip, mūs liaudies balsą! "Nuplėškit ją!"– maldauja mus jinai.

O kas gi prašo žvaigždę tą palikti? Kas toks? Tik jau ne Džonas ir ne liaudis! Tai kas žmogus tasai?! (*Dramatišku judesiu iš vidinės švarko kišenės išsitraukia brošiūrą*). Jūsų kilnybe, gerbiamos ponios ir gerbiami ponai prisiekusieji tarėjai! (*Skaito iš brošiūros*). "Karo pradžioje vidutinis didžios mūsų šalies valdytojų ir inžinierių darbo užmokestis per metus sudarė aštuonis tūkstančius keturis šimtus keturiasdešimt devynis dolerius ir dvidešimt septynis centus". O dabar, toje nuodingoje nakties tamsoj, kurią nuleido ši juoda žvaigždė, šiandien pasiekusi zenitą, kai Džono Kietakakčio pajamų pagrobta net aštuonios dešimtys procentų, sakykit man, kiek užmokesčio ėmė gauti visi tie inžinieriai ir valdytojai? (*Vėl skaito iš brošiūros, piktai pabrėždamas kiekvieną skiemenį*). "Vidutiniškai penkiasdešimt septynis tūkstančius aštuonis šimtus devyniasdešimt šešis dolerius ir keturiasdešimt vieną centą". (*Karščiuodamasis*). Aš baigiau. Dabar jūs klausinėkit.

Radikalas vogčiomis sėlina į atokiausią kampą ir su panieka stebi, kas vyksta toliau.

JAUN. INŽINIERIUS (*švelniai ir meiliai*). Ak, Džonai.

DŽONAS (*įtariai ir priešiškai*). Ką, pone?

JAUN. INŽINIERIUS. Sakyk man, Džonai, ar tada, prieš patekant šiai žvaigždei, kai gaudavai didesnę algą nei dabar, pajėgęs būtum nusipirkti televizorių, kurio ekranas dvidešimt aštuoni coliai?

DŽONAS (*apstulbęs*). Ne...

JAUN. INŽINIERIUS. O agregatą skalbiniams tvarkyti, automatinę viryklę ar elektrinį dulkių gaudytuvą?

DŽONAS. Ne, pone, ką jūs! Visa tai juk prabangos dalykai!

JAUN. INŽINIERIUS. Na, o sakyk man, Džonai, tais laikais, kai gaudavai tu krūvą pinigų, ar būtumei galėjęs apsidrausti nuo visokiausių negandų ir gauti socialinį draudimą, kurs apmokėtų tau dantisto sąskaitą ir gydymą visokį, maistą, drabužius bei priežiūrą senatvėj ir net kišenpinigius garantuotų?

DŽONAS. Ne, pone. Nebuvo tų visų dalykų nė iš tolo.

JAUN. INŽINIERIUS. Bet juk dabar tu juos turi, dabar (*sarkastiškai*), kai patekėjo toji nelemta juoda žvaigždė! Turi?

DŽONAS. Taip, pone. Jūs teisus. Aš visa tai turiu. Tačiau...

JAUN. INŽINIERIUS. Džonai, ar apie Cezarį, kurs Julijus vardu, esi kada girdėjęs? Ką? Esi? Puiku. Kaip tau atrodo, Džonai, ar tada, kai buvo jis turtingas ir galingas, pačioj savos šlovės viršūnėj atsidūręs, kuomet pasaulis visas jam po kojomis plytėjo, ar būt pajėgęs jis turėti nors dešimtą dalį to, ką šiandien tu turi, garbusis Kietakakti?

DŽONAS (*priblokštas*). Tik pamanyk, kai pasvarstai – iš tikro ne! Cha! Na, ką tu pasakysi!

RADIKALAS (*įniršęs*). Aš protestuoju! Tarp Cezario ir šios bylos nėra anei mažiausio ryšio!

JAUN. INŽINIERIUS. Jūsų kilnybe, aš tik norėjau pasakyti, kad Džonas, kurį štai regite, pakilus šitai žvaigždei, kurios likimą sprendžiame dabar, įgijo visko tiek, kad Cezaris, Napoleonas ir Henris Aštuntasis nė svajot nedrįso! Ir tapo turtingesnis jis už bet kurį pasaulio imperatorių! Teisybė, vos trisdešimtį dolerių tegauni tu grynais, bet ar galėjo Karolis Didysis su savo armijomis, auksu beigi turtais tikėtis įsigyti nors vieną vakuuminę lempą? Jis būtų viską atidavęs vien už draudimą, saugantį tave, ir tavo, Džonai, išimtinę teisę senatvėje turėt ramybę, priežiūrą ir visa, ko tau reik. Sakyk, ar jis galėjo tai turėti, Džonai? (*Kiek patylėjęs*). Niekuomet!

DŽONAS. Vajetau! Iš tikro viskas lyg ir taip, tačiau...

JAUN. INŽINIERIUS (*aplenkdamas Džoną*). Tačiau valdytojai ir inžinieriai visai užmiršo Džoną Kietakaktį?

DŽONAS. Taip, pone, kaip tik tai norėjau pasakyti.

JAUN. INŽINIERIUS. O ar žinai tu, Džonai, kad nei valdytojas, nei inžinierius joks negali gauti tokio darbo, kuris būt dirbamas ne dėl tavęs? Ir kaip mes galime tave užmiršti, jei dieną naktį vien apie tave galvojam, kaip pagaminti visa, ko tu įsigeisi? Ar bent įsivaizduoji, kas yr tikrasis mano šeimininkas?

DŽONAS. Ne, neprisimenu, kad būčiau matęs šitą poną.

JAUN. INŽINIERIUS (*šypsodamasis*). O aš manau, kad jį matei ne sykį, kadangi jis – tai tu! Juk jeigu aš nesugebėčiau įtikti tavo poreikiams, man galas. Ir galas mums visiems, jei kartais ši žvaigždė turėtų nusileist.

DŽONAS (*parausdamas*). Dievuliau, niekad nė į galvą neatėjo, kad viskas šitaip... (*Droviai juokiasi*). Bet juk nėra akių dūmimas visa tai? Juk ne? Na, ką tu pasakysi! Bet...

JAUN. INŽINIERIUS. Bet tu manai, jog gaunu aš už tai per dideles sumas? Tuos penkiasdešimt ir septynis tūkstančius žalių? Juk jaudinies dėl jų labai?

DŽONAS. Na, taip, ponuli, nes išties tai baisūs pinigai!

JAUN. INŽINIERIUS. O Džonai, ligi tos dienos, kai ši žvaigždė pakilo, tas darbas, kurį dabar aš dirbu dėl tavęs, dėl savo pono Kietakakčio, kainuodavo tuos penkiasdešimt ir septynis tūkstančius, bet per savaitę. Ne per metus, o per savaitę būčiau gavęs tiek, atmink! Todėl, man regis, laimėjai čia vien tu, vartotojas, bet tik, ginkdie, ne aš.

DŽONAS (*tyliai švilptelėjęs*). Bet juk iš tikro taip yra! (*Ūmai rodo į akivaizdžiai sunerimusį Radikalą*). Tačiau jis sakė...

JAUN. INŽINIERIUS. Juk mudu radome atsakymus į jo visus žodžius. Ir dar norėčiau aš kai ką pridurti nuo savęs. Jis paprasčiausiai manė išnaudoti tavo patiklumą. Jis trokšta vien valdžios, o kitkas jam nerūpi. Norėtų jis, kad tu už tikrą pinigą priimtumei tas jo pusiau tiesas ir jam padėtumei užtemdyt mūsų žvaigždę. Tada galėtų tas žmogus pats vienas užvaldyt pasaulį ir vėl grąžinti viską į tamsius viduramžių laikus!

DŽONAS (*piktai*). Matai, ko užsimanė!

Radikalą iš pradžių apima nerimas, paskui baimė, o galiausiai neviltis, ir jis galvotrūkčiais dumia prie skylės scenoje. Džonas puola jį vytis, ir skylė užsidaro jiems iš paskos. Šviesa scenoje pamažu blanksta, lieka tik žydras prožektoriaus spindulys, nukreiptas į Jaunąjį Inži-

n i e r i ų, kuris nueina ir atsistoja scenos vidury. Orkestras tyliai ir švelniai užgroja "Kovinį Respublikos Himną".

JAUN. INŽINIERIUS (*mąsliai ir susikaupęs, tarsi garsiai mąstytų*). Vis dar yra tokių, kurie vien peikia, juodina ir šmeižia mūsų žvaigždę taip bjauriai, taip įžūliai, taip įkyriai, kad daugelis jau tiki tikrai ją apsiblausus. Ak, jeigu ji turės išties palikti dangaus skliautą, dėl to juk būsime kalti ir mes visi! Taip, mes, ne kas nors kitas! Tad rytą vakarą ir dieną naktį privalome ją girti, liaupsinti, pabrėžti spindulingąjį jos grožį ir aiškint, porinti, sakyti visiems ir visada, kodėlgi ji tokia graži. Per daug juk esam naivūs ir patiklūs, ir nusikalstamai nerūpestingi.

Rodo į žvaigždę. Apšviesta infraraudonųjų spindulių, ji nušvinta nuostabiausiomis spalvomis.

Po šia žvaigžde pranokome drąsiausius ir kilniausius visos žmonijos lūkesčius. Civilizacija dar niekada nebuvo iškilus taip aukštai!

Muzika užgroja kiek garsiau.

Mes turime trisdešimt vieną ir septynias dešimtąsias karto daugiau televizorių nei visi kiti Žemės rutulio gyventojai kartu paėmus!

Muzika dar garsiau groja.

Devyniasdešimt trys procentai elektroninių dulkių gaudytuvų! Septyniasdešimt septyni procentai pasaulyje pagamintų automobilių! Devyniasdešimt aštuoni procentai sraigtasparnių! Aštuoniasdešimt vienas ir devynios dešimtosios procento šaldytuvų!

Muzika tolydžio garsėja.

Septyniasdešimt vienas ir trys dešimtosios procento visos elektros energijos! Aštuoniasdešimt penki procentai elektros lempučių gamybos! Šešiasdešimt devyni procentai pasaulio pramonėje sueikvojamų arklio jėgų! Devyniasdešimt aštuoni ir trys dešimtosios procento...

Jo žodžius užgožia galingas muzikos srautas. Prožektorius gęsta. Nuo pakrantės į dangų pakyla raketų salvė.

PUSRUTULIO PUSĖS UŽSIVERIA
PUSRUTULIO PUSĖS VĖL ATSIVERIA

Scenoje nebėra nei Jaunojo Inžinieriaus, nei teisėjų tribūnos. Ant kopėčių stovi Senis, vienas su savo žvaigždėmis, kaip ir pačioje pradžioje. Ištiestoje rankoje jis laiko žvaigždę su Ąžuolo simboliu. Senis nusišypso, kabina ją atgal ant lyno, trukteli jį, ir žvaigždė, apšviesta infraraudonųjų spindulių, sužaižaruoja pasakiškomis spalvomis.

SENIS. Na štai, ir vėl sužibo ji, skaistesnė už kitas.

Tarp rūbo klosčių Senis susiranda žibintuvėlį su itin ryškia lempute. Jo spindulį nukreipia tiesiai aukštyn.

Tik ar tada, kai pasibaigus šimtui metų, aš vėl ateisiu tikrinti dangaus, ji dar žibės taip ryškiai kaip dabar? O gal?..

Jis reikšmingai žvelgia žemyn, į kopėčių papėdę.

Nuo ko priklauso, kaip pasisuks likimas jos?

Apmeta akimis žiūrovus.

Žinok, likimas jos priklauso nuo jo, tavęs! Ir nuo tavęs!..

Taip sakydamas Senis ūmai žibintuvėlio šviesą nukreipia iš padebesų čia vienam, čia kitam žiūrovui į veidą, vedžiodamas juo po visą amfiteatrą.
Dangun šaudo raketų salvės. Orkestras iš viso spėko griaudėja "Žvaigždes ir dryžius amžinai..."

PUSRUTULIO PUSĖS UŽSIVERIA

Užsidega šviesos amfiteatre.

Atsidusęs Kroneris garsiai pliaukštelėjo Poliui per kelį.
– Uf! Tikrai geriausia iš programinių pjesių! Tik pamanyk, Polai, visa istorija, visa visa istorija kaip ant delno!
– Tikriausiai jums bus įdomu sužinoti,– subliuvo garsiakalbis perrėkdamas plojimus.– Dėmesio! Įdomus pranešimas! Anksčiau programines pjeses mums rašydavo profesionalūs rašytojai pagal mūsų užsakymus. O kūrinį, kurį ką tik matėte,

patikėsit ar ne, parašė valdytojas ir inžinierius, priklausantis mūsų organizacijai! Bilai Holdermenai! Bilą Holdermeną prašom atsistot! Prašom atsistot Bilą Holdermeną! Atsistokit, Bilai!

Auditorija džiūgavo.

– Taip ir maniau! – sušuko patenkintas Kroneris. – Anei šešėlio netikrumo! Sukrėtė iki sielos gelmių. Taip parašyti galėjo tik kas nors iš mūsiškių!

Holdermenas, susivėlęs ir apšepęs žmogelis iš Indianapolio gamyklų, sėdėjęs keletu eilių arčiau scenos, atsistojo išraudęs, laimingas, ašarų pritvinkusiomis akimis. Pagaliau gyvenimo saulėlydyje jis sulaukė savo valandos. Galbūt audringų plojimų aidas, persiritęs per sąsiaurį, nuskriejo ir iki Žemyno stovyklos, kur buvo jo žmona – moteris, tikėjusi juo net tada, kai niekas netikėjo.

– Po penkių minučių rinksimės prie laužo, – pranešė garsiakalbis. – Penkios minutės naujoms pažintims, o paskui – laužas!

Darbuodamasis alkūnėmis Šeferdas prasibrovė pro minią ir energingai paveržė Kronerio dėmesį iš Polo.

– "Ar galėjo Karolis Didysis su savo armijomis, auksu beigi turtais tikėtis įsigyti nors vieną vakuuminę lempą?" – susižavėjęs pacitavo jis ką tik girdėtus žodžius. – Su savo armijomis, auksu beigi turtais! – Šeferdas svajingai palingavo galvą. – Ir kas pasakė, kad menas menksta?

"Koks menas?" – pagalvojo Polas ir pasuko tolyn nuo jų į prietemą už apšviesto amfiteatro. Žiūrovų minia, tvirčiau suglaudusi gretas, nuvilnijo kranto link, kur Lukas Lubokas, Alfis ir kiti stovyklą aptarnaujantieji asmenys laistė benzinu visą rietuvę ilgų pušinių pliauskų.

Iš esmės pjesė niekuo nesiskyrė nuo tų, kurias rodydavo per kiekvieną sezono atidarymą Lankose prieš karą, kai sala dar priklausė vienai iš geležies kompanijų. Prieš dvidešimtį metų tėvas pirmąsyk atsivedė Polą čionai. Pjesės esmė buvo visiškai ta pati: prasčiokas žmogelis niekaip nenori jaustis dėkingas inžinieriams bei valdininkams už tas gėrybes, kuriomis jie tą bėdžių apipylę. O juodo nedėkingumo kurstytojai ir įkvėpėjai tąsyk irgi buvo radikalai.

Kai Polas tokią alegoriją pamatė dar būdamas paauglys, ji sukėlė didžiulį įspūdį, tiesiog apstulbino didinga ir aiškia savo tiesa. Didvyriška herojų kova prieš juodų prasčiokų nedėkingumą taip sujudino jauną jo protą, kad Polas kurį laiką žavėjosi savo tėvu lyg kokiu šviesuoliu, kovotoju ir Prometėjumi, savotišku mūsų laikų Ričardu Liūtaširdžiu.

– Na, kaip? – paklausė tėvas tada, po to pirmojo spektaklio prieš daugelį metų. – Apie ką dabar galvoji, Polai?

– Aš... Aš nemaniau, kad viskas yra šitaip...

– Deja, tai istorija,– liūdnai tarė tėvas.– Viskas nuo pradžios iki galo. Ir viskas išties yra kaip tik šitaip.

– Suprantu.

Tėvo ir sūnaus akys susitiko, ir juodu abu apėmė neapsakomai saldus amžinos tragedijos pajautimas – iš kartos į kartą perduodamas pasaulinio sielvarto jausmas, toks pat senas kaip ir žmonija.

O štai dabar Polas stovi vienui vienas tamsioje alėjoje ir jį graužia baisus netikrumas dėl visų tų, kuriuos Kroneris vadina žengiančiais pirmosiose civilizacijos eitynių gretose, naujų, neregėtų pasaulių atradėjais. Šis kvailas primityvus spektakliukas atrodė jiems puikus jų veiklos, tikslų ir kovos su priešais atspindys, jų nuomone, puikiausiai parodantis, kodėl kai kas vis dėlto nenori su jais sutikti. Tiesiog jis atitiko skurdų ir viliojamai paprastutį tų parado lyderių pasaulėvaizdį. Jie buvo panašūs į laivo kapitoną, kuris nenorėdamas kvaršinti sau galvos, jūrlapiuose nutrina visas vietas, kur pažymėtos povandeninės uolos.

Staiga Polui į akis plykstelėjo šviesa, nors ne tokia akinanti kaip Dangaus Valdytojo žibintuvėlis. Polas stovėjo priešais savo paties atspindį veidrodyje, apšviestame fluorescentinėmis lempomis. Veidrodžio viršuje puikavosi užrašas: “Geriausias pasaulyje žmogus, vertas geriausio pasaulyje darbo”. Saloje buvo apstu tokių kvailų staigmenų ir dar kvailesnių pokštų. Lempos prie veidrodžio, matyt, buvo persenusios, nes skleidė nevienodą – vienur žalią, kitur raudoną – šviesą. Polo atspindžio veidas buvo vario rūdžių spalvos, o lūpos ir akiduobės violetinės. Jam dingtelėjo, kad visai nebaisu būtų matyti save jau mirusį. Polo sąžinė, pabudusi, bet dar neįgijusi naujos išminties, įstūmė jį į tokią klaikią vienatvę, kad mirtis jam nebeatrodė baisi. Po kokteilio atėjęs šioks toks lengvumas baigė visai išgaruoti.

Ūmai Polo dėmesį patraukė šviesus taškelis rytinėje dangaus pusėje – tikriausiai hidroplanas, gabenantis neįkainojamus daktaro Frensio Eldgrino Gelhorno du šimtus penkiasdešimt svarų gyvojo svorio ir visą jo smegenų trestą.

Polas žengė šalin nuo veidrodžio, ir šviesos tučtuojau užgeso. Jis pasuko takeliu atgal, prie laužo, kuris spjaudė į dangų keleto šimtų pėdų aukščio žiežirbų stulpus ir dažė sėdinčiųjų aplink veidus gražia rausva spalva.

Profesionalus aktorius, rudai nusigrimavęs veidą ir pasikabinęs ant kaklo spalvotus karolius, stovėjo iškėlęs aukštyn vieną ranką ir didingai atlošęs galvą, papuoštą puikiu indėnų kario vainiku iš erelio plunksnų. Šurmulys nutilo, stojo mirtina tyla.

– Hau!– tarė aktorius, iš lėto vedžiodamas išdidų genties vado žvilgsnį nuo vieno žiūrovo prie kito.– Sveiki! Prieš daugelį mėnulių mano tauta atsikėlė gyvent į šią salą.

Tuo metu hidroplanas, leisdamasis vis žemiau, ėmė daryti lanką virš salos.

– Tikriausiai tai Senis,– sukuždėjo Kroneris Polui.– Bet būtų negražu išeiti per apeigas. Reikės čia stypsoti iki galo.

– Mano tauta buvo narsi,– varė toliau orusis indėnas.– Mano tauta buvo išdidi ir garbinga. Ji sunkiai plūkėsi dėl duonos kąsnio, visada laikėsi žodžio ir narsiai kovėsi su priešais, kol atėjo laikas iškeliauti į Laimingos medžioklės šalį.

Vaidinti indėną kasmet buvo samdomas vis tas pats aktorius dar nuo tada, kai Polas pirmąsyk atvažiavo į Lankas. Iš pradžių jį pasirinko dėl puikaus sodraus balso ir įspūdingos muskulatūros. Dabar po karolių vėriniais buvo matyti pūpsantis pilvukas, kairę blauzdą vagojo išsipūtusios venos, o indėnų karo spalvų dažai nebegalėjo paslėpti pilkų maišų po akimis. Per ilgus metus jis tapo neatskiriama Lankų dalimi, lyg kokiu gyvu stovyklos simboliu – svarbumu su juo varžytis galėjo nebent Ąžuolas arba garbusis Frensis Gelhornas. Todėl, savaime suprantama, šis žmogus, skirtingai negu visas kitas aptarnaujantis personalas, kreipdavosi tiesiog vardu net į aukščiausius asmenis ir naudojosi teise nemokamai vaišintis stipriaisiais gėrimais, kaip ir svečiai.

– Mūsų narsuolių čia jau kadai nebėra, trykštantys jėga ir jaunyste mūsų kariai paliko šią salą, kuri prieš daugelį, oi daugelį mėnulių buvo mūsų namai,– lėtai ir iškilmingai kalbėjo indėnas.– Jų vieton atėjo kiti – taip pat jauni ir stiprūs. Bet mano tautos dvasia gyva, gyva Lankų dvasia. Ji visur: ir vėjyje, kuris šiurena pušeles, ir didžiojo vandens bangų mūšoj, ir aro sparnų šlamėjime, ir vasaros griaustinio neramioj kalboj... Joks žmogus negali šioje žemėje prigyti ar tapti laimingas, jei neprisilies jos ir nesutvirtins šito savo ryšio iškilminga priesaika.

Spragtelėjo įsijungdamas garsiakalbis.

– Jaunieji narsuoliai, pirmąsyk atvykę į Lankas, žingsnį pirmyn!– įsakė valdingas balsas, nepanašus į tą, kuris paprastai skambėdavo iš garsiakalbio.

– Ištieskite savo dešines rankas,– tarė indėnas,– ir kartokite paskui mane Lankų dvasios priesaiką. Iškilmingai prisiekiu vėju, vaitojančiu pušyse...

– Vėju, vaitojančiu pušyse,– pakartojo naujokai.

– Didžiojo vandens bangų mūša, aro sparnų šlamėjimu...

Hidroplanas čiūžtelėjo ant vandens ir nuburzgė prie kranto į kitą salos pusę. Variklis darsyk suriaumojo, keldamas lėktuvo nosį

ant nuožulnios pakrantės, ir nutilo.

– Vasaros griaustinio aidais,– iškilmingai porino indėnas.

– Vasaros griaustinio aidais...

– Kad niekuomet neleisiu išblėsti Lankų dvasiai,– užsimerkęs prodainiais traukė indėnas,– ištikimai tarnausiu savo tautai ir šventai vykdysiu išmintingą jos vadų valią. Pasižadu be atilsio ir atvangos plušėti tautos labui ir kautis dėl geresnio gyvenimo, ir tegu niekad mano lūpos neištaria, kad jau viską padariau, ką privalėjau padaryti. Prisiekiu niekuomet nesutepti nei profesijos, nei savo bendrijos garbės ir pasižadu visur ir visada persekioti norinčius pakenkti žmonijos pažangai ir neleisti visų šalių vaikams gyventi geriau. Tokiems aš visad būsiu negailestingas.

– Negailestingas!– aistringai pakartojo kažkas Polui už nugaros. Atsisukęs jis išvydo Luką Luboką, pagautą iškilmingos nuotaikos, plaukiantį pasroviui kartu su visais: iškėlęs dešinę ranką, jis irgi prisiekė viską kartu su naujokais. Kairėje Lubokas laikė gesintuvą, paruoštą tam atvejui, jei kartais laužas imtų plėstis.

Kai priesaika buvo baigta, indėnas dar labiau susikaupė ir kurį laiką stovėjo tarsi apmiręs, kol, matyt, pajuto, kad Lankų Dvasia jaunuolių pasižadėjimus priėmė palankiai.

– Lankų Dvasia patenkinta,– oriai pranešė jis.– Lankose šeimininkauja bebaimės ir taurios širdies narsuoliai, todėl ji gali jaustis išdidi ir laiminga, kaip ir tada, prieš daugelį, oi daugelį mėnulių.

Priešais indėną sprogusi dūminė raketa pridengė jo atsitraukimą, ir jis patyliukais dingo.

– Baras atidarytas,– pranešė garsiakalbis.– Norinčius atsigaivinti kviečiame į barą. Jis bus atviras iki vidurnakčio.

Polas susigriebė, kad eina greta su maloniu jaunu vyruku, tuo, kuris jį užkalbino per pietus, daktaru Edmundu Harisonu iš Itakės gamyklų. Jiems iš paskos žingsniavo Šeferdas su Beringeriu, savo plepalais baigdami mirtinai užkamuoti Kronerį.

– Na, kaip jums visa tai patiko, Edai?

Harisonas tiriamai pažvelgė į jį ir šiek tiek sutrikęs šyptelėjo. Buvo matyti, kad jo įsitikinimu, Polui tokių dalykų klausinėti nepritiktų.

– Labai gerai padaryta,– atsargiai tarė jis.– Labai profesionaliai.

– Jėzau Kristau!– nesiliovė tarškėti užpakaly Beringeris.– Jėzau, sakau, tai bent pjesė! Viena vertus, lyg ir pramoga, pasilinksminimas, o antra vertus – tiek daug duoda! Dieve mano! Kai pramoga kartu ir nauda – tai, supranti, ir yra menas! Ir, Jėzau, galvą guldau, toks pastatymas nepigiai kainavo!

Edas Harisonas stabtelėjęs pakėlė nuo žemės akmens skeveldrą, gulėjusią keliuko pakrašty.

– Kad tave griausmas! Juk čia strėlės antgalis!

– Ir koks dailus,– pridūrė Polas grožėdamasis senoviniu daikčiuku.

– Vadinasi, šioje saloje kadaise iš tikro gyveno indėnai,– nustebęs tarė Harisonas.

– O Kristau karaliau! Tik pažvelkite į šitą asilą!– juos pavijęs storžieviškai subliuvo Beringeris.– Ar tu aklas, ar kurčias, ar galvoj minkšta? Tai ką gi, manai, kalė tavo kvailon makaulėn visą valandą?

DVIDEŠIMT ANTRAS SKYRIUS

DAKTARAS Polas Proteusas, Antonis Kroneris, taip pat Valstybės pramonės saugumo departamento vyriausiojo valdytojo pavaduotojas Lu Makliris ir Valstybės pramonės, prekybos, ryšių, maisto pramonės bei resursų direktorius Fransis Eldgrinas Gelhornas turėjo susitikti Lankose, vadinamuosiuose Tarybos posėdžių rūmuose.

Tarybos posėdžių rūmai viso labo tebuvo nedidukas medinis namelis, užsilikęs iš seno ir stovintis atokiau nuo kitų. Kadaise jame buvo blaivykla. Po karo Lankose imta girtauti santūriau arba, anot Kronerio, brandžiau, todėl ilgainiui blaivykla tapo nebereikalinga ir vietoje jos įrengta aukščiausių valdininkų pasitarimų salė.

Visi sėdėjo prie ilgo posėdžių stalo laukdami daktaro Gelhorno ir susimąstę žiūrėjo į tuščią jo kėdę. Kaip ir dera tokiomis valandėlėmis, mąslaus ir tylaus jų susikaupimo niekas netrikdė. Kitoje salos pusėje jaukiame baro šurmulyje gaivališkai ir triukšmingai mezgėsi naujos pažintys, stovyklautojai linksmai klegėdami nemokamų kokteilių taurėse skandino savo rūpesčius ir bėdas. O čia, Tarybos posėdžių rūmuose, buvo anaiptol nelinksma. Tvyrojo nevėdinto vasarnamio kvapas, atsiduodantis pelėsiais ir patrešusiu medžiu, ir viešpatavo niūrus kiekvieno iš trijulės įsitikinimas, kad pasaulis būtent jo rankose.

Iš baro pro želdinių juostą sklido smagūs nerūpestingi balsai ir dainos. Tuose garsuose negalėjai pagauti nepakartojamo duslaus kimumo, kuris užgula kaip reikiant nusitašiusio žmogaus gerklas. Bare tikriausiai vargiai būtum radęs bent vieną be taurės rankoje, nors daugelis kažin ar prisipildė ją daugiau kaip du kartus. Dabar Lankose nebebuvo girtuokliaujama taip pašėlusiai kaip tada, kai Finertis, Šeferdas ir Polas buvo čia dar naujokai. Tuomet jie važiuodavo į Lankas pirmiausia pailsėti ir iš tikrųjų atsipalaiduoti po nepakeliamai sunkaus darbo gamyboje karo metu. Dabar visi daugiau stengėsi apsimesti girti, negu tikrai pasigerti, o ir elgesio normas laužė tik tas, be kurių ir taip puikiausiai galima apsieiti.

Žinoma, ir šiais laikais atsiranda vienas kitas nelabai nutuokiantis, kas iš tikrųjų darosi. Tokie piliečiai kuo nuoširdžiausiai prisišvampia, stengdamiesi žūtbūt pasiekti tokį lygį, kokį, jų manymu, kiti jau seniai pasiekė. Pobūviui baigiantis jie paprastai pa-

sijunta siaubingai vieniši ir niekam nereikalingi. Be abejo, būtum radęs ir vieną ar du tyčia mirtinai nusitašiusius, kuriems jau nebėra ko prarasti, nes jie dėl vienokių ar kitokių priežasčių pateko valdžios nemalonėn ir puikiausiai supranta, kad niekas jų daugiau čionai nebekvies. O kad gėrimai čia dalijami dykai, tai ir trauk velniai visa kita. *De mortuis nil nisi bonum.**

Pagaliau Tarybos posėdžių rūmų prieškambaryje suskambo balsas. Tai daktaras Gelhornas baigė kalbėtis su kažkuo anapus durų.

– Jūs tik pažvelkit ana ten, į tą jaunimą,– išgirdo Polas jo žodžius.– Tegu pabando man po to kas nors įrodyti, kad nėra Dievo danguje.

Kol pasisuko durų rankena, Polas vis tebemąstė apie visokias nereikšmingas smulkmenas, tarytum norėdamas išsivaduoti iš sustingusių, sustabarėjusių rėmų, kuriuos jam uždėjo jo paties gyvenimas – lengvas ir patogus, kur kiekvienam klausimui jau seniai paruoštas paprastas ir aiškus atsakymas. Ir štai jis nusprendė atsisakyti to gyvenimo. Gal kaip tik dabar, po keleto akimirkų, reikės įvykdyti tą svarbųjį, tą didįjį sumanymą, užgožiantį visas kitas mintis ir jausmus, nors jo paties vargu ar suvoktą sąmoningai ir iki galo. Dažnai jis jausdavosi tarsi praradęs kūną arba ūmai patekęs į stiprų skersvėjį. Kaži, ar patogus išeiti laikas ištiks jį kaip tik dabar, ar tik po keleto mėnesių? O kita vertus – koks skirtumas, juk visai nėra kur skubėti.

Pagaliau durys prasivėrė.

Trijulė, sėdėjusi prie stalo, atsistojo.

Kambarin įriedėjo storas tarsi moliūgas daktaras Frensis Eldgrinas Gelhornas, vyriausiasis šalies pramonės, prekybos, ryšių, maisto gamybos ir resursų direktorius. Jo kūną kiek paritus, tiek pastačius gaubė dviejų eilių tamsiai mėlynas kostiumas. Vienintelė nuolaida laisvokiems Lankų papročiams buvo prasegta marškinių apykaklė ir kokiu coliu žemiau nei paprastai nusmauktas kaklaraiščio mazgas. Nors Gelhornas jau buvo įkopęs į septintą dešimtį, jo plaukai buvo juodi ir tankūs lyg dvidešimtmečio meksikiečio. Nežmoniškas jo storumas atrodė daugiau įspūdingas negu juokingas dėl nepatenkintos ir gaižios veido išraiškos.

Polas pastebėjo, kad senis, kaip ir daugelis lyderių, elgiasi taip, lyg būtų tobuliausias žmonių giminės žiedas. Sunku buvo patikėti, kad jam mirus pasaulyje atsiras dar nors vienas toks didingas, prityręs, išmintingas, oriai senyvas, rūstus ir bebaimis kaip jis.

Senis atsikrenkštė.

---

* Apie mirusius gerai arba nieko *(lot.)*. *Vert.*

– Susirinkome čionai dėl to, kad atsirado norinčių mus sunaikinti, sugriauti mūsų gamyklas ir užgrobti valdžią. Ar aišku, apie ką kalbu?

Visi linktelėjo.

– Apie Užkeiktųjų Odmarškinių Bendriją,– įsiterpė daktaras Lu Makliris, valstybės pramonės saugumo valdybos viršininko pavaduotojas.

– Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrija,– pašaipiai pakartojo daktaras Gelhornas.– Manote, užtenka žinoti pavadinimą, ir viskas? O aš sakau jums, kad šito anaiptol nepakanka. Vien pavadinimo toli gražu per maža. Todėl mes čia ir susirinkom.

– Taip, pone,– atsiliepė Lu.– Tai Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrija. Manome, kad jos centras ir būstinė įsikūrė Ailiume.

– O mes manome, kad ničnieko dorai nežinome,– atrėmė daktaras Gelhornas.

– Na, taip, pone,– suglumo Lu.

Gelhornas kiek pasimuistė kėdėje ir apmetė akimis kambarį. Jo žvilgsnis sustojo ties Polu.

– Kaip gyvuojate, daktare Proteusai?

– Ačiū, neblogai.

– Uhumm. Tai gerai, gerai, labai gerai,– sumurmėjo senis ir pasisuko į Lu Maklirį.– Nagi žvilgtelėkim į tą jūsų raportą, kur išvardyta, ką mes vis dėlto žinome apie tuos nelemtus Odmarškinius.

Makliris padavė jam gana storą mašinraštį.

Gelhorno lūpos be garso krutėjo, kai suraukęs antakius jis dėmesingai vertė lapus. Visi tylūs ir susikaupę nenuleido nuo jo akių.

Polas dar sykį grįžo prie minties, kad Gelhornas atrodo esąs tobuliausias žmonių giminės žiedas, ir nusprendė, jog iš tiesų taip ir yra. Gelhornas užkopė savo šlovės viršūnėn aplinkiniais keliais, kokiais dabar mašinos niekam nebeleistų kopti. Jeigu tada, kai jis pradėjo savo žygį, mašinos būtų žiūrėjusios darbuotojų skirstymo tvarkos taip kaip dabar, jo asmens kortelę būtų tučtuojau lyg vėjas nupūtęs.

Gyvenime jis nebuvo gavęs jokio diplomo, išskyrus įvairiausių sričių garbės daktaro laipsnius, kurie ėmė plaukti jam iš visur jau baigiant penktąją dešimtį. Be to, iki trisdešimties jis neturėjo nieko bendro su gamyba. Jis pradėjo nuo to, kad neleido bankrutuoti įmonei, kuri pagal užsakymus darydavo iškamšas, pardavė savo dalį ir nusipirko krovininę mašiną. Ilgainiui jis savo flotilę padidino iki penkių sunkvežimių, o sužinojęs vieną biržos paslaptį, pardavė ją ir pelningai investavęs pinigus triskart padidino savo kapitalą. Taigi šitaip, tarsi aitvarui nešant turtus į aruodą, jis pagaliau nusipirko didžiausią, tačiau kiek apšlijusį ledų fabriką In-

14.-2806

dianapolyje ir per kokius metelius aplopė jo reikalus, pradėjęs gabenti produkciją į Indianapolio gamyklas per pietų pertrauką. Kitais metais kartu su ledais jo sunkvežimiai ėmė vežioti kavą ir sumuštinius, o dar po metų jo rankose atsidūrė visos miesto kavinės, barai ir užkandinės, tad ledų prekyba besudarė mažytę dalį visos Gelhorno įmonių veiklos.

Dažnai lankydamasis gamyklose jis netruko pastebėti, kad daugelis jų priklauso jau trečios ar net ketvirtos kartos paveldėtojams, kurie kažkodėl, tarytum savotiškam išsigimimo dėsniui veikiant, nė iš tolo nebeturi nei tiek noro, nei jėgų, kiek turėjo tų įmonių kūrėjai arba pradininkai. Iš pradžių Gelhornas pusiau rimtai, pusiau juokais ėmė davinėti patarimus keliems tokiems pažįstamiems paveldėtojams ir greit patyrė, kad tie žmonės trokšte trokšta kam nors suversti visus rūpesčius bei atsakomybę. Supirkęs dalį jų akcijų ir greit sumetęs, kad veržlumas ir jėga ne mažiau vertingi nei tam tikras išsilavinimas, jis netrukus tapo gal tuzino smulkių įmonių valdytoju ir pelno dalininku.

Kai tapo aišku, kad karo išvengti nepavyks, stambūs susivienijimai ėmė dairytis, kaip čia dar labiau išplėtus gamybą. Tuomet Gelhornas pasiūlė visą spiečių savo nedidukų, tačiau klestinčių fabrikėlių "Dženeral Styl"* korporacijai ir tapo vienu iš jos valdybos tarnautojų. Dirbdamas su kuo įvairiausios pakraipos įmonėmis, jis apsipažino, nors gana paviršutiniškai, su daug daugiau gamybos sričių negu bet kuris iš stambiųjų "Dženeral Styl" valdybos šulų, todėl kone visą laiką praleisdavo karo meto nesklandumų iškankinto korporacijos prezidento pašonėje kaip patarėjas ir dešinioji ranka.

Tuo metu jį ir pastebėjo Polo tėvas Vašingtone. Visos šalies ekonomiką sutelkus į vienas rankas, jis padarė Gelhorną savo pirmuoju pavaduotoju. Na, o Polo tėvui mirus, Gelhornas tiesiog užėmė jo vietą.

Šiais laikais to nebūtų atsitikę. Mašinos jokiu būdu to nepakęstų.

Polas prisiminė, kaip prieš daugelį metų, kai jis buvo labai liesas, ištįsęs, mandagus ir nepaprastai drovus jaunuolis, vieną savaitgalį pas juos apsilankė Gelhornas. Jis netikėtai sučiupo pro šalį ėjusį Polą už rankos.

– Polai, mano berniuk!

– Klausau jūsų, pone.

– Polai, tėvas sako, kad tu pašėlusiai gabus, ar ne?

Polas sumišęs linktelėjo.

* *"General Steel"* (*angl.*)– metalo apdirbimo įmonių susivienijimas. *Vert.*

– Tai labai gerai, Polai, tačiau, atmink, to neužtenka.
– Suprantu, pone.
– Niekam neleisk savęs mulkinti.
– Taip, pone, neleisiu.
– Žinok, iš tikrųjų visi tiek ir temoka – drebinti kinkas, todėl niekam neleisk savęs mulkinti.
– Taip, supratau, pone.
– Koks čia dar, po griausmais, išsilavinimas! Atmink, nėra tokio mokslinčiaus, kad nebūtų galima devyniasdešimt nuošimčių jo išmanymo suvirškinti viso labo per kokias šešias savaites. O likusioji dalis – tai migla!
– Suprantu, pone.
– Atvesk man kokį nori specialistą, ir aš tau akimirksniu įrodysiu, kad tai viso labo liurbis, kuris genamas baimės išsikapstė urvą kur pasislėpti.
– Taip, pone.
– Beveik nėra tokių, kurie ką nors išmanytų puikiai. Tiesiog verkti norisi žiūrint, kaip didžioji dauguma anei iš tolo netinkama tam darbui, kurio imasi. Jei gali nors pusėtinai ką nors atlikti – tu jau vienakis aklųjų karalystėje.
– Na taip, pone.
– Ar nori būti turtingas, Polai?
– Žinoma, pone, manau, kad taip.
– Na ir puiku. Tai va – kadaise aš tapau turtingas. Ir atmink, dabar čia susakiau tau bemaž devyniasdešimt nuošimčių, ką apie tai žinau. Visa kita – migla. Ar supratai mane?
– Taip, pone...
O dabar štai, prabėgus daugeliui metų, Polas ir daktaras Frensis Eldgrinas Gelhornas žvelgia vienas kitam į akis, sėdėdami prie ilgo posėdžių stalo Lankų Tarybos posėdžių rūmuose. Jiedu niekad nebuvo artimi, Gelhornas niekad nejautė jam tėviško ar globėjiško jausmo, kokiu visuomet spinduliuodavo Kroneris. Gelhornui visuomet viskas buvo tik biznis.
– Šioje byloje nematau jokios naujos informacijos apie Bendriją,– nepatenkintas sumurmėjo Gelhornas.
– Nebent tik pranešimas apie Finertį,– įsiterpė Lu Makliris.– Darbas eina itin lėtai...
– Kad jau taip, tai taip,– suirzęs nutraukė jį Gelhornas.– Daktaro Proteuso ir daktaro Kronerio žiniai, visa ta nesąmonė su Užkeiktaisiais Odmarškiniais ilgainiui gali pridaryti mums gana didelių nemalonumų. O štai priešais jus sėdi ponas Lu, kuris niekaip neįstengia pasiųsti tenai savo agento ir vienąsyk ištirti, kokie tos šutvės tikslai ir kas visą tą muziką užsako.

– Ką jūs, tai tikras gudreivų lizdas,– tarė Lu.– Jie moka būti nepaprastai atsargūs ir bet ko neprisileidžia.

– Bet mes manome, kad visai įmanoma pasiųsti pas juos savo agentą,– oriai tarė Gelhornas.– Esame beveik tikri, kad jų širdis turėtų nesunkiai palenkti praradęs pasitikėjimą valdytojas ar inžinierius. Maža to, mes spėjame, kad toks žmogus, kokio mums reikia, jau yra.

– Beje, Finertis pagaliau įsiregistravo policijoje,– labai rimtai prabilo Kroneris.

– Ak šit kaip,– nustebo Makliris.– Įdomu, kaip jis atsakė į klausimą, ką veikia šiuo metu?

– Jis atsakė, kad daugiausia laiko šiuo metu praleidžia domėdamasis Breilio pornografijos leidiniais.

– Labai jau gudrus pasidarė,– nepatenkintas burbtelėjo Gelhornas.– Na nieko, mes dar prikirpsime jam uodegą. Bet ne tai svarbiausia! Mes čia susirinkome, Polai, dėl to, kad mano nuomone, jie mielai priimtų jus į tą savo Užkeiktųjų Odmarškinių Bendriją, žinoma, tam tikromis aplinkybėmis.

– Tam tikromis aplinkybėmis?

– Na, suprantat, jeigu mes jus išmestume. Visiems, išskyrus mus, sėdinčius štai šiame kambaryje, jūs nuo šiol žuvęs žmogus. Juk gandas jau paleistas, ar ne taip, Lu?

– Taip, pone. Aš lyg netyčia prasitariau apie tai per pietus, pačioje Šeferdo panosėje.

– Neblogas vaikinas,– tarė Gelhornas.– Beje, Ailiumas dabar atiteks jam.

– Pone, o dėl Pitsburgo,– neramiai įsiterpė Kroneris,– aš pažadėjau Polui, kad atlikęs užduotį jis gaus tą tarnybą.

– Visiškai teisingai. O kolei kas tenai pašeimininkaus Gartas.– Gelhornas žvaliai pakilo iš vietos.– Na tai kaip, sutarta, Polai? Ar viskas aišku? Šią pat naktį tu paliksi salą ir grįši į Ailiumą.– Jis patenkintas nusišypsojo.– Dievaži, tau pasisekė, Polai. Turėsi puikią progą apsivalyti nuo tų visų apnašų.

– Apnašų?

Viskas vyko taip žaibiškai, kad Polas tame svaiginančiame verpete pajėgė sučiuopti vos vieną kitą žodį ir klausiamai pakartoti jį lyg aidas, kad tik kaip nors palaikytų pašnekesį.

– Na, ta istorija su ginklu ir Finerčio vaikštynėmis po gamyklą be apsaugos.

– Be apsaugos...– bukai pakartojo Polas.– Ar galiu įspėti žmoną?

– Bijau, kad ne,– tarė jam Lu.– Visa gudrybė ir yra ta, kad niekas daugiau, be čia esančių, ničnieko apie tai neturi žinoti.

– Suprantama, tau bus labai sunku,– užjausdamas tarė Gelhornas.– Tačiau kaip tik dabar prisiminiau vieną mažą berniuką, kuris vis sakydavo, kad užaugęs bus ne inžinierius, o karys. Ar žinai, Polai, kas tas berniukas?

– Tikriausiai aš?– niūriai pasiteiravo Polas.

– Taip, tu. Na matai, ir atsidūrei fronte, o mes visi didžiuojamės tavim.

– Manau, tavo tėvas irgi didžiuotųsi tavim, Polai,– paskubėjo pridurti Kroneris.

– Ir aš taip manau, ponai. Jis tikrai didžiuotųsi, kaipgi. Ko nesididžiuoti?– Polas nudžiugo pajutęs, kad jį pamažu užlieja milžiniška karšta juodo ir aklo įniršio banga.– Daktare Gelhornai, norėčiau kai ką pasakyti, kol jūs dar čia.

Kroneris laikė atidaręs Seniui duris.

– Na žinoma, prašom.

– Aš išeinu.

Kroneris, Gelhornas ir net Makliris nusikvatojo.

– Puikumėlis!– patenkintas šūktelėjo Senis.– Kaip tik tai, ko reikia, berniuk! Tęsk ką pradėjęs, ir tu bemat apvyniosi juos aplink pirštą, vaikeli!

– Ne, aš visai rimtai! Mane vemt verčia nuo tos kvailos ir beprasmiškos jūsų užduoties.

– Čia tai bent!– pagyrė Kroneris padrąsinamai šypsodamasis.

– Luktelėk porą minučių, kol mes nueisim iki baro,– tarė Makliris.– Nereikia, kad mus dabar matytų kartu. Dėl daiktų nesirūpink. Juos dabar jau baigia krauti ir pristatys į prieplauką laiku, į paskutinį reisą.

Ir jis trinktelėjo duris išeidamas paskui Kronerį ir Gelhorną.

Polas susmuko atgal į savo kėdę.

– Aš išeinu, išeinu!– įniršęs kartojo jis.– Ar girdite mane? Aš išeinu!!!

– Kokia puiki naktis!– nuskambėjo susižavėjimo kupinas Lu balsas prieangyje.

– Taip, pats Viešpats šypsosi Lankoms,– atsiliepė daktaras Gelhornas.

– Jūs tik pažvelkit!– šūktelėjo Kroneris.

– Mėnuo?– paklausė Lu.– O, jis žavingas!

– Mėnuo kaip mėnuo, bet jūs pažvelkite į Ąžuolą!

– Ak, ten prie jo kažkas šmėkso,– sunerimo Gelhornas.– Ką tai galėtų reikšti?

– Žmogus akis į akį su Ąžuolu, dangum ir Dievu!– pakiliu balsu atsakė jam Kroneris.

– Ar čia nėra kur netoliese fotografo?– sujudo Lu.

– Jau per vėlu, jis bus išėjęs,– paaiškino Kroneris.

– Kas toks ten buvo? – neatlyžo daktaras Gelhornas.

– Šito mes niekad nebesužinosim, – svajingai atsakė Lu.

– O man ir nereikia nieko žinoti, – pasakė Kroneris, – norėčiau vien įsiminti tą vaizdelį ir retsykiais pagalvoti, kad ten buvo žmogus, kuriame yra po dalelę kiekvieno iš mūsų.

– Jūsų žodžiai – tai poezija, – pabrėžė Senis. – Kartais tai neblogai. Tai net labai labai gerai.

Sėdėdamas vienui vienas pasitarimų salėje Polas užsikosėjo per stipriai užsitraukęs dūmą, ir vyrai prieangyje ėmė kalbėtis pakuždomis.

– Na, tai eime? – pagaliau žvaliai paragino Gelhornas.

DVIDEŠIMT TREČIAS SKYRIUS

JEI DAKTARUI Polui Proteusui, buvusiam Ailiumo gamyklų valdytojui, pasaulis nebūtų atrodęs toks pragaištingas ir beviltiškas visais atžvilgiais, jis nebūtų užsukęs į barą prieš sėsdamas į paskutinį tądien laivą, plaukiantį į Žemyną.

Einant žvyrkeliu šviesaus ir triukšmingo baro link, vidinis jo regėjimo laukas susiaurėjo iki smeigtuko galvutės dydžio, ir jį visą užpildė vienui vienintelė viliojamai švytinti taurelė ko nors stipresnio.

Polui įėjus visi staiga nutilo, tačiau akimoju pratrūko dar linksmiau ūžti, tarsi skubėdami išlieti susikaupusį jausmų perteklių. Jis apžvelgė salikę, bet niekas į jį net akių nepakėlė, o ir jis pats, gerokai apdujęs iš susijaudinimo, nepažino nė vieno.

– Burbono su vandeniu,– kreipėsi jis į barmeną.

– Labai apgailestauju, pone.

– Dėl ko gi jūs apgailestaujate?

– Kad negaliu jūsų aptarnauti.

– Kodėl?

– Man ką tik pranešė, kad jūs daugiau ne svečias Lankose,– barmeno balse aiškiai suskambo piktdžiuga.

Daug kas, net ir Kroneris, matė šią sceną, bet niekas neužtarė Polo.

Įtampa augo – poelgis buvo išties šlykštus. Pagaliau Polas, taręs riebų žodelį barmenui, pasisuko eiti, mėgindamas neprarasti orumo.

Tačiau Polui dar buvo lemta patirti, kaip žemai jis atsidūrė netekęs savo aukštos padėties ir stovyklos svečio privilegijų. Visiškai netikėtai barmenas iššoko iš už baro ir staigiu judesiu atsuko Polą veidu į save.

– Aš niekam neleidžiu šitaip kalbėti su manim, šūneli,– iškošė jis pro dantis.

– O kas jūs čia toks, po perkūnais?– įniršo Polas.

– Tik jau ne susna sabotažininkas!– niekinamai drėbė barmenas. Visi girdėjo, kaip jis sviedė Polui veidan tą baisų žodį, kurio neišdildysi nei atsiprašymais, nei draugišku rankos paspaudimu. “Šunsnukį” ar dar ką nors gali sušvelninti šypsena, tačiau “sabotažininkas” – bene baisiausias ir niekuo nenuplaunamas įžeidimas.

Pirmykštė šio žodžio reikšmė –”mašinų laužytojas”– sumenkusi ir susitraukusi dabar tesudarė mažesniąją jo dalį, tarsi mato-

ma, ore kyšanti ledkalnio viršūnė. Didesnioji dalis, slūgsanti po vandeniu, kaip tik ta, kuri taip skaudžiai žeisdavo ir keldavo įtūžį, apėmė baisybę kuo įvairiausio pagedimo, nesveikatos, iškrypimų ir aibes kitų visokio plauko ydų bei trūkumų, iš kurių vieno visiškai pakako, kad nuo žmogaus su pasibjaurėjimu nusigręžtų visuomenė. Sabotažininkais jau kuris laikas buvo vadinami ne mašinų laužytojai, o tokios beviltiškos padugnės, kad kiekvienas galėjo didžiuotis vien tuo, kad nepanašus į juos. Žodžiu, sabotažininkas – tai tokia bjaurastis, atmata ir šiukšlė, kuriai išleidus dvasią, visi tik lengviau atsidūsta.

– Na ką? Nori, kad pakartočiau?!– suurzgė barmenas.– Sabotažininkas! Susmirdęs sabotažininkas!

Padėtis buvo labai įtempta ir kartu visai paprastutė. Vienas suaugęs žmogus labai nedviprasmiškai ir skaudžiai įžeidė kitą suaugusį žmogų. Ir buvo matyti, kad nė vienas iš jų nesirengia tos padėties švelninti, kad nė vienam tokia mintis nė iš tolo nekyla. Panašiai jautiesi, jei tavo akyse kokį bėdžių pagauna kuliamoji, o pagelbėt nieko negali. Nuo tada, kai ponas Dievas išrado tragediją, žiūrovams belieka tik sulaikius kvapą stebėti, kas būna, kai žmogus patenka į kuliamąją.

Nuo pat antrojo kurso koledže Polas nėsyk nebuvo kam nors sudavęs. Be to, jis visuomet stokojo kovinio įniršio ir ūmai kylančio noro susikibti su priešininku, kurį įvairių imtynių treneriai taip stengiasi įdiegti savo auklėtiniams. Polas visada buvo įsitikinęs, kad tokie dalykai nieko gero neduoda. Tačiau šį kartą, paklusdami slėpiningai, nei proto, nei valios nevaldomai nervų ir liaukų sistemai, Polo kumščiai susigniaužė, o kojos tvirtai įsispyrė į žemę, suteikdamos jo kūnui patogiausią stovėseną kautis.

Lygiai kaip po "1812 metų uvertiūros" galima sugroti nebent "Dryžius ir žvaigždes", taip ir Polui liko vienintelis atsakymas į tokį baisų įžeidimą.

– Pats tu sabotažininkas!– atkirto jis barmenui ir užsimojęs vožė jam kumščiu į nosį.

Visai netikėtai barmenas brinktelėjo aukštielninkas ir šnarpšdamas apsiburbuliavo kraujais. Polas žengė į nakties tamsą kaip koks Patrakėlis Bilas Haikokas, Danielis Būnas ar smarkuolis jūreivis, laisvadienį paleistas į krantą, arba kaip... Bet čia kažkas vėl sugriebė jį už peties. Jis spėjo tik pamatyti raudoną barmeno nosį mirtinai išblyškusiame veide, baltą rankšluostį ant rankos ir grėsmingai artėjantį kumštį savo panosėje. Jo kaukolę iš vidaus apšvietė akinamų žiežirbų spiečius ir viską apgaubė tamsa...

– Daktare Proteusai, Polai...

Polas praplėšė akis, ir jos sužiuro tiesiai į Didžiuosius Grįžulo Ratus. Vėsus vėjelis glostė iš skausmo plyštančią jo galvą. Jis niekaip negalėjo suprasti, iš kur sklinda balsas, kartojantis jo vardą. Kažkas buvo paguldęs jį ant ilgo betoninio suolo, nusidriekusio per visą prieplauką, kad kartu su daiktais, orkestru ir vakariniu paštu pakrautų į paskutinį laivą, šiąnakt plaukiantį Žemyno link.

– Daktare Proteusai...

Polas atsisėdo. Jo apatinė lūpa buvo perskelta ir pūpsojo bjauriai sutinusi, burnoje jautėsi kraujo skonis.

– Polai...

Jam pasirodė, kad balsas sklinda iš lanksvų gyvatvorės, skiriančios prieplauką nuo kranto.

– Kas čia?

Iš už krūmų nedrąsiai kyštelėjo jaunasis Edmundas Harisonas su dideliausia taure viskio.

– Sakau, gal jums norėtųsi šiek tiek atsigaivinti?

– Išties krikščioniškas poelgis, daktare Harisonai. Manau, pakankamai atsitokėjau, kad galėčiau pasistiprinti jūsų lauktuvėmis.

– Labai gaila, bet ne aš pats sugalvojau ateiti. Mane pasiuntė Kroneris.

– Ak šit kaip? Ar jis prašė ką nors man perduoti?

– Taip. Bet manau, jums visi tie žodžiai tiek pat reikalingi kiek pernykštis sniegas. Bent jau man taip būtų jūsų vietoj.

– Nagi klok.

– Jis liepė jums pasakyti, kad prieš aušrą tamsa visada sutirštėja ir kad net juodžiausias debesis turi šviesiąją pusę.

– Štai kaip!

– Ak, jei pamatytumėt barmeną!– džiugiai tarė Harisonas.

– Aaaa... Na, papasakok man viską.

– Jam iš nosies pliaupte pliaupia kraujas, ir niekas negali jo sustabdyti, nes tas tipas vis nesiliauja čiaudėti. Darosi panašu į užburtą ratą, kuris, ko gero, suksis metų metus.

– Puiku,– Polui išsyk palengvėjo.– Tikriausiai tau laikas sprukti, kol niekas nepamatė kalbantis čia su manim.

– Labai norėčiau sužinoti, ką vis dėlto iškrėtėt, kad jie jus šitaip!..

– Tai ilga ir nuobodi istorija.

– Šiek tiek nujaučiu. Dievuliau! Šiandien tu karalius, o rytoj tave išmeta laukan kaip šunį. Ką gi jūs rengiatės veikti?

Šitaip besišnekant pusbalsiu patamsyje, Polas ūmai suprato, kokį puikų žmogų jam padovanojo likimas jau pačią pirmą dieną stovykloje – štai šitą mielą ir padorų jaunikaitį Edą Harisoną. Tikriausiai Polas jam irgi iš karto patiko, todėl ir dabar, nepaisyda-

mas kitų priešiškumo, jis žiūrėjo į jį kaip į draugą. Be abejo, šitaip elgtis galėjo tik labai tyras žmogus, reto tyrumo, kadangi, ką ir kalbėti, neišsižadėjęs savo draugystės po tokio įvykio, vyrukas galėjo lengvai sužlugdyti visą savo karjerą.

– Ką rengiuos veikti? Gal eisiu į ūkininkus. Turiu tokią mielą mažytę sodybėlę.

– Sodybėlę? – Harisonas susižavėjęs pliaukštelėjo liežuviu. – Ak, sodyba, sodybužė, sodybėlė! Skamba tarsi pasaka. Aš irgi retsykiais pasvajoju: keltis kartu su saule, savomis rankomis dirbti žemę, ir nėra nieko daugiau – vien tu ir gamta. Kartais atrodo, jei tik turėčiau pinigų, et, mesčiau viską po šimts kalakutų ir...

– Ar norit paklausyt seno ir pavargusio žmogaus patarimo?

– Nelygu kas tas senas ir pavargęs žmogus. Jūs?

– Aš. Nevalia viena koja stovėti realybėje, o kita remtis į savo svajas, Edai. Būtina arba mesti darbą, arba taikytis prie jo. Kitaip likimui gali kilti pagunda perplėšti jus pusiau, kol abejosite, kuriuo keliu pasukti.

– Su jumis taip ir atsitiko, ar ne?

– Kažkas labai panašu. – Polas ištiesė Harisonui ištuštintą taurę. – Dėkui ir geriau sprukit, kol ne vėlu. O daktarui Kroneriui perduokit, kad iš didelio debesio paprastai maža lietaus teišlyja.

Tuo metu priplaukė "Lankų Dvasia", ir Polas pakilo į jos denį. Po keleto minučių atžygiavo ir orkestras su savo būgnais ir dūdomis. Garsiakalbiai paskelbė signalą "Miegot", bare šviesa užgeso ir kuo blaiviausi stovyklautojai per sueigų aikštę būreliais patraukė į savo palapines.

Pasigirdo spragtelėjimas, paskui šnypštimas ir garsiakalbiai perdavė, ko gero, paskutinę tąvakar dainą:

Sudie, sudie, mieli draugai,
Tik neliūdėkite ilgai!
Sudie, jau turim išsiskirti
Ir karčią širdgėlą patirti.
Sudie širdingą jums tariu –
Adju, adju, draugai, adju!

Polas vangiai pamojavo ranka. Tai buvo atsisveikinimas su visu ligtoliniu savo gyvenimu ir su tuo, kas kadaise sudarė jo tėvo gyvenimo esmę. Tiesa, jis nepatyrė jokio pasitenkinimo pasakęs, jog išeina. Negana to, juo niekas nepatikėjo. O vis dėlto jis išeina. Išeina. Sudie viskam. Ir niekad nebeturės su visu tuo nieko bendra. Geriau jau būt niekuo negu aklu durininku tose prakeiktose civilizacijos eitynėse.

Vos tik Polas pasakė sau tuos žodžius, ūmai pakilusi liūdesio banga nuplovė juos, tarsi jie būtų buvę parašyti ant smėlio. Ir jam pasidarė aišku, kad žmogus yra niekas be savo šaknų – tegu tai bus mažytė oazė dykumoje, raudonas riebus molžemis, kokio nors kalno šlaitas, uolėta jūros pakrantė ar lopinėlis didmiesčio gatvės. Kiekvienas suleidžiame šaknis į juodžemio sklypelį, į pelkę arba balto biraus smėlio juostą, į akmenį, asfaltą ar į kilimo skiautę tam, kad galėtume pavadinti šitą vietą vienu vieninteliu ir tokiu svarbiu žodžiu – n a m a i. Graudulys sugniaužė jam gerklę ir jis nepajėgė susitramdyti: daktaras Polas Proteusas tarė amžiną sudie savo namams.

– Sudie. Likite sveiki,– ir pačiam sau netikėtai pridūrė:– Lik sveika, banda.

Iš baro išsvirduliavo pulkelis smarkiai įkaušusių vyrukų. Jie vos besilaikė ant kojų ir kimiais balsais traukė klaikiai sentimentalią giesmę "Pakelkim taures už Ąžuolą didį". Apsikabinę vienas kitą per pečius jie nukreivazojo prie girių milžino. Polas aiškiai išgirdo girtus jų balsus, per lygias pakrantės pieveles ir įlankos vandenį be jokių trukdymų pasiekusius jo ausis:

Dar buvęs neseniai visai mažutė gilė,
Dabar jis milžinas galiūnas, valdovas mūsų girių.
Tad nenustoki augti tu
Ir stiebkis drąsiai į žvaigždes,
Išdidų su tavim kartu
Ten kreipsim nuolat žvilgsnį
Iiiirrrr
Meees.

Po tokios dainos stojusią pagarbią tylą staiga nutraukė šūksnis:

– Vajėzusmarija!

Tai buvo Beringerio balsas ir jo mėgstamas priežodis.

– Ksnutiko?– sušvebeldžiavo kažkas vos apversdamas liežuvį.

– Pažvelkite į medį, į jo kamieną!

– Dievuliau mano!

– Kamieno apačioj nurėžta visa žievė,– dusliai tarė Beringeris.

– Kas galėjo taip padaryti?

– O kas gi daugiau!– purkštelėjo Beringeris.– Na, žinoma, tas susmirdęs sabotažininkas. Kur jis?

"Lankų Dvasios" motoras suūžė ir iš prieplaukos ji pasuko į atvirus vandenis.

– Ei!– klyktelėjo išsigandęs vienišas balsas nakty.– Eeeei! Kažkas nužudė Ąžuolą!

– Nužudė Ąžuolą! – atsiliepė aidas krante.

Garsiakalbis spragtelėjo ir orą perskrodė šaižus pavojaus signalas. Paskui kažkas visa gerkle subliuvo:

– Saugokis Užkeiktųjų Odmarškinių!

– Užkeiktųjų Odmarškinių! – išsigandęs atkartojo aidas ir vėl stojo mirtina tyla.

DVIDEŠIMT KETVIRTAS SKYRIUS

SKRISDAMAS lėktuvu iš Majami Bičo Itakėn Niujorko valstijoje, į Kornelio universiteto valdas, Bratpūro šachas nei iš šio, nei iš to smarkiai persišaldė.

Nors septynetas prachulų (prachula – skysčio vienetas, apimantis tiek, kiek jo gali tilpti suaugusio Bratpūro švilpiko patino odoje) sumklišo gerokai pakėlė šacho dvasią, tačiau visai nepataisė apgailėtinos kvėpavimo takų būklės. Todėl buvo nuspręsta nusileisti Harisburge, Pensilvanijos valstijoje, kad šachas galėtų atsipūsti ir patirti stebuklingą amerikiečių medicinos poveikį.

Išplempęs net septynias prachulas šventojo sumklišo, šachas pakeliui į gydytojo kabinetą imdavo džiugiai krykštauti kiekvienąsyk pamatęs bent kiek dailesnę moteriškos lyties *takaru*:

– *Piti fit fit, sibi takaru? Niki fit fit. Akka Sahn nibo fit fit, sibi takaru?*

Chašdrachras, kuris savo dvasios nebuvo sustiprinęs šventuoju sumklišu, jautėsi labai nepatogiai.

– Šachas sako, kad šiandien gražus oras,– paaiškino jis visai be ūpo.

– *Fit fit, pu sibi bonanza?*– klyktelėjo šachas smulkiai blondinei, sukišusiai rankas į automatą manikiūrams daryti.

Mergina plykstelėjo, ištraukė rankas ir išdidžiai nukaukšėjo tolyn, palikusi automatą šiūruoti tuštumą. Kažkoks berniūkštis, pasinaudojęs proga, įkišo tenai savo maurinas rankas, o kai netrukus ištraukė jas, nagai švytėjo ryškiu raudonu laku.

– Labai džiugu, kad jam patinka oras,– niūriai atsiliepė Holjardas.

Daugelį savaičių jie keliavo po šalį, niekada nepradėdami šitos temos, ir Holjardas jau buvo ėmęs patyliukais manyti, kad šachas iš tikrųjų smarkiai skiriasi nuo visų kitų jo matytų svečių – prancūzų, čekų, japonų, boliviečių arba panamiečių... Ir še tau – šachui irgi, kaip ir visiems, parūpo dailiosios amerikietės. Holjardas, teisybę pasakius, labai nusižengdamas savo paties įsitikinimams bei įpročiams, turėjo vėl ruoštis atlikti švenčiausią svetingo šeimininko pareigą – tapti sąvadautoju.

– *Fit fit?*– nerimo šachas, kai jie sustojo prie šviesoforo.

– Klausykit,– priekaištingai tarė Holjardas Chašdrachrui,– pasakykite jam, kad pas mus nedera kiekvieną sutiktą merginą kal-

binti eiti į lovą. Aš, žinoma, pasistengsiu ką nors sugalvoti, tačiau tai bus ne taip paprasta.

Kai tik Chašdrachras pradėjo versti Holjardo žodžius šachui, tas atstūmė sūnėną ranka ir, niekam nespėjus atsitokėt, išsikepurnėjo iš limuzino. Išdidžiai atstatęs krūtinę jis pastojo kelią stulbinančio grožio tamsiaodei brunetei, kuri tuo metu kaip tik ėjo pro šalį.

– *Fit fit sibi takaru*?

– Prašau jus,– tarė Holjardas merginai.– Labai prašau jus atleisti mano draugui, kuris, žinote, na, kiek padaugino.

Tačiau mergina nė nemirktelėjusi įsikibo šachui į parankę, ir jiedu sulipo į automobilį.

– Bijau, kad įvyko didžiulis nesusipratimas, panele,– sutrikęs ėmė teisintis Holjardas.– Net nežinau, kaip jums viską paaiškint. Aš, tai yra jis, hm hm, na, žinot, tai yra... Na, aš noriu pasakyti, kad jis pasiūlė jums, suprantate, ne šiaip sau pasivažinėti.

– Jis manęs kai ko paprašė, ar ne?

– Na, sakykime, taip.

– Tuomet čia nėra jokio nesusipratimo.

– *Fit fit*?– pasitikslino šachas.

– Va būtent,– linktelėjo Holjardas.

Chašdrachras ėmė be galo susidomėjęs dairytis pro langą – laukinis, ko iš jo norėti, o Holjardas vos valdėsi visa tai matydamas.

– Štai ir atvažiavome,– pranešė vairuotojas.– Čia yra daktaro Pepkovičiaus priimamasis.

– Jūs turėsite palaukti mašinoje, panele,– oriai tarė Holjardas,– kol šachas nueis ana ten pasigydyti nuo peršalimo.

Šachas tuo metu sėdėjo išsišiepęs nuo ausies iki ausies ir iš visų jėgų šnopavo, čia įkvėpdamas, čia iškvėpdamas orą pro nosį.

– Jam praėjo sloga!– nustebo Chašdrachras.

– Tuomet važiuojam toliau,– šaltai paliepė Holjardas vairuotojui.

Mat sykį jis jau buvo susidūręs su tokiu atveju, kai nuo baisaus anginos priepuolio taip pat ūmai pasveiko vienas brigados generolas iš Ekvadoro.

Mergina atrodė labai sunerimusi ir nelaiminga, todėl Holjardas pamanė, kad ji visai netinka pasirinktam vaidmeniui. Ji atrodė baisiai sutrikusi, nuolat dirbtinai šypsojosi ir, iš visko sprendžiant, labiausiai troško, kad šaukštai jau būtų, kaip sakoma, po pietų. Holjardui kilo įtarimas, kad ji pati dar nelabai suvokia kas ir kaip.

– Kur mes dabar šiaušiam?– pasiteiravo ji su kažkokiu nuožmiu linksmumu.– Tikriausiai į viešbutį, taip?

– Taip,– abejingai burbtelėjo Holjardas.

– Labai gerai,– ji patapšnojo šachui per petį ir staiga prapliupo garsiai raudoti.

Šachas, sukrėstas tokio vaizdo, bandė droviai ją raminti.

– *Och, nibo souri, sibi takaru. Akka sahn souri? Ochchch. Tipi takaru. Achchch.*

– Na va,– nustebo Holjardas.– Ko gi jūs dabar?

– Juk ne kasdien ryžtiesi tokiam žingsniui,– tarė ji šnypšdamasi nosį.– Prašom man atleisti, pasistengsiu, kad šitai nepasikartotų.

– Na, viskas aišku! Mes puikiai jus suprantam,– nuramino ją Holjardas.– Visa ši istorija – baisus nesusipratimas. Kur jūs norėtumėt išlipti?

– O ne, žinote, aš vis dėlto nusprendžiau sutikti,– liūdnai tarė ji.

– Prašau jus...– apstulbo Holjardas.– Gal bus geriau abiem pusėm, jeigu...

– Jeigu aš neteksiu vyro? Gal bus geriau, jei jis nusišaus arba numirs iš bado?

– Žinoma, ne! Bet kodėl jam turėtų atsitikti visi tie siaubingi dalykai, jei jūs atsisakytumėt... Tai yra aš noriu pasakyti...

– Tai labai ilga istorija,– ji nusišluostė ašaras.– Mano vyras, Edas, yra rašytojas.

– Koks jo klasifikacijos numeris?– pasiteiravo Holjardas.

– Tas ir yra, kad jis neturi jokio numerio.

– Tai kodėl jūs jį vadinate rašytoju?

– Todėl, kad jis rašo.

– Mano brangus vaikeli,– tėviškai supeikė merginą Holjardas,– tokiu atveju mes visi rašytojai.

– Prieš dvi dienas jis turėjo numerį R-441.

– Beletristika, pradedantysis,– paaiškino Holjardas Chašdrachrui.

– Kaip tik taip,– linktelėjo mergina.– Tas numeris turėjo jam likti, kol baigs rašyti savo romaną. Po to jam turėjo būti paskirtas arba R-440...

– Kvalifikuotas beletristas,– paaiškino Holjardas.

– Arba R-225.

– Informacijos teikimas visuomenei,– paaiškino Holjardas.

– Atleiskit, o kas yra, labai prašom, informacijos teikimas visuomenei?– pasiteiravo Chašdrachras.

– Tai toks amatas,– Holjardas ėmė atmintinai cituoti “Profesijų katalogą”,– toks gebėjimas įvairiais psichologinio poveikio

būdais skaitytojui įskiepyti palankų visuomeninį požiūrį į visokius prieštaringus reiškinius, nedarant žalos kokiems nors konkretiems valstybės veikėjams ar kitiems svarbiems asmenims. Pagrindinis tikslas – nuolat stiprinti ir stabilizuoti kertinius ekonomikos ir visuomenės pamatus.

– O taip,– tarė Chašdrachras merginai.– Nekreipkite dėmesio, tęskite savo įdomų pasakojimą, *sibi takaru.*

– Prieš porą mėnesių jis įteikė savo rankraštį Valstybės meno ir literatūros tarybai, kuri turėjo įvertinti kūrinį ir paskirti jį į vieną iš knygos mėgėjų klubų.

– Šalyje tokių klubų yra dvylika,– oriai paaiškino Holjardas.– Kiekvienas jų parenka knygas tam tikros rūšies skaitytojų ratui.

– Vadinasi, yra dvylikos rūšių skaitytojai?– nustebo Chašdrachras.

– Šiuo metu jau kalbama apie trylika ir net keturiolika,– patikslino Holjardas.– Suprantama, taupumo sumetimais tikslinga nustatyti šiokią tokią ribą. Kad atsipirktų, toks klubas privalo vienyti ne mažiau kaip pusę milijono narių, antraip būtų nuostolinga tiekti jam įrangą – elektroninius užsakymų rūšiavimo, adresų spausdinimo bei klijavimo, pakavimo, presavimo ir mokesčių skaičiavimo kompiuterius.

– Ir elektronines rašymo mašinas,– su kartėliu tarė mergina.

– Tai irgi nebe už kalnų, nebe už kalnų,– pažadėjo Holjardas nesupratęs pašaipos.– Tik kad, Dievas mato, geras rankraštis – tai dar ne viskas. Su juo, kaip sakoma, bėdos mažiausia. Daug kebliau – įranga ir visa kita. Pavyzdžiui, vienas toks nedidelis klubas užima gerus keturis miesto kvartalus. Tai ir yra bjauriausias jo bruožas, tikras BMK.

– BMK?– nesuprato Chašdrachras.

– Atsiprašau, tai reiškia blogiausia mėnesio knyga.

Šachas ir Chašdrachras iš lėto palingavo galvas, užjaučiamai čeksėdami liežuviais.

– Keturis miesto kvartalus,– tarsi aidas atkartojo Chašdrachras.

– Tačiau toks gamybos ir skirstymo mechanizmas daro kultūrą labai pigią ir lengvai prieinamą. Knyga kaštuoja mažiau nei septyni pakeliai kramtomosios gumos. O juk dar yra paveikslų klubai! Jie leidžia stulbinamai pigius paveikslus, kuriais niekas neatsisakytų papuošti savo sienas. Tai va, girdėjau kalbant, kad kultūra mūsų laikais taip nupigo, jog namų sienas šildyti paveikslais ir knygomis labiau apsimoka nei stiklo vata. Nemanau, kad tai reikėtų suprasti pažodžiui, bet dalies tiesos čia tikrai esama.

– Ar dailininkams, kurie dirba tuose klubuose, gerai moka?– pasiteiravo Chašdrachras.

– Manau, kad jie uždirba neblogai!– patikino Holjardas.– Ką ir kalbėti, menui atėjo tikras aukso amžius. Kasmet išleidžiami milijonai dolerių visokių rembrantų, vistlerių, gojų, renuarų, elgrekų, dega, davinčių ar mikelandželų reprodukcijoms ir panašiai...

– Ar tų klubų nariai pasirenka kokią nori knygą arba paveikslą?– pasidomėjo Chašdrachras.

– Na, nepasakyčiau! Nuolat atliekami milžiniški tyrimai, kas turės pasisekimą, o kas ne, jau jūs manim patikėkit. Rengiamos apklausos apie labiausiai skaitomas knygas, prieš leidžiant knygą nustatoma, ar ji apsimokės, ar turės paklausą. Viešpatie, juk išleidęs nepelningą knygą toksai klubas pasirašytų sau mirties nuosprendį!– pabrėždamas savo žodžius, Holjardas spragtelėjo pirštais.– Vienintelis būdas sumažinti kultūros savikainą – iš anksto žinoti, ko ir kiek norės publika. Na, tai jie ir dirba! Plūkiasi net išsijuosę: jie net sužino, kokios spalvos turi būti viršelis, kad labiau patiktų skaitytojui. Gutenbergas tikriausiai išsižiotų iš nuostabos.

– Gutenbergas?– nesuprato Chašdrachras.

– Na, taip, žmogus, kuris išrado spausdinimo presą. Jis pirmasis išleido masinį Biblijos tiražą.

– *Alla sutta takki?*– pyptelėjo šachas.

– Ką?..– kreipėsi Holjardas į Chašdrachrą.

– Šachas norėjo sužinoti, ar Gutenbergas irgi pirmiausia atliko apklausą?

– Šiaip ar taip,– įsiterpė mergina,– toji taryba atmetė mano vyro knygą.

– Vadinas, ji blogai parašyta,– šaltai atrėmė Holjardas.– Standartai dabar labai griežti.

– Ji parašyta puikiausiai,– kantriai ėmė aiškinti mergina,– tačiau dvidešimt septyniais puslapiais viršijo maksimalią leistiną apimtį. Jos skaitomumo koeficientas 26,3 ir...

– Teisingai, joks klubas neprasidės su rankraščiu, jeigu jo SK didesnis nei 17,– oriai paaiškino Holjardas.

– Be to,– kalbėjo labai jaudindamasi mergina,– ji buvo parašyta antimechanine tema...

Holjardo antakiai šoktelėjo aukštyn.

– Na, žinote! Ir jūs dar norite, kad ją kas nors spausdintų! Tai ką gi, po galais, tas jūsų vyras mano? Viešpatie, jūs dar dėkokite likimui, kad jis neatsidūrė už grotų kaip sabotažo rėmėjas ir propaguotojas! Nejaugi jis tikėjosi, kad pas mus kas nors gali išleisti tokį dalyką?

15.-2806

– Jis dėl to visai nesirūpino. Tiesiog rašė tai, ką turėjo rašyti.

– Kodėl jam neatėjo į galvą sukurti ką nors apie kliperius* ar panašiai? Arba romaną apie senus gerus laikus prie Erio kanalo – tas, kas rašo apie tokius dalykus, niekada neprašaus pro šalį. Tokie dalykai visada turi milžinišką paklausą.

Mergina liūdnai gūžtelėjo pečiais.

– Manau, kad jo niekada per daug nejaudino nei kliperiai, nei Erio kanalas.

– Jis man pradeda rodytis kažkoks nepritaikomas,– tarė Holjardas su pasidygėjimu.– Jeigu paklaustumėt manęs patarimo, tai pasakyčiau, mano brangioji, kad būtų ne pro šalį nuvesti jį pas gerą psichiatrą. Mūsų laikais psichiatrai stačiai stebuklus išdarinėja. Imasi net visai beviltiškų atvejų ir kuo tikriausius ligonius paverčia A kategorijos piliečiais. O gal jis nepasitiki psichiatrais?

– Tas ir yra. Jis matė, kokiu būdu jie kadaise atvedė į protą jo brolį, todėl ir nenori su jais prasidėti.

– Nelabai suprantu. Argi jo brolis nelaimingas?

– Priešingai, jis nuolatos ir net per daug laimingas. O mano vyras tvirtina, kad kas nors p r i v a l o būti nelaimingas arba neprisitaikęs ir jaustis nepatogiai, kad būtų priverstas susimąstyti, kur atėjo žmonija, kur ji eina ir kodėl ji eina kaip tik ten. Štai iš kur visi tie nemalonumai su knyga. Jis kėlė ir gvildeno minėtuosius klausimus, todėl ir buvo atmestas. Tuomet jį paskyrė teikti informaciją visuomenei.

– Vadinasi, viskas baigėsi ne taip jau blogai?– atsiduso Holjardas.

– Ir ne taip jau gerai. Jis tos tarnybos atsisakė.

– O Viešpatie aukščiausias! Nieko sau!

– Taigi. Jis gavo pranešimą, kad jeigu iki vakardienos nepradės eiti savo pareigų informacijos teikimo visuomenei baruose, jo išlaikymas, teisė į butą, gyvybės ir sveikatos draudimas – viskas, v i s k a s aliai siūlo galo bus anuliuota. Taigi šiandien, kaip tik tada, kai jūs važiavote pro šalį, baisiai susikrimtusi klaidžiojau po miestą, mąstydama, kaip mūsų laikais tokiai moteriškei kaip aš uždirbti keletą dolerių. Ir, žinot, supratau, kad galimybių ne taip jau daug.

– Vadinasi, šitas jūsų... vyras, jis verčiau sutiktų, kad jo žmona... Kad ji ryžtųsi...– Holjardas atsikrenkštė.– Na, kad ji... negu imtųsi tos tarnybos – teikti informaciją visuomenei?

– Aš didžiuojuosi galėdama pasakyti,– tarė mergina,– kad mano vyras – vienas iš tų nedaugelio, kuriems dar liko nors krislas savigarbos.

---

* Greitas burinis laivas. *Vert.*

Chašdrachras išvertė jos žodžius šachui, o tas, liūdnai palingavęs galvą, nusimovė nuo piršto žiedą su didžiuliu rubinu ir įspraudė jį merginai į delną.

– *Ti sibi takaru. Dibo. Brahous brahouna, houna saki. Impi goura Brahouna ta tippo a mismit,* – pasakė jis ir atidarė jai limuzino dureles.

– Ką pasakė šitas džentelmenas? – baisiai sutrikusi paklausė mergina.

– Jis pasakė, kad tu paimtumei žiedą, maža graži piliete, – labai švelniai išvertė Chašdrachras. – Jis pasakė iki pasimatymo, palinkėjo tau sėkmės ir pridūrė, jog kartais net patys didžiausi pranašai pasirodo esą ne protingesni už kirvio pentį.

– Labai dėkui jums, – tarė ji išlipdama iš mašinos ir vėl apsipildama ašaromis. – Telaimina jus Viešpats.

Limuzinas nuvažiavo, palikęs ją stovinčią. Šachas širdingai pamojavo jai ranka.

– *Dibo, sibi takaru,* – sukuždėjo jis ir tučtuojau pratrūko čiaudėti. Priepuoliui praėjus garsiai nusišnypštė ir pareikalavo: – *Sumkliš*!

Chašdrachras netardamas nė žodžio ištiesė jam šventąją gertuvę.

DVIDEŠIMT PENKTAS SKYRIUS

KAI BANGOS priplakė “Lankų Dvasią” prie Žemyno kranto, vietos radijas tenai labai tyliai ir švelniai murkė “Labanakt, brangioji”, skleidė saldų muzikos dvelksmą, aistringą kuždesį, vos girdimą pro pušų ošimą, pro didžiojo vandens bangų mūšą, pro aro sparnų šlamėjimą.

Nė viename iš namelių, kuriuose miegojo moterys ir vaikai, nebedegė šviesa. Tik centriniuose administracijos rūmuose dar geltonavo vienas lango kvadratas ir jame aiškiai buvo matyti darbo vietoje užmigęs budintis tarnautojas.

Kai Polas įėjo į pastatą ketindamas paklausti, kaip jam surasti Anitą, šviesa apžlibino prie nakties tamsos prisitaikiusias jo akis. Vyzdžiams pagaliau apsipratus su kambario šviesa, jis priešais pamatė savo paties atvaizdą dideliame veidrodyje su užrašu: “Geriausio pasaulyje žmogaus, verto geriausio pasaulyje darbo, geriausia pasaulyje žmona”.

Jis paspartino žingsnį spėliodamas, kiek sykių Anita grožėjosi savo atvaizdu su šita idiotiška antrašte ir kaip ji sutiko naujieną, kad jos geriausias pasaulyje žmogus tapo kuo paprasčiausiu pasaulyje žmogum išvis be jokio darbo.

Polas pažadino tarnautoją, ir tas paskambino kambarinei, kuri tvarkydavo Anitos kambarį.

– Kas ten atsitiko, po šimts pypkių?– paklausė jis mieguistu balsu, laukdamas, kol kambarinė pakels ragelį.– Jūs jau dešimtas lankytojas šį vakarą. Paprastai pirmas keturias dienas niekas nesirodo. Kur dabar ta kambarinė? Juk telefonas stovi prie pat jos lovos!– Jis dirstelėjo į laikrodį.– Ar žinote, kiek valandų? Jums nebeliko kada net batų raištelius užsirišti. Paskutinis laivas į salą išplaukia po trijų minučių.

– Skambinkit, skambinkit, aš nesiruošiu grįžti.

– Jeigu tikitės likti čia nakvoti, tai neverta nė kalbos pradėti. Juk žinote, kad visos dvidešimt septynios taisyklės tai draudžia.

Polas kyštelėjo jam dešimties dolerių banknotą.

– Skambinkit, skambinkit.

– O, už tokius pinigus jūs galite čia prabūti nematomas kad ir visą savaitę. Kokios jums patinka? Šviesbruvės, tamsios, rudaplaukės? Ak, pagaliau! Ji pakėlė ragelį. Kurgi jus velnias nešioja, po plynių?– paklausė jis kambarinės.– Ar ponia Proteus

yra?– Jis linktelėjo.– Aha, aha. Tiek to. Palikite raštelį ant jos lovos, gerai?– Jis pasisuko į Polą.– Išėjusi, daktare.

– Išėjusi?!

– Tikriausiai pasivaikščioti mėnesienoje. Kambarinė sako, kad ji baisiai mėgsta vaikštinėti.

Tai, kad Anita nei iš šio, nei iš to pamėgo vaikštynes, Polui buvo naujiena. Juk ji sėsdavo į automobilį net tada, kai reikėdavo aplankyti ką nors kitoje gatvės pusėje. Nepaisant to, ji išliko jauna ir grakšti, nors jau seniai pamynė visas fizinės kultūros taisykles ir dėsnius – nuolat prisikemša pilvą kaip kokia fermos darbininkė ir žūtbūt vengia padaryti kokį nereikalingą judesį tarsi kinų karalaitė. Nei kojų pančiai, nei šešių colių ilgumo rankų nagai nebūtų pakeitę jos dienos ritmo.

Polas įsitaisė supamojoje kėdėje, gaubiamas jaukios ir vėsios administracijos rūmų prieangio prietemos, kojas užsikėlė ant nežievintų rąstų užtvaros ir pasiruošė laukti.

Žibintai, kuriais buvo apšviesti pasivaikščiojimo takeliai, čia geso, čia vėl žiebėsi, įspėdami, kad netrukus į salą išplauks paskutinis laivas.

Pasigirdo juokas ir skubūs kažkieno žingsniai žvyruotu takeliu. Iš už medžių išniro porelė ir žvaliai nurisnojo link prieplaukos. Jie buvo apsikabinę vienas kitą per liemenį, tad judesiai atrodė tokie pat grakštūs kaip bėgant lenkčių maišuose.

Vaizdas Polui rodėsi stačiai atkarus. Buvo graudu žiūrėti į tą nerangų tursenimą, į tą nemokšišką tuoktuvių ritualą, kuris, kaip rodė jo paties patirtis su retos išmonės ir gracingumo Anita, gali būti žavingas, nuostabus, kupinas žaismės, kaip šokis, jei tik, suprantama, mokėsi jį tinkamai sušokti.

Pagaliau ji privertė jį kiek sulėtinti žingsnį, ir porelės siluetas tarp medžių blyškioje mėnulio šviesoje pasidarė kiek ryškesnis. Polas jau pamanė, kad atsisveikinimo bučinys, kaip ir visas merginimas, bus toks pat kerėpliškas ir negrabus, tačiau ji buvo sumani, tad jiedu sustojo ir padarė viską kaip reikiant. Šaunuoliai.

Polas stebėjo tuos žmones ir vis labiau tapatino save su anuo vyriškiu. Jis visada mėgdavo stebėti, kaip klostosi meilės dalykai kitiems, tačiau dabar jie tapo jam itin svarbūs. Dabar, kai jo senasis gyvenimas nugarmėjo praeitin, o naujasis, kad ir koks būtų, dar neprasidėjo, jis godžiai troško tik meilės – Anitos meilės, įsivaizduojamos meilės, kitų meilės, žodžiu, tokios, kokia šiuo metu jam buvo pasiekiama ir prieinama.

Na štai, ji iš lėto grįžta atgal – paskendusi svajose, patenkinta. Kaip puiku!

Užsiplieskė staigmenų veidrodžio šviesa. Moteris brūkštelėjo rankomis per kelnes ties klubais, pasitaisė neklusnią plaukų sruogą. Ji gana ilgai užtruko, žiūrinėdama savo atvaizdą, bei sukiodamasi ir šen, ir ten, regimai patenkinta, kokia puiki ji gali būti ir kokia šiaip jau daili jos krūtinė, kurią dabar nevykusiai slėpė žali medvilnės marškinėliai su įkypai išvedžiotu žodžiu "Kapitonas".

– Anita!

Pašokusi iš netikėtumo ji mėšlungiškai sukryžiavo rankas ant užrašo, tarsi gindama jį nuo smūgio, bet paskui jos rankos vėl pamažu nusileido. Netrukus ji jau stovėjo tiesi ir išdidi – moteris, kuriai išvis nėra ko slėpti, nekalbant jau apie Šeferdo sportinius marškinius.

– Sveikas, Polai!

Ji užlipo į priebutį, kur buvo įsitaisęs Polas, ir atsisėdo šalia – šalta ir didinga.

– Na?

Kadangi jis neatsakė nieko, jos didingumas kiek apmenko ir ji ėmė nervingai pešioti atsiknojusią rąsto žievę ir svaidyti atplaišėles tolyn į nakties tamsą.

– Na, tai pradėk,– tarė ji pagaliau.

– Kas, ar aš turiu pradėti?– nustebo Polas.

– Ar tau neatrodo, kad mudviem reikia pasikalbėti?

– Tai jau tikrai būtų ne pro šalį.

– Vis dėlto tave iššveitė, ar ne taip?

– Taip, bet ne už Dievo įsakymų laužymą.

– Nejaugi apsivilkti kito vyro marškinius jau reiškia sulaužyti ištikimybę?– Anita, nors ir stengėsi atrodyti rami, iš tikrųjų buvo gerokai išmušta iš pusiausvyros.

Polui tai labai patiko: dabar, kai ji tokia sutrikusi, bus lengviau įkalbėti ją važiuoti kartu. Aišku, kad ji užmezgė flirtą su tuo nykiu, kvailu ir pasipūtusiu Šeferdu tik todėl, kad įskaudintų jį, Polą. Tačiau kaip tik šis jos poelgis ir dar kaltės jausmas gali tapti jo sąjungininkais.

– Ar tau neatrodo, kad tie marškiniai išties simboliškai atrodo, ypač prie jų dar pridėjus sanguliavimą po krūmais?– paklausė Polas.

– Jei klausi, ar aš myliu jį, tai galiu tau pasakyti, kad taip.

Polas kuo ramiausiai nusijuokė.

– Labai smagu, kad tu į viską taip lengvai žiūri,– tarė ji maivydamasi.– Tai tik įrodo, kad tiesa tai, ką jau seniai nujaučiau.

– Ir ką gi tu nujautei?..

Staiga Anita prapliupo raudoti.

– Ogi tai, kad niekada nebuvau tau reikalinga! Finertis teisus,– kalbėjo ji šniurkščiodama.– Aš visuomet tau atrodžiau tik

daiktas iš nerūdijančio plieno, padengto porėta elastinga guma ir pašildytas iki kūno temperatūros.

Dabar atėjo Polo eilė netekti žado.

– Anita, brangioji, paklausyk...

– Ir jei jis šią minutę tau nebereikalingas, tu mielai jį perleisi pirmam sutiktajam.

– Taigi, po šimts kalakutų, aš...

– Man iki gyvo kaulo įkyrėjo būti mašina. Tu vis nesiliauji bėdoti, ką tie nenaudėliai valdytojai bei inžinieriai padarė su visais kitais vargšais nuskriaustais kvaišeliais. Tai va, gali pasigrožėti, ką vienas toksai valdytojas ir inžinierius padarė su manim!

– Vardan viso, kas šventa, mylimoji mano, aš...

– Tu vis aikčioji, kaip negerai ir kaip neteisingai padarė miklūs ir smegeningi, kad susikišo už juostos kitus, ne tokius galvotus, o paskui dausinėji po mūsų namus, kas žingsnis reikia ar nereikia lyg gaidys skiauterę kaišiodamas visiems panosėn tą savo baisinį intelekto koeficientą. Na, gerai jau, gerai, tegu aš būsiu kvaila...

– Na kas gi sako, kad tu kvaila, angele mano! Paklausyk, aš...

– Sabotažininkas!

Polas atsilošė kėdėje ir ėmė kraipyti galvą, tarsi gavęs kumščiu į veidą.

– Dėl Dievo meilės, brangioji, paklausyk manęs, gerai?– ėmė maldauti jis.

– Na?– dabar ji be jokios abejonės vėl tapo padėties šeimininkė.

– Mieloji, galbūt visa tai, ką tu kalbi, tikrai tiesa. Aš nežinau. Bet prašau tavęs, mylimoji mano, žmona mano, dabar tu man reikalinga kaip niekada gyvenime.

– Manau, dešimties minučių pakaks? Tiesiai čia, atvirame ore?– pridūrė ji pašaipiai.

– "Turte ir nepritekliuj, laimėje ir bėdoje",– pacitavo Polas.– Ar tu tai pameni, Anita? Ar pameni, ką?

– Tu vis dar turtingas ir sveikas kaip ridikas,– atšovė ji ir įdėmiai pažvelgė jam į veidą.– O gal sergi?

– Širdis mano sužeista.

– Priprasi. Štai aš pripratau.

– Atleisk man, Anita. Niekada nemaniau, kad viskas tarp mūsų taip blogai. Dabar matau, kad tikriausiai taip ir buvo.

– Kitą sykį aš ištekėsiu iš meilės.

– Už Šeferdo?

– Jis nori manęs, gerbia mane, tiki tuo, kuo ir aš tikiu.

– Manau, jūs būsite laimingi,– tarė Polas atsistodamas. Jos lūpos ėmė virpėti ir ji vėl apsipylė ašaromis.

– Polai, Polai, Polai...

– Mmmmm...

– Tu man patinki, niekada neužmiršk šito...

– Tu man irgi labai patinki, Anita.

– Daktare Proteusai! – šūktelėjo pro langą tarnautojas.

– Taip, klausau.

Skambino daktaras Kroneris ir prašė perduoti, kad jus reikia dar šią naktį pristatyti į geležinkelio stotį. Kitoje namo pusėje jau laukia džipas. Jums liko pusvalandis iki traukinio, kuris išvyksta dvylika penkiasdešimt dvi.

– Einu.

– Pabučiuok mane, – tarė Anita.

Bučinys buvo svaigus kaip niekad. Šiek tiek atsipeikėjęs Polas suprato, kad Anita tuo bučiniu visai nieko nesiekė, keista, ji pabučiavo jį šitaip vien iš savo širdies gerumo.

– Važiuojam su manim, Anita, – sukuždėjo jis.

– Aš ne tokia kvaila, kaip tu ligi šiol manei, – atšovė ji ir ryžtingai stumtelėjo Polą nuo savęs. – Lik sveikas.

DVIDEŠIMT ŠEŠTAS SKYRIUS

DAKTARAS Polas Proteusas, nebeaiškios visuomeninės padėties žmogynas, vis dėlto suspėjo į traukinį dvylika penkiasdešimt dvi. Jis gavo vietą prieštvaniniame vagone, panašiame lyg į spjaudyklę, lyg į tabokinę, kuriame, be jo, važiavo gal šešiasdešimt kareivių, gavusių atostogų po mokymų stovyklos.

"Didysis Vingis. Stotis Didysis Vingis",– pranešė į magnetofono juostą įrašytas balsas iš garsiakalbio tiesiai virš Polo galvos.

Traukiniui privažiavus kokią nors stotį, mašinistas savo kabinoje nuspausdavo mygtuką, ir tada prie durų nusileisdavo laipteliai, o balsas per garsiakalbius pranešdavo: "Kita stotis Kartagina. Kita stotis Kartagina. Spragt".

"Traukinys išvyksta!"– ūmai suriaumojo kitas garsiakalbis, pakabintas vagono išorėje.

Senis, kuris tuo metu atsisveikindamas bučiavo savo žmoną, stovinčią ant sutrešusių Didžiojo Vingio perono lentų, maldaujančiomis akimis dirstelėjo į garsiakalbį, tarsi prašydamas jį lukteleti nors minutėlę, kol jis pasakys dar vieną, paskutinį atsisveikinimo žodį.

"Traukinys išvyksta!"

Sudūzgė prie durų įtaisytas mechanizmas, ir laipteliai tvarkingai susiklostę dingo jiems skirtoje properšoje po durimis.

– Einu jau, einu!– šūktelėjo senis ir ėmė labai nusiminęs tursenti palei judantį traukinį. Jis bėgo taip greitai, kiek tiktai leido senos ir nepaklusnios jo kojos. Štai jis įsikibo į ranktūrius, šiaip ne taip įsikepurnėjo vidun ir sustojo sunkiai alsuodamas tambūre. Užčiuopė kišenėje bilietą ir kyštelėjo jį į automatą prie durų. Automatas patikrino bilietą ir nustatęs, kad viskas gerai, atitraukė durų skląstį ir įleido senį į prirūkytą tabokinę, suvirintą iš storos skardos lakštų ir sienų apmušalų.

Senis, visiškai netekęs jėgų, klestelėjo ant sėdynės šalia Polo.

– Ką, ar tas kalės vaikas negalėjo mažumytį palaukti seno žmogaus?– tarė jis priekaištingai.

– Juk tai mašina,– paaiškino Polas.– Viskas mechanizuota.

– Vis tiek jis kalės vaikas.

Nenorėdamas ginčytis Polas linktelėjo.

– Buvau konduktorius šiame ruože.

– Štai kaip?

Iš išvaizdos senis buvo panašus į pasipūtusį ir klaikiai nuobodų teisuolį, todėl Polas nejautė jokio noro klausytis jo išvedžiojimų.

– Taip, keturiasdešimt vienerius metus,– paaiškino senis.– Ke-tu-rias-de-šimt vie-e-e-nerius metelius!

– Oho!

– Ke-tu-rias-de-šimt vie-e-e-nerius! Dusyk po dvidešimt ir dar metus. Norėčiau, žinote, pamatyti, kaip tos mašinos priimtų vaiką iš gimdyvės.

– Nieko sau! Tai esate buvęs pribuvėju?

– Kaipgi ne! Pribuvau. Ir dar kaip pribuvau! Berniuką! Aplinkybės taip susiklostė, kad turėjau tai atlikti vyrų tualete.– Jis patenkintas sukrizeno.– Ke-tu-rias-de-šimt vienerius metelius! Ne kumelio juokas!

– Na, taip.

– Ir nė sykio nemačiau, kad mašina būtų prižiūrėjusi mažą trejų metų mergytę visą kelią nuo Sent Lujo iki Pukipsio.

– Tikrai. Man irgi neteko.– Tuos senio žodžius Polas nusprendė pasakyti per kitą savo susitikimą su Badu Kolhaunu. Jo vaizduotė nupiešė lyg kokią Geležinę Mergelę – žinoma, be spyglių ant galvos ir elektroninę, kuri galėtų savo stipriais gniaužtais pačiupti mažytę mergiūkštę Sent Lujyje ir perduoti ją į giminaičių rankas Pukipsyje.

– Ke-tu-rias-de-šimt vienerius metelius!– niekaip negalėjo nurimti senis.– Mašinos duoda k i e k y b ę, bet toli gražu ne k o k y b ę! Ar suprantate, ką noriu pasakyti?

– Na, žinoma.

“Kartagina,– pranešė įrašas garsiakalbyje.– Stotis Kartagina. Kita – Elnių Upė”.

Polas atsilošė į kietą suolo atkaltę, atsiduso ir užmerkė akis, ketindamas nusnūsti.

– Ke-tu-rias-de-šimt vienerius metelius! Mašinos niekada nepadės pagyvenusiai damai saugiai nulipti laipteliais.

Ilgainiui žmogaus pranašumo prieš mašinas pavyzdžiai, matyt, išseko, todėl senasis konduktorius ėmė skelbti stočių pavadinimus, aplenkdamas magnetofono įrašus garsiakalbyje. Jis darė tai atsainiai, su panieka, lyg norėdamas parodyti, kad tokį niekalą gali atlikti kiekvienas kvailys.

– Elnių Upė. Stotis Elnių Upė. Kita – Bebrų Krantas,– pašaipiai tarė senasis konduktorius.

“Elnių upė. Stotis Elnių Upė. Kita – Bebrų Krantas”,– tarsi aidas atkartojo įrašas garsiakalbyje.

– Cha! O ką aš jums sakiau?!

Toje senio monologo vietoje Polas nejučia iš tikrųjų užsnūdo, nugrimzdo į saldų tursamiegį, ir tik Konsteblvilyje vėl pravėrė akis. Jis pamatė, kaip jo bendrakeleivis kyštelėjo savo bilietą į tam tikrą

automatą prie durų ir išlipo laukan. Polas dėl viso pikto pasitikrino, ar jo bilietas vietoje, nesuplėšytas ir nesuglamžytas, nes tik jis galėjo atverti jam duris, kai traukinys pagaliau privažiuos Ailiumą. Jis buvo girdėjęs aibes istorijų apie išsiblaškiusias senutes, kurios išbūdavo uždarytos vagonuose po keletą parų vien dėl to, kad kažkur nukišdavo bilietą arba pravažiuodavo savo stotį. Mažne kiekviename laikraštyje galėjai rasti širdį gniaužiantį pasakojimą, kaip, žiūrėk, kur buvę, kur nebuvę vagonus prižiūrintys RURA darbininkai vėl išlaisvino kokį nors nelaimingąjį iš traukinio gniaužtų.

Senasis konduktorius, kadaise netekęs tarnybos, ištirpo Konsteblvilio naktyje, o Polas vis nesiliovė stebėtis, kokie karšti mechanizacijos šalininkai yra daugelis amerikiečių, nors toji mechanizacija laužo ir luošina jų pačių gyvenimus. Juk iš esmės konduktoriaus, kaip ir daugelio kitų nepatenkintųjų, žodžiuose gerai įsiklausęs girdėjai ne tiek pasipiktinimą, kad iš jų neteisėtai buvo atimtas darbas, kiek suirzimą dėl to, jog mašinos nepakankamai tobulos pakeisti žmogų.

“Konsteblvilis. Stotis Konsteblvilis. Kita – Remsenas”.

Už Polo nugaros kareiviai, užėmę abi priešingas sėdynes, pliekė pokerį, o seržantas, atleistas iš tarnybos dėl amžiaus, rietė apie savo nuotykius pastarajame kare. Jis buvo visas dryžuotas kaip zebras nuo antsiuvų už tėvynės labui pralietą kraują, ilgametę tarnybą ir kad tiek laiko išbuvo toli nuo namų.

– Jėzau,– kalbėjo jis, tuščiomis akimis klydinėdamas po vagoną, tarsi jo mintys būtų skrajojusios kur nors už tūkstančio mylių.– Štai čia mes, o ten – jie. Įsivaizduokit, maždaug ten, kur vyrų tualetas, eina kalvagūbris, o tie šunsnukiai apsikasė aname jo šlaite.

Naujokai kurį laiką įtempę akis spitrijo vyrų tualeto pusėn, tarsi patys būtų staiga atsidūrę mūšio lauke, o seržantas tuo metu tylomis pašė kortas.

– O praėjusią naktį jiems pavyko tiesiu taikymu suknežinti mūsų generatorių,– išlaikęs reikiamą pauzę, dėstė jis toliau.

– Jergutėliau šventas!– šūktelėjo kažkuris iš naujokų.

– Ką ir kalbėt,– oriai patvirtino seržantas.– Nors šiaip jau nieko ypatingo, gana įprastas dalykas. Tai va, kiūtom nei gyvi, nei mirę, viso labo aštuoniolika prieš kokį penketą šimtinių, ir smarkiau kvėptelėti bijome. Mikrobangiai patruliai, minų laukai, aukštos įtampos vielų užtvaros, ugnies reguliavimo sistema, iš nuotolio valdomi kulkosvaidžiai – viskas nuėjo šuniui po uodega! Taigi sėdim sau kaip balandėliai apmirusiom blusom... Dama, tūzas, tūzas, o dalintojui plikas guzas! Et, kad taip dar kokį tūzelį! Na, tiek to, vyručiai, pridedu dar dešimt centų! Kas daugiau? Jaučiat, kaip įdomiau pasidarė žaisti?

Štai tada ir prasidėjo visas smagumas. Septintą nulis nulis jie pavarė į mūsų pusę kokį šimtelį saviškių, norėdami ištirti, ką mes turime. O mes sėdim kelnes prileidę! Ryšiai visi nuėję velniop – negalime iš niekur pagalbos pasišaukti! Mūsų automatiniai tankai buvo išsidanginę pridengti šimtas šeštojo, todėl likome visai nuogu užpakaliu. Žodžiu – šakės dvinagės! Štai ėmiau aš ir pasiunčiau kapralą Mergantalerį atgal į batalioną kokios nors paramėlės. Dvi damos. Mažoka. Du tūzai. Ir dalintojui vėl špyga taukuota. Et, nėra nieko geriau už tūzelį!

Na va. Traukia jie link mūsų laidydami gerkles, lyg juos kas skerstų, o mes sėdime, gali sakyt, plikomis rankomis, vien tuos savo sušiktus šautuvėkus apsikabinę, na ir durtuvus, žinoma. O jie – tarsi lavina kokia į mus ritasi. Irgi du tūzai? O kad tave šimtas, nuplaukė mano dešimt centų! Na, bet ką darysi, bala jų nematė! Kaip tik tuo metu kur buvęs, kur nebuvęs grįžta Mergantaleris, važiuotas sunkvežimiu, o sunkvežimyje – generatorius, kurį jis nukosėjo iš penkiasdešimt septintojo. Mes, žinoma, tučtuojau prijungėme jį prie savo sistemos. Dievulėliau brangus, būtumėt matę, kas ten pasidarė! Tuos velnio išperas ėmė čirškinti aukštos įtampos laidai prie užtvarų, jiems po kojų pradėjo sproginėti minos, mikrobangiai patruliai pašėlo tvatyti į juos išvien su automatiniais kulkosvaidžiais, o ugnies reguliavimo sistema pasiuto pliekti iš pabūklų ir ugniasvaidžių į viską, kas tik krustelėdavo aplink mus mylios spinduliu. Štai šitaip, vaikeliai, aš gavau Sidabro žvaigždę.

Pasiklausęs seržanto klejonių, Polas nejučia palingavo galvą. Tai štai koks buvo tas karas, į kurį jis taip veržėsi ir be galo krimtosi nepatekęs kadaise, manydamas, kad tai pati tinkamiausia vieta pasireikšti jo širdies karščiui, kūno ištvermei ir dvasios didybei, žodžiu, heroizmui. Be abejo, ten siautėjo mirtis, ir kiekvienas turėjo kentėti sukandęs dantis, bet, matai, žmonės ir ten tebuvo lyg kokie priedai prie mašinų, šiurpių mechanizmų, kurie rungėsi vieni su kitais dėl teisės paskui įsikibti į gerklę pačiam žmogui. Horacijus ant tilto tapo radijo bangų valdoma raketa su branduoliniu užtaisu, Rolandas ir Olivjė pavirto porele kompiuterių skirtinguose reaktyviniuose lėktuvuose, kurie zvimbia vienas kito link greičiau nei priešmirtinis klyksmas. Amerikiečių armijos pėstininkų šauniosios tradicijos prisimenamos vien simboliškai – nebent tada, kai jie iš savo šautuvų pykšteli kartelį kitą Dievui į langus, pagerbdami kritusius draugus tūkstančiuose po visą Žemę išbarstytų kapinių, kur palaidoti Amerikos laisvę gynę kariai. Tie, kurie dabar ilsėjosi, sugulę amžino poilsio karių kapuose, būdami gyvi tęsė dar vieną tradiciją, tokią pat seną kaip ir amerikiečių pėstininkija – tradiciją ką nors sumaniai meistrauti.

– Vajergau! Seržai, o kodėl jūs niekuomet nereikalavote paaukštinimo?

– Kad aš savo amžiuje vėl grįžčiau į licėjų?! Ne, sūneli, visos tos mokyklos jau ne man. Bronzinės žvaigždės per akis. Dvejus metus trinti kelnes klasėje ir paskui gauti galą per magistro egzaminus dėl kažkokių dviejų suplėkusių paauksuotų juostelių?! Na jau neeeee! Kaip mane gyvą matai! Štai dar viena damutė, kirtis mano, dar valetas, ir vėl mano, dar penkiukė, ir vėl rankas aukštyn, o dalintojui lieka – kaip jūs manot, kas gi jam lieka? Trys špygutės, sviestu teptos! Regis, man šiandien neblogai sekasi, vyručiai, ką?

“Midlvilis. Stotis Midlvilis. Kita – Herkimeris”.

– Seržai, verčiau papasakokit mums apie savo sužeidimus, už kuriuos gavote va kiek apdovanojimų.

– Hmmm?.. Kodėl gi ne? Štai šitas – už apšvitinimą gama spinduliais prie Kjukjango. Šitas, nagi leiskit pagalvot, aha, prisiminiau – už radioaktyvias dulkes bronchuose, kurių prisišvampiau Afron Karahisare. O štai šitas nedičkis, kad jį kur griausmas, už reumatą, kurį pasigavau drėgnuose apkasuose Kransistave.

– Seržai, o kuri mergina iš visų turėtų buvo šauniausia?

– Tokia mažikė, rudaplaukė pusiau švedė, pusiau egiptietė Farafanganoje,– nė akimirkos nedvejojęs atsakė seržantas.

– Jackau, kad taip mane tenai nugrūstų!

“Štai ir visa, kas liko iš senų šauniosios amerikiečių armijos tradicijų,– apmaudžiai mintijo Polas.– Pliurpalai ir veržimasis tarnauti ten, kur galima smagiai pavaliūkauti”.

“Herkimeris. Stotis Herkimeris. Kita – Mažieji Kriokliai”.

– Sakykit, Seržai, ar šis traukinys priemiestinis?

– Galima sakyti, taip. O ką, jei mums sumetus dar vieną sykelį, tiesiog kad rankos nestingtų be darbo?

– Aš tai mielai. Nagi, nagi. Oplia! O kad tave, viso labo tik surukus triakė. Čarliui – dama. Lu – aštuonakė. Kad aš kur prasmegčiau, jei seržantas vėl nesusišluos visko.

– O sakykit, seržante, aš girdėjau, kad pirmos klasės eilinis Elmas Haketsas siunčiamas į užjūrius.

– Tikrai taip. Jis prašosi tenai nuo pat pirmos dienos. Porą trejukių Edui, Čarlis neperka, valetuką Lu, o dalintojui lieka... O kad tu suplendėtum!

– Vajetau! Nagi tūzas!

“Mažieji Kriokliai. Stotis Mažieji Kriokliai. Kita – Džonsonvilis”.

– Na va, žiūrėkit, dalinu iš naujo... Ką jūs žinot apie visa tai?– bambėjo seržantas.– Edas gauna trečią trejukę. Na, žinoma, gai-

la to Haketso. Po poros metų galėjo būti neblogas vėliavnešys, kad jį kur blusos užkapotų. Bet jei jau nutarė mesti viską po velnių, tai jo asmeninis reikalas. Čarlis neperka, o Lu ima mano tūzą. Ir kuo? Nagi trejomis trejukėmis! Ką tu pasakysi?!

– O kur vyksta Haketsas? Ar jūs žinote?

– Kaukšt kaukšt kaukšt,– bambėjo seržantas dėliodamas kortas.– Va kaip reikia! Taigi. Kaip tik šiandien atėjo įsakymas dėl jo. Na, dar paskutinį ratuką, vyručiai! Še tau be pirkio ir tau, ir tau, ir...

– Jėzusmarija!

– Nepyk, Edai, dėl to trečio tūzo. Išeitų, kad ir vėl kupčius mano. Na taip, kaipgi, Haketsas tikrai siunčiamas tarnauti į užjūrius. Tiksliai. Rytoj išplaukia į Tamanrasetą.

– Kur tas Tamanrasetas?

– Nagi Sacharos dykumoje, ausiau. Ką, ar nesimokei geografijos?– Seržantas piktai nusišaipė.– Gal sumetam dar vieną? Šiaip sau, dėl juoko.

Polas atsiduso pagalvojęs apie vargšą Haketsą, kuris turėjo laimės gimti dvasios dykumoje, o dabar dar gavo paskyrimą ten, kur ir žemė bevaisė.

“Džonsonvilis... Fort Pleinas... Fonda... Fort Džonsonas... Amsterdamas... Šenektedis... Kohojus... Voterlitas... Albanis... Renselaras... Ailiumas. Stotis Ailiumas”.

Užputusiomis nuo miego akimis Polas šoko prie durų, kyštelėjo kur reikia bilietą ir išlipo į Ailiumo stoties platformą.

Bagažo skyriaus durys prasivėrė, ir iš ten išlindo karstas. Jį tuojau pasigavo šalia stovėję elektriniai karučiai ir nugabeno į šaldymo kamerą stoties bagažo saugojimo skyriuje.

Nė viena taksi mašina nelaukė šio nedaug ką žadančio traukinio. Polas paskambino į taksi parką, tačiau tenai niekas nekėlė ragelio. Jis bejėgiškai apžvelgė bilietų pardavimo automatą, nailoninių kojinių pardavimo automatą, kavos pardavimo automatą, kramtomosios gumos pardavimo automatą, knygų pardavimo automatą, laikraščių pardavimo automatą, dantų šepetėlių pardavimo automatą, batų šveitimo automatą, nuotraukų darymo automatą ir iš lėto nupėdino tuštutėlėmis Sodžiaus gatvėmis.

Jam reikėjo nužingsniuoti aštuonetą mylių per visą Sodžiaus, pereiti tiltą ir už jo dar įveikti kelio galą iki namų. Ne iki namų, pasitaisė mintyse Polas, o iki namo, kuriame riogso jo migis.

Giliai širdyje jis jautė tuštumą ir visišką apatiją, kurią iš išorės gaubė karštligiško nerimo skraistė. Jos purtomas jis mirtinai geidė miego, bet nė už ką nebūtų pajėgęs užmigti, jautėsi kamuojamas aibės minčių, tačiau dievaži nebūtų įstengęs sučiuopti galvoje nė mintelės.

Jo žingsniai aidėjo tuščiose Sodžiaus gatvėse, atsimušdami nuo pilkų namų ir užgesusių neono lempų, siūlančių pirkti čia vieną, čia kitą prekę. Visi tie siūlymai tokiu paros metu atrodė absurdiški. Kadaise kerinti reklama dabar tebuvo šaltas, nykus ir apgailėtinas stiklas, nekantriai laukiantis, kol jam vėl įkvėps gyvybę gaivinantis ir stebuklingas elektronų srautas, trykštelėjęs į jo viduriuose slūgsančias inertines dujas.

– Liūdna vienam?

– Hmmmm?

Iš antrojo lango aukšto į jį žvelgė jauna moteris, kurios krūtys liulėjo kaip pora oro balionėlių vėjyje.

– Sakau, nelabai linksma vienam?

– Nelabai,– visai nuoširdžiai atsakė Polas.

– Na, tai kopk pas mane.

– Gerai,– išgirdo Polas save sakant.– Gerai, ateinu.

– Pirmos durys už parduotuvės "Automagija".

Jis užlipo tamsiais, be galo ilgais laiptais, kurių kiekvienoje aikštelėje daktaras Haris Fridmanas patikindavo esąs be skausmo gydantis dantistas, turintis Valstybės sveikatos saugumo departamento licenciją.

"Ir kam,– kas kartą retoriškai paklausdavo daktaras Fridmanas,– kreiptis į žmogų, kurio klasifikacijos numeris mažesnis nei D-006?"

Durys šalia tų, kurios priklausė daktarui Fridmanui, buvo atlapotos ir prie jų laukdama stovėjo toji moteris.

– Kuo tu vardu, mielasis?

– Proteusas.

– To didelio guzo iš ano kranto giminaitis, ar ką?

– Jis mano pusbrolis.

– Vadinas, tu juoda avelė šeimos diendaržy, ar ne?

– Na taip.

– Trauk jį griausmas, tą tavo pusbrolį!– nusprendė moteris.

– Žinoma,– atsakė Polas.

Likusią dalį praleistos su ja nakties Polas pabudo tik vieną sykį – pašoko susapnavęs, kad jo tėvas varsto jį akimis stovėdamas lovos kojūgalyje.

Moteris kažką sumurmėjo pro miegus.

Vėl grimzdamas sapnų karalystėn, Polas mechaniškai atsakė jai:

– Ir aš myliu tave, Anita.

DVIDEŠIMT SEPTINTAS SKYRIUS

VISĄ SAVAITĘ daktaras Polas Proteusas niekieno netrukdomas prakiūtojo namie. Jis laukė kokios nors žinutės iš Anitos, bet veltui, o pagaliau jam toptelėjo, kad jiedviem, ko gero, visai nebeliko apie ką daugiau kalbėtis. Tikriausiai ji vis dar semiasi sveikatos Žemyne. Stovykla Lankose tęsis dar savaitę. Jai pasibaigus prasidės dalybos, o paskui, matyt, ir skyrybos. Jis mąstė apie tai, kokiu pagrindu ji ruošiasi reikalauti skyrybų. Nors žiaurus jos nuosprendis jį apstulbino, tačiau antra vertus, Polas puikiai suprato, koks jis logiškas ir netgi dėsningas. Juk net menkiausias nukrypimas nuo pripažintų normų jai keldavo įniršį. Bet va – ji turės palikti Niujorko valstiją, kadangi reikalauti skyrybų galės tik apkaltinusi jį neištikimybe arba sabotažu. Ir vienu, ir kitu atveju ji bylą laimėtų kaip iš pypkės, bet ir jos pačios orumas liktų pamintas.

Sykį Polas nuvyko į savo fermą ir kaip žmogus, nusprendęs paaukoti gyvenimą Viešpačiui, paprašė misterį Heikoksą leisti jam dalyvauti darbuose, kreipiančiuose žmogopi dosnią Gamtos ranką. Bet toji ranka, kurios jis pastaruoju metu taip karštai siekė, veikiai pasirodė esanti šiurkšti, atgrubnagė, aikštinga, šlapia nuo prakaito ir nelabai skaniai kvepianti. Taigi svajonė apie mažą mielą namelį, jo galvoje gimusi kaip sveiko ir darnaus gyvenimo gamtoje simbolis, čia tiko tiek, kiek Veneros statula prie įrengimų srutoms pumpuoti. Žodžiu, į fermą jis daugiau kojos nekėlė.

Po kelių dienų Polas apsilankė gamyklose. Gamyba dėl žaidynių Lankose buvo sustabdyta – tik sargai ir sargybiniai budėjo savo vietose. Keturi iš jų, labai šalti ir kupini didybės, prieš tai paskambinę į Lankas Kroneriui, oriai nulydėjo Polą prie buvusio jo darbo stalo, kad galėtų susirinkti daiktus. Jie kruopščiai surašė viską, ką jis ketino pasiimti, kuo rimčiausiai reikšdami abejones dėl tikrojo kiekvienos smulkmenėlės šeimininko. Paskui jie vis taip pat iškilmingai išlydėjo Polą gatvėn ir visiems laikams užtrenkė vartus jam už nugaros.

Taigi dabar Polas sėdėjo virtuvėje priešais skalbimo mašiną, įsmeigęs akis į televizorių. Buvo vėlyva popietė ir, kad jį kur pabelis tokį sumautą gyvenimą, jis pats skalbėsi drabužius.

– Šuldu buldu, šuldu buldu, šuldu buldu,– labai rimta ir susikaupusi bambėjo skalbimo mašina.– Šuldu buldu, burbt. Šmikšt, vūūūūūūūpt.– Suskambo skambutis.– Žžžžžybt! Pokšt!– ir išniro tai, dėl ko taip ilgai burbuliavo paslaptingus užkeikimus

darbštuolė burtininkė: trys poros kojinių, trys poros trumpikių ir šūsnis mėlynų sportinių marškinėlių, kuriuos jis vilkdavosi vietoje pižamos.

Televizoriaus ekrane vidutinio amžiaus moteris guodė savo sūnų – susivėlusį, murziną ir nevalyvą paauglį.

– Kumščiais niekam nieko neįrodysi, Džimi,– liūdnu balsu kalbėjo ji.– Dievas mato, dar niekas nepadarė pasaulio geresnio, kam nors suknežinęs nosį arba pats gavęs į burbulą.

– Žinau, mama, bet jis pasakė, kad mano intelekto koeficientas viso labo tik penkiasdešimt devyni!– berniūkštis net virpėjo iš nuoskaudos ir pasipiktinimo. Rodėsi, jis tuojau prapliups ašaromis.– Ir dar jis pasakė, kad mūsų tėvelio intelekto koeficientas vos penkiasdešimt trys!

– Na, na, raminkis! Visa tai – vaikų kalbos. Į tokius niekus kreipti dėmesio neverta.

– Bet jis sakė tiesą,– visai sugniužo berniūkštis.– Ma, juk jis sakė tiesą... Aš nuėjau į policiją ir pats patikrinau. Penkiasdešimt devyni, mama! O tėvelio – penkiasdešimt trys!– Jis atsuko motinai nugarą ir graudžiai sukuždėjo:– O tavo, mama, tavo – keturiasdešimt septyni! Vos keturiasdešimt septyni, mama...

Iš pradžių ji prikando lūpą ir atrodė labai susikrimtusi, bet paskui, tarsi prisisiurbusi žvilgsniu stiprybės iš kažko nematomo, tvyrančio kiek aukščiau jos akių lygio, įsitvėrė rankomis virtuvės stalo.

– Nagi, Džimi, pažvelk į mane, savo motiną!

Berniukas lėtai atsisuko.

– Tai va, Džimi, intelekto koeficientas – dar ne viskas. Nelaimingiausi žmonės šiame pasaulyje dažnai būna patys protingiausi!

Jau pačioje pradžioje savaitės, kurią praleido dykinėdamas namuose, Polas pastebėjo, kad minėtoji problema bei įvairios jos atmainos yra pagrindinė vakarinių televizijos laidų tema, nustūmusi į šalį net regėjimo nervo bei lokomotorinio aparato sutrikimus. Viena iš programų nuolat semdavosi įkvėpimo visaip svarstydama klausimą, ar gali moteris, turinti žemą intelekto koeficientą, laimingai ištekėti už vyro, kurio intelekto koeficientas gana aukštas. Paprastai atsakymas, rodos, būdavo miglotas: viena vertus, lyg taip, antra vertus, lyg ne.

– Džimi, sūneli, didesnis intelekto koeficientas nepadarys tavęs laimingesnio, patikėk manim. Ir šventas Petras neatsižvelgs į jį prie Dievo karalystės vartų. Visais laikais didžiausi pagedėliai būdavo gudrieji.

Iš pradžių Džimio veide buvo matyti nepasitikėjimas, paskui nuostaba, o dar vėliau ją pakeitė noras įsitikinti mamos teisumu.

16.-2806

– Tai tu nori pasakyti, kad koks nors pilkas žmogelis, na, toks kaip aš ar kas nors kitas panašus, žodžiu, kaip mes... Tu, mama, nori pasakyti, kad tokie kaip mes ne blogesni už tokius kaip... na, kaip, pavyzdžiui, gamyklų valdytojas daktaras Garsonas?

– Ar tas Garsonas, kurio intelekto koeficientas šimtas šešiasdešimt devyni? Su visais jo daktaro, magistro ir dar dievažin kokiais laipsniais? Tu jį turi omeny, sūnuti?

– Taip, mamyt, jį.

– Ir tu dar klausi, ar mes ne prastesni už jį? Daktarą Garsoną? Džimi, sūneli, ar tu kada matei ratilus po jo akimis, mano berniuk? O tas baisias raukšles? Sakytum jis visą pasaulį vilktų ant savo pečių! Štai ką jam davė aukštas jo intelekto koeficientas, tam bėdžiui daktarui Garsonui! Ar žinai, kiek jam metų?

– Tikriausiai jis labai senas, ma.

– Džimi, jis dešimčia metų jaunesnis už tavo tėvelį! Štai ką padarė jo smegenys!

Tuo metu virtuvėn įvirto tėvelis su RURA emblema ant rankovės: "Asfalto klojimas. Juodadarbis. Pirma klasė". Tai buvo linksmų plaučių, auksinės širdies ir trykšte trykštantis sveikata pusamžis vyras.

– Sveiki, giminaičiai!– žvaliai šūktelėjo jis.– Ar viskas eina lyg iš pypkės mano šauniuose geruose namučiuose, ką?

Džimis susižvalgė su motina ir paslaptingai nusišypsojo.

– Taip, pone, iš tikro viskas eina kaip iš pypkės. Manau, kad jūs labai vykusiai čia pataikėt.

Ūmai garsą užtvindė vargonų muzikos srautai ir diktorius prapliupo girti pamuilių nepaliekančius skalbimo miltelius, kurių nereikia nei plauti, nei skalauti. Polas išjungė televizorių.

Prie durų net springdamas čirškė skambutis, ir Polas pamėgino įsivaizduoti, kiek laiko kažkas ten laukia, kol bus įleistas. Jis galėjo įjungti telekamerą ir pasižiūrėti, ar lankytojas vertas dėmesio, tačiau Polas buvo taip išsiilgęs žmonių draugijos, kad iškart puolė prie durų – linksmas ir patenkintas.

Į jį susmigo šaltos policininko akys.

– Jūs daktaras Proteusas?

– Taip.

– Aš iš policijos.

– Matau.

– Jūs neužsiregistravote pas mus.

– Ak,– nusišypsojo Polas.– Žinot, aš kaip tik rengiausi tai padaryti.

Jis tikrai jau keletą sykių ketino eiti į policiją.

Policininko veidas liko akmeninis.

– Tai kodėl nepadarėte?

– Kažkaip vis nerasdavau laiko.

– Patariu kuo greičiau pradėti jo ieškoti, daktare, geriausia – tuojau pat!

Polą gerokai sunervino tas nepraustaburnis vaikėzas – jam tiesiog panižo rankos pamokyti akiplėšą, kaip tąsyk barmeną Lankose. Tik šį kartą jis buvo apdairesnis.

– Žinoma. Ryt rytą ateisiu nuovadon.

– Jūs ateisit šiandien pat, d a k t a r e, ir ne vėliau kaip po valandos!

Polas pastebėjo, kad pagarbos kreipimasis "daktare" gali būti ištartas taip, jog žmogus imtų melstis, kad tik jam niekad nebereikėtų atsidurti arčiau kaip per mylią nuo universiteto.

– Gerai, puiku, aš padarysiu, kaip jūs liepiate.

– Be to, nepamirškite savo asmens kortelės – iki šiol jos negrąžinote.

– Atleiskit, būtinai atnešiu.

– Ir leidimą laikyti ginklą bei įsigyti šovinius.

– Atnešiu.

– Ir klubo nario bilietą.

– Jeigu rasiu.

– Ir leidimą skraidyti lėktuvais lengvatinėmis sąlygomis.

– Gerai.

– Ir lengvatinio sveikatos bei gyvybės draudimo pažymėjimą. Dabar jums bus išduotas paprastas.

– Būtinai. Viską, kaip liepsite.

– Manau, šį kartą viskas. Jei dar ko nors prireiks, aš jums pranešiu.

– Nė kiek dėl to neabejoju.

Ūmai jaunojo policininko veidas atlyžo ir jis iš lėto palingavo galva.

– Aure, kaip panorėję sutaršo net tokį galingą žmogų kaip jūs, ką, daktare?

– Jau kad aure, tai aure,– sutiko Polas.

Lygiai po valandos Polas kuo mandagiausiai atkako policijon ir atsinešė visą dėžutę nuo batų, pilną pažymėjimų apie jau nebegaliojančias jo privilegijas.

Laukdamas, kol kas nors atkreips į jį dėmesį, Polas viename kampe pastebėjo stiklinę spintą su radiofotoaparatu, kuris kaip tik baigė atkurti policijos ieškomo asmens portretą ir čia pat šalia spausdino jo duomenis. Pro plyšį aparato viršuje pamažu slinko plati popieriaus juosta, ir joje vienas po kito ryškėjo kažkokio žmogaus bruožai. Pirmiausia pasirodė plaukai, paskui antakiai ir

šalia užrašas "IEŠKOMAS". Paskui didelės drovios akys ir šalia vardas bei pavardė: "Edgaras Raisas Barouzas Hagstromas, RURA Nr. 131313". Graudi Hagstromo istorija ėmė rastis maždaug jo nosies lygyje: "Hagstromas lietlempe supjaustė į gabalus savo namą M-17 Čikagoje, o paskui visiškai nuogas nuėjo pas seno draugo našlę ponią Marijoną Fraskati ir pareikalavo, kad ji keliautų su juo gyventi į miškus. Poniai Fraskati atsisakius eiti kartu, jis patraukė į netoliese esantį paukščių draustinį. Ten jam pavyko supainioti pėdsakus ir pasislėpti nuo policijos. Manoma, kad jis tai padarė nušokdamas nuo medžio į pravažiuojantį sunkvežimį".

– Ei! – šūktelėjo prie valdymo pulto sėdintis seržantas. – Proteusai!

Norėdamas įsiregistruoti turėjai užpildyti ilgėliausią ir siaubingai painią anketą, kurioje privalėjai surašyti savo vardą, pavardę, aukščiausiąjį kvalifikacijos numerį, išvardyti priežastis, dėl kurių patekai nemalonėn, suminėti visus artimiausius draugus ir gimines ir pabaigoje pasirašyti po priesaika saugoti ištikimybę Jungtinėms Amerikos Valstijoms. Polas pasirašė anketą dviejų liudininkų akivaizdoje ir stebėjo, kaip specialus tarnautojas prie valdymo pulto išvertė ją į mašinai suprantamą kalbą. Netrukus mašina išspjovė Polo asmens kortelę, pilną naujų skylučių ir įkarpėlių.

– Kol kas viskas, – tarė policininkas su seržanto antpečiais.

Jis įkišo kortelę į tam tikrą plyšį kitoje mašinoje, ir toji painiu vingių, takelių ir atšakų labirintu nukeliavo į jai skirtą vietą tarp kitų kortelių.

– Kas tai? – pasiteiravo Polas.

Seržantas abejingai dėbtelėjo mašinos pusėn.

– Potencialūs sabotažininkai.

– Palaukit, palaukit! Kaipgi čia išeina? Kas jums sakė, kad aš toks esu?

– Niekas apie jus taip nemano, – kantriai paaiškino seržantas. – Ir niekas taip nesako. Viskas automatizuota. Viską daro mašinos.

– Kokią jos turi teisę kalbėti apie mane tokius dalykus?

– Jos tai jau žino. Jos viską žino, – užtikrino seržantas. – Atlieka labai griežtą apskaitą. Jon įtraukia visus, kas daugiau nei ketverius metus praleido koledže ir sėdi be darbo. – Jis prisimerkęs tiriamai nužvelgė Polą nuo galvos iki kojų. – Ir jūs, daktare, nustebtumėt pamatęs, kaip retai jos apsirinka.

Pro duris įžengė seklys, visas suprakaitavęs ir nusiminęs.

– Na, ar pasisekė aptikti kokį plyšelį Frymeno byloje? – pasiteiravo seržantas, tučtuojau užmiršęs Polą.

– Jokio. Visi įtariamieji perėjo melo detektorių kaip per sviestą.

– Ar patikrinai lempas?

– Žinoma. Iš esmės mes pakeitėme visus įrenginius ir patikrinome visus laidų sujungimus. Rezultatai tie patys. Žodžiu, nors kiekvienas iš tų niekšelių būtų su didžiausiu malonumu priplojęs Frymeną, visi pasirodė esą nekalti kaip angelėliai.– Seklys gūžtelėjo pečiais.– Ką gi, reikės dar padirbėti kojomis. Vieną kabliuką turime: jo sesuo tvirtina mačiusi nepažįstamą žmogų prie jo namų apie pusvalandį prieš įvykį.

– Turite aprašymą?

– Šiokį tokį.

Seklys pasisuko į tarnautoją prie valdymo pulto.

– Pasiruošęs, Makai?

– Viskas gatava. Pliek.

– Vidutinio ūgio. Juodi batai. Mėlynas kostiumas. Be kaklaraiščio. Vestuvinis žiedas. Juodi plaukai sušukuoti aukštyn. Nusiskutęs. Karpos ant rankų ir ant sprando. Šiek tiek šlubuoja.

Kol seklys kalbėjo, tarnautojas akmeniniu veidu spaudaliojo pulto klavišus.

– Dindilin! Dindilin!– netrukus sutilindžiavo mašina ir išspjovė nedidukę kortelę.

– Herbertas Dž. van Antverpas,– perskaitė Makas.– Kolesterio bulvaras, keturiasdešimt devyni, penkiasdešimt šeši.

– Puikiai padirbėta,– patenkintas tarė seržantas imdamas mikrofoną.– Penkiasdešimt septintasis, penkiasdešimt septintasis, važiuokite į...

Kai Polas išėjo į saulės nutviekstą gatvę, juoda kaip varnas policijos mašina areštantams vežioti čiūžtelėjo pro šalį tyliai čežėdama naujomis padangomis ir pasuko už kampo į alėją, vedančią nuovados kieman.

Polas susidomėjęs nusekė ją akimis ir pamatė, kaip ji sustojo prie užrakintų užpakalinių durų.

Pro galines juodu laku tviskančias mašinos dureles iššoko policininkas ir atstatė į Polą automatą:

– Na, na, na, nėra ko čia valkiotis!

Polas koja už kojos pajudėjo iš vietos, stengdamasis laimėti laiko, kad galėtų žvilgtelėti į areštuotąjį, sėdintį mašinos gilumoje tarp dviejų taip pat ginkluotų sargybinių.

– Na, drožk iš čia! Nešdinkis!– jau garsiau suriko policininkas.

Polas, pagalvojęs, kad pareigūnas vargu ar gali tiek netekti savitvardos, jog imtų pyškinti į žioplinėjantį praeivį, uždelsė dar

porą akimirkų. Baimę juodai, sąmonę stingdančiai šautuvo akiai nugalėjo smalsumas pamatyti žmogų, kurio panieka visų išvaikščiotiems takeliams šioje bukoje visuomenėje dar stipresnė nei jo.

Areštinės durys žvangėdamos prasivėrė, ir ant slenksčio pasirodė dar trys automatais ginkluoti žaliūkai, išėję pasitikti atgabento nusikaltėlio. Tai, kad areštuotasis praleis keletą sekundžių alėjoje, jiems atrodė taip baisu ir pavojinga, kad tučtuojau užmiršę Polą, visą dėmesį sutelkė į tas aštuonias ar devynias kvadratines pėdas, kurias kalinys po poros akimirkų turėjo įveikti. Polas pastebėjo, kaip vienas iš jų nykščiu atlaužė automato saugiklį.

– Žiūrėk, kad man be jokių paikysčių, girdi?– tarė piktas balsas mašinos viduje.– Na, judinkis!

Tuojau po to iš mašinos gilumos į dienos šviesą išniro daktaras Fredas Gartas bjauriai sudraskytais Mėlynųjų komandos marškinėliais – nesiskutęs, plačiai išplėstomis akimis, žvangindamas antrankiais ir niekinamai šypsodamas.

Nespėjo Polas nė atsipeikėti nuo to absurdiško vaizdo, o senas jo komandos draugas, palapinės kaimynas, porininkas, antrasis pretendentas į Pitsburgą, dingo už nuovados durų.

Polas pasileido tekinas atgal prie paradinio įėjimo ir galvotrūkčiais įpuolė kontoron, kur ką tik pildė anketą ir paliko visus savo dokumentus.

Seržantas atsainiai dėbtelėjo į jį.

– Na?

– Ką čia veikia daktaras Gartas?

– Gartas? Jokio Garto pas mus nėra.

– Ką tik mačiau, kaip įvedė jį pro užpakalines duris.

– Nežinau,– burbtelėjo seržantas ir vėl įniko skaityti.

– Paklausykit, jis vienas iš geriausių mano draugų...

– Tikriausiai toks pat šunsnukis kaip ir tu,– atrėžė policininkas, nepakeldamas akių nuo skaitalo.– Eik lauk.

Galutinai išmuštas iš vėžių, Polas vėl išslinko į gatvę ir, palikęs savo senąjį automobilį prie policijos poskyrio, nupėdino koja už kojos aukštyn, link baro pačioje tilto pašonėje.

Miesto rotušės bokšto laikrodis išmušė keturias. Jis galėjo mušti sepynias, pirmą ar net vidurnaktį – Polui tai neturėjo anei jokios reikšmės. Jis nebeprivalėjo kokią nors valandą kur nors būti ir tikėjosi, kad jau niekada neprivalės. Dabar jis pats susigalvodavo sau tikslus arba bastydavosi be jokio tikslo. Niekam nė motais, ką ir kada jis veikia. Ekonomika juo visiškai nustojo domėtis. Dabar jo kortelė tedomino vien įtarius ir priešiškus policijos kompiuterius.

Gaisrinės siurblys darbavosi kaip paprastai. Polas įsimaišė į minią ir pajuto, kad vėsa, dvelkianti nuo purslais trykštančio vandens, veikia jį raminamai. Jis atidžiai stebėjo, kaip mažas berniukas baigė lankstyti iš popieriaus savo laivelį, o paskui susidomėjęs ėmė sekti pavojingą narsiojo laivelio kelionę neišvengiamon pražūtin juodoje putotoje nežinios pragarmėje.

– Ką, ar įdomu, daktare?

Polas grįžtelėjo ir pamatė Alfį, televizoriaus be garso meistrą.

– Tai bent! Maniau, kad jūs Lankose.

– O aš tą patį maniau, apie jus. Kaip lūpa?

– Nieko, gyja. Nors dar pamaudžia truputį.

– Jeigu jums tai suteiks nors kiek paguodos, daktare, galiu pasakyti, kad barmenas vis dar tebečiaudo.

– Nieko sau! Tai bent! Jus atleido, ar kokį galą?

– Argi nieko nežinote? Išsveitė lauk visus aliai vieno po tos istorijos su Ąžuolu.– Alfis nusikvatojo.– Jie dabar patys verdasi valgį, klojasi patalus, rengia golfo aikšteles ir taip toliau – visi iš eilės.

– Nejaugi visi?

– Visi, žemesni nei gamyklų valdytojai.

– O išvietes jie irgi patys valosi?

– Išvietes kuopia tik bukiausieji, kurių intelekto koeficientas mažesnis nei šimtas keturiasdešimt.

– Nieko sau! Bet žaidynės vis dėlto tęsiamos?

– Tęsiamos, kurgi ne! Neseniai girdėjau, kad Mėlynieji visiems duoda kruopų.

– Na, ką tu pasakysi!

– Tiksliai. Jie taip susikrimto dėl tos nešlovės, kurią per jus užsitraukė, kad nutarė trūks plyš laimėti.

– O kaip Žalieji?

– Žaliesiems galas.

– Nepaisant visų Šeferdo pastangų į devynias gembes kabintis?

– Ką, ar to Džimo Torpo? Taigi jis prie visų lenda, visur kišasi, pats per galvą verčiasi dėl kiekvieno mielo taškelio!

– Na, ir...

– Na, ir išėjo taip, kad per visas žaidynes bemaž niekas nepelnė nė vieno taško. Anądien girdėjau, komanda iš paskutiniųjų bando jį įtikinti, neva jis apsikrėtęs virusiniu plaučių uždegimu ir privalo nors porą dienų pailsėti izoliatoriuje. Bet kad jam tikrai kažkas negerai – matyti iš tolo.– Alfis dirstelėjo į laikrodį.– Per septintą kanalą turi rodyti kamerinės muzikos koncertą. Nenorite sužaisti?

– Tik jau ne su jumis.

– Šiaip sau, dėl juoko, visai ne iš pinigų. Bandau pratintis prie kamerinės muzikos. Man tai nauja sritis. Eime, daktare, pamėginsim drauge paspėlioti. Jūs stebėsite violončeles ir kontrabosą, o aš – altus ir smuikus. Tinka? Paskui sulyginsim savo pastabas ir suvienysim mūsų žinias.

– O kas, jei pavaišinčiau jus alumi? Ką į tai pasakytumėt?

– Tai nuostabu, tiesiog žavinga!

Drėgnoje baro prieblandoje Polas pamatė dar visai jaunutį vaikigalį, viltingai žvelgiantį į jį iš kabinos. Priešais save ant stalo jis buvo pasidėjęs tris eiles degtukų: trejetą vienoje eilėje, penketą kitoje ir septynetą trečioje.

– Sveiki! – pasisveikino vyrukai droviai, bet kartu lyg kaži ko tikėdamasis. – Tai labai įdomus žaidimas. Reikia padaryti taip, kad priešininkui liktų paskutinis degtukas. Kiekvienąsyk galima jų imti kiek nori, bet tik iš vienos kurios eilės.

– Na ką gi... – tarė Polas.

– Pradėkite, – paragino Alfis.

– Iš dviejų dolerių, gerai? – nedrąsiai pasiūlė jaunuolis.

– Gerai, tegu bus iš dviejų, – sutiko Polas ir paėmė vieną degtuką iš ilgiausios eilės.

Vyrukas, net susiraukęs iš įtampos, irgi paėmė porą. Po trijų ėjimų Polas paliko jį liūdnai dėbsantį į paskutinį degtuką.

– Kad jį kur griausmas, Alfi, – baisiai nusiminęs tarė jis. – Žiūrėk – aš pralošiau!

– Taigi šiandien viso labo tik pirmoji tavo diena! – griežtai nutraukė jį Alfis. – Nenusimink! Na ir kas, kad pralošei! Juk tu dar tik pradedi!

Jis draugiškai patapšnojo berniukui per petį.

– Daktare, tai mano jaunesnysis broliukas Džojus. Jis dar tik pradeda. Kariuomenei ir RURA jau nagai niežti jį pasičiupti, bet aš va nusprendžiau jį šio bei to išmokyti. Pažiūrėsime, kas išeis iš tų degtukų. Jei nieko labai doro, sugalvosime ką nors kita.

– Dažnai žaisdavome šį žaidimą koledže, – lyg atsiprašė, lyg pasiteisino Polas. – Taigi turiu nemažą patirtį.

– Koledžas! – nutęsė Džojus su baiminga pagarba. Jis net nusišypsojo ir kiek atkuto. – Dievuliau, tuomet viskas aišku! – Tačiau po to jis sunkiai atsiduso ir vėl paniuro. – Ak, nežinau, Alfi, aš jau gatavas visai rankas nuleisti. Žiūrėkim tiesiai – smegenų turiu ne per daugiausia. – Jis vėl išdėliojo degtukus ir ėmė žaisti pats su savim. – Aš nuolatos su jais dirbu, deja, jokio pagerėjimo.

– Na kaipgi! Jis mat dirba! – užsiplieskė Alfis. – Visi ką nors dirba. Atsikelia iš patalo – ir jau darbas. Kemšasi maistą į burną

– vadinas, irgi pluša. Tačiau darbas, vaikeli, būna dvejopas – šiaip sau veikla ir sunkus triūsas. Jei nori prasimušti, ko nors pasiekti – sunkus triūsas neišvengiamas. Pasirenki tai, kas neįmanoma ir duodies tol, kol padarai. Arba lieki per amžių toks pat kelmas, koks ir buvęs. Savaime suprantama, visi dirbo Džordžo Vašingtono laikais, bet Džordžas Vašingtonas – už visus daugiausia. Visi darbavosi ir Šekspyro laikais, tačiau jis triūsė atkakliausiai. Aš irgi šio to pasiekiau, nes nuolatos plūkiuosi, tobulinuosi.

– Gal tu ir teisybę sakai,– sutiko Džojus.– Tačiau man, Alfi, aiškiai stinga ir smegenų, ir akies, ir rankos miklumo. Ak, ar ne geriau būtų vis dėlto spjovus į viską imt ir išeit kariuomenėn?

– Na, ką gi. Tik neužmiršk prieš tai pasikeist pavardės ir daugiau nesirodyk man į akis,– rūsčiai įspėjo Alfis.– Kiekvienas, kuris nešioja pavardę Tučis, privalo tvirtai stovėti ant kojų. Taip buvo visais laikais ir šitaip bus ateity.

– Gerai jau, gerai,– tarė Džojus parausdamas.– Kaltas. Dar porą dienų pasikankinsiu.

– Na ir puiku,– atlyžo Alfis.– Pažiūrėsim, kaip tau seksis.

Alfis nuskubėjo prie televizoriaus, ir Polas kartu su juo.

– Kausykit, ar žinote, kas toks Fredas Gartas?

– Gartas?– Alfis nusikvatojo.– Anksčiau neturėjau jokio supratimo, bet dabar, po šimts pypkių, rodos, žinau. Tai tas žmogus, kuris nurantė Ąžuolui žievę.

– Negali būti!

– Tiksliai. Ir niekam net į galvą neatėjo jį apklausti. Juk jis pats priklausė komisijai, kuri narpliojo tą atvejį.

– Tai kaipgi jį pagavo?

– Jis pats išsidavė. Atvykus chirurgui, kuris turėjo gydyti medį, Gartas, būdamas girtas, sviedė jam savo instrumentus.

– Alfi!– šūktelėjo barmenas.– Tu jau praleidai pirmąjį numerį.

Alfis prisitraukė artyn aukštą taburetę prie baro.

Polas prisėdo šalia ir ėmė šnekučiuotis apie šį bei tą su barmenu. Jų pokalbis dažnai nutrūkdavo, nes Alfis vis prašydavo barmeną čia įjungti, čia išjungti garsą.

– Gal kartais matėt Finertį?– galop pasiteiravo Polas.

– Ar pianistą?

– Na, taip.

– O kas, jei mačiau?

– Paprasčiausiai norėčiau su juo susitikti. Tai mano senas draugas.

– Pastaruoju metu daugybė žmonių panoro su juo susitikti.

– Štai kaip? O kur jis dabar?

Barmenas tiriamai nužvelgė Polą.

– Jau kuris laikas niekas jo nėra matęs.

– Nejaugi? Jis nebegyvena pas Lašerį?

– Šiandien jūs tikras kodėlčius, ar ne? Jau kuris laikas niekas nėra matęs Lašerio.

– Suprantu,– tarė Polas, nors ničnieko nesuprato.– Jie išsikėlė iš miesto?

– Iš kur aš žinau? Ir gana tų kalbų, juk negaliu čia stovėti prie jūsų kiaurą dieną. Ką gersit?

– Burbono su vandeniu.

Barmenas sutaisė gėrimą, pastatė jį priešais Polą ir atsuko jam nugarą.

Polas pats sau vienas smagiai gurkštelėjo už savo paties pasirinktą naują gyvenimą ir į visų priešiškai ar abejingai nusiteikusių aplinkinių sveikatą ir užsikosėjo. Sutrikęs nusišypsojo, sučepsėjo lūpomis, negalėdamas suprasti, kodėl toks keistas burbono skonis, ir tarsi pakirstas šlumštelėjo be sąmonės žemėn nuo taburetės.

DVIDEŠIMT AŠTUNTAS SKYRIUS

– *NUO žydrosios Kajugos...* – laidė gaidžius tęvi vaikėziški balseliai vieną gražų rudens vakarą.

... jos slėnių ir kalvų
Sklinda didis garsas
Kornelio žygdarbių šaunių...

Daktaras Haroldas Rozberis, FP-002, pasidėjo priešais save ant lygaus poliruoto rausvo medžio rašomojo stalo du dokumentus vieną šalia kito. Tą stalą, tokį didelį, kad galėtų nutūpti malūnsparnis, jam padovanojo dėkingi Kornelio universiteto absolventai. Apie tai liudija įrašas prie stalo kampo pritvirtintoje mažoje sidabrinėje plokštelėje.

Priežastis, dėl kurios daktarą Rozberį karštai mylintys absolventai pagerbė tokia brangia dovana, buvo įamžinta stalo paviršiuje: tenai puikavosi inkrustuoti visų "Didžiosios Raudonosios" universiteto komandos per pastaruosius penketą metų žaistų futbolo rungtynių rezultatai, kad ateities archeologams nebereikėtų kvaršinti galvų, kam ir dėl ko buvo pagamintas šis keistas, tačiau įspūdingas daiktas.

Lyg griausmas skamba, aidi jis
Nuo Rytų lig Vakarų...

– ne itin muzikaliai klykė jauni skysti balseliai. Ponui Rozberiui jie trukdė susikaupti ir iki galo suvokti priešais gulinčių dokumentų esmę. Vienas iš jų buvo raštas, gautas iš Laisvųjų mokslų bei menų skyriaus dekano, gana keisto ir senamadiško žmogaus, pernelyg keisto ir senamadiško net tokioje keistoje ir senamadiškoje universiteto dalyje kaip minėtasis skyrius. Kitas – penkerių metų senumo laiškas nuo vieno itin priekabaus absolvento, kuriam didžiai nepatiko komandos elgesys ne varžybų metu.

Dekano rašte buvo kalbama, kad į miestą atvyksta ponas Juingas Dž. Holjardas, kuris nori parodyti universitetą Bratpūro šachui ir kartu panaikinti septyniolikos metų senumo įsiskolinimą iš fizinio rengimo. Raštę dekanas prašė daktarą Rozberį skirti vieną iš savo darbuotojų, kuris galėtų rytoj rytą priimti baigiamąjį daktaro Holjardo fizinio rengimo egzaminą.

O neprilygstamas Korneli,
Tu nugalėtojau visų!..

– aidėjo balsai už lango.

Paskutinius giesmės žodžius daktaras Rozberis visuomet būdavo linkęs vertinti šiek tiek ironiškai.

– Išties neprilygstamas, ką ir sakyti, štai jau penkeri metai be pralaimėjimo,– sumurmėjo jis pats sau visiškai tuščiame kabinete.

Bet štai artinasi naujas, šį sykį pikta lemiantis sezonas, kurio rezultatų, ko gero, jau niekas neinkrustuos rusvame brangiame jo stalo medyje.

– Rytoj, rytoj, vis rytoj ir rytoj,– iškošė jis pro dantis pavargusiu balsu.

Kiekvienas pralaimėjimas seniausiųjų Amerikos universitetų lygoje g a l ė j o sumažinti jo kvalifikacijos numerį vėl iki FP-003, o du pralaimėjimai iš eilės p a d a r y s t a i b e j o k i o s a b e j o n ė s. Jeilio ir Pensilvanijos universitetų komandos dabar puikiausiai parengtos. Jeilis nusipirko iš Teksaso geriausius gynėjus, o Pensilvanija už keturiasdešimt tris tūkstančius dolerių persiviliojo pas save geriausius žaidėjus iš Breslau ir Viskonsino.

Rozberis garsiai sudejavo.

– Po perkūnais, kiek šimtmečių žmogus gali gainiotis kamuolį piemenų komandoje?

Prieš šešetą metų Kornelio valdžia nusipirko jį iš Vabašo koledžo ir paprašė sudaryti geriausių to meto žaidėjų sąrašą. Tuomet Absolventų taryba išties šauniai, vienu ypu, nupirko juos visus ir atidavė į jo rankas.

– Bet nejaugi, po šimts kalakutų, jie mano, kad vienąsyk ką nors nupirkęs apsirūpini visiems laikams?– kalbėjo jisai pats su savim.– Gal jie mano, kad žaidėjas pagamintas iš plieno traukių ir betono luitų? Galgi jiems rodosi, kad žmogus iki pat grabo lentos vienodai puikiai gali bėginėti paskui kamuolį?

Juk po to sykio jie neįsigijo net berniūkščio gėrimams padavinėti, tad šiuo metu vidutinis Didžiosios Raudonosios komandos amžius artinasi prie trisdešimt vienerių.

Aukštai viršum Kajugos vandenų,
Virš josios mėlynų bangų
Mūs Alma Mater stiebias išdidi,
Šlovės apvainikuota jos galva ori...

– nesiliovė balsai už lango.

– Kur nebus išdidi? Kur nebus ori kaip dešimt kubilų gyvačių? – įniršęs sumurmėjo daktaras Rozberis. – Bet ar pasidomėjote kada, kas ir kokią kainą už tą jos sumautą didybę sumokėjo?

Futbolo komanda, kurią jis treniravo, atsipirko jau per pirmuosius dvejus metus. Per kitus trejus jos uždirbtomis lėšomis buvo pastatyti nauji Chemijos fakulteto rūmai, šilumos bei energetikos tyrimų laboratorijos, nauji Žemės ūkio mechanizacijos skyriaus administracijos rūmai ir įsteigtos net keturios naujos katedros: Inžinerinės kūrybos filosofijos katedra, Inžinerinės kūrybos istorijos katedra, Inžinerinės kūrybos informacijos teikimo inžinieriams katedra ir Taikomosios inžinerinės kūrybos katedra.

Nors daktaro Rozberio, atrodytų, nė kiek neturėjo dominti akademinis universiteto gyvenimas, jis netingėjo kaskart atlikti labai kruopščią apskaitą visų tų patobulinimų, kurie atsirado, jam su savo futbolo komanda iškilus aukštai viršum Kajugos vandenų. Nujausdamas artinantis nesėkmingą sezoną, jis mintyse kūrė atvirą laišką absolventams, kuriame rengėsi kaip ant delno pateikti iškalbingą, reljefišką visų universiteto išlaidų vaizdą. Pirmą jo eilutę tuojau po kreipinio "Mieli sportininkai!" jis jau buvo kaip reikiant ištobulinęs ir, galima sakyti, regėjo surinktą didžiosiomis raidėmis:

"ARBA KORNELIS VIENĄSYK PRADĖS FUTBOLO REIKALUS TVARKYTI TAIP KAIP IR KIEKVIENĄ DORĄ VERSLĄ, ARBA "DIDŽIOJI RAUDONOJI" PAVIRS DISTROFIŠKA IŠBLYŠKĖLE!"

Netrukus lyg žaibas jo sąmonėje blykstelėjo ir antrasis, ne mažiau įtaigus bei įspūdingas sakinys:

"PER PASTARUOSIUS PENKERIUS METUS Į FUTBOLĄ NIEKAS NEĮDĖJO NĖ CENTO IR ANEI VIENO CENTO NESKYRĖ JO AMORTIZACIJAI".

Ūmai jam toptelėjo, kad, ko gero, visą jo straipsnį būtų ne pro šalį surinkti didžiosiomis. Tiesiog pati padėtis ir aplinkybės to šaukėsi.

Sučirškė telefonas.

– Daktaras Rozberis klauso.

– Kalba Bakas Jangas, daktare. Radau raštelį, kad jums paskambinčiau, – balsas buvo kiek prikimęs iš susijaudinimo, kaip tik toks, kokį daktaras Rouzberis ir tikėjosi išgirsti. Jis galėjo nesunkiai įsivaizduoti, kaip Bakas gal pusvalandį sėdėjo prie telefono su tuo rašteliu, kol pagaliau ryžosi surinkti reikiamą numerį. Dar jis pagalvojo, kad dabar, nuėjus tokį svarbų ir nemažą galą kelio, jam nebeliks nieko kito, kaip įveikti ir likusią jo atkarpą.

– Taip, taip,– atsiliepė Rozberis, nušvisdamas žavia spindulinga šypsena.– Bakai, mano berniuk, kaip tu jautiesi?

– Puikiai. O ką jūs turite galvoj?

– Gal būtų geriau, jei tu papasakotum, kas dedas tavo galvoj.

– Mano galvoj vien termodinamika, smūgio jėgos bandymai, skysčių takumas bei diferencinės lygtys.

– Ak, ak,– tarė Rozberis.– Gal tau būtų ne pro šalį šiek tiek atsipalaiduoti ir gurkštelėti su manim alaus, sakykime, danų alinėje? Turiu tau šiokių tokių naujienų, nuo kurių, manau, tavo galvoje gali atsirasti nemažų pakitimų.

Valio, draugai, mes vėl čionai,
Vėl neša mus sėkmės sparnai...

– vėl kiek garsiau suskambo balsai, ir daktaras Rozberis luktelėjo, kol jie pritils. Jei jau taip užsiplieskė pauodegys pasiautėti, tai galėjo išsirinkti kokią nuošalesnę vietelę ir neurbti galvos nei jam, nei jo komandai. Mat Kornelis iš šykštumo vengdavo nuomoti savo sportininkams patalpas kur nors atokesnėj ir ramesnėj vietelėj, o apgyvendindavo čia pat, universiteto teritorijoje.

– Luktelėk, Bakai, mano berniuk, kol jie nustos žviegti ir aš galėsiu išgirsti bent vieną savo paties mintį.

Valio, valio, mes vėl čionai.
Sveikiname tuos, kas rengiasi raudonai ir baltai!

“Jei Kornelis nesiruošia pasukti pažangos keliu, tegu pasiieško sau kito trenerio!– mąstė tylomis Rozberis.– Imkime kad ir Tenesį – ten tvarkomasi nepalyginamai ūkiškiau. Savo komandą jie nuolat laiko Majami Biče, todėl nieko nuostabaus, kad Milankovičius nuėjo žaisti pas juos už trisdešimt penkis tūkstančius dolerių, atmetęs Čikagos universiteto siūlymą už visus keturiasdešimt”.

– Na va, Bakai, vėl galiu kalbėtis. O kas, jei mudu po kokių penkiolikos minučių susitiktume danų alinėje greitosiomis nugurkti po porą alaus?

Ragelyje suskambo vangus, abuojas balsas:

- Na, gerai, bet ne ilgiau kaip pusvalandį.

Daktaras Rozberis aikštelėje, kur stovėdavo komandos žaidėjų automobiliai, sėdo į savo juodą limuziną atlenkiamu viršumi ir nuvairavo prie studentų bendrijos Delta Ipsilion* pastato, kurio sta-

* Graikiškų raidžių pavadinimai. *Vert.*

dione pirmąsyk išvydo Baką Jangą, žaidžiantį studentų bendrijų pirmenybėse. Tenai tas Bakas Jangas visiškai už dyką išdarinėjo Delta Ipsilion naudai tokius dalykėlius, už kuriuos kiekviena aukštoji šalies mokykla būtų be kalbų paklojusi po penkiasdešimt tūkstančių dolerių per metus.

Tai buvo praėjusių metų rudenį, kai toji Delta Ipsilion laimėjo studentiškų bendrijų pirmenybes, įmušusi keturis šimtus penkiasdešimt įvarčių ir praleidusi viso labo šešis. Jangas tada tris šimtus devyniasdešimt įvarčių įmušė pats ir dar penkiasdešimt keturis įtvojo kiti po jo padavimo. Likusieji buvo, galima sakyti, tokio Džordžo Vordo nuopelnas. Toji pavardė irgi kažkodėl įsirėžė Rozberio atmintin kartu su kitais duomenimis.

Jam pamėginus pašnekinti Jangą, šis atrėžė futbolą žaidžiąs vien savo malonumui ir rimtai ruošiąsis tapti inžinieriumi, o ne lakstyti per dienas su kamuoliu.

Prieš metus, kai "Didžioji Raudonoji" neturėjo sau lygių visuose Rytuose, o Jeilio ir Pensilvanijos universitetai dar nebuvo kaip reikiant sutelkę savo ekonominių ir kitokių pajėgų, Rozberis mintyse tik pasišaipė iš jauno naivuolio studento svajonių apie inžinieriaus karjerą. Tačiau dabar, daugiausia dėl tos idiotiškos padėties, kurioje atsidūrė Kornelio futbolas, Rozberiui praėjo noras net mintyse šaipytis iš Jango, kuris iš esmės buvo vienintelė galimybė išsaugoti jam vargšą savo FP-002 numerį. Jis nutarė pusvelčiui parduoti porą eilinių žaidėjų Harvardui, kuris mielai ima bet ką, svarbu, kad tik pigiau išeitų, o už gautus pinigus irgi daug žemesne nei rinkos kaina įsigyti Jangą.

Lentelėmis iškaltos danų alinės sienos, prisigėrusios net kelių girtuoklių kartų gaižaus alsavimo, atrodė dar senesnės, nei buvo iš tiesų. Salikė klegėjo ir šurmuliavo kimšte prisikimšusi lankytojų, kurie beveik kiekvienas laikė rankoje šį sezoną itin madingo benediktino taurelę arba stikliuką paprastos skaidriosios su įmerkta mėtos šakele.

Visi prapliupo valiavimais sveikinti daktarą Rozberį ir šūkalioti tostus į jo sveikatą. Šis kuo plačiausiai šypsodamas ir kuo žavingiausiai rausdamas mintyse vis dėlto klausė savęs ir istorijos: “Kas, po šimts kalakutų, gali sieti mane su tais pienburniais inžinieriūkščiais?”

Jis prasiskynė kelią per šėliojančią minią prie kabinos pačiame toliausiame ir tamsiausiame kampe, kur Pedis ir Maklaudas, kaip tik tie du gana vidutiniai žaidėjai, kuriuos jis rengėsi parduoti Harvardui, abu susikaupę čiunkė tą vieną vienintelį treniruočių metu jiems leidžiamą alaus bokalą ir apie kažką labai tyliai ir niūriai šnekučiavosi. Daktarui Rozberiui priėjus, abu pakėlė galvas, bet nė vienas nenusišypsojo.

– Labas vakarėlis, berniukai,– linksmai tarė daktaras Rozberis, sėsdamasis ant paties suolo kraštelio šalia Maklaudo ir nenuleisdamas akių nuo durų, pro kurias turėjo netrukus įeiti Bakas Jangas.

Vyrukai linktelėjo ir tęsė savo pašnekesį.

– Puikiausiai galima žaisti studentų komandoje kad ir iki keturiasdešimties, žinoma, jei moki gerai prisižiūrėti.

Maklaudui buvo trisdešimt šešeri.

– Suprantama,– niūriai sutiko su juo Pedis.– Su amžiumi žmogus įgyja brandumo, kurio taip stinga jaunikliams.

Pedžiui buvo trisdešimt septyneri.

– Va, imkim kad ir Moskovičių,– burbtelėjo Maklaudas.

– Tikrai. Jam gi keturiasdešimt treji, o vis dar pajėgus. Nebejoju, puikiausiai galėtų žaisti ir iki pat penkiasdešimties. Ko gero, daugelis galėtų.

– Kertu lažybų, kad nuėjęs RUR'on ir surinkęs komandą iš seniai nurašytų vaikinų, kuriems jau per keturiasdešimt, laimėčiau pirmąją vietą aukštųjų mokyklų lygoje.

– Na, taip. Ko vertas vien Plankas,– tarė Pedis.– Arba Poznickis.

– Makarenas,– pridūrė Maklaudas.– Miras, Melonas. Argi ne, daktare?– lyg tarp kitko kreipėsi jis į Rozberį.

– Žinoma, žinoma. Manau, kad taip. Kodėl gi ne? Su malonumu imčiausi tokios komandos.

– Mtaip,– burbtelėjo Maklaudas. Jis ilgesingai pažvelgė į savo alaus likučius, išmaukė juos vienu ypu ir klausiamai įsistebeilijo į Rozberį.

– Ar nieko, jei šįvakar išsiurbsiu dar vieną?

– Labai prašom. Kodėl gi ne?– mielai sutiko tas.– Galiu net pavaišinti.

Maklaudas su Pedžiu pastebimai sutriko ir abu vienu metu pagalvojo, kad artinantis svarbiam ir atsakingam sezonui, labiau derėtų susilaikyti nuo tokio dosnumo.

Rozberis tarytum nepastebėjo to negrabaus jų atsitraukimo.

– Geriau per daug neįsismaginti,– nepatenkintas tarė vienas iš studentų, rodydamas į naujus du alaus butelius, išdygusius ant stalo.– Jei Kornelis ruošiasi ir toliau pirmauti aukščiausioje lygoje, jums geriau būtų nesmarkauti, vyručiai...

Pedis taip nuvėrė jį akimis, kad griežtuolis beregint ištirpo minioje.

– Čia jie prašo tave išeiti į vidurį ir pademonstruoti savo kojų ir rankų raumenis, kad juos pačiupinėję pajustų tikrąją Kornelio jėgą, čia apsisukę reikalauja, kad elgtumeis ir gyventum kaip koks sektantas,– apmaudžiai tarė Pedis.

– Visai kaip kariuomenėj,– pridūrė Maklaudas.

Tie žodžiai priminė Rozberiui absolvento laišką ir dekano raštą, kuriuos andai studijavo savo kabinete, ir jis nejučia patapšnojo per vidinę švarko kišenę, pasitikrindamas, ar popieriai vis dar tebėra ten.

– Tai jau tikrai kaip kariuomenėje,– patvirtino Pedis.– Tik niekas nemoka pensijos už ištarnautą laiką.

– Va būtent. Geriausius savo gyvenimo metus atiduodi kažkokiam suplėkusiam koledžui, o kaip jie, po velnių, pasielgia su tavim, kai tau, kaip sakoma, išeina oras? Išspiria tave tiesiai RUR'on: keliauk, brolyti, į visas keturias puses šunim šėko pjauti!

– Kaip kad nutiko Kiskui,– burbtelėjo Pedis.

– Padėjo galvą už savo numylėtą Rutgersą, o ką už tai gavo jo našlė?

– Špygą! Nė šapelio, išskyrus seną treniruočių chalatą su išsiuvinėta dideliausia "R"– kojoms vonioje pasišluostyti ir menkutę valdišką pensijukę.

– Jam reikėjo šiek tiek pasitaupyti juodai dienai,– nekantriai įsiterpė Rozberis.– Juk gaudavo daugiau nei koledžo prezidentas. Kodėl paliko toksai skurdžius? Kas dėl to kaltas?

Pedis su Maklaudu sutartinai nudelbė akis į didžiules savo rankas ir neramiai pasimuistė kėdėse. Jiedu abu geriausiais savo sėkmės metais gaudavo tiek kiek ir velionis Badis Kiskas, iš tiesų žuvęs gindamas Rutgerso garbę, tačiau dabar abu sėdėjo kaliošė. Ir amžinai neišlipdavo iš jo, nors turėjo pasistatę po stilingą namuką Kajugos plokštikalnėje, kas pusę metų pirkdavosi po naują automobilį ir karališkai rengdavosi...

– Štai čia ir yra šuo pakastas,– gailiai nutęsė Maklaudas.– Sportininkas privalo puikiai atrodyti, nes visi mano, kad jis susišluoja krūvas pinigų. Nors taip yra tik popieriuje, žmonės įsitikinę, kad jis tvinte jais aptvinęs, todėl jam būtų tiesiog nepadoru gyventi kaip kokiam elgetai arba šykštuoliui.

Pedis susijaudinęs linktelėjo pritardamas.

– Už ką išgersime?– iškilmingai tarė jis.– Už sunkų sportininko gyvenimą?

– Už Kornelį!– pataisė jį Maklaudas.

– Teisingai, velniai tave rautų!– šūktelėjo Pedis ir net atsilošė patenkintas.

Duryse pasirodė aukštas, stambus ir stebėtinai drovus Bakas Jangas. Jis nedrąsiai apžvelgė salę. Daktaras Rozberis džiugiai pamojavo jam ranka ir, palikęs Pedį su Maklaudu, nuskubėjo jo pasitikti.

– Bakai, vaikeli!

– Sveiki, daktare.

17.-2806

Bakas, matyt, drovėjosi būti pastebėtas trenerio draugijoje, todėl ėmė neramiai dairytis tuščios kabinos. Jis elgėsi taip, lyg būtų atėjęs į pasimatymą su narkotikų prekiautoju, ir daktaras Rozberis piktdžiugiškai pamintijo, kad čia yra nemaža tiesos.

– Bakai, neketinu ilgai tuščiažodžiauti, nes laiko turime, kaip pats žinai, labai nedaug. Toks pasiūlymas negali ilgai kyboti ore. Bijau, kad net rytoj jau gali būti per vėlu. Juk viskas priklauso nuo Absolventų tarybos sprendimo,– sumelavo jis.

– Mtaip,– burbtelėjo Bakas.

– Aš pasiruošęs siūlyti tau trisdešimt tūkstančių, Bakai, po šešis šimtus dolerių per savaitę, pradedant nuo rytdienos. Ką tu pasakysi?

Adomo obuolys vaikino gerklėje neramiai sujudėjo. Bakas atsikrenkštė.

– Kiekvieną savaitę?– pasitikrino jis vos girdimai.

– Matai, kaip esi vertinamas, mano berniuk! Žiūrėk, neprašauk pro šikšnelę!

– Ar aš galėsiu tęsti studijas? Ar sudarysite man sąlygas lankyti paskaitas ir seminarus?

Rozberis susiraukė.

– Na, žinai, tvarka turi būti. Juk negalėsi ir žaisti futbolą už koledžą, ir sėdėti paskaitose tuo pačiu metu. Kadaise būdavo stengiamasi suderinti ir viena, ir kita, tik kad nieko gero iš to neišėjo.

Bakas sutrikęs brūkštelėjo savo storais pirštais per plaukus.

– Jergutėliau, nė pats nežinau, ką sakyti. Pinigai išties dideli, tačiau, antra vertus, aš žiauriai nuvilsiu savo šeimą. Turiu omeny...

– Juk aš ne dėl savęs prašau, Bakai! Pagalvok apie savo mokslo draugus. Nejaugi tu nori, kad mes šiais metais pralaimėtume?

– Žinoma, ne,– sumurmėjo Bakas.

– Siūlau trisdešimt penkis, Bakai!

– Dievuliau, aš...

– Girdėjau kiekvieną jūsų žodį,– ūmai kreipėsi į juodu jaunas rudaplaukis vyrukas. Jis gėrė ne benediktiną ir ne skaidriąją su mėtos šakele, kaip visi kiti. Kai be jokio kvietimo nesivaržydamas klestelėjo šalia Bako priešais daktarą Rozberį, iš jo stiklo ant stalo šliūkštelėjo viskis su sodos vandeniu. Po prasagstytais vaikino marškiniais buvo matyti Raudonosios Lankų komandos marškinėliai.

– Girdėjau viską ligi paskutinio žodelio,– pakartojo jis, šleptelėdamas sunkią savo ranką Bakui ant peties.– Štai ir atsidūrei kryžkelėje, mano berniuk. Tau pasisekė. Dabar žmonėms taip mažai beliko kryžkelių. Jiems paliktas vienos vienintelės

krypties judėjimas kuo stačiausių skardžių suspaustomis magistralėmis.

– Kas jūs toks, po šimts velnių?!– suirzęs pašoko daktaras Rozberis.

– Daktaras, nepamirškit, d a k t a r a s Edmundas L. Harisonas iš Itakės gamyklų. Vadink mane tiesiog Edu, arba klok penkis dolerius.

– Eime šalin nuo šito prasilakėlio,– tarė Rozberis su pasidygėjimu.

– Prašyčiau mane išklausyti!– suriaumojo Harisonas, iš viso spėko voždamas kumščiu į stalą. Jis kreipėsi tik į Baką, kuriam savo kūnu buvo užtvėręs išėjimą.– Garbusis daktaras Rozberis čia atstovauja vienam keliui, o aš – kitam. Toks kaip aš tu tapsi, jei dar penkerius metelius pasimokysi ten, kur mokaisi dabar.

Harisonas smaksojo prisimerkęs. Jis buvo toks girtas, kad atrodė, tuojau prapliups ašaromis – taip smarkiai jį buvo užvaldęs noras visus mylėti ir visiems pagelbėti.

– Jei tu neblogas žmogus ir dar šiek tiek mąstantis,– vebleno jis nejuokais susigraudinęs,– stadione atidaužyti inkstai tau nesuteiks tiek skausmo ir kančios kiek inžinieriaus arba valdytojo gyvenimas. Jei jį pasirenka pakankamai jautrus, gebantis mąstyti ir bjaurėtis visokiais iškrypimais žmogus, jis pasmerktas mirti tūkstančius kartų.

Daktaras Rozberis atsilošė sukryžiuodamas rankas ant savo plokščio, raumeningo pilvo. Pokalbis jam ėmė vis labiau patikti. Sumanęs pasamdyti profesionalų aktorių, kad suvaidintų šią nuostabią scenelę, jis būtų turėjęs pakloti nemažą sumą, o Harisonas tai atliko visiškai veltui.

– Ką jūs norite pasakyti?– paklausė jis vildamasis, kad pokalbis ir toliau tekės ta pačia vaga.

– Geriausias žmogus visose Lankose...

– L a n k o s e ?– su gilia pagarba balse pasiteiravo Bakas.

– Taip, tenai,– patvirtino Harisonas,– kur žmonės, žengiantys priešakinėse civilizacijos gretose, netrunka pademonstruoti, kad širdyje jie tebėra ne vyresni kaip dešimties metų vaikėzai ir kad neturi nė mažiausio supratimo, kokią žalą galų gale savo žaidimais daro pasauliui.

– Jie atveria civilizacijai vartus į naujus plačius kelius!– karštai užginčijo Bakas, sukrėstas tokių baisių žodžių, atsiduodančių sabotažininkų kalbomis, kurios privalo piktinti kiekvieną dorą pilietį, tokį kaip jis. Šią skambią frazę, kurią ką tik išpyškino, jis girdėjo per įžanginę paskaitą, kurioje naujokai buvo supažindinti su bendra mokymo programa. Labiausiai jam tada krito į akį vie-

nas iš pagrindinių pranešėjų – daktaras Kroneris.

– Jie begėdiškai užtrenkia tuos vartus kiekvienam prieš nosį,– nesutiko Harisonas.– Štai ką jie daro.

– Kalbėkite šiek tiek tyliau,– perspėjo jį Rozberis.

– Man nusišvilpt,– atrėžė Harisonas.– Ypač po to, ką jie padarė su vieninteliu tikrai suaugusiu žmogumi visoje toje nebrendylų šutvėje. Jie išmetė gatvėn Proteusą, štai ką jie padarė!

– Taigi Proteusas mirė prieš daugelį metų!– sušuko Bakas, patenkintas, kad pagaliau pavyko pagauti Harisoną meluojant.

– Jo sūnų, jo sūnų Polą,– paaiškino Harisonas.– Tad štai ką aš tau pasakysiu, mano mažas berniuk: verčiau eik ir užsidirbk pinigus stadione. Jau geriau skausmas, nuovargis, mėlynės, kraujas ir prakaitas. Visa tai turi bent mažumytį garbės ir padorumo, nors, žinoma, ne per daugiausia, bet tu bent nepradėsi nekęsti savęs. Ir jau ginkdie laikykis kuo toliau nuo priešakinių civilizacijos gretų, nes ten beregint gausi per sprandą, o gal ir visai jį nusisuksi bešokinėdamas ant ausų kurios nors gamyklų vados priešaky.– Jis mėgino atsistoti. Vienąsyk nepavykus, kantriai mėgino dar kartą.– Na, o dabar laimingo kelio!

– Kurgi jūs?– susirūpino daktaras Rozberis.– Pasėdėkite su mumis. Pasėdėkite.

– Kur? Pirmiausia išsprogdinsiu tas Itakės gamyklas, kurios yra mano žinioje, o paskui šiaušiu į kokią nors salą arba trobelytę gūdžioje šiaurės girioje, arba į lūšną Evergleidse*.

– O ką jūs ten veiksit?– apstulbo Bakas.

– Ką veiksiu?– Harisoną ėmė juokas.– V e i k s i u? Štai čia ir yra visa sultis, mano mažas berniuk. Visi vartai, varteliai, varčios ir lipynės užverti, užtrenkti, uždaryti, užšauti ir basliais užramstyti. V e i k t i seniai nebėra ko, gali tikėtis nebent susirasti kur nors tykų užutekį arba urvelį ir kiūtoti tenai – be tų visų mašinų ir automatų.

– O ką, ar jums nepatinka mašinos?– vėl nusistebėjo Bakas.

– Jos yra vergės.

– Tai kokio švilpio jums dar reikia?– Bakas nieko negalėjo suprasti.– Juk mašinos ne žmonės. Jos puikiausiai gali dirbti!

– Galėt tai gali, bet jos dar sumanė varžytis su žmonėmis.

– O gal tai visai neblogai? Juk jos atpalaiduoja žmones nuo daugelio nemalonių darbų.

– Tas, kuris ima varžytis su vergais, pats tampa vergu,– tyliai tarė Harisonas ir išėjo iš kabinos.

---

* Turima omeny *State Everglades* (*angl.* Raistų valstija) – vienas iš liaudiškų Floridos pavadinimų. *Vert.*

Kažkoks keistas žmogėnas, apsirengęs taip, lyg būtų studentas, bet daug vyresnis, pastatė ant baro savo stiklinaitę net neparagauto benediktino ir stikliuką su mėtos lapeliu pagardintomis kipšo ašarėlėmis. Jis įdėmiai pasižiūrėjo į Rozberio bei Jango veidus, tarytum norėdamas juos geriau įsiminti, ir nusekė paskui Harisoną, kuris ką tik išėjo lauk iš alinės.

– Klausyk, eime į prieangį, tenai galėsime ramiai pasikalbėti,– pasiūlė Rozberis, kuomet ir čia kažkas užgiedojo vis tą pačią universiteto dainelę.

Linksmiau, draugai, mes vėl čionai...

– traukė keli nupiepę balseliai, ir Rozberis su Jangu neapsikentę pasuko prieangin.

– Na?– tarė daktaras Rozberis.

– Kad aš...

– Daktaras Rozberis, jeigu neklystu?

Į Rozberį kreipėsi tamsiu kostiumu, marga ryškiaspalve liemene ir alyviniais marškiniais apsivilkęs džentelmenas su smėlio spalvos ūsais ir dirbtinių gėlių puokšte švarko atlape.

– Taip.

– Mano pavardė Holjardas, Dž. J. Aš iš Valstybės departamento. Štai šis džentelmenas – Bratpūro šachas, o čia jo vertėjas Chašdrachras Miazma. Mes kaip tik ruošėmės pas poną universiteto prezidentą, bet netikėtai pastebėjau jus.

– Aš sužavėtas,– tarė daktaras Rozberis.

– *Brahous brahouna, bouna saki,* – supypsėjo šachas, vos pastebimai linktelėdamas.

Holjardas nervingai susijuokė.

– Kaip suprantu, ryt rytą turėsime sutvarkyti vieną nedidelį reikaliuką, ar ne taip, daktare?

– Ak,– tarė Rozberis,– vadinasi, jūs ir esate tas ponas, kuris atvyko laikyti baigiamųjų egzaminų iš fizinio rengimo?

– Kaip tik taip, kaip tik taip. Gal porą savaičių nė cigaretės burnoj neturėjau. Ar visa tai ilgai užtruks?

– Ne, nemanau. Kokių penkiolikos minučių per akis.

– O! Taip greitai? Labai labai puiku!

Teniso bateliai ir trumpikės, kuriuos jis tądien nusipirko, nespės nė kaip reikiant apsitrinti per tokį trumpą laiką.

– Ak, atleiskite, džentelmenai,– susigriebė Rozberis.– Užmiršau pristatyti. Tai Bakas Jangas, šiuo metu studentas.

– *Lakki ti takaru*?– pasiteiravo šachas vaikino.

– Ar jums čia patinka?– išvertė Chašdrachras.

– Taip, pone, labai, pone, jūsų didenybe.

– Viskas neatpažįstamai pasikeitė nuo tada, kai aš čia mokiausi,– tarė Holjardas.– Viešpatie, mes turėdavom keltis kuo anksčiausiai, kopti ant kalno bet kokiu oru ir klausytis tenai paskaitų, tai yra nuobodžiausio pasaulyje bambėjimo. O tiems bėdžiams dėstytojams reikėdavo net šešias dienas per savaitę stypsoti priešais mus ir be perstojo malti liežuviu. Be to, dažniausiai jie būdavo labai prasti aktoriai ir dar prastesni oratoriai.

– Taip, profesionalūs aktoriai ir televizija gerokai pataisė švietimo reikalus,– patvirtino Bakas.

– O egzaminai!– sušuko Holjardas.– Dabar tai vienas malonumas: parenki reikiamus atsakymus, nuspaudi mygtukus ir tučtuojau sužinai, išlaikei ar ne. Vaikeli, mes čia turėdavom tiek visko prirašyti, kad rankų nebejausdavom nuo to keverzojimo, o paskui dar savaičių savaites lauk, kol koks nors profesorius teiksis priimti tave į egzaminą. Be to, pažymius dažnai rašydavo ne visai teisingus.

– Taip, pone,– mandagiai sutiko Bakas.

– Vadinasi, rytoj pasimatysi su vienu iš jūsų asistentų, ar ne?– kreipėsi Holjardas į Rozberį.

– Man derėtų pačiam jus priimti,– atsakė tas.

– Nuostabu! Man tai bus didelė garbė, juolab kad dabar pati sezono pradžia.

– Jau kad taip, tai taip,– sutiko Rozberis ir iš vidinės švarko kišenės išsitraukė laišką bei dekano raštą. Laišką jis padavė Holjardui.– Būtų gerai, kad šitą perskaitytumėt prieš ateidamas pas mane.

– Puiku. Dėkoju jums.

Holjardas paėmė laišką manydamas, kad tai sąrašas pratimų, kuriuos jis turės atlikti per egzaminą. Jis šltai nusišypsojo Rozberiui, kuris taip maloniai davė suprasti, kad daktarui Holjardui paskirti visai paprastučiai ir trumpi pratimėliai. “Kokių penkiolikos minučių užteks per akis”,– pasakė jis.

Holjardas permetė akimis laišką ir iš pradžių niekaip negalėjo suprasti, apie ką gi vis dėlto ten rašoma. Baisiausiai keista buvo vien tai, kad raštas, kurį jis ką tik gavo, adresuotas Kornelio prezidentui, daktarui Albertui Herpersui, o visai ne jam. Be to, ir data rodė, kad jis rašytas net prieš penkerius metus.

Brangus daktare Herpersai,– bylojo raštas,– man pasitaikė proga matyti žmonių, vilkinčių baltai raudoną mūsų universiteto futbolo komandos uniformą, elgesį po varžybų su Pensilvanijos universitetu Filadelfijoje per Padėkos šventę, ir turiu pareikšti, man būtų buvę gėda prisipažinti, jog esu kada nors buvęs arčiau kaip per penkiasdešimt mylių nuo Itakės.

Po varžybų užsukau papietauti į Kibernetikos klubą, kur netrukus sugarmėjo ir garbieji mūsų universiteto futbolininkai su savo naujuoju patronu ponu daktaru Rozberiu priešakyje...

Toliau buvo aprašyta netrukus po to minėtame klube įvykusi orgija, ypač pabrėžiant be galo žemą ir nepadorų Rozberio elgesį.

... leisiu sau darsyk priminti jums, kad jie dėvėjo tas spalvas, kurios man, galbūt kiek senamadiškam žmogui, visuomet buvo šis tas šventa – mūsų "Didžiosios Raudonosios" spalvos...

Remdamasis tuo, ką jums čia susakiau, daktare Herpersai, aš, kaip lojalus Kornelio absolventas, turiu pareikšti, kad jau pirmaisiais savo darbo metais šis žmogus pasirodė kuo blogiausiai ir ėmė kreipti mūsų universiteto komandą labai įtartinais keliais. Manau, kad ponui Rozberiui ir toliau pasilikus savo poste, baisus moralinis komandos nuosmukis neabejotinai pakenks geram vardui tos įstaigos, kurią aš ligi šiol didžiuodamasis vadinau savo a l m a m a t e r, ir pergalės futbolo aikštelėje vargu ar bepajėgs jį atitaisyti...

Mano švenčiausiu įsitikinimu, ponas Rozberis turėtų būti atleistas iš pareigų, nes kitaip pasipiktinusių Kornelio absolventų rūpesčiu jis bus perkeltas dirbti į kokią nors trečiaeilę mokymo įstaigą.

Kaip tik dėl to aš siunčiu šio laiško nuorašus Absolventų tarybos sekretoriui, visiems vietiniams Kornelio absolventų skyriams, Rėmėjų tarybai ir Sporto valdybos sekretoriui Vašingtone.

Visada nuoširdžiai Jūsų
daktaras J u i n g a s D ž. H o l j a r d a s.

– Ak,– tarė Holjardas. Orus jo solidumas ūmai kaži kur išgaravo, o dabitiška eilutė, prieš akimirką atrodžiusi elegancijos viršūne, kažkodėl pasidarė apgailėtinai juokinga.– Jūs tikriausiai skaitėte jį, ar ne?

– Daktaras Herpersas nusprendė, kad man gali būti įdomu.

Holjardas per jėgą nusišypsojo apnuogindamas dailius baltus dantis.

– Juk tai buvo taip seniai, ar ne, daktare? Atrodo, ne mažiau kaip prieš šimtą metų!

– O man atrodo,– vakar.

– Cha cha! Juk tiek daug vandens praėjo nuo to laiko...

Šachas klausiamai pažvelgė į Chašdrachrą, tarytum laukdamas paaiškinimo, kurių galų taip paniuro Holjardas. Chašdrachras tik gūžtelėjo pečiais.

– Daug m e t ų praėjo,– pataisė jį Bakas Jangas, pajutęs, kad pokalbis darosi įtemptas.– Arba daug v a n d e n s nutekėjo.

– Na, žinoma! Kaip tik tai aš ir norėjau pasakyti,– puolusiu balsu sumurmėjo Holjardas.– Na, mums tikriausiai jau laikas. Pasimatysime rytoj rytą.

– Tokio reginio nepraleisiu už jokius pinigus.

Sulig tais žodžiais daktaras Rozberis vėl pasisuko į Baką Jangą, o daktaras Holjardas nutįsusiu veidu išlydėjo šachą su Chašdrachru į naktį, gaubiančią Itakę. Šachas, beje, pakeliui prapliupo nesutramdomai čiaudėti.

– Na ką, vaikeli,– tarė Rozberis Jangui.– Ką tu pasakysi dėl trisdešimt penkių tūkstančių? Taip ar ne?

– Aš...

– Trisdešimt šeši...

– Taip,– sukuždėjo Bakas.– Taip, velniai rautų.

Kai ši porelė grįžo į danų aludę aplaistyti sandėrio, Pedis ir Maklaudas tebetęsė nelinksmą savo pašnekesį tamsiausiame salikės kampe.

– Žinoma,– samprotavo Pedis.– Su Rozberiu dirbti sunku, ką ir kalbėti, tačiau žmogus dėkoji Viešpačiui, kad bent neturi reikalų su Harvardu...

Maklaudas pritariamai linktelėjo.

– Na, taip. Ten būdamas nevilkėsi nieko daugiau, tik purvinai pilką treningą žiemą ir prakiurusius apatinius vasarą...

Abu nusipurtė iš pasišlykštėjimo ir sutartinai prisipildė stiklines iš atsargų, kurias laikė paslėpę po stalu.

– Ir dar visai be rankovių,– niūriai pridūrė Pedis.

DVIDEŠIMT DEVINTAS SKYRIUS

DAKTARAS Polas Proteusas, ne, jau tiesiog Polas Proteusas, paveiktas menkutės ir visai nepavojingos silpno narkotiko dozės, matė visokius malonius regėjimus ir tuo pačiu metu kalbėjo ir kalbėjo be perstojo, nors ne itin rišliai, tačiau be galo nuoširdžiai kiekviena jam pasiūlyta tema. Į visus klausimus jo lūpomis atsakinėjo tarsi kitas, tamtyč pasamdytas asmuo, o jis pats tuo tarpu visą savo dėmesį sutelkė ties nepaprastai žavinga ir patrauklia vizija, jo akių vokų slepiama nuo pašalinių žvilgsnio.

– Ar jus iš tikro atleido, ar tai buvo padaryta dėl akių?– pasiteiravo balsas.

– Dėl akių. Norėta, kad patekčiau Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijon ir išsiaiškinčiau tikruosius jų ketinimus. Bet aš visai rimtai išėjau iš darbo, tik jie vis dar nesupranta šito,– Polas patenkintas nusikvatojo.

O savo vizijoje jis nepaprastai šauniai ir gracingai šoko pašėlusiu "Penkiasdešimt aštunto cecho siuitos" ritmu.

"Furazuazuazuazuakt! Tingt!"– pagrindinį motyvą grojo trečioji tekinimo staklių grupė, o Polas išdarinėjo sudėtingiausius pa ir piruetus salės viduryje tarp muzikuojančių mašinų. Anita tuo metu gundomai tysojo jaukiame lizde, susuktame iš visų vaivorykštės spalvų izoliacijos. Jos vaidmuo šokyje kaip tik ir buvo ramiai sau gulėti, o Polas sukosi beprotiškam sūkury, kuris čia priartindavo jį prie Anitos, čia vėl nublokšdavo į šalį.

– Kodėl jūs išėjote iš darbo?

– Todėl, kad jis vemt mane verčia.

– Taip yra todėl, kad tai, ką jūs darote, jums pačiam atrodo moraliai nepateisinama?– mėgino spėlioti balsas.

– Todėl, kad tai nieko niekur neveda. Todėl, kad tai yra aklavietė.

– Todėl, kad tai bloga?

– Todėl, kad tai beprasmiška,– tarė vidinis Polo patikėtinis kaip tik tuo metu, kai į šokį įsitraukė Kroneris. Jis atrodė labai solidus ir pasipūtęs. Visa jo partija buvo oriai žingsniuoti pagal kurtinantį presų dundėjimą rūsyje: "Augrump! Tonka tonka! Augrump! Tonka tonka!"

Kroneris nudelbė Polą meilės sklidinu žvilgsniu ir stvėręs jį, lekiantį pro šalį, į savo meškišką glėbį, nutempė prie Anitos. Bet jau kitą akimirką Polas išsprūdo iš Kronerio gniaužtų ir vėl nu-

skriejo šokio sūkuriuos, palikdamas jį raudoti šalia Anitos, o ją pačią kviesdamas paskui save eiti lauk pro duris.

– Vadinasi, dabar jūs sistemos priešininkas?

– Dabar aš nebe su jais.

Tuo metu iš rūsio keltuvu pakilo nerangus, kerėpliškas, tačiau be galo energingas Šeferdas, pasirinkęs savo šokiui ausis veriančią suvirinimo staklių muziką: "Vaaaazuzip! Vaaaaazuzip!" Šeferdas mušė taktą viena koja, atidžiai stebėdamas, kaip Polas bloškėsi tolyn nuo Kronerio arba mėgino išvilioti Anitą iš spalvingo izoliacijos lizdo staklių užuoglaudoje, kur ji tysojo tarsi mirusi. Šeferdas spoksojo į visa tai sutrikęs ir labai nepatenkintas, o paskui gūžtelėjęs pečiais pasuko tiesiai prie Kronerio su Anita. Pagaliau tiedu susiropštė pas Anitą į lizdą ir visi trys iš ten labai įdėmiai ir nepatikliai sekė kiekvieną Polo judesį.

Ūmai langas, ties kuriuo Polas šoko savo šokį, prasivėrė ir pro tarpą kyštelėjo Finerčio veidas.

– Polai!

– Ką, Edai?

– Dabar tu mūsų pusėje!

"Penkiasdešimt aštunto cecho siuita" staiga nutrūko ir iš kažkur nusileidusi juoda uždanga atribojo Polą nuo visko, išskyrus Finertį.

– Mmmm?..

– Dabar tu su mumis,– pakartojo Finertis.– Jeigu ne su jais, vadinasi, su mumis!

Netikėtai Polą nudiegė baisus galvos skausmas. Lūpos buvo sukepusios. Jis praplėšė akis ir išties pamatė Finertį, tikriau jo veidą – didžiulį ir iškreiptą dėl to, kad buvo per arti palinkęs virš jo.

– Su kuo su jumis? Kas tie jūs?

– Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrija.

– Ak štai kas. O kokie jos tikslai, Edai?– pasiteiravo Polas, bandydamas įveikti miegą.

Jis jau spėjo suvokti, kad guli ant čiužinio nežinia kokioje ankštoje patalpoje, kurioje be galo tvanku ir drėgna, tarsi ją būtų slėgęs kažkas labai sunkus ir didelis.

– Tai kokie gi jos tikslai, ką?

– Grąžinti pasaulį žmonėms.

– Tai jau kas be ko,– pritarė Polas, mėgindamas sutikimo ženklan dar linktelėti galva. Tik kad raumenys beveik neklausė jo valios, o valia savo ruožtu irgi buvo pavirtusi vangiu apsnūdusiu vilnos kamuoliu.– Žmonės privalo jį atgauti, ir tiek.

– Ir tu mums padėsi tai padaryti?

– Žinoma. Būtinai. Neišvengiamai,– sumurmėjo Polas. Jis jautėsi velniškai geras ir pakantus. Veikiamas narkotiko, jis tiesiog plyšo nuo geranoriško palankumo ir jausmingo žavėjimosi tais, kurie turėjo tvirtus įsitikinimus ir žvaliai veržėsi į mūšį. Žinoma, dabar ko nors tikėtis iš jo buvo beviltiška. Tarytum supratęs tai Finertis ėmė tirpti, o Polas dievažin kodėl vėl įniko šokti savo keistą šokį penkiasdešimt aštuntajame ceche, nors ir labai abejodamas, ar ten gali būti žiūrovų, kurie pajėgtų įvertinti jo meną.

– Ką tu sau manai?– kreipėsi į kažką Finertis.

– Jis puikiausiai susitvarkys,– atsakė tas kažkas, ir Polas atpažino Lašerio balsą.

– Kas yra tie Užkeiktieji Odmarškiniai?– sumurmėjo Polas nepaklusniomis, tarsi medinėmis lūpomis.

– Baigiantis devynioliktam amžiui,– paaiškino Lašerio balsas,– tarp šiose žemėse gyvenusių indėnų paplito naujas tikėjimas, daktare.

– Vaiduoklių šokis, pameni, Polai,– paaiškino Finerčio balsas.

– Baltieji žmonės laužė vieną sutartį po kitos, išnaikino didžiumą žvėrių, atėmė iš indėnų jų žemes ir žiauriai sumušdavo juos kiekvieną kartą, kai tik jie bandydavo pasipriešinti,– tarė Lašerio balsas.

– Vargšai indėniukai,– sumurmėjo Polas.

– Tai labai rimta,– pertarė jį Finertis.– Įdėmiai klausyk, ką jis tau sako.

– Netekę žemių, žvėrienos ir galimybės kaip nors apsiginti,– kalbėjo toliau Lašeris,– indėnai pajuto, kad prarado arba baigia prarasti tai, kuo jie kadaise didžiavosi ir kas leido jiems jaustis oriems ir reikšmingiems, tai, kas galų gale teikė jų gyvenimui prasmės. Didiesiems medžiotojams nebebuvo ko medžioti. Didieji kariai paprasčiausiai nebegrįžo po nelygios dvikovos su daugiašūviais šautuvais. Didiesiems vadams nebuvo kur vesti savo žmonių, nebent mirčiai į nagus arba į atkampias dykumas. Didieji žyniai irgi nebegalėjo tvirtinti, kad dievai apgins indėnus ir suteiks jiems sotų bei ramų gyvenimą.

Polą, kurio jausmai, veikiami narkotiko, buvo labai sudirgę, nepaprastai sukrėtė klaikus raudonodžių likimas.

– O Viešpatie!– sudejavo jis.

– Indėnams pasaulis apvirto aukštyn kojom,– kalbėjo toliau Lašeris.– Jis tapo baltųjų valdomis, kuriose nebeliko vietos indėnams. Tokiame pasaulyje išsaugoti senąsias savo kultūros vertybes pasidarė nebeįmanoma. Jiems nebeliko nieko kito, kaip tik pavirsti lyg kokia žemesnės rūšies rase arba, kitaip sakant, baltųjų tarnais.

– Arba ryžtis žūtbūtinėms ir tikriausiai paskutinėms kautynėms dėl savo senųjų vertybių,– niūriai pridūrė Finertis.

– Taigi vaiduoklių šokio religija ir buvo tas paskutinis bandymas apginti savo senąją savastį,– toliau kalbėjo Lašeris.– Atsirado mesijų,– o jie tik ir laukia progos atsirasti,– kurie ragino šlovinti naująją magiją, neva turėjusią sugrąžinti prarastus medžioklės plotus, buvusias tradicijas ir santvarką bei senuosius būties pagrindus. Buvo sukurtos naujos apeigos ir naujos giesmės, turėjusios išginti iš jų žemių baltuosius žmones. O kai kurios karingesnės tautelės ir gentys, kurių kovingumas dar nebuvo visiškai išsivadėjęs, sukūrė savitą šios naujos religijos pakraipą – Užkeiktųjų Odmarškinių Bendriją.

– Nieko sau,– nusistebėjo Polas.

– Į paskutinį mūšį jie nutarė joti raiti,– kalbėjo toliau Lašeris,– apsivilkę neva užkeiktus marškinius, kurių neva nepramušančios baltųjų žmonių kulkos.

– Lukai! Ei, Lukai!– šūktelėjo Finertis.– Nustok nors akimirksnį maivytis ir eikš čionai!

Polas išgirdo žingsnius, šlepsinčius per drėgnas grindis. Jis atmerkė akis ir prie savo guolio išvydo Luką Luboką, vilkintį baltais fabrike siūtais marškiniais, imituojančiais rūbą iš bizono odos, išpuoštą stilizuotomis paukščių ir bizonų figūromis, išsiuvinėtomis plona vielute, aptraukta įvairiaspalve ryškia izoliacija. Luko veidas spindėjo stoišku viską pasaulyje praradusio raudonodžio tragizmu.

– Ug,– indėniškai pasisveikino su juo Polas.

– Ug,– visai rimtai atsakė Lukas, ligi ausų pasinėręs į naująjį savo vaidmenį.

– Žinok, tai visai nejuokinga,– perspėjo Polą Finertis.

– Jam dabar viskas juokinga, kol nepraėjo narkozės veikimas,– paaiškino Lašeris.

– Ar Lukas rimtai įsitikinęs, kad dabar jo negali peršauti kulka?– paklausė Polas.

– Juk tai tik simbolis!– nekantravo Finertis.– Nejaugi tu ligi šiol nesupranti?

– Aš taip ir maniau,– sumurmėjo Polas, marinamas nenugalimo miego.– Tikrai. Patikėk. Sakau tau. Man taip atrodo.

– Na ir ką, tavo nuomone, šis simbolis reiškia?– paklausė Finertis.

– Lukas Lubokas geidžia susigrąžinti savo bizonus.

– Polai, atsipeikėk gi pagaliau!– įspėjo Finertis.

– Gerai, tuoj.

– Nejaugi jūs nesuprantat, daktare?– kantriai ėmė aiškinti Lašeris.– Mašinos iš esmės mums visiems dabar yra tai, kas

indėnams buvo baltieji. Žmonės ima pastebėti, kad jos baisiu greičiu keičia pasaulį, ir senosios žmonijos vertybės nebetenka jokios vertės. Ir žmonėms nebelieka nieko kito, kaip tapti antrarūšėmis mašinomis arba, kitaip sakant, mašinų tarnais.

– Viešpatie, apsaugok,– sumurmėjo Polas.– Bet va, tiesiog neišmanau, kaip čia žmoniškiau pasakyti... Žodžiu, ta jūsų Bendrija, nežinau, atrodo kažkokia labai vaikiška, ar ne? Visi tie persirenginėjimai...

– Žinoma, vaikiška, kaip ir Hitlerio rudieji marškiniai arba Musolinio juodieji, arba apskritai bet kokia uniforma,– nesutiko Lašeris.– Mes neketinam neigti, kad ji vaikiška. Maža to: mes pakankamai gerai suprantame, jog privalome būti šiek tiek vaikiški, kad palenktume savo pusėn kuo daugiau šalininkų.

– Palūkėk, kol pamatysi jį šitaip išsipusčiusį kokiame nors mitinge,– tarė Finertis.– Visi į jį spokso, lyg būtų ką tik nužengęs iš "Alisos stebuklų šalyje" puslapių, Polai.

– Mitinguose visuomet taip būna,– numojo Lašeris.– Tačiau sakyk ką nori, tie mitingai, nesuprantu kaip, bet padaro savo darbą. Sakyčiau, išties būtų galima šiek tiek oriau ir brandžiau visa tai daryti, nes iš esmės mes kaip tik dėl to ir kovojame. Tačiau svarbiausia dabar – pati kova, o ten jau kartais neišvengiamai esi priverstas elgtis ne itin solidžiai ar juolab tauriai.

– Pati kova?– pasitikslino Polas.

– Na taip, kova,– ramiai tarė Lašeris.– Ir mes galime tikėtis, kad ji bus pakankamai vaisinga. Istorija atmena nemaža pavyzdžių, kas atsitikdavo, kai vienas vertybes būdavo bandoma per jėgą keisti kitomis...

– Taip buvo indėnams, žydams ir daugeliui kitų tautų, kurios patekdavo svetimšalių vergijon,– įsiterpė Finertis.

– Išties istorija mums duoda gausybę pavyzdžių, kad galėtume gana realiai prognozuoti, kaip rutuliosis įvykiai šį kartą,– tarė Lašeris. Paskui, kiek patylėjęs, pridūrė:– Tai yra kaip m e s gebėsim juos pakreipti.

– Gali sau eiti, Lukai,– tarė Finertis.

– Klausau, pone.

– Polai, ar tu girdi, ką mes kalbam?– pasiteiravo Finertis.

– Žinoma. Labai įdomu.

– Na štai,– porino toliau Lašeris, tik jau tylesniu balsu.– Anksčiau, jei susiklosčius tokioms aplinkybėms kaip dabar, atsirasdavo tinkamas mesijas, gebantis ganėtinai įtikinamai bei dramatiškai pažadėti žmonėms, ko jie nori, ir suteikti viltį, labai dažnai, nepaisant didžiulės valdančiųjų jėgų persvaros, vis dėlto įvykdavo milžiniški sukilimai ir revoliucijos. Taigi ir dabar mesi-

jas, jei tik turėtų gerą, solidų ir patrauklų mokymą ir įsigudrintų nepakliūti į rankas policijai, puikiausiai galėtų sukelti revoliuciją, ir galbūt net tokią galingą, kad būtų įmanoma išplėšti pasaulį iš mašinų, daktare, ir vėl grąžinti jį žmonėms.

– Tu esi kaip tik tas vaikinas, kuris galėtų tai padaryti, Edai, ar ne?– paklausė Polas.

– Iš pradžių ir aš taip maniau,– atsiliepė Lašeris.– Bet paskui gan greit susiprotėjau, kad daug efektyviau būtų viską pradėti pasinaudojus vardu, kuris jau plačiai ir gerai žinomas.

– Sėdintis Jautis?– pasiteiravo Polas.

– Proteusas,– pataisė jį Lašeris.

– Tau beveik nieko nereikės daryti, tiktai laikytis kur nors atokumėlėj,– paaiškino Finertis.– Visa kita už tave bus padaryta.

– Jau daroma,– pridūrė Lašeris.

– Taigi tu kol kas ilsėkis,– švelniai tarė Finertis.– Kaupk jėgas.

– Aš...

– Tu pats jau nieko nebereiški,– tarė Finertis.– Nuo šiol tu priklausai istorijai.

Sunkios durys dusliai bumbtelėjo užsitrenkdamos, ir Polas suprato, kad jis vėl liko vienas ir kad istorija, esanti kažkur už anų durų, išleis jį iš čia tada, kai jai atrodys reikalinga ir naudinga.

TRISDEŠIMTAS SKYRIUS

ISTORIJA, šiuo Polo Proteuso gyvenimo laikotarpiu įsikūnijusi daugiausia Edo Finerčio ir dvasiškojo tėvo Džeimso Dž. Lašerio asmenyse, išleisdavo jį iš įkalinimo vietos senoje apleistoje Ailiumo miesto požemio slėptuvėje vien tam, kad būtų galima apkuopti tuos nešvarumus, kuriais jis ten aptekdavo gyvendamas išties gyvuliškomis sąlygomis. Į visus kitus jo rodomus gyvybės požymius, kaip antai riksmą, protestus, reikalavimus ir net bedievišką keikimąsi, ponia istorija nekreipė jokio dėmesio iki pat tada, kol neatėjo, jos nuomone, tinkamas laikas. Jam atėjus, kameros durys pagaliau atsivėrė, ir Edas Finertis palydėjo Polą į jo pirmąjį susitikimą su Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrija.

Kai Polas įžengė į posėdžių salę kitame požeminės slėptuvės gale, visi atsistojo: galustalėje Lašeris, toliau Badas Kolhaunas, Katarina Finč, Lukas Lubokas, Polo fermos valdytojas garbusis Heikoksas ir dar apie pora dešimčių žmonių, kurių Polas anksčiau nebuvo sutikęs.

Išsyk matei, kad tai ne romantiškai nusiteikusių entuziastų saujelė, bet rimti ir ryžtingi žmonės, kurie gerai žino, ką daro, ir jaučiasi visiškai teisūs. Polas įtarė, kad Lašeris su Finerčiu subloškė juos savo bendrijon be kruopštesnės atrankos, kaip čia pat po ranka pasitaikiusius potencialius bendraminčius, daugiausia, matyt, kiek labiau praprususius patiltės salūno lankytojus. Nors didžiuma jų gyveno Ailiume, vėliau Polas sužinojo, kad tarp jų yra atvykėlių kone iš visų šalies rajonų.

Tarp gana vidutinių, pilkų asmenybių buvo ir tokių, kurių akyse švietė protas, inteligencija ir pasitikėjimas savo jėgomis, o jie patys atrodė pasiturintys ir nemažus postus užimantys veikėjai, kurie, kaip ir Polas, dėl kokių nors priežasčių stojo prieš sistemą, nors ši jiems buvo net labai palanki.

Tyrinėdamas čia vieną, čia kitą iš tų kelių šviesių veidų, Polas nustebo tarp jų pastebėjęs dar vieną pažįstamą – profesorių Liudvigą fon Noimaną, čiuplutį judrų senučiuką, kuris kadaise dėstė politines disciplinas Šenektedžio labdaros koledže, kol Socialinių mokslų katedros pastatas nebuvo nugriautas, o jo vietoje pastatyta Šilumos ir energijos tyrimų laboratorija. Polas šiek tiek pažinojo Noimaną dar iš tų laikų, kai jiedu priklausė Ailiumo miesto istorikų draugijai, kurios pastatas galop irgi buvo nugriautas, o jo vietoje pastatytas Ailiumo atominis reaktorius.

– Štai ir jis,– didingai tarė Finertis.

Bendrija sutiko Polą plojimais, tačiau be ypatingo įkarščio, tarytum leisdama suprasti, kad jis niekada negalės tapti tikruoju jos bendražygiu, nes nuo pat pradžių pradžios nebuvo kartu su visais.

Vien tiktai buvusios Polo sekretorės Katarinos Finč ir Bado Kolhauno laikysenoje snobizmo nesimatė anei šešėlio. Abu jie elgėsi vis taip pat draugiškai, kaip ir tada, kai dienų dienas kiurksodavo Polo priimamajame. Polas pastebėjo, kad Badas lieka visuomet toks pat bet kokiomis aplinkybėmis. Matyt, jam tokiam būti padėdavo nepaprastai laki vaizduotė, o Katarinai – tai, kad buvo iki ausų įsimylėjusi Badą.

Iškilminga susirinkimo atmosfera ir dalyvių veiduose išrašytas ryžtas privertė Polą bent kol kas laikytis rimtai.

Lašeriui iš kairės stovėjo kėdė, paruošta jam, Polui, o iš dešinės įsitaisė Finertis.

Jau sėsdamasis Polas pastebėjo, kad Lukas Lubokas vienintelis apsivilkęs simbolinius užkeiktuosius odmarškinius ir juokais pagalvojo, kad tam žmogeliui likti be uniformos – tas pat kaip be oro.

– Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijos iškilmingą posėdį skelbiu pradėtą,– tarė Lašeris.

Polas, kuriam dėl narkotikų poveikio viskas tebeatrodė žavu ir juokinga, laukė kokios nors komedijos su brolybės priesaikomis ir iškilmingu pseudoindėnišku kalbos stiliumi, todėl gerokai nusivylė pamatęs, kad, išskyrus Luko Luboko apdarą, visa kita susirinkime buvo susiję tik su nūdiena – realia, rūsčia ir kupina priešiškumo.

Taigi romantiškas naujosios bendrijos pavadinimas tebuvo patogi priedanga labai dalykiškų žmonių grupei, o jo reikšmė, kilmė ir apskritai istorija tedomino nebent tik Lašerį ir jo apaštalą Finertį, kurie didžiumą laiko praleisdavo džiugindami vienas kitą begaliniais samprotavimais apie nepakenčiamą *status quo**. Visiems kitiems užteko paprasčiausios agitacijos arba asmeninės nuoskaudos, kad progai pasitaikius įsitrauktų bemaž į kiekvieną judėjimą, kuris žada nors šiokių tokių permainų. Ž a d a g e r ų p e r m a i n ų, pamanė Polas, įdėmiau įsižiūrėdamas į dalyvių veidus, a r b a t i e s i o g p e r m a i n ų – p r a m o g o s d ė l e i.

Polas niekaip negalėjo suprasti, ką čia veikia Badas Kolhaunas, kuris niekuomet nesidomėjo politika ir beveik nemokėjo piktintis. Sykį jis pats apie save taikliai pasakė: “Viskas, ko man rei-

* Padėtis, kuri yra *(lot.)*. *Vert.*

kia,– šiek tiek laiko bei įrangos, kad galėčiau ką nors krapštinėti. Va tada esu laimingas kaip paršelis purvyne".

– Pradėsime nuo jūsų, Z-11,– tarė Lašeris, žiūrėdamas į Katariną.

Merginos paakiuose juodavo ratilai, o akyse švietė švelnumas ir begalinė nuostaba. Lašeriui pašaukus ji krūptelėjo ir apsižvalgė apstulbusi, tarytum toji požemio slėptuvė ir susirinkimas netikėtai būtų įgriuvę iš kažkur į jos tyrą mergiškų svajonių pasaulį.

– Ak,– sutrikusi tarė ji, vartydama paskleistus priešais ant stalo kaži kokius popierius.– Šiuo metu mes turime septynis šimtus penkiasdešimt aštuonerius užkeiktuosius marškinius. Mums buvo užsakyta pasiūti tūkstantį,– kalbėjo ji vos girdimu pavargusiu balsu,– bet ponia Fišbein...

– Be pavardžių!– šūktelėjo iš karto keletas dalyvių.

– Atleiskite,– Katarina paraudo ir vėl įniko tyrinėti popierius.– Eeeee... X-229 apsirgo ir nebegalėjo jų daugiau sukirpti. Ji pasveiks tik po šešių savaičių ir tada vėl galės dirbti. Be to, mums trūksta raudonos vielutės...

– A-12!– šūktelėjo Lašeris.

– Klausau, pone,– atsiliepė tamsgymis vyras. Žvilgtelėjęs į jį Polas pažino vieną iš gamyklos sargų, tik jis, žinoma, buvo be uniformos. A-12 užsirašė, kiek reikia pristatyti raudonos vielutės ir sumišęs šyptelėjo Polui.

– Gatavi marškiniai jau supakuoti ir paruošti gabenti,– tarė Katarina.

– Labai gerai,– pagyrė Lašeris.– G-17, ką jūs galite pasakyti susirinkimui?

Badas Kolhaunas nusišypsojo ir atsilošęs kėdėje pasitrynė rankas.

– Viskas eina kaip iš pypkės. Jau turiu porą modelių, kuriuos galima bus išbandyti pas L-56, kai užslinks tamsesnė naktelė.

– Ar jie įveiks gamyklų užtvaras?– paklausė Lašeris.

– Įveiks kaip unguriai ir net nesukels pavojaus signalo,– tarė Badas su pasididžiavimu.

– O koks skirtumas, sukels jie pavojaus signalą ar ne, juk vis tiek visa šalis versis dugnu į viršų?

– Padariau juos tokius dėl viso pikto,– paaiškino Badas.– Be to, turiu minčių, kaip sukurpti tokį daikčiuką, kuris paleistų srovę į telefono laidus. Kai sargai puls skambinti ir šauktis pagalbos, jiems taip trinktelės per nosį, kad dar ilgai laižysis!– jis patenkintas sukikeno.

– Aš maniau, kad telefono laidus geriausia nupjauti.

– Kodėl gi ne, galima ir šitaip,– sutiko Badas.

– Visa, ko mes iš jūsų norime,– paaiškino Lašeris,– tai sukurti gerą, praktišką ir pigų šarvuotį, kuris galėtų pralaužti gamyklų užtvaras ir kurį žmonės lengvai galėtų pasigaminti patys iš senų automobilių ir skardos lakštų.

– Aš taip ir padariau, velniai rautų!– tarė Badas.– Bet man ką tik atėjo galvon dar viena nebloga mintelė, kaip mes galėtume juos g a l u t i n a i apmauti. Žiūrėkit, jei norite, galima čia pritvirtinti tokį daikčiuką...

– Apie tai pakalbėsime su jumis po susirinkimo,– pertraukė jį Lašeris.

Kurį laiką Badas atrodė gerokai nusiminęs, bet paskui ėmė kaži ką braižyti popieriaus skiautelėje. Polas matė, kad tai brėžinys automobilio, kuriam Badas pripiešė anteną, radarų sistemą ir kažkokius strypus bei kultuves – į visas puses styrančius įvairius žudymo įrankius. Jų žvilgsniai susitiko, ir Badas linktelėjo Polui.

– Labai įdomi užduotis,– šnipštelėjo jis.

– Tvarka,– tarė Lašeris.– Dabar dėl verbavimo. D-71, ar turite ką mums pasakyti?

– Jis Pitsburge,– tarė Finertis.

– Ak, tiesa,– susigriebė Lašeris.– Buvau pamiršęs. Jis išvyko pasidairyti, ar negalėtume pasinaudoti tenykšte Briedžių organizacija.

Lukas Lubokas keletą sykių atsikrenkštė ir išdėliojo priešais save lapus.

– Pone, jis pavedė man perskaityti pranešimą vietoj savęs.

– Pradėkit.

– Mes turime po vieną savo žmogų kiekvienoje karališkųjų Parmos gvardiečių grupėje, o iš viso jų penkiasdešimt septynios.

– Ar tie žmonės patikimi?– paklausė kažkas.

– Galite visiškai pasikliauti D-71,– paaiškino Lašeris.– Kiekvienas asmuo, kurį užverbuoja jis ir jo vaikinai, apdorojamas lygiai kaip ir kiekvienas iš jūsų – iš pradžių gauna dozę narkotiko su alkoholiu, o paskui ištardomi naudojant natrio pentatolį.

– Tada gerai,– liko patenkintas vyrukas, uždavęs klausimą.– Tiesiog norėjau pasidomėti, ar nepraradom budrumo.

– Raminkis,– iškošė pro dantis Finertis.

– Ar jį taip pat?– nesiliovė atsarguolis, rodydamas į Polą.

– Jį ypač kruopščiai kedenome,– žinovo balsu patikino Lašeris.– Apie Proteusą žinome tokių dalykų, kad jis pats išsižiotų išgirdęs.

– Prašyčiau be pavardžių,– priminė jam Polas.

Nusirito juoko banga. Regis, visi tik ir laukė tos mažytės humoro kibirkštėlės – susikaupusi įtampa susirinkime ūmai atslūgo.

– Kas čia juokinga?– nesuprato Polas.

– Jūs kaip tik esate v a r d a s,– paaiškino Lašeris.

– Ne, palaukite, kaipgi čia išeina?..

– Ko tu jaudiniesi? Juk tau ničnieko nereikia daryti!– tarė Finertis.– Gyvenk ir žvenk! Manai, mes nenorėtume tarnauti reikalui štai taip – sėdėti čia sau rankas sudėję toli nuo policijos – jokios rizikos, atsakomybės, jokių nemalonumų, ką?

– Skamba labai gundomai,– atsiliepė Polas,– tik aš greičiausiai nesusigundysiu. Labai gaila, bet aš išeinu.

– Jie tave nužudys, Polai,– tarė Finertis.

– Jei prireiks, tu ir pats jį nužudysi,– lediniu balsu įsiterpė Lašeris.

Finertis linktelėjo sutikdamas.

– Teisybė, Polai, nužudysiu. Teks.

Polas susmuko atgal į kėdę, stebėdamasis, kad iš esmės jo nė kiek nesukrėtė siūlymas rinktis – gyvent ar mirt, siūlymas toks aiškus ir tiesmukas, kokio jis anksčiau niekada iš nieko nebuvo girdėjęs. Bet, antra vertus, čia, dėkui Viešpačiui, viskas buvo aišku ir paprasta – arba juoda, arba balta, skirtingai nuo daugybės apiblukusių spalvų spalvelių ir begalės dar blausesnių atspalvių tame gyvenime, kurį jis gyveno ligi šiol. Žodžiai “D a r y k, k a s l i e p t a, a r b a t a u g a l a s” veikė panašiai kaip narkotikai, kuriuos tardytojai liovėsi jam kimšti vos prieš keletą valandų – nuo jų iškart tarsi netenki svarumo ir atsipalaiduoji nuo visko, net nuo savo paties sprendimų.

Taigi Polas atsilošė kėdėje ir ėmė šįsyk tikrai susidomėjęs stebėti, kas gi vis dėlto čia vyksta.

Lukas Lubokas baigė skaityti D-71 parengtą pranešimą apie tai, kaip sekasi verbuoti naujus narius visoje šalyje. Užduotis – turėti bent po du įtakingus asmenis kiekviename didesniame pramonės mieste ir kiekviename politiniame šalies sambūryje, kurie būtų lojalūs Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijai. Apie šešiasdešimt nuošimčių šio darbo jau buvo įvykdyta.

– S-1, ką jūs galite mums pasakyti?– pasiteiravo Lašeris.

– Mes paleidome gandą, kas yra tikrasis judėjimo v a d a s,– tarė Finertis.– Dabar reikia palaukti keletą dienų ir pasižiūrėti, koks bus poveikis.

– Nematau priežasčių, kodėl mums tai galėtų pakenkti,– nusistebėjo Lašeris.

– Verbavimo darbus dabar reikia perkelti tik į miestą,– tarė Finertis.

– O kaip ten su tuo nebylios televizijos žiurke?– pasidomėjo gamyklų sargas.– Argi ne jūs pats apsiėmėt jį paruošti?

– Alfį, Tučį?– paklausė Finertis.

– Be pavardžių!

– Šitą pavardę galite linksniuoti ant kiekvieno kampo,– niūriai tarė Lašeris.– Jis ne mūsų žmogus.

– Kad jau taip, tai taip,– pridūrė Finertis.– Jis nebuvo, nėra ir niekada nebus kieno nors. Jis pats niekad niekam nepriklausė, jo tėvas niekad niekam nepriklausė, jo senelis niekad niekam nepriklausė ir jei jam kada nors atsitiks turėti sūnų, tai galiu galvą guldyti, net ir tas niekad niekam nepriklausys.

– O kodėl?– nustebo Polas.

– Jis sako, kad tai vienintelė būsena, kuri jam padeda suvokti, kas gi, po galais, yra jis pats, kuo skiriasi nuo tūkstančių kitų žmonių, kurie zuja aplinkui,– paaiškino Finertis.

– Ar yra kokia nors sąlyga, kurią įvykdžius jis vis dėlto prisidėtų prie mūsų?– paklausė žmogus, kurį, matyt, jaudino netikę verbavimo tempai.

– Vienui vienintelė,– tarė Finertis.– Visi turi mąstyti ir vertinti viską taip kaip Alfis Tučis.

Lašeris liūdnai šyptelėjo.

– Didysis amerikiečių individualizmas,– numykė jis.– Kiekvienas mano esąs per amžius kauptos liberalios minties įsikūnijimas. Stovi tarsi įaugęs į žemę abiem kojomis akis į akį su Viešpačiu – vienišas ir nepajudinamas. Puikiausiai galėtų tikti kaip stulpas gatvės žibintui, jei tik nebijotų blogo oro ir galėtų apsieiti be maisto. Na, bet tiek to. Kurgi čia mes sustojome?

– Ar data jau žinoma?– mandagiai pasiteiravo Heikoksas.

– Data bus paskelbta ne anksčiau kaip prieš dvi dienas,– paaiškino Lašeris.

– Ar galiu užduoti klausimą?– kreipėsi į jį Polas.

– Kodėl gi ne? Iki šiol juk niekam to nedraudžiau.

– Ką jūs turite omeny kalbėdami apie datą?

– Ypatingą visuotinį susirinkimą, kuris pagal mūsų duotą ženklą turės įvykti kiekviename mūsų padalinyje visose didesnėse visuomeninėse organizacijose, išskyrus, žinoma, inžinierius ir valdytojus. Tuose susirinkimuose mūsų žmonės, turintys minėtose organizacijose nemažą autoritetą, paskelbs, kad laikas išeiti į gatves, griauti automatų valdomas gamyklas ir grąžinti Ameriką žmonėms. Po to jie apsivilks užkeiktuosius marškinius ir nusives paskui save tuos, kas norės eiti, pirmiausia, žinoma, mūsiškius, kurie stengsis būt netoliese.

Čia jūs matote savotišką štabą, tačiau šiaip judėjimas yra decentralizuotas – pavienėse grandyse visus reikalus tvarko mums prijaučiantys vietiniai. Mes patarinėjame jiems rengimo, verbavimo bei taktikos klausimais, bet atėjus didžiajai dienai, žmonės vie-

tose, manau, puikiausiai galės veikti savarankiškai. Žinoma, norėtųsi platesnių mastų ir stipresnės centralizacijos, bet šitaip mes per daug atsivertume policijai. O dabar kuo puikiausiai tvarkomės taip, kad ji ligi šiol nesuuodžia, nei kas mes tokie, nei ką ruošiamės veikti. Popieriuje atrodome daugiau nei kukliai, bet iš tiesų, sumaniai paskirstę savo žmones, gausime milžinišką prijaučiančių paramą.

– Kas, jūsų nuomone, eis paskui jus?– paklausė Polas.

– Ogi tie, kuriems mirtinai nusibodo toji visa velniava, tie, kuriuos vemt verčia dabartinė tvarkelė,– tarė Lašeris.

– Eis visi,– niūriai burbtelėjo Finertis.

– O kas toliau?– paklausė Polas.

– Mes grįšime prie amžinųjų tiesų ir vertybių,– tarė Finertis.– Vyrai dirbs vyriškus darbus, moterys moteriškus, o žmonės vėl ims žmoniškai mąstyti.

– Beje, šie žodžiai man kai ką priminė...– sujudo Lašeris.– Kas atsakingas už EPIKAKĄ?

– Girdėjau D-71 kalbant, kad dėl šios garbės varžosi Elniai ir Danieliai Rožių Šaltinyje,– įsiterpė Lukas Lubokas.

– Na, tai leiskite ir vieniems, ir kitiems pasireikšti,– tėviškai patarė Lašeris.– G-17, ar turite kokių naujų pasiūlymų, kaip greičiau ir paprasčiau susidoroti su tuo EPIKAKU?

– Geriausia,– tarė Badas,– prikimšti sprogmenų kokakolos automatus, kurių po vieną stovi kiekvienoje oloje. Šitaip galėsime driokstelėti jį visą iš karto, o ne vieną kurią nors dalį.– Bado rankos makalavo ore, tarsi piešdamos tą velnio pliauškynę, kurią jam magėjo kuo greičiau įkišti į kokakolos automatą.– Suprantat? Imi sau tokį vieną tuščią buteliuką ir vietoj kokos priliurlini nitroglicerino. Paskui imi sau kitą tokį...

– Gerai, gerai. Apmeskite brėžinuką ir įteikite jį D-17, kad šis perduotų kam reikia.

– Ir tik būūūūūūūbt!– klyktelėjo Badas liuobdamas kumščiu į stalą.

– Puiku. Na, kas dar norėtų pasisakyti?

– O kaip su kariuomene?– atsargiai pasiteiravo Polas.– Kas, jei bus įsakyta...

– Jei kam nors užteks proto duoti jiems tikrus šaudmenis ir ginklus, tuomet amen Dieve ir vienai, ir kitai pusei,– su kartėliu tarė Lašeris.– Manau, kad abi pusės tą puikiai supranta, laimė.

– Kokia dabar mūsų padėtis?– paklausė labai nervindamasis kažkoks žmogus.

– Nei gera, nei bloga,– paaiškino Lašeris.– Reikalui esant vaidinimą galėtume pradėti kad ir dabar. Tačiau po kokių dviejų mėnesių būsime paruošę tikrų tikriausią staigmeną. Na ką gi, ben-

dro pobūdžio kalbas, manau, jau laikas baigti ir imtis konkrečių darbų. Kaip su transportu?

Vienas po kito pasipylė pranešimai apie transportą, ryšius, saugumą, finansus, paruošas, taktiką...

Polas jautėsi taip, lyg prieš jo akis kas būtų atidengę lygų, blizgantį sijos paviršių ir parodę po juo knibždančius termityno urvus, angas ir koridorius.

– Kaip informacijos teikimas visuomenei?– pakėlė balsą Lašeris.

– Mes paštu pasiuntėme įspėjimus visiems biurokratams, inžinieriams ir valdytojams, kurių klasifikacijos numeris mažesnis nei šimtas,– atsiliepė profesorius fon Noimanas.– O jų kopijas – į visas informacijos agentūras, radiją ir televiziją.

– Velniškai šaunus laiškelis, turiu pasakyti,– įsiterpė Finertis.

– Gal kiti irgi norėtų išgirsti jo turinį?– paklausė fon Noimanas.

Visi sėdėjusieji aplink stalą ėmė sutartinai linkčioti.

– *Tautiečiai!*– ėmė skaityti profesorius.– *Mūsų šalyje stengiamasi palaikyti nuomonę, kad tarp mūsų viešpatauja santarvė, taika ir ramybė. Bet deja, deja.*

Jūs dažniau negu kiti kalbėjote ir vis dar kalbate apie pažangą ir dosniai švaistotės gražiais žodžiais apie tą naudą, kurią neva teikia jau įvykę ir vis dar tebevykstantys milžiniški pasikeitimai materialiajame visuomenės gyvenime.

Tai jūs, inžinieriai, valdytojai ir biurokratai, atsiskyrę nuo visos inteligentijos, vis dar tebesate įsitikinę, kad žmogaus gyvenimo pilnatvę geriausiai išreiškia visuomenėje pagaminamos ir suvartojamos elektros energijos kiekis. Šis tikėjimas įkvėpė jus trims baisiausiems žmonijos istorijoje karams, kurie iš esmės yra monumentaliausias tos jūsų tikybos "teisingumo" įrodymas.

Tai, kad jūs išpažįstate ją ir dabar, kai žmoniją alinusios karo aistros jau kadai pažabotos, kelia nerimą net patiems paprasčiausiems, eiliniams žmonėms, o giliau mąstančius varo į nenusakomą siaubą.

Žmogus iškentė visas Armagedono kančias ir baisybes, kad patektų amžinosios taikos karalystėn. Ir štai pagaliau atsidūręs tame Edene** jis apstulbęs pamato, kad visa, kuo*

---

* *Har Meggidon (hebr.)*– Megido kalnas. Jehovistų mitologijoje – paskutinė, lemiama Jėzaus Kristaus kova su šėtono jėgomis. Joje žūsianti visa žmonija, išskyrus jehovistus. Perkeltine prasme – lemiama gėrio ir blogio kova. *Vert.*

** *Eden (hebr.)*– Biblijoje aprašytas Žemės rojus. *Vert.*

mėgautis jis ten vylėsi, – orumas, kilnumas, savigarba bei taurus prasmingo darbo teikiamas džiaugsmas – tapo jam neprieinami, kaip kadaise rojuje uždraustas vaisius.

Štai aš ir sakau, teįsigali tarp mūsų visų taika ir ramybė, tačiau skirtingai nuo jūsų, mes visi likusieji, spiriami priežasčių, kurios mums atrodo pakankamai rimtos ir svarios, galutinai pakeitėme savo nuomonę apie mašinas, jų galias bei teises ir atsisakome manyti jas esant dieviškos kilmės, kaip kad ankstesniais amžiais žmonės suabejojo dėl karalių ar didikų teisių dieviškos kilmės ir dar daugelio daugelio kitų dalykų bei teisių dieviškos kilmės.

Per paskutinius tris karus dėl pramonės technikos teisės plėsti savo galią ir mastą niekas neabejojo, nes nuo jos priklausė, žūt ar būt nacijai – tokiomis sąlygomis tą šventą jos teisę visi buvome linkę laikyti išties dieviškos kilmės. Ką ir sakyti, amerikiečiai tikrai skolingi už savo gyvybę tobulesnėms mūsų mašinoms, galingesnei technikai, pranašesnei valdymo sistemai, inžinierių bei valdytojų sumanumui. Todėl aš kartu su Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrija dėkoju Viešpačiui, suteikusiam mums visa tai kaip išsigelbėjimą. Bet taikos metu mes negalime susikurti geresnio gyvenimo tomis pačiomis priemonėmis, kuriomis taip sėkmingai naudojomės per karą. Taikos meto problemos apskritai yra nepalyginamai subtilesnės bei trapesnės ir reikalauja ypatingo dėmesio bei atodairos.,

Aš griežtai atsisakau pripažinti, kad yra koks nors dieviškos kilmės įstatymas, pagal kurį mašinų galingumas, produktyvumas ir gausa taikos metu turi didėti tokiais pat mastais kaip ir per karą. Visas tas besaikis augimas ir plėtimasis, mano akimis žiūrint, yra teisėtumo pažeidimas.

Taigi atėjo laikas padaryti galą savivalei toje mūsų kultūros srityje, kuri šiuo metu priklauso nuo jūsų.

Dabar reikalai klostosi taip, kad technika, mašinos ir valdymo sistema, visiškai neatsižvelgdamos į tikruosius žmonių poreikius ir lūkesčius, jei tik gali ekonominiais sumetimais išstumti žmogų, būtinai išstumia jį. Ši tendencija pakeisti žmogų gamyboje pati savaime nėra toks jau blogas dalykas, tačiau daryti tai prieš žmonių norą ir valią yra baisi neteisybė ir žmogaus teisių pažeidimas.

Į gamybą nuolat diegiamos naujos mašinos, naujos valdymo formos ir nauji gamybos produktyvumo kėlimo būdai visai neatsižvelgiant į tai, kaip jie atsilieps visuomenės gyvenimui. Daryti visa tai neatsižvelgiant į patį žmogų ir jo reikmes – kiaulystė ir jo teisių trempimas.

Aš išvien su Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrija nusprendžiau skirti savo jėgas tam, kad pagaliau būtų padarytas galas minėtai savivalei ir trempimui, o pasaulis vėl būtų grąžintas žmonėms. Jeigu jokiais kitais būdais nepavyks sustabdyti tos baisios neteisybės, esame pasiryžę panaudoti jėgą.

Siūlau geruoju grąžinti darbininkus, vyrus ir moteris, į darbą – tai yra kontroliuoti mašinų – ir primygtinai prašau uždrausti mašinoms kontroliuoti žmones. Dar aš siūlau pradėti kuo nuodugniausiai išankstinius tyrimus, kaip kiekviena nauja technologijos bei darbo valdymo permaina veiks ir keis visuomenės gyvenimą, ir remiantis tais tyrimais leisti arba uždrausti vienokius arba kitokius pakeitimus gamyboje.

Mano siūlymai yra pakankamai radikalūs ir juos bus nelengva įgyvendinti. Tačiau būtinybė tai atlikti toli pranoksta visus galimus sunkumus, nekalbant jau apie šiuo metu mūsų šalyje įsigalėjusį didžiosios trejybės – Produktyvumo, Ekonomikos ir Kokybės – diktatą.

Žmonės jau iš pačios savo prigimties negali būti laimingi, jei jiems atimta aktyvios veiklos galimybė, teikianti reikalingumo ir savigarbos jausmą. Jau vien dėl to juos būtina grąžinti į gamybą ir kitas liaudies ekonomikos šakas.

Kartu su Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrija kuo atsakingiausiai pareiškiu:

Turi teisę gyvuoti netobulumas, nes žmogus netobulas, o juk jis yra Viešpaties Dievo kūrinys.

Turi teisę gyvuoti silpnumas, nes žmogus silpnas, o jis yra Viešpaties Dievo padaras.

Turi teisę gyvuoti neišmanymas, nes žmogus neišmanėlis, nors ir Viešpaties Dievo sukurtas.

Turi teisę gyvuoti nepaliaujama genialių atradimų bei paklydimų kaita, nes žmoguje nuolatos pasireiškia čia viena, čia kita, o juk jį sukūrė mūsų Viešpats Dievas.

Visai gali būti, kad jūs nesutiksite su senovišku ir puikybės kupinu tvirtinimu, esą žmogus yra Dievo kūrinys.

Tačiau aš asmeniškai jį linkęs laikyti daug mažesniu paklydimu negu kitas klaidingas pažiūras, ramstomas beatodairišku tikėjimu technologijos pažangos savivale, tai yra įsitikinimu, esą žmogus gyvena vien tam, kad gamintų vis daugiau tobulesnių bei našesnių kūrinių pagal savo pavyzdį ir pavidalą, ir šitaip sunaikintų bet kokį tolesnės savo paties egzistencijos pagrindą bei pateisinimą.

Nuoširdžiai jūsų –
daktaras P o l a s P r o t e u s a s

Profesorius Noimanas nusiėmė akinius, pasitrynė akis ir įsmeigė žvilgsnį į priešais paskleistus popieriaus lapus, laukdamas, kol kas nors tars žodį.

– Taaaaaaip,– nutęsė žmogus, tvarkantis transporto reikalus.– Man regis, šiek tiek per įmantriai užraityta, ar ne?

– Na kodėl, gazo yra,– pridūrė kitas, atsakingas už saugumą.– Tačiau būt pats tas da pridėt biškį na, apie šitų... Kaip ty anas... Nu, sakant, aš ne koks kalbinykas, bet gal kas kitas galėtų geriau išdėlioti. Stačiai galva neapdirba, kaip čia viską ėmus ir pasakius...

– O jūs pabandykit,– pasiūlė Finertis.

– Nu, žinot, kiek man daėjo, čia nėr pasakyta, nu, kad kožnas dabar jaučias niekam vertas ir niekam nebūsiąs vertas per amžius kaip koks skreplys paskutinis ir kad labai jau šūdinas reikalas, kad žmones dulkina jų pačių padarytas šlamštas.

– Čia kaip tik apie tai ir kalbama,– tarė Lašeris.

Polas mandagiai atsikosėjo.

– Jūs norite, kad aš tai pasirašyčiau?

Fon Noimanas atrodė nustebęs.

– Dievuliau, nagi tai buvo pasirašyta ir išmintinėta dar prieš kelias valandas, kai jūs miegojote.

– Dėkui.

– Nėr už ką, Polai,– išsiblaškęs atsakė profesorius.

– O jums neatrodo, kad po šito laiško jie dar pasiučiau ims mumis taršyti?– baimingai paklausė tas, kuris atrodė nervingas.

– Jokia galybe,– patikino jį Lašeris.– Bet jis, žinoma, privers juos gana rimtai susimąstyti apie mus. Mat norime, kad atėjus didžiajai dienai visi žinotų, jog mes už didį ir teisingą reikalą.

– Faraonai!– klyktelėjo balsas kažkur kitame slėptuvių labirinto gale.

Toli pasigirdo šūviai ir požemio urvuose besiblaškantys kraupūs jų atgarsiai.

– Prie vakarinės landos!– sukomandavo Lašeris.

Popieriai nuo stalo buvo paskubomis sušluoti į vokus, žibintai užgesinti. Netrukus Polas pasijuto bėgančios minios nešamas tamsiais koridoriais. Durys čia atsilapodavo, čia vėl triukšmingai užsiverdavo, žmonės klupinėjo atsitrenkdami į sienas ir į vienas kitą, bet niekas neišleido nė garso.

Ūmai Polas pajuto, kad kitų žingsniai kažkur nutolo, o jis vis dar bėga, bet vienas, genamas vien savo žingsnių aido. Vos gaudydamas kvapą ir galutinai sutrikdytas iš visų pusių sklindančio šaižaus policininkų riksmo bei pašėlusio kojų trepsėjimo, jis visai

pametė galvą ir pasiklydęs painioje požemio raizgalynėje vis dažniau atsidurdavo į akliną sieną. Pagaliau kai sykį apsisuko eiti iš vienos tokios aklavietės, jį apakino žibintuvėlio šviesa.

– Štai vienas iš jų, Džojau! Čiupk!

Polas stačia galva puolė pro žibintą, mojuodamas išsyk abiem kumščiais, bet kažkas skaudžiai trinktelėjo jam į smilkinį, ir jis kiek ilgas išsitiesė ant drėgnos žemės.

– Ačiū Dievui, nors vienam nepavyko pasprukti! – išgirdo Polas kažkieno balsą.

– Na ir užvožei tu jam, ką?

– Imsiu aš čia terliotis su kažkokiu smirdžium sabotažininku, dievaži.

– Matyt, kokia nors smulki žuvelė, ką?

– Žinoma. O tu ko tikėjais? Gal manai, pats Proteusas ims čia vaikštinėti po šitas landynes, tarytum nežinotų kas ir kaip. Ne, ponuli, vaikeli tu brangus, Proteusas dabartės kur nors kitoj grafystėj tupi popindamas savo neįkainojamą skrandą ir į panašias šiknaskyles landžioti nė iš tolo nesirengia.

– Tai bjaurybė sabotažininkas!

– Aha, tiksliai. Na, bet tiek to! Ei tu tenai, stokis! Girdi? Mikliau judink savo kumpius!

– Kas atsitiko? – sumurmėjo Polas.

– Policija. O tu gavai per makaulę už bandymą padėti pasprukti Proteusui. Na ir koks velnias tau protą sumaišė? Juk jis paskutinis padugnė, vyruti. Įsikalė galvon, kad visas jomarkas turi būtinai ant jo bambos vykti, velniai jį rautų!

TRISDEŠIMT PIRMAS SKYRIUS

POLO kameros draugas policijos nuovados areštinėje buvo mažutis elegantiškas negras, vardu Haroldas, pakliuvęs valdžios nemalonėn dėl smulkaus sabotažo. Mat jis suknežino automatinį įtaisą, pritvirtintą prie stulpo ties jo langu, susidedantį iš magnetofono ir garsiakalbio su tam tikrais priedais. Tas įtaisas gatvėje praeiviams primindavo eismo taisykles.

– Būkit atidūs!– šaukė Haroldas.– Neikite per gatvę kur pakliuvo!

Jis vykusiai pamėgdžiojo magnetofono juoston įrašytą balsą.

– Visos du metai šita didžiagerkliškis ir mano būti gyveno kartu. Ir visas laikas, ir paskutinis laikas kas vienas kelti koja ėjo per, jie tuoj žibėti šitą vieną elektriškis akį ir tuoj rėkti, šitą savo gerkliškis. Jis taip bliauti, kaip būti šaudo iš didelis patranka. “Neikite per gatvis tarp dvi stovintis mašinas!”– jis garsiai sakyti ir nežiūrėti, nei kas ten eiti, nei kiek laikas. Bliauti ir niekas nežiūrėti, joks padorumas. “Atsargiau! Nedarykite šitas! Nedarykit anas!” Senas valkatas šuva eiti trečias valandas naktis, tai šitas gerkliškis vis tiek paleisti savo vargonas. “Jei jūs važiuoti,– rėkti jis tai senas šuniui,– jeigu jūs važiuoti mašiną, jūs negerti alkoholis!” O paskui kai koks sena girtuoklis ropoti ant visos keturi, šitas sena prišiktgerkliškis klykti, kad pagal miestas tvarkas visas dviratis turėti užpakalinis žibintas.

– Ir kiek jums už tai davė?– pasiteiravo Polas.

– Penkis dienus. Teisėjas sakyti, mano gali eiti iš kartas. Aš tik pasakyti, kad apgailestauti. O aš taip nesakyti, nes aš gailėtis nebūti.

Polui labai patiko, kad Haroldas taip paskendęs savo rūpesčiuose ir neturi kada domėtis jo reikalais. Beje, visai ne dėl to, kad būtų skaudu apie juos kalbėti, o greičiau dėl nepaprasto jų keblumo. Juk vidinės jo poelgių priežastys jam pačiam ligi šiol dar tebebuvo neaiškios. Be to, vaidmenys spektaklyje atrodė paskirstyti labai nevykusiai ir atomazga, kaip jis dabar suprato, žadėjo būti dar negreitai. Visoje toje maišalienėje Polas jautėsi tarsi koks pelų maišas, tąsomas čia į vieną, čia į kitą pusę, bet žinojo, kad sykį turės tvirtai suimti vairą į savo rankas. Valdytojai ir inžinieriai vis dar mano jį esant jų žmogumi, Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrija taip pat nė kiek neabejoja, kad jis gali priklausyti tik jai, be to, ir vieni, ir kiti gana aiškiai davė jam suprasti, kad apie jokį trečią kelią nė kalbos negali būti.

Kai policijoje Polą pagaliau atpažino, visus pribloškė nepaprastai aukštas jo intelekto koeficientas ir nė kiek ne žemesnė padėtis nusikaltėlių pasaulyje. Piktadarių tūzas ir greičiausiai pats sabotažo karalius! Šitokio rango recidyvistas dar niekad nebuvo patekęs į Ailiumo policijos rankas, tad ji, paklusdama paties savo gyvenimo būdo padiktuotai rutinai, parašė prašymą atsiųsti tardytojus su atitinkamu intelekto koeficientu bei klasifikacijos numeriu.

O Polas tuo metu leido laiką elegantiško ir labai įtūžusio negro draugijoje.

– Nei lašelis apgailestauti! – vis karščiavosi Haroldas. – Kas čia daryti tuk tuk tuk?

Už metalinės pertvaros, skyrusios Polo ir Haroldo kamerą nuo kitos tokios pat šalimais esančios visiškai uždaros celės, suvirintos iš storų geležies lakštų, buvo girdėti netolygus bilsnojimas.

Dėl visa ko Polas irgi patapšnojo delnu per sieną.

"Šešiolika, vienas, dvidešimt trys! – atėjo atsakymas. Polas išsyk pažino dar mokykloje naudotą kodą: vienas – tai A, du – B ir taip toliau... Šešiolika, vienas, dvidešimt trys reiškė "kas?"

Polas išstuksėjo savo vardą ir pasiteiravo pats.

"Dešimt, vienas, dvidešimt du, dvidešimt penki, vienas, dvidešimt trys".

– Gartas! – šūktelėjo Polas garsiai ir pastukseno: "Laikykis, vyruti!"

Polą apėmė keistas jausmas, ir jam prireikė šiek tiek laiko jį suvokti. Pirmąsyk per visą savo iki panagių tvarkingą gyvenimą Polas atsidūrė bėdoje kartu su kitu žmogumi. Likimas taip pasirūpino, kad būtent šiam pilkam, bailiam, įbaugintam žmogeliui Polas pajustų be galo šiltą palankumą ir užuojautą, kurios jis nejautė nei Anitai, nei Finerčiui, nei gimdytojams, nei kam kitam pasaulyje.

"Tai jūs susidorojot su medžiu?" – pastuksėjo Polas.

"Tikrai taip", – atsakė Gartas.

"Kodėl?"

"Berniukas vėl suklupo per egzaminus. Jis galutinai sugniuždytas".

"Viešpatie! Užuojautos", – pastukseno Polas.

"Pasaulio atmata. Balastas. Našta".

"Na, ką jūs!"

"Tačiau tik Dievas gali sukurti medį", – pastuksėjo Gartas.

"Palaiminti fetišistai. Jie paveldės žemę", – atsakė Polas.

"Mus ėda puvimas ir korozija".

"O kaip su jumis?" – pasiteiravo Polas.

Gartas pastuksėjo, kaip buvo išaiškintas jo nusikaltimas Lankose ir koks triukšmas dėl to kilo, kokie grasinimai pasipylė ir kiek buvo pralieta kuo nuoširdžiausių ašarų prie sužalotojo sistemos Ąžuolo. Gartą užrakino Lankų tarybos rūmuose ir pamainomis saugojo gal tuzinas įniršusių jaunų žaliūkų inžinierių bei valdytojų. Jam rūsčiai pagrasino, kad būsiąs nubaustas taip žiauriai, kaip tiktai įmanoma: gausiąs metų metus pūti kalėjime ir dar sumokėsiąs tokias baudas, kurios stačiai sutrins jį į dulkes.

Kai į salą jo pasiimti atvyko policija, ji tučtuojau irgi apsikrėtė tąja isterija ir ėmė elgtis su juo kaip su baisiausiu nusikaltėliu.

"Tik tada, kai aš atsidūriau čia ir atėjo laikas konkrečiai suformuluoti man kaltinimą, jie susigriebė",– pastukseno jis galiausiai.

Polas, ir pats apstulbintas šiurpaus Garto nusikaltimo, ne iškart suprato šiuos Garto žodžius.

"Kaip?"– pastukseno jis.

"Cha!– atsiliepė Gartas.– O ką gi aš padariau?"

Polas sutrikęs susijuokė.

"Nužudėte medį?"– pastukseno jis.

"Kėsinausi,– atsiliepė Gartas.– Ąžuolas vis dar gyvuoja, tiktai, matyt, niekuomet nebeves gilių".

– Proteusai!– riaugtelėjo garsiakalbis areštinės koridoriuje.– Pas jus atėjo lankytojai! Haroldai, pasilikite vietoje.

– Mano niekur nesiruošti, mano visai nebūti apgailestauja,– užsispyręs kartojo Haroldas.– Atsargiau, gerai apsidairykit, nagi! Eikite tiktai prieš mašinų judėjimas!

Kameros durys zvimbdamos atsivėrė, ir Polas išvydo žalias pasimatymų kambario duris. Jos irgi pačios atsilapojo ir tyliai užsidarė jam už nugaros. Priešais, akis į akį su Polu, stovėjo Anita ir Kroneris, abu apsitaisę iškilmingai, bet kukliai, kaip į laidotuves – kad savo prašmatnumu netrikdytų numirėlį gaubiančios rimties. Netardama nė žodžio, su gedulinga išraiška veide Anita įteikė jam pakelį pieno bei šūsnį spaudos ir, kilstelėjusi veidą dengiantį tamsaus tiulio tinkliuką, oriai pakštelėjo jam į skruostą.

– Polai, vaikeli,– sududeno Kroneris.– Tau smarkiai kliuvo, ar ne? Na, kaip laikaisi, mano berniuk?

Polas žengė atatupstas tolyn nuo tų didžiulių, gyvenimo jėga trykštančių tėviškų rankų.

– Ačiū, puikiai.

– Sveikinu tave, Polai, mielasis,– plonu tyliu balseliu pralemeno Anita.

– Su kuo?

– Ji viską žino, mano berniuk,– paaiškino Kroneris.– Ji žino, kad tu slaptasis agentas.

– Aš siaubingai tavim didžiuojuosi.

– Kada galėsiu išeiti iš čia?

– Tučtuojau. Kai tik užrašysime, ką tu sužinojai apie Užkeiktuosius Odmarškinius – kas jie ir ką veikia,– tarė Kroneris.

– Namie viskas paruošta,– įsiterpė Anita.– Aš išleidau namo tarnaitę ir mudu atšvęsime tavo grįžimą mielu senu amerikietišku stiliumi.

Polas galėjo atmintinai pasakyti, kaip ji kūrė tą mielą seną amerikietišką stilių: tykštelėjo lašelį "Tabu" ant elektrinio dulkiagaudžio filtro, valdymo pulto laikrodį nustatė taip, kad pietūs būtų iš šaldytuvo perkelti orkaitėn tada, kada reikia, o televizorius įsijungtų kaip tik tuo metu, kai jie peržengs slenkstį.

Kamuojamas gana ryžtingai sukilusio alkio, Polas kurį laiką visai rimtai svarstė Anitos siūlymą, su pasitenkinimu stebėdamas, kaip jame pamažu, bet užtikrintai viršų ima daug aukštesnės paskatos nei primityvus pilvo šauksmas. Tos paskatos vertė Polą jeigu ne jausti, tai bent galvoti, kad jam visiškai nusispjaut, ar teks dar kada miegoti su šita moterim. Anita, atrodo, tai išsyk pajuto ir kadangi, be sekso, savo arsenale daugiau neturėjo jokių kitų būdų patraukti Polą, spindulinga išsiilgusios ir viską atleidusios gyvenimo draugės šypsena jos veide ūmai virto dirbtine, per jėgą išspausta grimasa.

– Tavo sargybiniai gali papietaut ir vėliau,– tarė Kroneris ir patenkintas sukrizeno.– O žinai, tu parašei neblogą laišką tiems Užkeiktiesiems Odmarškiniams. Skamba tiesiog nuostabiai, kol nemėgini perkąsti, kas vis dėlto ten norima pasakyti.

– Jūs taip ir neperkandot?– pasiteiravo Polas.

Kroneris papurtė galvą.

– Žodžių kratinys.

– Bet jis vis dėlto pasiekė vieną puikų tikslą, kurio tu, kertu lažybų, niekada neatspėtum!– sučiulbo Anita.– Galima, aš pasakysiu apie naują jo tarnybą?

– Taip, Polai,– džiugiai tarė Kroneris.– Rytų rajonui reikalingas vyriausiasis inžinierius.

– Ir juo būsi tu, brangusis!– sušuko Anita.

– Vyriausiasis inžinierius?– apstulbo Polas.– O kas ištiko Baerį?

Nors paties Polo gyvenimas ir vertėsi kūliais, jis kažkodėl buvo įsitikinęs, kad visas kitas pasaulis tvirtas ir nepajudinamas. Ir niekas tame pasaulyje jam neatrodė taip patvaru ir stipru kaip neišardoma Baerio inžinerinio genijaus ir naujojo tikėjimo pagrindų saugotojo Kronerio sąjunga.

– Nejaugi jis mirė?

– Ne,– liūdnai atsiliepė Kroneris.– Ne, jis tebėra gyvas. Bent jau fiziškai.

Jis pastatė ant stalo mikrofoną ir pristūmė artyn kėdę, kad Polui būtų kuo patogiau duoti parodymus.

– Ką gi, matyt, taip ir turėjo įvykti. Vargšiukas Baeris niekada nepasižymėjo stabilumu, tu pats tai puikiai žinai.

Jis nureguliavo mikrofoną.

– Na, štai. Gali pradėti, vaikeli mano.

– Kas vis dėlto nutiko Baeriui?– neatlyžo Polas.

– Ak,– sunkiai atsiduso Kroneris.– Jis perskaitė tą kvailą laišką, iškraustė savo rašomojo stalo stalčius ir išėjo. Nagi sėskis čionai, Polai.

Vadinasi, laiškas buvo t o k s geras, pagalvojo Polas, maloniai nustebintas perversmo, kuris ištiko bent vieno žmogaus gyvenimą. Bet tučtuojau jam toptelėjo, kad raštas taip paveikė Baerį ne savo puikia argumentacija, o tuo, kad neatsirado, kas būtų tuos jo argumentus užginčijęs. Jei po ranka būtų pasitaikęs asmuo, galvotesnis už Kronerį ir pajėgus nuneigti laiške išdėstytas tiesas, Baeris, ko gero, būtų ir po šiai dienai plušėjęs savo poste Albanyje.

– O kaip reagavo į kreipimąsi oficialieji sluoksniai?

– Jie paskelbė laišką valstybine paslaptimi,– paaiškino Kroneris,– todėl kiekvienas, mėginęs jį platinti, baudžiamas pagal valstybės saugumo įstatymus. Taigi tau nebėra ko jaudintis, mano vaikeli, jis nebepadarys daugiau žalos, negu padarė.

– Bet į jį bus kaip nors oficialiai atsakyta, ar ne?– pasiteiravo Polas.

– Toks atsakymas būtų jiems labai parankus, tolygus viešam pripažinimui, kad toks niekalas kaip toji Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrija vertas sistemos dėmesio. Juk kaip tik šito jie ir siekia! Nagi eikš čionai, sėskis ir greičiau baigiam tą reikalą, kad galėtum tučtuojau grįžti namo ir kaip žmogus atsipūsti po tokio sunkaus darbo.

Išsiblaškęs Polas atsisėdo priešais mikrofoną, ir Kroneris įjungė įrašymo aparatūrą.

Valdžios požiūris į Užkeiktųjų Odmarškinių Bendriją pasirodė esąs toks pat kaip ir į daugelį kitų dalykų: ji tiesiog nekreipė į ją dėmesio, lygiai kaip kad per žaidynes Lankose būdavo pro pirštus žiūrima į sudėtingiausius ir nemaloniausius dalykus, tarytum oficialus ko nors pripažinimas arba nepripažinimas būtų reiškęs tos idėjos ar reiškinio būtį ar nebūtį. Čia visu gražumu pasireiškė senoji kovinė Lankų dvasia, valdžios nuomone, turėjusi palaikyti ir stiprinti visą sistemą. Paprastai kalbant, tai buvo kuo tvirčiausias

įsitikinimas, kad opozicija nesiekia nieko kito, kaip bet kokiais būdais nugalėti ir pažeminti priešininką, o pačios varžybos turi baigtis arba visiška pergale, arba visišku pralaimėjimu.

– Taigi,– pradėjo Kroneris,– kas iš tikrųjų vadovauja visai šitai nesąmonei, tai Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijai?

Ir vėl Polas atsidūrė vienoje iš seniausių žmonijos kryžkelių, kurioje sykį jau mindžikavo andai Kronerio kabinete prieš keletą mėnesių. Tam, kokį kelią jis pasirinks, visiškai negalėjo turėti reikšmės nei mašinos, nei hierarchija, nei ekonomika, nei meilė, nei amžius. Tai buvo grynai asmeninis sąžinės reikalas. Kiekvienas vyresnis nei šešerių metų vaikas puikiausiai žino esant šią kryžkelę ir pakankamai aiškiai numano, kaip joje elgiasi geruolis berniukas ir kaip nenaudėlis. Apie tą kryžkelę porina viso pasaulio tautų sakmės bei pasakos, ir jose geri berniukai, nepaisant to, ar dėvi odines kaubojiškas, ar trumpas gimnazistiškas kelnes, indėnišką skraistę bei leopardo kailį ar dryžuotą banko tarnautojo eilutę, elgiasi visuomet nesutaikomai priešingai.

Nenaudėliai būtinai tampa skundeivomis arba išdavikais, o geruoliai – niekuomet, nepaisant nei laiko, nei sąlygų.

Kroneris atsikrenkštė.

– Aš klausiu – kas gi jų vadas, Polai?

– Aš,– kiek patylėjęs atsakė jam Polas.– Ir dievaži, norėčiau būti geresnis, negu esu.

Tardamas tuos žodžius jis buvo tikras, kad sako gryną tiesą ir, be to, tarėsi pajutęs gerai jo tėvui pažįstamą jausmą – ką reiškia tikėti idėja ir visa širdimi jai atsiduoti.

TRISDEŠIMT ANTRAS SKYRIUS

– AR PRISIEKIATE kalbėti tiesą, visą tiesą ir vien tik tiesą, tepadeda jums Dievas?

– Prisiekiu,– tarė Polas.

Teismo salėje budinčios televizijos kameros atsitraukė nuo Polo veido, kad per visus penkiasdešimt milijonų šalies televizijos ekranų parodytų švieslentę, įtaisytą pietinėje Ailiumo federalinio teismo salės sienoje. Prie jos, už daktaro Proteuso, ant tam tikros pakylos sėdėjo teisėjas, tikras Dangaus Valdytojas, kaip mintyse jį pakrikštijo Polas.

Kaltinamasis, sėdintis liudytojų suole, buvo labiau panašus į senovinį telefonų stoties valdymo pultą negu į žmogų, nes jo krūtinė, riešai, pažastys, delnai ir smilkiniai buvo raizgyte apraizgyti laidais laideliais ir vielutėmis, sujungtomis su prietaisais, rodančiais menkiausius žmogaus kūno temperatūros, kraujospūdžio bei prakaito liaukų veiklos pakitimus. Visi tie laidai laideliai ir vielutės vedė į tamsiuką, įrengtą po grindimis, tiesiai po liudytojų apklausos suolu. Tenai gauti duomenys būdavo apdorojami ir perduodami į kvadratinę jardo didumo švieslentę, kabančią tiesiai virš Polo galvos.

Švytinti strėliukė švieslentėje, šiuo metu nukreipta tiesiai žemyn, laisvai judėdavo tarp juodos raidės T (tiesa) dešinėje ir raudonos M (melas) kairėje, sustodama ties jomis arba per kelias tarpines padalas tarp jų.

Polas prisipažino dalyvavęs kurstant ir palaikant sabotažą, o dabar, praėjus gal trims savaitėms po arešto, buvo teisiamas už tėvynės išdavimą.

– Daktare Proteusai,– gaižiai tarė prokuroras. Televizijos kameros pirmiausia parodė kreivą jo šypsenėlę, o paskui – stambiais prakaito lašais nusėtą Polo kaktą.– Ar tiesa, kad jūs prisipažinote dalyvavęs sąmoksle, kurio tikslas buvo kurstyti ir remti sabotažą?

– Taip, tiesa.

Rodyklė akimirksniu šoktelėjo prie T raidės ir vėl sugrįžo į pradinę padėtį, rodydama, kad jos žiniomis, Polas pasakė kuo gryniausią tiesą.

– Ši sąmokslininkų grupė, kurios vadas jūs sakotės esąs, pasirinko štai tokią veiklos kryptį, cituoju garsųjį jūsų kreipimąsi: “Jeigu jokiais kitais būdais nepavyks sustabdyti tos baisios

neteisybės, esame pasiryžę panaudoti jėgą". Ar tai jūsų žodžiai, daktare?

– Tuos žodžius parašė kažkas kitas, bet aš visiškai sutinku su jais,– atsakė Polas.

– Ar žodžiai "baisi neteisybė" susiję su mechanizuota nūdienos ekonomika?

– Ir ateities irgi.

– Pagrindinis jūsų tikslas, kiek suprantu,– sunaikinti mašinas, kad žmonės galėtų aktyviau dalyvauti gamyboje.

– Tik kai kurias mašinas.

– Kokias, daktare?

– Tai dar reikėtų apsvarstyti.

– Štai kaip! Vadinasi, šios problemos jūs paprasčiausiai nebuvote pakankamai nuodugniai apsvarstę, ar ne?

– Svarbiausia iš pradžių įtikinti amerikiečius, kad mašinų veiklą būtina riboti.

– Ir jūs ruošiatės, jei kokios, tai padaryti jėga, ar ne? Esate pasiryžę verste priversti amerikiečių liaudį šį jūsų absurdišką sprendimą priimti kaip savo ir ramiai žengti žingsnį atgal?

– Nuo visų kitų gyvų padarų žmogus skiriasi tuo, kad geba kurti gamybos įrankius,– tarė Polas.– Garbė ir šlovė jam už tai. O žingsnis atgal po padarytos klaidos yra visiškai teisingas ir būtinas.

Televizijos kameros sutartinai sužiuro į teisuolio rūstybe švytinčias prokuroro akis ir vėl atitolo, tarsi laukdamos baisių žaibų, kurie turėjo netrukus pasipilti ant kaltinamojo galvos.

Polas irgi jų laukė, puikiai suprasdamas, kad prokuroras žino nepalyginamai daugiau, nei čia paminėjo. Tik jis vis dėlto labai abejojo, ar teismui žinoma, kad Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijai priklauso buvusi jo sekretorė, arba kad taip kruopščiai melo detektoriumi tikrinamais savo parodymais, neva einančiais iš pačių jo širdies gelmių, Polas iš esmės kartojo Finerčio, Lašerio bei profesoriaus Noimano dosniai jam pažertą išmintį.

Polui buvo lengva ir gera, kaip žmogui, kenčiančiam dėl tiesos, kuria jis šventai tiki, ir suvokiančiam, kad tą jo kančią mato visas pasaulis. Jis nė kiek ne mažiau už patį prokurorą buvo įsitikinęs, kad Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijos programoje išvardyti dalykai yra tikrų tikriausia tėvynės išdavystė. Valdžios aparatas buvo taip suaugęs su mašinomis, kad mėginti pulti vieną neužkabinant kito buvo tolygu bandymui išgelbėti ligonį pašalinant jam nesveikas smegenis. Taigi užimti valdžią buvo neišvengiamas dalykas – o tai jau prievarta, nors atliekama tauriais tikslais.

Vieninteliai Polui pažįstami žmonės salėje buvo Kroneris, kuris, rodėsi, tuojau ims ir prapliups ašaromis, bei paršaveidis Fredas Beringeris, nervingai mirksintis savo mažomis užputusiomis akelėmis, atėjęs, ko gero, pasižiūrėti, kaip bus atkeršyta Čarlio Šaškininko žudikui.

Nei Anita, nei Šeferdas į teismą neatvyko. Jiedu tikriausiai kūrė planus, kaip čia greičiau pribaigus tuos, kurie susipainiojo spygliuotoje gyvenimo mūšių vieloje. Anitai nebebuvo jokio reikalo dangintis teisman, kad dar sykį parodytų pasauliui, kokius jausmus ji jaučia savo atskalūnui vyrui – juk ji net keletą sykių gana aiškiai išreiškė juos atsakydama į spaudos darbuotojų klausimus. Ji pasipasakojo ištekėjusi už Polo būdama dar visai kūdikis ir dabar dėkojanti Viešpačiui, jog košmaras pagaliau baigėsi, o ji dar pakankamai jauna, kad turėtų vilties likusio gyvenimo šalikelėse pasirankioti nors šiokių tokių asmeninės laimės trupinėlių. "Pasirankioti" Polui atrodė šioje vietoje išties tinkamiausias žodis, turintis ir knaisiojimosi po šiukšlynus bei sąvartynus prasmę – juk po tų žodžių Anita paskubėjo kuo greičiau pranešti, kad ketina ištekėti už daktaro Losono Šeferdo, kai tik pavyks išsiskirti su Polu.

Polas tą jos pareiškimą spaudoje perskaitė visiškai abejingai, tarytum ten būtų narstomi ne jo, o kieno nors kito kauleliai,– sakykim, koks nors pradedantysis aktorius būtų pylęs pamazgas ant vyresnės kartos režisieriaus.

Visą jo dėmesį šiuo metu laikė prikaustęs daug įdomesnis ir svarbesnis dalykas – pasakyti kuo daugiau jaudinančių bei įtaigių žodžių prieš mašinas ir Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijos naudai, kad per televiziją juos vienu ypu išgirstų visa šalis.

–"Esam pasiryžę panaudoti jėgą"– ar tai jums neatrodo panašu į karo prieš Jungtines Valstijas kurstymą, kitaip sakant, tėvynės išdavystę, daktare?

– Aukščiausioji Jungtinių Valstijų valdžia priklauso ne mašinoms, o tautai, ir ji turi teisę bet kada paimti ją į savo rankas. Mašinos,– Polas stengėsi kalbėti kuo aiškiau,– viršijo tuos įgaliojimus, kuriuos geresnio valstybės tvarkymo tikslais joms buvo suteikę Amerikos žmonės. Mašinos, valdymo aparatas ir besaikis gamybos produktyvumo vaikymasis pagrobė, tiesiog per jėgą atėmė iš Amerikos piliečių laisvę ir šventą kiekvieno žmogaus teisę siekti laimės.

Polas pasuko galvą ir pamatė, kad rodyklė šoktelėjo prie T raidės.

– Kalbantysis privalo žiūrėti tik į salę,– griežtu balsu perspėjo teisėjas.– Jo pareiga sakyti tiesą, visą tiesą ir vien tik tiesą ir nesirūpinti, ką rodo melo detektorius.

Prokuroras atsuko Polui nugarą, tarytum norėdamas parodyti, kad daugiau klausimų jam nebeturi, ir paskui vėl ūmai atsigręžė įžūliai besdamas pirštu Polo pusėn:

– Juk jūs patriotas, ar ne, daktare?

– Stengiuosi būti.

– Ir jūs labiausiai už viską trokštate tarnauti Amerikos liaudžiai?

– Na... žinoma, taip.

Polą apstulbino tas staiga pasikeitęs tardymo stilius, kuriam jis visai nebuvo pasiruošęs.

– O Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijos vadovo postas, jūsų nuomone, tinkamiausia vieta kurti gėrį?

– Manau, kad taip,– atsakė Polas.

Salėje ūmai kilo šurmulys, ir Polas suprato, kad melo detektoriui nutiko kažkas negera.

Teisėjas nervingai pakaukšėjo plaktuku į stalą.

– Prašom laikytis tylos. Teismo inžinierius kviečiamas patikrinti, ar tvarkingos detektoriaus lempos bei laidai.

Stumdamas metalinį vežimėlį su reikiamais įrankiais, prie liudytojų suolo privažiavo budintis inžinierius ir patikrino, ar gerai laikosi laidai, pritvirtinti prie Polo kūno, elgdamasis su juo lyg su negyvu daiktu. Jis išmatavo įtampą įvairiose laidų sujungimo vietose ir ištraukęs iš po pakylos dėžę su detektoriaus įranga, apžiūrėjo kiekvieną vakuuminę lempą, viso labo sugaišęs tam darbui mažiau kaip dvi minutes.

– Viskas gerai, jūsų malonybe!

– Prašyčiau liudytoją pasakyti, ką jis laiko melu,– kreipėsi teisėjas į Polą.

– Kiekvienas naujas mokslo atradimas yra naudingas žmonijai,– tarė Polas.

– Aš prieštarauju!– pasipiktinęs šūktelėjo prokuroras.

– Tai tik įrangos tikrinimas ir nebus rašoma į protokolą,– paaiškino teisėjas.

– Puiku, rodyklė pakrypo kairėn,- tarė inžinierius.

– Na, o dabar tiesą,– tarė teisėjas.

– Svarbiausias žmonijos tikslas – padaryti žmogaus gyvenimą malonų ir naudingą,– atsakė Polas,– o ne paversti jį mašinų, įstaigų arba sistemų priedu.

– Viskas gerai, šoktelėjo prie T,– sumurmėjo inžinierius, brukdamas metalinį žnybtuką giliau Polui po pažasčia.

– O dabar – pusiau tiesą,– paprašė teisėjas.

– Aš esu patenkintas,– tarė Polas.

Žiūrovai salėje pritariamai sukikeno.

– Rodyklė sustojo ties pat viduriu,– pranešė inžinierius.

– Puiku, vėl galima pradėti apklausą,– tarė teisėjas.

– Norėčiau tam patriotiškai nusiteikusiam daktarui dar sykį užduoti tą patį klausimą,– tarė prokuroras.– Daktare, ar jūs tikrai dalyvaujate tame, eee, sąmoksle prieš mašinas vien dėl to, kad visa širdimi trokštate padėti Amerikos žmonėms?

– Manau, kad taip.

Ir vėl per salę nusirito šurmulio banga.

– Vadinasi, jūs tik m a n o t e, ar ne?– patenkintas išsišiepė prokuroras.– O ar žinote, kur dabar sustojo detektoriaus rodyklė, jūs, daktare, patriote, naujasis Patrikai Henri*?

– Ne,– sutriko Polas.

– Ji sustojo tiesiai tarp T ir M, daktare. Akivaizdu, kad jūs pats smarkiai abejojate tuo, ką čia porinat. Bet gal mudu bendromis jėgomis tame vyliuje atrasime tikrąjį tiesos grūdą ir išrėšime jį lauk, kaip išrėžiamas svetimkūnis navikas?

– Hm.

– O gal, daktare, griežtas jūsų nusistatymas prieš tai, ką jūs vadinate nusikaltimu žmonijai, iš tiesų yra neapykanta kokiam nors daug labiau apčiuopiamam dalykui?

– Gal. Nors aš ne visai jus supratau.

– Turiu omeny jūsų neapykantą vienam konkrečiam asmeniui, daktare.

– Nelabai susigaudau, apie ką jūs kalbat.

– Detektoriaus rodyklė rodo, kad jūs tai žinote, daktare, ir puikiausiai suvokiate, jog rėklus jūsų patriotizmas tėra viso labo neurotinis priešiškumas ir neapykanta. Taip, taip, priešiškumas bei neapykanta vienam iš didžiausių bet kada gyvenusių tikrųjų Amerikos patriotų – jūsų velioniui tėvui.

– Nesąmonė!

– Rodyklė sako, kad jūs meluojate!– norėdamas išreikšti savo pasidygėjimą tokiu šlykščiu melu, prokuroras atsuko Polui nugarą.– Ponios ir ponai, garbusis teisme ir visi, kas stebi mus televizorių ekranuose! Be galo naivu būtų manyti, kad šis žmogus – tai viso labo tulžingas berniūkštis , kuriam didžioji mūsų šalis, didžioji mūsų ekonomika bei visa didžioji mūsų civilizacija tapo jo nekenčiamo gimdytojo simboliu! Gimdytojo, kurį jis visa savo esybe, pats to nesuvokdamas siekia sunaikinti! Gimdytojo, ponios ir ponai, garbusis teisme ir televizijos žiūrovai, kuriam mes visi skolingi už savo gyvybę, kadangi jis daugiau nei bet kuris kitas ame-

* H e n r i s P a t r i k a s (1736–1799) – Nepriklausomybės karo laikų Šiaurės Amerikos politinis veikėjas. *Vert.*

rikietis prisidėjo prie to, kad būtų sutelktos mūsų šalies intelekto bei išmanymo pajėgos ir mūsų civilizacija laimėtų šaunią pergalę, kurią ji ir laimėjo!

Dar vaikystėje šis berniūkštis ėmė nekęsti minėtosios šlovingos mūsų istorijos puslapių puošmenos, kurios atžala likimo įgeidžiu pats tapo. O dabar, būdamas suaugęs vyras, jis savo neapykantą perkėlė į visa tai, kas galėtų būti jo tėvo simbolis, tai yra į mūsų šlovingąją didžiąją šalį, ponios ir ponai, garbusis teisme ir mieli televizijos žiūrovai!

Galite tai vadinti Edipo kompleksu, jei jums patinka. Tačiau dabar šis tulžingas berniūkštis jau pilnametis, ir aš jo darbus atvirai, be užuolankų vadinu tėvynės išdavyste! Pamėginkite tai paneigti, daktare, pamėginkite!

– Pamėginkite tai paneigti! – po kurio laiko pakartojo jis kone pakuždom.

Kameros visos kaip viena atsigręžė į Polą ir puolė prie jo kaip šunų ruja prie pašauto žvėries.

– Ko gero, aš negalėsiu to paneigti, – atsakė Polas. Jis bejėgiškai dirstelėjo į raizgalynę laidų, įdėmiai sekančių kiekvieną jo juslę, nervą ar raumenį, kuriais šiaip jau Dievas žmogų apdovanojo tam, kad jis galėtų apsiginti. Viso labo prieš porą akimirksnių jis gražbyliavo jausdamasis esąs didelės ir išmintingos brolijos taurių minčių skleidėjas, savotiškas jos ruporas ir garsiakalbis. O dabar štai liko vienas kaip pirštas, akis į akį su kaltinimu, kuris mestas vien jam, vien jo asmeniui.

– Jei mano tėvas būtų laikęs zooparduotuvę, – pagaliau tarė jis, – tai aš tikriausiai, pats to nesuvokdamas, būčiau ėmęs nuodyti šunis.

Kameros ėmė neramiai blaškytis pirmyn atgal, perbėgo žiūrovų veidus, parodė teisėją ir pagaliau vėl grįžo prie Polo.

– Bet esu tikras – net jei ši nemaloni istorija su manim ir mano tėvo atminimu nebūtų atsitikusi, aš vis tiek būčiau linkęs manyti, kad mašinų savivalė neteisėta. Yra daugybė žmonių, kurių niekaip neapkaltinsi nemeile savo tėvui, bet jie, kiek man žinoma, tokių pat pažiūrų kaip ir aš. O dėl neapykantos, tai, manau, ji verčia mane ne tik galvoti apie santvarkos neteisingumą, bet ir bandyti ją keisti. Ar rodyklė sutinka su manim?

Dalis žiūrovų salėje pritardami linktelėjo.

– Puiku. Vadinasi, kol kas viskas eina neblogai. Įtariu, jog dažniausiai vienokio ar kitokio žmonių elgesio šaknys gana niekingos bei žemos, ir manau, kad psichologinių tyrimų duomenys patvirtins šį mano spėjimą. Deja, išties didžiumą žmonių, tarp jų ir mano tėvą, veikti vienaip arba kitaip skatina kuo žemiausi ir niekingiausi motyvai. Bijau, kad, ko gero, tokia jau yra žmogaus pri-

gimtis ir esmė.

Prokuroras čia viso labo įstengė parodyti, kad kiekvienas mūsų žingsnis šioje žemėje tik patvirtina tai, ką Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrija bando paneigti: aš, jūs, jie ir apskritai mes visi baisiai negeri vien todėl, kad esame žmonės.

Polas dirstelėjo į televizijos kameras ir prisiminęs, kad jį stebi milijonai žiūrovų, pagalvojo, ar supranta nors vienas iš jų tai, ką jis dabar štai čia dėsto. Polas stengėsi prisiminti kokį nors vaizdingesnį palyginimą, kuris padėtų jiems suvokti jo žodžių prasmę. Netrukus jam į galvą atėjo toks palyginimas, tik nelabai vykęs. Neradęs kuo jį pakeisti, Polas nusprendė, kad galiausiai bus gerai ir toks.

– Gražiausi bijūnai, kokius kada nors esu matęs,– tarė jis,– augo kone gryname kačių mėšle. Aš...

Jo kalbą nutraukė dūdmaišių muzika ir būgnų bambsėjimas.

– Kas ten dabar daros?– pasidomėjo teisėjas.

– Kažkokios eitynės, pone,– atsakė vienas iš sargybinių pažvelgęs pro langą.

– Kokia tai organizacija?– neslėpė susierzinimo teisėjas.– Aš juos visus už tokį įžūlumą patrauksiu atsakomybėn.

– Apsivilkę škotiškais tautiniais kostiumais,– tarė sargybinis.– O priekyje žygiuoja keli vaikinai, apsitaisę indėnais.

– Na, gerai,– piktai tarė teisėjas.– Nutrauksime tardymą, kol jie praeis.

Pro teismo salės langą vidun įlėkė plyta, ir ant Amerikos vėliavos, kabančios teisėjo dešinėje, pažiro smulkių stiklo šukių lietutis.

TRISDEŠIMT TREČIAS SKYRIUS

VALSTYBĖS departamento limuzinas grįždamas į Niujorką dar sykį perkirto Irokėzo upę Ailiume. Jo užpakalinėje sėdynėje, kaip ir anuomet, sėdėjo daktaras Juingas Dž. Holjardas, Bratpūro šachas – šešis milijonus narių vienijančios kolhauri sektos dvasinis vadovas ir Chašdrachras Miazma – šacho sūnėnas ir vertėjas. Šachas ir sūnėnas, kankinamai išsiilgę varpelių tilindžiavimo šventyklose, fontanų čiurlenimo ir *hauri selano* klykčiojimo rūmų kieme, rengėsi grįžti namo.

Kai ekspedicija kirto šį tiltą aną sykį, pačioje kelionės pradžioje, Holjardas ir šachas buvo kiekvienas savo kultūros supratimu daugmaž vienodai prašmatnios asmenybės, o Chašdrachras tarsi koks varganas pilkutis priedas kukliai glaudėsi anųdviejų šešėlyje. Dabar šios nedidelės keliauninkų draugijos hierarchija pasikeitė. Chašdrachras dabar buvo ne tik šacho ir Holjardo tarpininkas, padedantis įveikti jiems kalbos barjerą, bet ir savotiška tarpinė pakopa tarp jų socialine prasme.

Pasinėręs į apmąstymus apie slėpiningus žmogaus būtį valdančius svertus, taip mažai tepriklausančius nuo jo paties norų ir valios, p i l i e t i s Holjardas pasijuto likęs be jokios padėties visuomenėje lygiai taip pat aiškiai ir apčiuopiamai, kaip būdamas d a k t a r a s jautėsi turįs labai aukštą ir užtikrintą padėtį.

Nors jis nė žodeliu neprasitarė savo bendrakeleiviams apie tai, kad nelemtasis fizinio lavinimo egzaminas reiškia žūt ar būt jo karjerai, jiedu beregint pajuto, kad aukštas jo rangas ir visa, kas su juo susiję, sprogo tarsi muilo burbulas tą pačią akimirką, kai jis buvo nešte parneštas iš Kornelio universiteto sporto aikštelės ir atgaivintas šalto vandens purslais.

Kai atgavęs sąmonę Holjardas nusimetė beviltiškai suplyšusias trumpikes bei sportinius batus ir apsivilko seną eilutę, veidrodyje vietoj ankstesnio prašmatnaus ir elegantiško kosmopolito jis išvydo rėksmingai išsipusčiusį seną kvailį.

Tučtuojau buvo atsisakyta gėlių puokštelės atlape, ryškios liemenės ir spalvotų marškinių – tarsi vėjas vieną po kitos nupūtė mėgstamas nevykėlio diplomato puošmenas, palikdamas Holjardo aprangoje vien juodą, baltą ir pilką spalvas, atspindinčias jo vidinę, kaip sakoma, dvasinę būseną.

Beje, netrukus, lyg norėdamas parodyti, kad šiam žmogui dar liko ką prarasti, Holjardą sudrebino dar vienas triuškinantis smū-

gis. Mašinos, tvarkančios Valstybės departamento darbuotojų bylas, aklai, su žmogaus protui nesuvokiama beatodaira laikydamosi įstatymo raidės, iškėlė jam bylą dėl to, kad jo filosofijos daktaro laipsnis, klasifikacijos numeris, o vadinasi, ir asmeninė sąskaita banke įsigyti neteisėtai.

"Aš visomis išgalėmis kausiuos dėl jūsų",– rašė Holjardui tiesioginis viršininkas, tačiau net mažam vaikui buvo aišku, kad tai tik prieštvaninis dantų užkalbinėjimas, jau seniai nebeveiksmingas tose stiklo, plastiko, metalo bei inertinių dujų džiunglėse.

– *Khabu*?– pyptelėjo šachas, nė nežvilgteldamas Holjardo pusėn.

– Kur mes dabar esame?– išvertė Chašdrachras, formalumo dėlei užpildydamas socialinę prarają tarp šacho ir Holjardo, nors tas žodelis pastarajam dievaži buvo spėjęs pakankamai giliai įsirėžti į smegenis.

– Ailiume. Pamenate, mes jau važiavome tuo tiltu, tik į priešingą pusę.

– *Nakka takaru tooie,*– tarė šachas, pritariamai linktelėjęs.

– Hm?

– Tenai takaru spjovė jums į veidą,– išvertė Chašdrachras.

– Ak, štai kas,– nusišypsojo Holjardas.– Tikiuosi, tai nebus ryškiausias jūsų prisiminimas, parsigabentas iš Jungtinių Valstijų. Tiesiog kvailas, nevykęs ir visiškai nebūdingas atvejis, nesusipratimas, nieko nesakantis apie tikrąjį amerikiečių būdą. Paprasčiausiai tam neurotikui reikėjo kaip nors išreikšti savo karingumą jūsų akivaizdoje, ponai. Patikėkite manim, galite dar šešis šimtus metų važinėti po šią šalį ir nė sykio neišvysite ničnieko panašaus.

Holjardas visomis išgalėmis stengėsi neparodyti, koks skausmas slegia jo širdį. Paskutines savo karjeros dienas jis su liūdnu užsispyrimu stengėsi nors ir per jėgą, tačiau nepriekaištingai vykdyti savo pareigas.

– Pamirškit tą žmogų,– kalbėjo jis toliau.– Verčiau pasistenkite prisiminti visa kita, ką išvydote šičia, ir pamėginkit įsivaizduoti, kaip neatpažįstamai būtų galima pakeisti jūsų šalį ir jūsų tautą.

Šachas kaži ką mąsliai sukudakavo.

– Svarbiausia, jums tai nieko nekainuos,– mandagiai dėstė Holjardas.– Amerika atsiųs pakankamai inžinierių, valdytojų ir įvairiausių sričių specialistų, kad ištirtų jūsų šalies gamtos išteklius, sudarytų išsamius pažangos diegimo apmatus ir imtų juos vykdyti, patikrintų bei klasifikuotų jūsų žmones, paruoštų kreditus, sumontuotų reikiamus įrengimus.

Šachas nustebęs ilgai purtė galvą.

– *Prakka fut takki sihn,* – supypsėjo jis pagaliau. – *Souli sakki EPIKAK, siki Kame pu?*

– Šachas sako, – išvertė Chašdrachras, – kad jam būtų be galo malonu, jeigu jūs, labai prašom, prieš žengdami šį pirmą žingsnį, teiktumėtės paklausti gerbiamo EPIKAKO, kam išvis gyvena žmonės?

Limuzinas buvo priverstas sustoti ties tiltu Sodžiaus pusėje. Šį sykį kelią jam užtvėrė ne RURA darbininkai, o minia spalvingai apsitaisiusių arabų. Rikiuotės priekyje žygiavo pora indėniškais drabužiais apsivilkusių ir karo spalvomis išsidažiusių vyrukų, matyt, dėl viso pikto, jei arabų apsauga bei vėliavos nepadarytų žiūrovams reikiamo įspūdžio.

– *Dinko?* – cyptelėjo šachas.

– Ar tai kariuomenė? – išvertė Chašdrachras.

Holjardas jau keletą savaičių taip skaniai nesijuokė. Na kaip galima, net jei tu ir užsienietis, visą šitą rėksmingų spalvų, vėliavų, kaspinų bei žaislinių ginklų margumyną palaikyti kariuomene! Kokia nesąmonė!

– Tiesiog žmonės persirengė norėdami pasilinksminti.

– Kai kurie iš jų turi šautuvus, – suabejojo Chašdrachras.

– Medis, kartonas ir dažai, – paaiškino Holjardas. – Žodžiu, imitacija.

Jis pakėlė ryšio su vairuotoju ragelį ir pasakė:

– Pabandykite juos aplenkti ir paskui šonine gatve pavažiuoti teismo rūmų link. Tenai turėtų būti ramiau.

– Klausau, pone, – nenoromis atsiliepė vairuotojas. – Nors labai abejoju. Man baisiai nepatinka, kaip jie dėbso į mus, o štai anoje pusėje – matote, atrodo, kad ten visi neša kudašių – tarsi bėgtų nuo ko. Gal būtų geriau apsisukti ir...

– Niekai! Užrakinkit duris, gerai spustelėkit klaksoną ir pirmyn! To dar betrūko – dėl tokio niekalo žlugdyti valstybinės reikšmės kelionę!

Tučtuojau iki pat viršaus pakilo neperšaunami durelių stiklai, užsirakindami spragtelėjo užraktai, ir limuzinas labai iš lėto nedrąsiai čiūžtelėjo į oranžines, žalias bei auksaspalves arabų gretas. Į šarvuotus limuzino šonus ėmė nekantriai bilsnoti spalvotais stikliukais išdabinti skardiniai durklai ir lenkti kartoniniai kardai. Užtrenkdami nepatenkintų arabų balsus, supoškėjo šūviai. Už kelių colių nuo Holjardo galvos mašinos kėbule ūmai iškilo du gumbai, palikti tenai atsimušusių kulkų.

Holjardas, šachas ir Chašdrachras bumptelėjo kniūbsti nuo sėdynės ant grindų, o limuzinas, pagaliau baigęs skrosti arabų gretas, šmurkštelėjo į šoninę gatvelę.

– Važiuokite prie teismo rūmų! – šūktelėjo vairuotojui Holjardas, nesikeldamas nuo grindų. – O paskui – į Vestinghauzo bulvarą.

– Eikit po velnių! – atrėžė jam vairuotojas. – Aš tučtuojau lipu lauk. Žiūrėkit – visas miestas apverstas aukštyn kojomis!

– Nesitraukite nuo vairo, arba aš jus nudėsiu! – įtūžęs klyktelėjo Chašdrachras. Jis menkučiu perdžiūvusiu savo stuomeniu bandė pridengti šventą ir neliečiamą šacho kūną ir tuo pačiu metu laikė įrėmęs vairuotojui sprandan žvilgantį durklą auksine rankena.

Kitus Chašdrachro žodžius nustelbė baisus trenksmas, šalia mašinos sprogus bombai. Pasigirdo džiaugsmingi nežinia kieno klyksmai ir skeveldrų barbenimas į limuzino stogą.

– Mes prie teismo rūmų! – šūktelėjo vairuotojas.

– Puiku. Dabar sukite kairėn! – iš po sėdynės sukomandavo jam Holjardas.

– Dieve mano! – subliuvo vairuotojas. – Jūs tik pažiūrėkit!

– Kas nutiko? – virpančiu balsu pralemeno Holjardas, tysodamas ant limuzino grindų šalia Chašdrachro ir šacho. Jis galėjo matyti tik dangų, viršutinius namų aukštus ir tarp jų plaukiančias dūmų sruogas.

– Na va, dar ir škotai, – tarė vairuotojas puolusiu balsu, – Viešpatie, priešais atžygiuoja visa gauja škotų!

Cyptelėjęs stabdžiais limuzinas sustojo.

– Na, tai tuomet įjunkit atbulinį ir...

– Gal norit pasakyt, kad ten, po sėdyne, turite radarą, ką? Pirma pasižiūrėkit pro užpakalinį langą, o jau paskui kalbėkit apie atbulinį.

Holjardas labai pamažu pakėlė galvą ir dirstelėjo pro užpakalinį langą. Limuziną iš visų pusių supo žmonės: iš priekio – dūdmaišių orkestras, o iš užpakalio – karališkųjų Parmos gvardiečių pulkas, atskubėjęs iš automatinės prekyvietės, esančios kitapus gatvės, tiesiai priešais teismo rūmus.

Sprogimas nudraskė prekyvietės konvejerių juostas ir tarsi iš kulkosvaidžio ištratino pro langus kelias apkabas visokiausių konservų. Automatinė kasa, kažkokiu stebuklingu būdu laikydamasi stačia ant savo apvalios pakylos su ratukais, išriedėjo gatvėn ir tarusi: "Ar esate kada regėję mūsų puikiuosius Briuselio kopūstus?" – susipainiojo savo pačios laiduose ir griuvo kiek ilga tiesiai limuzinui po ratais, o iš mirtinos žaizdos pailgame kampuotame jos kūne tarsi kraujas pliūptelėjo smulkios monetos.

– Jie čia visai ne dėl mūsų! Žiūrėkit! – suriko vairuotojas.

Škotai, karališkieji Parmos gvardiečiai ir saujelė indėnų, bendromis jėgomis pačiupę nuvirtusią metalinę telefono būdelę, ėmė bakinti ja teismo rūmų duris.

Netrukus jos subyrėjo į šipulius, o įsilaužėliai netekę pusiausvyros įvirto vidun kartu su visu taranu.

Po keleto akimirkų jie vėl pasirodė duryse nešdami ant savo pečių žmogų. Pakvaišusioje iš džiaugsmo minioje jis atrodė panašus į marionetę. Tą įspūdį dar stiprino nuo jo galūnių karantys laidai.

– Prie gamyklų! – šaukė indėnai.

Minia, aukštai lyg vėliavą iškėlusi savo numylėtinį, pašėlusiai kvykindama dūdmaišius bei tratindama būgnus, viską pakeliui laužydama, daužydama ir sprogdindama, plūstelėjo paskui indėnus prie tilto per Irokėzo upę.

Limuzinas gal valandą prastovėjo ten, kur jį nubloškė karališkųjų Parmos gvardiečių bei škotų banga, žodžiu, prakiurksojo tenai visą laiką, kol mieste tarsi girtų milžinų žingsniai bumpsėjo duslūs sprogimai. Nors buvo dar ankstyva popietė, nuo dūmų pasidarė tamsu lyg vakare. Kiekvienąsyk, kai jau rodėsi, kad galima sprukti, ir Holjardas pakeldavo galvą ištirti padėties, kvartalą užplūsdavo nauja vandalų bei grobikų banga, ir jis vėl krisdavo kniūbsčias ant automobilio grindų.

– Na, gerai, – tarė pagaliau neapsikentęs. – Manau, kad dabar mums nieko blogo nebegali atsitikti. Pabandykim nusikapstyti iki policijos poskyrio. Tenai bus saugiau laukti, kol visa ta košė nurims.

Vairuotojas užsikniaubė ant vairo ir nepagarbiai pasirąžė.

– Gal manote, kad čia futbolo rungtynės, ar kokį galą? Jums tikriausiai atrodo, kad viskas ir toliau bus po senovei?

– Nežinau, nei kaip viskas bus, nei kas čia iš viso dedasi, kaip ir jūs. O dabar važiuokit prie policijos nuovados, aišku? – tarė jam Holjardas.

– Ko gero, įsivaizduojate, kad galite man įsakinėti vien dėl to, kad esate daktaras, o aš viso labo tik bakalauras?

– Darykite, kaip jis liepia, – iškošė pro dantis Chašdrachras vėl įremdamas durklą vairuotojui į sprandą.

Limuzinas nuvažiavo prišiukšlintomis, sujauktomis ir visiškai tuščiomis gatvėmis prie Ailiumo tvarkos saugotojų būstinės.

Grindinys priešais nuovadą buvo baltas nuo kortelių – penkiasdešimties tūkstančių kortelių, kuriomis nuolat žaidė Ailiumo gyventojų asmeninių bylų tvarkymo bei nusikalstamumo tyrimo mašinos: skirstė, skaičiavo, dėliojo čia iš viršaus į apačią, čia priešingai, čia pešiojo iš vidurio, skaitė, lygino ir kažką pažymėjusios vėl kaišiojo atgal, ir visa tai greičiau, nei gali pagauti žmogaus akis, tikrindamos po kelis sykius kiekvieną kortelę, be jokio atilsio rūpindamosi šalies saugumu ir gerove.

Nuovados durys kabojo nuplėštos nuo vyrių, o pro jas viduje bolavo ant žemės suverstos aplankų šūsnys. Holjardas pravėrė mašinos langą.

– Ei, ar čia yra kas nors?– šūktelėjo jis, viltingai dairydamasis policininko.– Ei, atsiliepkit!

Vos jam pravėrus dureles, jas tučtuojau iki galo atlapojo du pistoletais ginkluoti indėnai.

Chašdrachras puolė juos atkišęs savo dailųjį durklą, tačiau gavęs stiprų smūgį, bemat nuvirto tiesiai ant baimingai virpančio šacho.

– Aš sakau...– žiojosi sakyti Holjardas, bet irgi gavo tokį niuksą, kad neteko sąmonės.

– Prie gamyklų!– subliuvo indėnai.

Kai Holjardas pagaliau atsipeikėjo, jo galva plyšo iš skausmo, o jis pats tysojo ant limuzino grindų, pusiau išvirtęs lauk iš mašinos.

Mašina stovėjo tiesiai priešais salūną prie tilto. Įėjimas buvo apkrautas smėlio maišais, o viduje kažkokie žmonės darbavosi su kilnojamąja radijo stotimi, smeigtukais žymėjo žemėlapyje kažkokias vietas ir, tolydžio dirsčiodami į laikrodžius, valėsi ginklus. Tilto gale stūksojo iš smėlio maišų ir medinių sijų sukrauta tvirtovė, kurios šaudymo angos žiojėjo nukreiptos į Ailiumo gamyklų sargybos bokštus bei įtvirtinimus anapus upės. Po tvirtovę šen bei ten vaikštinėjo šventiškai nusiteikę ir kuo įvairiausiomis uniformomis apsivilkę vyrai. Jie čia ateidavo, čia vėl kažkur išbėgdavo matyt, vykdyti tik jiems vieniems žinomų užduočių.

Pasipūtėliai indėnai ir vairuotojas kaži kur dingo, o mirtinai išsigandusį bei nuolankų šachą ir Chašdrachrą užsipuolė džiūsna ilgšis, apsivilkęs tokia pat indėniškų odmarškinių imitacija kaip ir kiti, tik neišsidažęs karo spalvomis veido. Jis baisiai šaukė ir atrodė ne juokais įniršęs.

– Velniai rautų!– riaumojo jis.– Kandacharo džigitai turi budėti užkardoje ties Grifino bulvaru! Tad ką judu čia veikiat!

– Mes...– žiojosi sakyti Chašdrachras.

– Nėr man kada klausytis jūsų pasiteisinimų. Na, greičiau maukit pas saviškius, mikliai, abudu!

– Bet...

– Lubokai!– subliuvo ilgšis.

– Aš čia, pone.

– Duokite šiems bičams kokią nors geldą, kad jie galėtų nusikapstyti iki sankryžos ties Grifino bulvaru arba areštuokite už nepaklusnumą.

– Klausau. Tenai kaip tik ruošiasi važiuoti sunkvežimis su šaudmenimis.

Lubokas stumtelėjo šachą su Chašdrachru į sunkvežimio kėbulą, tiesiai ant dėžių su rankų darbo granatomis.

– *Brouha batouli, nibo. Nibo!* – gailiai ėmė klykti šachas.– *Nibo!*

Sugirgždėjęs visomis traukėmis, sunkvežimis išnyko dūmų debesyse.

– Aš noriu pasakyti...– pradėjo Holjardas pasipiktinęs.

– Finerti!– šūktelėjo kresnas dručkis klaikiai storo stiklo akiniais, tarsi iš po žemių išdygęs salūno duryse.– Policija bando pralaužti užkardą Grifino bulvare! Ar turime kokių nors rezervų?

Finertis išpūtė akis ir suleido pirštus į tankius susivėlusius savo plaukus.

– Pasiunčiau tenai du atsilikėlius, štai ir visi mūsų rezervai. VFV ir Pitijos karžygiai kažkur nusiplovė, o masonai ir visai nepasirodė. Pasakyk jiems, kad neturime jokių rezervų!

Kitoje upės pusėje virš Ailiumo gamyklų ūmai trykštelėjo ugnies ir plytų skaldos salvė, ir Holjardas pamatė, kad ten, kur anksčiau virš kontoros plevėsavo žvaigždėtoji Valstijų vėliava, dabar padūmavusiame ore ėmė blaškytis baltas skarmalas.

– Jėzusmarija!– suriaumojo Finertis.– Nedelsiant susisiekite su Briedžiais ir Elniais ir liepkit jiems tučtuojau liautis. Juk buvo įsakyta užimti gamyklas, o ne suskaidyti jas į atomus!

– Vilkų ruja trys,– tarė Lašeris į mikrofoną.– Vilkų ruja trys! Nelieskite gamyklos įrengimų iki atskiro nurodymo. Ar girdite mane, Vilkų ruja trys?

Visi, kas buvo salūne, pritilo, norėdami išgirsti, ką atsakys Briedžiai su Elniais.

– Vilkų ruja trys – ar girdite mane?– jau visa gerkle šaukė Lašeris.

"Būūūūbt!"– garsintuve pasigirdo tolimas sprogimo garsas ir virš gamyklų iškilo dar vienas ugnies stulpas.

– Lubokai!– šūktelėjo Finertis.– Pavaduokite mane. O aš vykstu tenai įkrėsti tiems vaikėzams šiek tiek drausmės. Dar pažiūrėsim, kas čia vyriausias!

Jis įsiropštė mašinon ir nurūko per tiltą gamyklų link.

– Solt Leik Sitis mūsiškių rankose!– suklykė salūne kitas radistas.

– Vadinasi, Oklendas, Solt Leik Sitis ir Ailiumas,– skaičiavo Lašeris.– O kaip su Pitsburgu?

– Neatsako.

– Pitsburgas dabar svarbiausia,– tarė Lašeris.– Pabandykit su juo susisiekti.

Jis dirstelėjo per petį pietų pusėn, ir jo veidą iškreipė siaubas.

– Kas padegė muziejų?– suriko nesavu balsu į mikrofoną.– Visiems postams! Visiems postams! Visiems postams! Saugoti visą

kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą! Naikintojus ir grobikus bausime mirties bausme. Dėmesio visiems postams! Ar girdite mane?

Lašeriui niekas neatsakė.

– Ei, Briedžiai, Elniai! Pitijos karžygiai! VFV! Arai! Alio, alio! Ar kas nors girdite mane? Alio!

Ir vėl tyla.

– Proteušai! – sušuko arabas, ūmai išdygęs salūno tarpdury su buteliu rankose. Jis buvo labai girtas ir smarkiai šveplavo. – Kur taš Proteušaš? – vebleno jis svyruodamas tarsi švytuoklė čia į vieną, čia į kitą pusę. – Tegu pašako mumš norš žodelį.

Gerokai gunktelėjęs ir susenęs salūno duryse kartu su Lašeriu pasirodė Polas.

– Tepadeda mums Dievas, džentelmenai, – tarė jis iš lėto. – Tepadeda mums Dievas. Jei mes dabar laimėsime, tai tik tada ir prasidės tikrieji sunkumai.

– Jėžau, tai jumš regiši, kad meš turėšim pašiduot? – nusiminęs tarė arabas. – Gailiuoši prašęš juš pašišakyti!

– Lu!

– Aš šišia, – atsiliepė nusikaušėlis arabas.

– Lu, vaikeli, mes visiškai užmiršome kepyklą. Ji vis dar tebekepa duoną lyg niekur nieko.

– Šiaubaš, kokia neteišybė! – pasipiktino Lu. – Eišiu ir šušpardyšiu jai višaš kepeniš.

– Palaukit, paklausykit, – susiėmė už galvos Polas. – Juk kepykla mums patiems reikalinga.

– Tašiau tai be jokioš abejonėš mašina, jei neklyštu pašakęš? – nustebo Lu.

– Na, taip, bet nėra prasmės...

– Tuomšyk eišiu ir išleišiu jai paškutinę dvašią. Ir prišiekiu Viešpašiu, šeniukaš Alaš eiš šu mumiš. Kur šlaišteiši, šenaš plevėša?

– Sprogdinome miesto kanalizaciją, kad ją kur blusos užkapotų! – išdidžiai atsakė Alas.

– Va šia tai bent! Švaruš pašauliš – švariemš žmonėmš!

TRISDEŠIMT KETVIRTAS SKYRIUS

– NIEKAIP negaliu suprasti, kas darosi su tuo Pitsburgu,– susirūpinęs kalbėjo Finertis.– Buvo aišku, kad Sietle ir Mineapolyje viskas iš piršto laužta, tačiau Pitsburge!

– O Sent Lujis, o Čikaga,– tarė Polas, linguodamas galva.

– O Birmingamas, o Niujorkas, Bostonas?– liūdnai šypsodamasis pridūrė Lašeris, nors šiaip atrodė stebėtina ramus ir net patenkintas.

– Ufff!– sunkiai atsiduso Finertis.

– Tačiau Ailiume, ką ir sakyti, viskas ėjo kaip iš pypkės, taip pat Oklende bei Solt Leik Sityje,– paprieštaravo profesorius fon Noimanas.– Todėl, manau, galima drąsiai teigti, kad ginkluoto sukilimo planas pasirodė esąs teisingas ir davė lauktų vaisių. Pati eiga, pats vykdymas – tai jau kita kalba.

– Taip visuomet būna,– linksmai numojo ranka Lašeris.

– Nematau, ko čia džiaugtis,– neiškentė Polas.

– Ar jums būtų lengviau, jei mes dabar čia lietume gailesčio ašaras?– atrėmė Lašeris.

– Šiuo metu būtina suvienyti savo jėgas su Oklendu bei Solt Leik Sičiu ir pamėginti priversti vyriausybę sudėti ginklus,– tvirtai tarė Finertis.

– Dabar jau gailiuosi, kad laiku nepasiuntėm vienos iš Ailiumo grupių užimti EPIKAKO,– nusiminė fon Noimanas.– EPIKAKAS XIV vertas trijų Pitsburgų.

– Kad jau taip, tai taip. Rožių Šaltinio Briedžiai gerokai prašovė pro šikšnelę,– pritarė jam Lašeris.– D-71 pasakojo, kad jie lyg pamišę veržėsi kuo greičiau atlikti operaciją.

– Pernelyg pamišę,– burbtelėjo Polas.

– Nitroglicerinas gana klastingas net ir tada, kai jį į butelius pilsto visai sveiko proto žmonės,– paaiškino Finertis.

Ketvertas Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijos minties vadų sėdėjo aplink stalą, kuris kadaise stovėjo Polo kabinete Ailiumo gamyklų valdytojo būstinėje.

Nuo revoliucijos pradžios nespėjo praeiti nė para. Buvo ankstyvas metas, dar prieš saulėtekį, tačiau šen bei ten liepsnojantys gaisrai apšvietė ir kaitino Ailiumo griuvėsius ne blogiau nei tropikų vidurdienio saulė.

– Ak, greičiau jie pradėtų puolimą, ir visa tai baigtųsi,– vėl prašneko Polas.

– Turės dar praeiti kiek laiko, kol jie atgaus pusiausvyrą po to, kai Kandacharo riteriai nusiaubė policijos būstinę Grifino bulvare,– tarė Finertis. Jis giliai atsiduso.– Dievuliau mano, jei būtume atlikę nors keletą tokių operacijų Pitsburge...

– Arba Sent Lujyje,– pridūrė Polas.– Arba Sietle, Mineapolyje, Bostone, arba...

– Verčiau pakalbam apie ką nors kita,– nutraukė jį Finertis.– Kaip tavo ranka, Polai?

– Nieko, neblogai,– atsakė Polas, tapšnodamas per rankų darbo įtvarą.

Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijos mesijui ranką sulaužė akmuo, sviestas tuo metu, kai jis, pasitelkęs savo dvasinę jėgą, mėgino sutrukdyti miniai, įsigeidusiai pasižiūrėti, kaip atrodo sprogdinama elektros stotis.

– O kaip jūsų galva, profesoriau?

– Ūžia,– atsiliepė fon Noimanas, pasitaisydamas tvarstį. Kažkas jam užvožė šventąja Šiaurės Auroros Ordino kuoka tuo metu, kai jis bandė įtikinti minią, jog neverta griauti dviejų šimtų pėdų aukščio radijo bokšto.

– O kaip jūsų guzai ir mėlynės, Edai?– pasiteiravo Lašeris.

Finertis atsargiai pasukiojo galvą ir pakilnojo rankas.

– Pakenčiamai. Bet jei skausmas sustiprėtų, galima tiesiog pykštelėt sau kulką į kaktą.

Jį partrenkė ir vos nesutrypė besiblaškydami Briedžiai ir Elniai tuo metu, kai aiškino jiems, jog gamyklų įrangą reikia palikti kaip yra ligi to laiko, kol viską gerai apsvarsčius bus galutinai nuspręsta, kurias mašinas naikinti, o kurių – ne.

Virš Sodžiaus plykstelėjo pašvaistė.

– Ar viską tiksliai žymite žemėlapyje, profesoriau?– susirūpino Lašeris.

Profesorius fon Noimanas, dirstelėjęs pro žiūronus į naują gaisrą, pažymėjo priešais gulinčiame žemėlapyje dar vieną juodą kryžiuką.

– Sprendžiant iš visko, tai paštas.

Kampanijos pradžioje šis žemėlapis buvo švarutėlis ir gurgždantis. Mažais raudonais apskritimais jame buvo pažymėti svarbiausi Ailiumo pučo objektai: policijos nuovada, teismo rūmai, ryšių centrai, svarbiausios automagistralės bei gamyklos. Užimant minėtuosius objektus, buvo sumanyta pralieti kuo mažiau kraujo ir padaryti kuo mažiau nuostolių, o paskui pamažu vietoj mašinų grąžinti į darbą žmones. Tie objektai, kuriuose antrąją sumanymo dalį reikėjo vykdyti pirmiausia, buvo apvedžioti žaliai.

20.-2806

Šiuo metu žemėlapis buvo pajuodęs, dėmėtas ir siaubingai suglamžytas. Žalių ir raudonų skrituliukų žvaigždynus bjaurojo juodų kryžiukų debesys, reiškiantys užimtus ir dažniausiai jau sugriautus objektus.

Lašeris dirstelėjo į laikrodį.

– Manasis rodo keturias ryto. Ar tiek ir yra?

– Kas žino,– tingiai atsiliepė Finertis.

– Jums iš ten nematyti rotušės laikrodžio?

– Taigi ją užėmė prieš keletą valandų.

– Ir, regis, tuojau ateis tavojo žadintuvo. Geriau kišk jį kuo greičiau į kišenę,– nusišaipė Polas.

– Bet labiausiai stebina tas savotiškas darbo pasiskirstymas,– tarė Finertis.– Kai kurie iš jų negali pakęsti tam tikros rūšies mechanizmų, o visus kitus palieka ramybėje. Vienas toks spalvotasis bastosi po miestą, pyškindamas tik į gatvių eismo reguliavimo automatus.

– Viešpatie!– sudejavo Polas.– Niekad nemaniau, kad viskas klostysis štai šitaip.

– Jūs kalbate apie pralaimėjimą?

– Pergalė, pralaimėjimas – koks skirtumas. Vis ta pati netvarka ir suirutė.

– Jei dar pridėsime Linčo teismą,– pritarė jam profesorius.– Nors viskas vyksta tokiais mastais, kad greičiau panašu į genocidą. Krinta kaip lapai išvien – ir kalti, ir teisuoliai, ir klozetai, ir staklių valdymo sistemos.

– Gal viskas klostytųsi kitaip, jei ne tos girtuoklystės,– nedrąsiai tarė Polas.

– Bet juk negalima reikalauti, kad žmonės atakuotų šaudymo lizdus, nė lašo burnoj neturėję,– paprieštaravo Finertis.

– Lygiai kaip beprasmiška prašyti girtų baigti siautėti,– atrėmė Polas.

– Niekas ir nesitikėjo ypatingo sklandumo,– įsiterpė Lašeris.

Pastatą iki pamatų supurtė baisus sprogimas, ūmai driokstelėjęs visai netoliese.

– Vajetau!– klyktelėjo Lukas Lubokas, eidamas sargybą ten, kur kadaise buvo Katarinos Finč kabinetas.

– Kas tai, Lukai?– paklausė Lašeris.

– Atrodo, naftos saugyklos cisternos. Nieko sau!

– Na va, pasigrožėkit,– niūriai burbtelėjo Polas.

– Ailiumo gyventojai!– sugriaudėjo balsas iš dangaus.– Gerbiami Ailiumo gyventojai!

Polas, Lašeris, Finertis ir fon Noimanas galvotrūkčiais puolė prie angos, kuri kadaise buvo langas nuo lubų iki grindų. Užvertę

galvas aukštyn jie pamatė automato valdomą malūnsparnį, kurio papilvę ir mentes gaisro atšvaitas buvo nudažęs kraujo raudonumo spalva.

– Ailiumo gyventojai! – riaumojo balsas iš aukštybių. – Skubėkite sudėti ginklus! Oklende ir Solt Leik Sityje vėl atkurta senoji tvarka. Jūsų padėtis beviltiška. Nuverskite savo melagingus vadeivas...

... Jūs apsupti iš visų pusių ir atkirsti nuo viso pasaulio. Apgultis tęsis tol, kol Proteusas, Lašeris, Finertis ir fon Noimanas atsidurs valdžios rankose sankryžoje ties Grifino bulvaru.

Mes galime jus subombarduoti arba gyvus supleškinti, bet amerikiečiai taip nesielgia. Galėtume pasiųsti prieš jus tankus, tačiau Amerikoje taip neįprasta.

Taigi skelbiame štai tokį ultimatumą: išduokite mums savo apsišaukėlius vadeivas ir sudėkit ginklus per artimiausias šešias valandas, antraip artimiausius šešis mėnesius merdėsite atkirsti nuo viso pasaulio tuose griuvėsiuose, kuriais jūs pavertėt miestą. Trakšt.

Ailiumo gyventojai! Skubėkite sudėti ginklus! Oklende ir Solt Leik Sityje vėl atkurta senoji tvar...

Lukas Lubokas kilstelėjo šautuvą, prisitaikė ir pykštelėjo.

– Te te ty, ta ta tū, ta te ty to... – pypčiojo dabar garsiakalbis. – Tyriri bababū badžiūrabu...

– Pribaik tą vargšą, – paprašė Finertis.

Lukas pykštelėjo dar sykį.

Malūnsparnis negrabiai apsigręžė ir nubirbė, vis dar kalbindamas miesto gyventojus: "Te te ty, ta ta tū, te te ty to, tyriri bababū, babadžybu..."

– Polai, kur tu susiruošei? – nustebo Finertis.

– Noriu pasivaikščioti.

– Galima, ir aš su tavim?

– Dėl Dievo meilės!

Jie dviese išėjo iš kontoros ir nužingsniavo plačiu apšnerkštu bulvaru, kertančiu gamyklų teritoriją. Abipus stūksojo sunumeruoti cechų korpusai – tylūs, tušti, nuniokoti.

– Mažai kas čia beprimena senus gerus laikus, ar ne? – pagaliau prabilo Finertis po to, kai galą kelio jiedu nupėdino netardami nė žodžio.

– Žengia naujoji era, – niūriai burbtelėjo Polas.

– Išgerkim už ją! – pasiūlė Finertis, iš savo užkeiktųjų odmarškinių kišenės traukdamas gal pintos talpos butelį.

– Už naująją erą, kad ją kur devynios!

Jiedu susėdo ant žemės priešais penkiasdešimt aštuntąjį korpusą ir tylėdami pakaitomis gurkšnojo iš butelio.

– O žinai,– pagaliau prabilo Polas,– viskas būtų ne taip jau blogai, jei padėtis būtų išlikusi tokia, kokią radome čionai atvykę pirmą kartą. Tuomet dar buvo visai pakenčiama, ar ne?

Ir juodu su Finerčiu apėmė gilus liūdesys besėdint čia, tarp sulaužytų ir nusiaubtų inžinerinio meno šedevrų, tarp puikiai sumanytų ir nė kiek ne blogiau atliktų gudrių ir darbščių mechanizmų. Ką ir sakyti – gera dalis jų gyvenimo prabėgo tuos mechanizmus kuriant, marios jėgų išeikvota tam darbui, kurį jie patys ką tik padėjo vos per keletą valandų paleisti plėnimis.

– Niekas nestovi vietoje,– lyg teisindamasis pradėjo Finertis.– Permainos visada masina. Ar pameni, kaip džiūgavom įrašę Rudžio Herco judesius, o paskui derinome automatinį staklių valdymą?

– Ir mums pavyko!

– Dar kaip, velniai rautų!

– O vėliau į vieną daiktą sujungėm visą trečiąją tekinimo staklių grupę! Žinoma, sumanymas buvo ne mūsų.

– Taip, bet laikui bėgant ir mums ėmė rastis sumanymų. Net labai puikių, sakyčiau,– paprieštaravo Finertis.– Jaučiausi laimingas kaip niekuomet ir toks išdidus, kad nė į galvą neateidavo pasidairyti, kas darosi aplinkui.

– Ar gali būti kas saldžiau, nei priversti gyvenimą tekėti naujaip?

– Ak, jei ne žmonės, tie nelemti žmogeliai, kurie nuolat kaišioja pagalius į ratus technikos pažangai, žemė inžinieriams būtų tikras rojus.

– Už tai ir išgerkim.

Jie išgėrė.

– Buvai puikus inžinierius, Polai.

– Kaip ir tu, Edai. Ir man to visai negėda.

Abu širdingai pakratė vienas kitam ranką.

Kai jie pagaliau grįžo į buvusio gamyklų valdytojo kabinetą, Lašeris ir fon Noimanas miegojo.

Finertis papurtė Lašerį už peties.

– Meistre! Maestro! Metre!

– Hmmm?..– striukas neišvaizdus dručkis apgraibomis susirado akinius neregėto storio stiklais ir užsikorė juos ant nosies.– Kas nutiko?

– Štai daktaras Proteusas ką tik uždavė man be galo įdomų klausimą,– tarė Finertis,– į kurį aš nepajėgiau sumesti jokio pakenčiamo atsakymo.

– Jūs girtas. Eikit sau ir leiskit senam žmogui pamiegoti.

– Tai neužims daug laiko,– neatlyžo Finertis.– Na, rėžk, Polai.

– O kas nutiko indėnams?

– Kokiems indėnams?– suvaitojo Lašeris pavargusiu balsu.

– Nagi iš tikrosios Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijos, tiems, kurie šokdavo indėniškus šokius?– patikslino Finertis.– Na, pamenat, tūkstantis aštuoni šimtai devyniasdešimtieji metai ir taip toliau?

– Jie gangreit patyrė, kad jų marškinius lyg niekur nieko varpo kulkos, o Jungtinių Valstijų kavalerijai nė motais visokie burtai.

– Taigi...

– Taigi vieni jų krito, iškeliavo į dausas, o kiti liovėsi būti geri indėnai ir ėmė darytis antrarūšiais baltaisiais.

– Tai ką gi tuomet įrodė visas tas užkeikimų ir šokių judėjimas?– paklausė Polas.

– Jis įrodė, kad būti geram indėnui ne mažiau svarbu kaip ir geram baltajam. Ir kad dėl to verta padėti galvą mūšyje su daug galingesnėmis jėgomis. Juk jie anuomet, kaip ir mes dabar, kovojo su nepalyginamai stipresniu priešininku – vienas prieš tūkstantį ar net daugiau.

Polas ir Edas Finertis žiūrėjo į jį išpūtę akis.

– Tai jūs žinojote, kad mes pralaimėsim?– kimiu balsu išspaudė Polas.

– Suprantama,– ramiai atsakė Lašeris ir dėbtelėjo į Polą taip, lyg tas būtų paklausęs didžiausios pasaulyje kvailystės.

– Bet jūs visuomet kalbėjote taip, lyg nė per nago juodymą neabejotumėt pergale,– Polas atrodė priblokštas.

– O kaip jūs manote, daktare,– globėjišku tonu nė kiek nesutrikęs atrėmė Lašeris.– Jei būtume kitaip kalbėję, nebūtų likę nė tos vienos galimybės iš tūkstančio! Tačiau aš stengiuos niekad neprarasti blaivaus požiūrio į gyvenimą.

Ūmai Poliui toptelėjo, kad Lašeris išties vienintelis iš jų visų nėsyk neprarado blaivaus proto. Todėl, skirtingai nei kiti trys sukilimo vadai, nesijautė nei pritrenktas, nei nustebintas įvykių raidos. Kaip tik priešingai – atrodė ramus, patenkintas ir susikaupęs.

O Polas, ko gero, iš jų visų labiausiai atitrūko nuo realybės, kai neturėdamas kada nei pamąstyti, nei susivokti, stačia galva puolė broliautis su tuo milžinišku sąjūdžiu, kuris jo akims regėjosi patikimas ir išties pajėgus atsakyti į visus seniai jam rūpimus klausimus, dėl kurių nebesinorėjo gyventi šiame pasaulyje.

Finertis, kaip ir derėjo save gerbiančiam apaštalui, akies mirksniu susivaldė ir, kaip sakoma, apžarstė senais lapais savo sumišimą dėl tokio originalaus Lašerio atsakymo. Didžiausias jo troškimas, matyt, buvo bet kokia kaina likti pranašo šešėliu, todėl jis paskubėjo irgi įsmeigti į Polą nuostabos kupiną žvilgsnį, tarsi

nesuprasdamas, kaip toks protingas žmogus gali nesusigaudyti, kas darosi aplinkui.

– Bet jei laimėti nėra jokios galimybės, tai kam tada...– Polas nutilo ir rankos mostu parodė į rūkstančius Ailiumo griuvėsius.

Lašeriui galutinai visi miegai išgaravo, ir jis ėmė neramiai matuoti žingsniais kambarį, aiškiai susinervinęs dėl to, kad yra verčiamas aiškinti tokius akivaizdžius ir savaime suprantamus dalykus.

– Koks skirtumas, ar laimėsime, ar ne, daktare. Svarbiausia, kad bandėme tai padaryti. Ir šito istorija neužmirš!

Dabar jis žirgliojo anapus rašomojo stalo ir kartkartėmis sustodamas įsmeigdavo žvilgsnį čia į Polą, čia į Finertį.

– Kokia dar istorija?– nesuprato Polas.

Lašeris tarytum persimainė. Bet iš tikrųjų jis tik atgręžė žiūrovams tą savo asmenybės pusę, apie kurią Polas buvo daug girdėjęs, tačiau nepajėgė net įsivaizduoti. Ūmai jis tapo šventakupriu, o Polo rašomasis stalas – sakykla.

– Revoliucija – ne mano amatas,– įtaigiai tarė jis iš pamaldumo virpančiu balsu.– Esu pamokslininkas, daktare, ir prašom nepamiršti šito. O tai reiškia, kad pirmiausia mano pareiga – tarnauti Dievui ir neapkęsti velnio!

TRISDEŠIMT PENKTAS SKYRIUS

KAI PAGALIAU virš Ailiumo patekėjo už devyniasdešimt trijų milijonų mylių danguje kabantis šviesulys, vardu Saulė, miestas jo spinduliuose atrodė tarsi pražilęs nuo dūmų. Gatvėmis lėtai šliaužė Valstybės departamento limuzinas su užkeiktaisiais marškiniais, plevėsuojančiais ant aukštai iškeltos antenos.

Visur tysojo žmonių kūnai, iš kurių padėties galėjai įtarti juos esant mirusius ne savo mirtimi, tačiau knarkimas, niurnėjimas ir kartkartėmis ant lūpų išsipučiantys seilių burbulai rodė juose dar rusenant gyvybę.

Apyaušrio žaroje miestas atrodė panašus į didžiulę brangenybių dėžę, išmuštą juodu ir pelenų pilkumo aksomu, ant kurio išžarstyti žibėjo milijonai įvairiausių brangakmenių – šukių ir skeveldrų, likusių sudaužius, sukūlus, subakinus į šipulius, nesuskaičiuojamą daugybę visokiausių acetileno lempų, adapterių, aerofiltrų, oro pūtimo agregatų, akseleratorių, akvalangų, akvariumų, ampermetrų, amortizatorių, analizatorių, ampulių, anastigmatų, anemometrų, aneroidų, ardometrų, barografų, baterijų, barostatų, batimetrų, batiskafų, beltingų, betatronų, belstukų, bidonų, bokalų, butirometrų, celostatų, centrifugų, chemotronų, chiroplastų, chordofonų, chromoskopų, chronometrų, ciklografų, cilindrų, citostatų, čiaupų, dalbų, dantiračių, deburberių, defektoskopų, defibrerių, defoliantų, degazatorių, deguonmačių, dehidratantų, dendroskopų, detektorių, detonatorių, dezodorantų, diapozityvų, diaprojektorių, didintuvų, difraktometrų, difuzorių, diktofonų, dinamometrų, dinatronų, dinistorių, diodų, dioptrų, distiliatorių, domkratų, dozimetrų, dražatorių, drenų, droselių, dulcifikatorių, dumpkarų, dumplių, dviračių, džigerių, džiovyklų, džiovintuvų, ebulioskopų, eguterių, ekonomaizerių, ekranų, ekskavatorių, elektrodų, elektrokarų, emiterių, endoskopų, eskalatorių, espanderių, faringoskopų, fenų, ferozondų, fiksatorių, filtrų, fleksotonų, fonoskopų, fotolinzių, fotoaparatų, galvanokauterių, gazotonų, generatorių, geofonų, geogramdiklių, giljoširuoklių, girokompasų, girošvytuoklių, gležnintuvų, gnybtų, gongų, grafinų, gramofonų, gulsčiukų, halogenų, hantelių, harpūnų, heksodų, hektografų, heliostatų, hidrofonų, indų, indikatorių, inspektų, įtvarų, irazorių, jonizatorių, jungiklių, kaloriferių, kampainių, kandeliabrų, kanistrų, kapotų, kapstyklių, kapsulių, karbiuratorių, kardanų, karkasų, kartingų, katapultų, kateterių,

kėglių, kineskopų, kioskų, klarnetų, klistronų, koklių, kolbų, kompasų, kompiuterių, komposterių, kompresorių, kondicionierių, kontrabosų, koštuvų, kserografų, kurantų, kvapa-gaudžių, langų, ladarų, laidynių, laužtuvų, lempų, lingių, lagofonų, lokatorių, lokomotyvų, magnetofonų, majolikos, malūnsparnių, mėgintuvėlių, mikroskopų, mikserių, monoklių, muštuvų, navigatorių, nefoskopų, niutonmetrų, nukvakintojų, obeliskų, objektyvų, oblių, obojų, ozonatorių, padėklų, pavarų, penalų, piknozondų, pipečių, pipirmalių, platformų, pjedestalų, protezų, pulverizatorių, purvasargių, radarų, radiatorių, rotatorių, ro-tometrų, rotoprintų, saksofonų, salotinių, sankabų, seismografų, sintezatorių, spiralių, sterilizatorių, stetoskopų, stūmoklių, svertų, sūrmaišių, šarnyrų, šarvų, šaukštų, šluotų, štangų, štucerių, šturvalų, švytuoklių, tarpinių, telefonų, transformatorių, traukių, trombonų, turbogeneratorių, tūtų, tvarsčių, ugniasvaidžių, unformerių, uratorių, uždangų, vagonų, valiklių, vamzdžių, vantų, veidrodžių, virdulių, vitrinų, zondų, zumpfų, zurnų, žaibolaidžių, žaislų, žarsteklių, žemsiurbių, žindukų, žnybtų ir žvaigždėlapių...

Limuziną vairavo daktaras Edvardas Fransis Finertis. Šalia jo sėdėjo daktaras Polas Proteusas. Užpakalinėje sėdynėje įsitaisė dvasiškasis tėvas Džeimsas Dž. Lašeris ir profesorius Liudvigas fon Noimanas. Jiems po kojų ant grindų saldžiai miegojo ponas Juingas Dž. Holjardas, Valstybės departamento tarnautojas. Šiame plėnimis palcistame bei mirtino miego surakintame pasaulyje ant automobilio grindų sukniubusio Holjardo kūnas niekam nekėlė nei nuostabos, nei pasipiktinimo, nei juo labiau noro padėti.

Užkeiktųjų Odmarškinių Bendrijos smegenų centras išvyko inspektuoti svarbiausių gynybinių taškų savo Utopijos pasieniuose. Padėtis visur buvo labai panaši: išmėtyti ginklai, palikti postai, krūvos tuščių gilzių, suknežintos ir išdarkytos mašinos, staklės, įrengimai – žodžiu, bet kokia aparatūra.

Tad ypatingajam ketvertui neliko nieko kito, kaip tik priimti jaudinantį nutarimą per šešis mėnesius visiškos blokados, kuriuos jiems skyrė užsirūstinusi vyriausybė, šias griuvėsių, nuolaužų ir šiukšlių krūvas paversti laboratorija ir atlikti joje istorinį eksperimentą, kuriuo vaizdžiai ir įtikinamai bus įrodyta, kaip puikiai, kaip smagiai gali gyventi žmonės visai be jokių mašinų. Ūmai jiems toptelėjo, jog giliausia liaudies išmintis ir pasireiškė tuo, kad buvo išsprogdinta, sulaužyta ir sugadinta viskas. Galų gale tik šitaip ir reikėjo padaryti. Todėl šalin svyravimus, abejones ir konformizmą!

– Puikumėlis! Dabar kūrensim malkomis! Gyva ugnis išvirs mums valgį, kaitins vandenį, šildys būstus,– patenkintas bambėjo Lašeris.

– Ir visur vaikščiosime pėsti,– pridūrė Finertis.

– Skaitysime knygas, o ne spoksosim televizorių,– nenorėjo atsilikti fon Noimanas.– Niujorko valstijoje prasidės renesansas! Mes vėl atrasime du didžiausius pasaulio stebuklus – žmogaus rankas ir protą.

– Puikiausiai išsiversim be niekieno pagalbos, bet ir mūsų niekas tenedrįsta ko nors paprašyti – virsim savo sultyse,– rimtai tarė Polas, kai jis apžiūrinėjo išluptą, laukan ištrauktą ir į šipulius subakintą M-11 namo vidaus įrangą.

– Panašu į pogromą, indėnų surengtą Kasterui ir jo vyrukams,– pridūrė Lašeris, matyt, pasinėręs į Amerikos istorijos apmąstymus.– Didžiaragio slėnio dramos atgarsis, savotiškas kartotinis, sumažinta jos kopija. Viena mažytė pergalė prieš nesulaikomą, nepermaldaujamą ir neišvengiamą veržimąsi. Kaip kad iš ten, iš kur atsibastė Kasteras, plūdo vis nauji ir nauji baltieji, taip dabar pasaulį baigia užtvindyti vis naujos ir naujos mašinos. Ir vis dėlto mes dar galime laimėti. Nagi! Koksai čia triukšmas? Nejau kas nors nemiega?

Iš už kampo, kur stovėjo smarkiai pasikeitusi geležinkelio stotis, atsklido neaiškus gaudesys. Finertis pasuko automobilį už kampo, ketindamas iš arčiau pasidomėti, kas gi ten vyksta.

Stoties keleivių salė šiurpsojo klaikiai suniokota. Ant mozaika išklotų terasos grindų, vaizduojančių pirmuosius ailiumiečius, niokojamus oneidų genties indėnų, visur buvo prikreikta bilietų automatų, kojinių automatų, kavos automatų, laikraščių, dantų šepetėlių ir draudimo polisų automatų, batų valymo, fotografavimo, bilietų tikrinimo ir kitokių automatų viduriuose buvusio turinio, riogsojo tiesiai čia pat išversti patys viduriai ir krūvos detalių.

Beje, aplinkui vieną tokią dėžę būriavosi žmonės. Jie šurmuliavo tankiai susispietę, vienas per kitą tiesdami kaklus, tarytum rato vidury būtų vykę kaži kas įdomaus ir jaudinančio.

Polas ir Finertis išlipo iš automobilio, norėdami iš arčiau pasižiūrėti, kas vyksta, ir pamatė, kad minia taip smarkiai susidomėjusi oranžado "O" pilstymo automatu. Kiek Polas galėjo prisiminti, tas oranžadas "O" buvo pardavinėjamas tik dėl akių, kaip sakoma, *cause celebre**, nes niekas nepajėgdavo jo nė į burną paimti, išskyrus, žinoma, vyriausiąjį Valstybės pramonės, prekybos, ryšių, maisto prekių bei gamtos resursų direktorių daktarą Frensį Eldgriną Gelhorną. Taigi tuos oranžado "O" automatus galėjai laikyti tarsi kokiais išimtinai tam asmeniui skirtais paminklais: nors

* Garbės reikalas *(pranc.) Vert.*

jie stovėjo ties kiekvienu kampu petys į petį su kitomis žmonių patogumui sukurtomis pardavinėjimo mašinomis, jų viduriuose pinigų rinkėjai terasdavo nepalytėtas ir seniai prarūgusias oranžado "O" atsargas.

Tačiau dabar šis gaižus sulos, maisto dažų ir apelsinų skonį imituojančios esencijos bei paprasčiausio vandenėlio bizalas traukė publiką tarsi nimfomanė veteranų pobūvyje.

– Puiku. Dabar pamėginkim įmesti dar vieną pinigėlį – pažiūrėsim, ar veiks,– iš už automato dėžės pasigirdo Bado Kolhauno balsas.

"Kliunkt",– įkrito pinigėlis.

Pasigirdo šnypštimas ir iš tam tikros angos trykštelėjo skystis. Minia nesitvėrė džiaugsmu.

– Na va, dabar jis pripylė artipilnę stiklinę. Be to, šį sykį gėrimas gardus ir šaltas,– oriai tarė vyriškis, matyt, išrinktas degustatoriumi.

– Bet lemputė, rodanti, kad oranžado dar yra, vis tiek nedega,– tarė viena moteris.– O juk turėtų degti.

– Mes ir tai sutvarkysim, ar ne, Badai?– atsiliepė dar vienas balsas iš už automato dėžės.– Jūs, vyručiai, atrėžkite man kokias tris pėdas to raudono laido, kur antai kyšo iš batų valytuvo, ir kas nors paskolinkite sekundėlei kišeninį peilį.

Žmogus išsitiesė visu ūgiu ir patenkintas nusišypsojo. Polas jį pažino: tas aukštas pusamžis vyras raudonu veidu andai pataisė Polui mašiną, išpjovęs gabalėlį odinės juostos iš savo skrybėlės. Tuomet jisai atrodė liūdnas ir labai nelaimingas. Dabar jo veidas švietė išdidžiu pasitenkinimu, nes jo sumanios rankos vėl galėjo dirbti mėgstamą darbą – taisyti mašinas. Jis dar kiek pakrapštinėjo lempą užpakalinėje automato sienelėje.

– Štai ir viskas.

Badas Kolhaunas ėmė prisukinėti sienelės varžtus.

– Na, pabandykite dabar.

Minia ėmė ploti ir net palinko į priekį, degdama nekantrumu kuo greičiau gurkštelėti oranžado "O". Laimingasis, gavęs ištuštinti pirmąją stiklinę, tučtuojau nubėgo į eilės galą laukti dar vienos.

– Nagi dabar pažiūrėsim, kas tam vargšiukui bilietų pardavėjui,– tarė Badas.– Ojojoj, kažkas bus trinktelėjęs jam tiesiai per mikrofoną.

– O aš kaip tik pamaniau, kad mums dar pravers ana tas telefonas gatvėje,– tarė raudonveidis.– Einu dirstelėsiu.

Minia, lig valios prisiplempusi oranžado "O", nusekė nagingajam meistrui iš paskos, pasišovusi paremti jį dvasiškai.

Kai Polas ir Finertis pagaliau grįžo prie limuzino, Lašeris ir fon Noimanas baisiausiai susiraukę šnekučiavosi su malonios išvaizdos paaugliu berniūkščiu.

– Gal matėt čia kur nors aštuonių arklio jėgų motoriuką? – paklausė vaikinukas. – Dar ne visai subyrėjusį.

Lašeris niūriai papurtė galvą.

– Na ką gi, reikės paieškoti, – tarė keldamas nuo žemės kartoninę dėžę, pilną prikrautą krumpliaračių, neoninių lempų, jungiklių ir kitokio panašaus turto. – Dabar čia tikros aukso kasyklos, bet kartais vis tiek keblu susirasti reikiamą daiktą.

– Įsivaizduoju, – tarė Lašeris.

– Taigi. Jei prie to, ką jau turiu, dar pavyktų prisidurti nediduką apygerį varikliuką, – susijaudinęs šūktelėjo paauglys, – kertu lažybų, sunarpliočiau tokį striukumbildeliauską, kad nieks už jį pasaulyje geriau dar netratino būgnais. Užtenka tik paimti triodą...

– Proteusai! Finerti! – susierzinęs klyktelėjo Lašeris. – Ar jūs ten užmigot, ar kurį galą?

– Neatrodė, kad kur nors skubate, – nustebo Finertis.

– O dabar skubu. Važiuojam.

– Kurgi, jei ne paslaptis? – pasidomėjo Finertis užvesdamas motorą.

– Į Grifino bulvarą. Prie kryžkelės.

– O kas ten nutiko? – paklausė Polas.

– Valdžios vyrai laukia, kad Ailiumo gyventojai išduotų jiems savo apsišaukėlius vadeivas, – paaiškino Lašeris. – Jei kas nors pageidaujate išlipti, tai labai prašom, aš ir pats galiu vairuoti.

Finertis sustabdė automobilį.

– Nagi, – tarė Lašeris.

– Manau, dabar pats laikas! – kuo ramiausiai pridūrė fon Noimanas.

Polas nepasakė nieko, bet ir neketino lipti iš mašinos.

Finertis, dar kiek palūkėjęs, vėl nuspaudė akseleratorių.

Niekas nepratarė nė žodžio, kol neprivažiavo spygliuotos vielos gniužulo su kyšančiomis telefono būdelėmis bei smėlio maišų rietuvėmis, kuo dabar buvo pavirtusi puikioji sankryža Grifino bulvare. Du tamsiaodžiai piliečiai, itin prabangiai apsitaisę, miegojo susirietę į kamuoliuką apkase šiek tiek į kairę nuo barikados. Kitapus spygliuotos vielos užtvaros užvertę ratus į viršų riogsojo du policijos automobiliai.

Profesorius fon Noimanas prisikišo prie akių žiūronus ir ėmė dairytis aplinkui.

– Ogi štai ir valdžios vyrai!

Jis ištiesė žiūronus Polui.

– Ana ten, kairiau, už tramvajų parko. Matote?

Polas šnairomis dėbtelėjo į tris kovines mašinas nurodytoje vietoje, kur keletas policininkų, ginkluotų šautuvais, ilsėjosi rūkydami ir apie kažką smagiai šnekučiuodamiesi.

Lašeris nekantriai paplekšnojo Polui per petį, ir Polas padavė žiūronus jam.

– Nenusiminkite, daktare Proteusai! Pagaliau jūs tapot įžymybe, kaip ir jūsų senis kadaise. Kas nutvėrėt butelį?

Finertis ištiesė butelį Lašeriui.

Lašeris jį paėmė ir pasakė tostą:

– Už visus gerus indėnus – buvusius, esamus ir būsimus. Arba, tiksliau pasakius – už istoriją.

Butelis nukeliavo aplinkui.

– Už istoriją,– tarsi aidas atkartojo Finertis. Tostas jam, matyt, pasirodė labai vykęs. Revoliucija, sprendžiant iš visko, davė šiam žmogui tai, ko jam labiausiai trūko: galimybę gerai užvožti tai saujelei pasipūtėlių išrinktųjų, tarp kurių jis taip ir nesugebėjo prigyti.

– Už istoriją,– mąsliai atsiliepė fon Noimanas. Jis irgi atrodė kaip niekad užganėdintas. Noimanui, kaip suprato Polas, revoliucija tebuvo įdomus žaidimas, savotiškas eksperimentas. Jis, ko gero, visai nesuko sau galvos, ar bus pasiektas norimas tikslas. Jam terūpėjo pamatyti, kas iš viso to išeis.

Atėjus Polo eilei, šis paėmė butelį ir kurį laiką pro skaidrų jo kakliuką įdėmiai tyrinėjo Lašerį. Lašeris, visos šios kerbelynės įkvėpėjas, irgi atrodė gana patenkintas. Visą gyvenimą praklaidžiojęs tarp simbolių, jis ir revoliuciją kūrė kaip simbolį, o dabar ruošėsi mirti taip, lyg ir pats būtų buvęs ne kas kita, kaip simbolis.

Taigi beliko Polas...

– Už geresnį pasaulį...– Norėjo dar kažką sakyti, bet prisiminęs Ailiumo gyventojus, taip smagiai besiveržiančius vėl atkurti buvusį slogutį, pritilo ir nusipurtė.– Už istoriją, tai už istoriją,– ryžtingai užbaigė nė nepradėtą savo kalbą ir tėškė tuščią butelį į akmenį.

Fon Noimanas įdėmiai nužvelgė Polą, paskui – stiklo šukes.

– Nemanykit, kad jau galas. Jo nebuvo, nėra ir niekad nebus – net paskutiniojo teismo dieną.

– Na, rankas aukštyn!– linksmai sukomandavo Lašeris.– Į priekį žengte marš!

TRUMPAI APIE AUTORIŲ

"Pianola" – pirmasis amerikiečių rašytojo Kurto Voneguto romanas, pirmąsyk išleistas 1952 metais (*Player Piano, New York, Scribner)* mokslinės fantastikos gerbėjų klubo pastangomis. Pastaroji aplinkybė pačiam autoriui atrodė gana komiška. "Juk rašiau apie tai, ką matė mano akys ir girdėjo mano ausys Šenektedyje..."– stebėjosi jis. Iš tiesų, knyga gimė iš nevilties ir abejonių, ypač sustiprėjusių ką tik iš karo grįžusiam kareiviui padirbėjus Šenekdetyje, didžiulėje "Dženeral elektrik" korporacijoje, kurios devizas buvo: "Mūsų produkcija – progresas!"

"Mums nuolat tvirtino, kad mokslas ir jo saldūs vaisiai padarys gyvenimą nepaprastai laimingą. Tačiau išėjo taip, kad puikiausias mokslinės minties vainikas galiausiai nukrito ant Hirosimos... Tuomet ir nusprendžiau būti su savimi atviresnis. "Klausyk, kaprale Vonegutai,– tariau aš sykį, – kurių galų toksai optimistas?" Žodžiu, nuo tada suėmiau save į rankas ir pasidariau nuoseklus pesimistas. Ir toks nuolat esu. Su labai retomis išimtimis".

Taigi "Pianola" tapo pamatiniu akmeniu jo kūryboje, žyminčiu savito, daug kam nesuvokiamo ar nepriimtino kelio pradžią. Šalyje, kur optimizmas nuo seno vos ne tautinė ideologija, "nuoseklus pesimistas" vieną po kitos rašo savo keistas, labai juokingas ir kartu labai graudžias knygas, tarsi siūlančias mūsų akims, įpratusioms žiūrėti vienon kurion pusėn, geriau apsidairyti, įdėmiau pažvelgti ten, kur dirstelėti kartais sąmoningai vengiame. Juk paprastai žmogus daug ką suvokia ir vertina mechaniškai, dažnai priima svetimas idėjas ir mintis be jokių įrodymų tarsi savas, nes taip daro visi. Vonegutas meistriškai nubraukia tas dvasinės inercijos apnašas, ir ūmai savimi patenkinta bei neginčijamu teisumu įpratusi puikuotis kasdienybė nustebusi pamato ne itin simpatingą, tačiau tikrą, be saviapgaulės nėrinukų savo atvaizdą vaiskiame menininko ironijos veidrodyje.

Kaip ir priklauso kertiniam akmeniui, knyga išėjo gan solidžios apimties (šiaip ar taip – stambiausias Voneguto veikalas), labai sudėtinga ir daugiaplanė – matyt iš didelio noro aprėpti ir susakyti jei ne viską, tai bent kiek įmanoma daugiau. Iš tiesų, nuo autoriaus akies nepaspruko nei armija, nei švietimas, nei budri ir rafinuota slopinimo sistema, nei meno profanacija, nei visuotinis nudvasėjimas apskritai – kliuvo visoms didžiosioms blogybėms, o svarbiausia – visai netikėtai debiutantas, paklusdamas jautriai ir skvarbiai savo įžvalgai, sugebėjo parodyti labai rimtą ir pavojingą,

nors daug kam ligi šiol nematomą, mūsų visuomenės negalią – sparčiai progresuojantį vis labiau plintančios ne tik buitinio, bet ir dvasinio gyvenimo mechanizacijos sukeltą pačios žmogiškumo esmės žmoguje paralyžių.

Todėl nenuostabu, kad pasirodžiusi tuo laiku, kuomet pasaulis plyšdamas iš puikybės didžiavosi neregėtais technikos laimėjimais ir aidėjo nuo šūkių "Mes nelauksime malonių ir gamtos!", "Mes nugalėsime kosmoso platybes!"– knyga ypatingo pasisekimo neturėjo. Kritikų ir publikos pakrikštyta futuristine proza, ramiai leido dienas bibliotekų bei knygų lentynose, retsykiais pavartoma vieno kito fantastikos mėgėjo, beje, ne itin sėkmingai konkuruodama su tuo metu populiaria mažorine, veržlia, skaitytoją kosminiams žygdarbiams įkvėpt pasišovusia tokios rūšies literatūra. Juolab kad autorius nė neketino su ja varžytis. Iš tikrųjų, atidžiau pažvelgus pro neginčijamą, bet gana nestorą fantastikos elementų luobą, gana aiškiai matyti, kad jis nėra nei labai svarus, nei reikšmingas, o svarbos knygai turi maždaug tiek, kiek Dž. Svifto "Guliverio kelionėse". Tiesiog piešdamas technokratijos stabo ištiktą dabarties visuomenę, rašytojas leido jai lyg "žvirblį rankoje" turėti jau sugautą, įgyvendintą didžiąją mūsų laikų svajonę – visuotinę taiką, gerovę ir perteklių, paramstytus trimis didžiaisiais nūdienės mistikos banginiais – visuotine elektrifikacija, automatizacija bei racionalizacija. Pats didžiai abejodamas šių madingų užkeikimų galia, jis garbiuosius Ailiumo gyventojus dosniai apdovanoja begale visokiausių mechanizmų ir automatų, nudirbančių už žmones net pačius sudėtingiausius darbus. Negana to, lyg burtų lazdele mostelėjęs pateikia taip ilgai lauktą ir tiekoje perversmų bei revoliucijų išgodotą kuo tobuliausią ir be galo racionalią valdymo sistemą, galiausiai atleidžia nuo tokios sunkios pareigos mąstyti, abejoti ir išvis ką nors spręsti ir tarsi klausia: "Na, kaip, ar dabar tu patenkintas, žmogau?"

Deja, žmonės vis tiek liko tokie pat nelaimingi, o jų gyvenimas – vis toks pat menkas ir nereikšmingas. Rašytojas su graudžiu liūdesiu vaizduoją tą irzlumą ir nepasitenkinimą, kuris paprastai apima žmoniją kaskart nusivylus kokiais nors burtažodžiais – taigi ji nuolat nepatenkinta ir nuolat prisigalvoja naujų burtažodžių. Iš esmės likdama vis tokia pat silpna, pikta ir netikusi, ji vaizduojasi septynmyliais žingsniais žirgliojanti žvaliose civilizacijos eitynėse, nors kažkuriuo jai pačiai labai svarbiu aspektu visąlaik trypčioja vietoje, kaip tas vargo karys Elmas Haketsas per iškilmingą savo bataliono paradą.

Nepasidarė žmonės laimingesni nė atsisakę išsvajotojo gėrio, kai įsismaginęs autorius leido jiems sunaikinti taip ilgai puoselėtas ir brangintas mašinas ir paleisti plėnimis taip ilgai kurtą ir tobulintą

sistemą, tarytum norėdamas parodyti, kad svarbiausia žmogui nėra nei viena, nei kita. O kas gi tada? Kas galėtų paremti jį šiame pasaulyje? Gal meilė? Tuojau iškyla graudžiai naivus Katarinos Finč paveikslas. Talentas? Pats savaime jis, kaip ir Baeris arba Finertis, bejėgis. Kūryba? Kodėl toksai juokingas Badas Kolhaunas? Aukojimasis? Bene labiausiai apgailėtinas atrodo Fredas Gartas. Ryžtas? Kodėl toks nemielas Kroneris? Veržlumas? Ogi Fransis Gelhornas stačiai atkarus. Gal Dievas? Pabendravus su dvasiškuoju tėvu Lašeriu išgaruoja ir ši viltis. Net patsai noras tobulinti pasaulį atrodo ne toks jau išganingas, kai jį jaučia pilkutį mažą žvirblį rankoje nusitvėręs apgailėtinas žmogelis. Žodžiu, pasiraitojęs rankovęs jaunasis Vonegutas kimba į pačias pamėgtąsias, pačias plūdriąsias gelbėjimosi valtis, kurių paprastai griebiamasi vos pradėjus samprotauti apie žmogaus būties prasmę. Beje, skirtingai nuo daugelio kitų autorių, K. Vonegutas niekuomet nepasidavė pagundai žongliruoti minėtomis pamatinėmis visų ideologijų bei religijų sąvokomis ir kurti dar vieną jų, kad ir labai originalią ir patrauklią. Būdamas itin doras žmogus, knygos pabaigoje jis tarsi skėsteli rankomis. Alternatyva jam pačiam nelabai aiški. Gal čia senoji dilema "turėti" ir "būti"? O gal visa paslaptis archetipų pasirinkime? Gal ne visuomet "žvirblis rankoje" geriau nei "gervė raiste"? Lyg kanarėlė šachtoje jausdamas, kas ne taip, rašytojas tegali tik įspėti, nepateikdamas jokių receptų. Išskyrus nebent vieną – kuo skeptiškiau žiūrėti į bet kokius receptus, kuo savarankiškiau mąstyti, lyginti, dorai vertinti ir guiti lauk bet kokią saviapgaulę. O šiaip – kas jį žino, kaip ten su tomis gervėmis? Ir dar raistuose. Protarpiais jos, regis, šmėkšteli tai šen, tai ten platėliausiame rašytojo akiraty, lyg kokia nesučiuopiama užuomina ar kažko seniai užmiršto priminimas, kartais tampanti žydrąja Titano paukšte, kartais kitų, geresnių pasaulių nostalgija.

Toji paslaptinga, dar niekieno neįvardinta, tačiau dėl to ne mažiau svarbi esmė tapo ne tik šios knygos, bet ir visos margos Kurto Voneguto kūrybos ašimi, o pati knyga – savotiška versme vėlesnėms jo knygoms – į jos pamatą sudėtos idėjos, mintys, net atskiri įvaizdžiai, metaforos, veikėjai tarsi gyvena, auga, plečiasi toliau.

Ypač populiarus šis romanas tapo septintojo pabaigoje ir aštutajame dešimtmetyje, kai mitai apie mechanizuotą žemės rojų galutinai subliuško. Jis buvo išverstas į daugelį pasaulio kalbų ir vien anglų kalba išeidavo kasmet šešetą–aštuonetą kartų, po 25–20 tūkstančių egzempliorių kaskart.

LIUDA PETKEVIČIŪTĖ

TURINYS

Kurtas VONEGUTAS. P I A N O L A
Fantastinis romanas
Iš anglų kalbos vertė Liuda Petkevičiūtė

Redaktorė Jadvyga BARCIENĖ
Dailininkas Petras PETKEVIČIUS

Leido ir spausdino "Vilties" spaustuvė. 1994 06 06. SL 260. Užsakymas 2806.
Viršuliškių skg. 80, 2056 Vilnius

Kurtas Vonegutas
Pianola

"Puiki naujųjų laikų satyra...ir nepaprasta įžvalga".
THE NEW YORK TIMES
"Tai vienas geriausių dabartinių rašytojų".
GRAHAM GREENE
"Retas kuris autorius geba taip šmaikščiai ir taikliai pastebėti didžiausias nūdienos bėdas, jų esmę ir visumą, kaip tai padarė K.Vonegutas romane "Pianola".
BOOK REVIEW
"Tai pasakojimas, kas atsitiktų, jei didžiumos žmonių svajonės imtų pildytis. Tai perspėjimas, kaip labai svarbu, apie ką svajojame. Ir bandymas narplioti vieną skaudžiausių mūsų laikų dilemų-turėti ar būti."
BOOKS AND BOOKMEN

